TÜRKÇÜLERE YAPILAN İŞKENCE

LİBRA

Rıfat N. Bali

Tabutluklar, Sansaryan Han ve İki Emniyet Müdürü

Rıfat N. Bali

Tabutluklar, Sansaryan Han ve İki Emniyet Müdürü

Tabutluklar,
Sansaryan Han ve İki Emniyet Müdürü

Nihat Halûk Pepeyi ve Ahmet Demir

LİBRA KİTAP: 40

TARİH DİZİSİ: 30

© Libra Kitapçılık ve Yayıncılık

Sayfa Düzeni
Vira Reklam

Editör
Fatih Demir

Kapak
Utku Lomlu

Ön Kapak Fotoğrafı
Kızılelma Dergisi, 28 Kasım 1947

Arka Kapak Fotoğrafları
Nihat Halûk Pepeyi (Haluk Pepeyi Arşivi) ve ifade verdikten sonra savcılıktan ayrılan Ahmet Demir. *Hürriyet* gazetesi Arşivi.

Dizin
Rifat N. Bali

1.Baskı
1000 adet, 2011

ISBN 978-605-4326-32-7

Baskı ve Cilt
Sena Ofset Ambalaj Matbaacılık San. ve Tic.Ltd.Şti.
Litros Yolu, 2. Matbaacılar Sitesi 4 NE 20
Topkapı - İstanbul
Tel: (0212) 613 38 46
Sertifika No.: 12064

Libra Kitapçılık ve Yayıncılık Ticaret Ltd. Şti.
Ebekızı Sok. Günaydın Apt. No. 9/2,
Osmanbey, İstanbul
Sertifika No. 15705
Tel: 212-232 99 04/05
Fax: 212-231 11 29
E-posta: info@librakitap.com.tr
www.librakitap.com.tr

Her hakkı mahfuzdur. Bu kitabın hiçbir bölümü, metin kısmı, belgeler ve fotoğraflar, yazarın yazılı izni olmaksızın mekanik ya da elektronik veya başka herhangi bir yöntemle, hiçbir şekil ve biçimde iktibas edilemez; yeniden satış amacıyla fotokopi de dâhil olmak üzere hiçbir sistemle çoğaltılamaz. Dergi, gazete veya radyo-TV'lerce yapılacak alıntılar, kaynak gösterilmesi şartıyla bu hükmün dışındadır.

Tabutluklar, Sansaryan Han ve İki Emniyet Müdürü

Nihat Halûk Pepeyi ve Ahmet Demir

Rıfat N. Bali

Rıfat N. Bali

1948 yılında İstanbul'da doğdu. 2001 yılında Sorbonne Üniversitesi, Ecole Pratique des Hautes Etudes'den mezun oldu. Çok sayıda kitap ve makalenin yazarı olup çalışmaları hakkındaki bilgiler, www.rifatbali.com web sitesinde mevcuttur.

İçindekiler

KISALTMALAR 9

ÖNSÖZ 11

GİRİŞ 19

BİRİNCİ BÖLÜM

NİHAT HALÛK PEPEYİ VE "BALAT FIRINLARI" EFSANESİ 25
1- Nihat Halûk Pepeyi Kimdi? 26
2- Nazi İşgali Altındaki Ülkelere Gezisi 28
3- Gezinin Amacı Neydi? 36
a- Yeğeni Tarık Pepeyi'ye Göre 36
b- Reha Oğuz Türkkan'a Göre 37
c- Azınlıklara Göre 38
d- Britanya Dışişleri Bakanlığı'na Göre 42
4- "Fırınlar" Söylentilerini Besleyen Nedenler 42
a- Wannsee Protokolü 42
b- Varlık Vergisi Kanunu 43
5- Alman Dışişleri Bakanlığı Arşivleri'ne Göre Gezinin Amacı 44
6- Alman Arşiv Belgelerine Göre Ziyaret Programı 47
a- Ziyaret Programı 47
b- Sachsenhausen Temerküz Kampı'nı Ziyaret 51
7- Sonuç Yerine 51

EKLER 54
Ek 1: Şachsenhausen Temerküz Kampı 54
Ek 2: Para ve İman 56

İKİNCİ BÖLÜM

SOLCULAR, KOMÜNİSTLER VE MİLLİYETÇİLERİN KORKULU RÜYASI: AHMET DEMİR 59
1- Ahmet Demir Kimdi? 61
2- 19 Mayıs 1944 Tevkifatı ve Ahmet Demir 65
a- Tevkifat ve Nedenleri 65
b- Tutuklananların Anıları 67

- Altemur Kılıç 67
- Hikmet Tanyu 68
- Reha Oğuz Türkkan 70
- Alparslan Türkeş 71
c- Dâhiliye Vekili Hilmi Uran'ın Anılarında Tabutluklar 73
d- Tarık Pepeyi'ye Göre Tabutluklar 76
3) Solcular, Komünistler, Oflu Hasan ve Ahmet Demir 77
a- Ece Ayhan 77
b- Aziz Nesin 78
c- Rasih Nuri İleri 85
d- Hasan İzzettin Dinamo 86
e- TKP Üyesi Dr. Hayk Açıkgöz 87
f- İlerici Gençler Birliği Üyeleri 90
g- Sevim Tarı 94
h- TSEKP Üyesi Müntakim Ökmen 95
i- Şair Arif Damar 96
j- Gazeteci Recep Bilginer 96
k- TKP üyesi Sebati Selimoğlu 97
l- Oflu Hasan 97
4- Varlık Vergisi ve Yahudi Mülteciler 98
a- Varlık Vergisi Meselesi 98
b- Yahudi Mülteciler Meselesi 99
c- Albert Kant ve Ahmet Demir 100
5- Hasan Âli Yücel-Kenan Öner Davası 103
a- Davanın Açılması 103
b- "Tabutluklar Meselesi"nin Gündeme Gelmesi 104
c- Hüseyin Cahit Yalçın'ın Başyazısı 105
d- Başyazının Yarattığı Tepki 107
e- Nurullah Barıman'ın Beyanatı - Ahmet Demir'in Tepkisi 109
f- Bedii Faik'in Anılarında "Tabutluklar" 112
g- Demirkırat Gazetesinin Yayını 119
h- Davanın Neticelenmesi 123
6- Emniyet Genel Müdürlüğüne İlk Tayini 125
a- Sebati Ataman'ın İstanbul Emniyet Müdürlüğüne Tayini 125
b- Muzaffer Kayalıbay'ın Ölümü 127
7- Emniyet Genel Müdürlüğüne İkinci Tayini 130
a- İlk Beyanatları - Basının Tavrı 130
b- İlk Basın Toplantısı 133
c- İlk İcraatları 138
d- Basının Tepkisi 139
- Hergün Gazetesi Yazarları 139
- Yeni Sabah Gazetesi Yazarı Sabiha Deren 141
- Son Saat Gazetesi Yazarı Dilâver Uzgören 142
- Zafer Gazetesi Başyazısı 142
8- Emniyet Genel Müdürlüğüne Tayinine Tepkiler 144

a- CKMP ve YTP'nin Tayine İtirazları 144
b- Basının Tayine Tepkisi 148
- Adalet Gazetesi 148
- Zafer Gazetesi 156
- Vatan Gazetesi 160
- Akis Dergisinin Yazısı 163
- Akis'in Yazısına Tepkiler 166
i. Yarın Dergisi 166
ii. Mehmed Kemal 169
- Esin Talu 171
- Cumhuriyet Gazetesi 173
- Son Havadis Gazetesi 175
9- Bir Rüşvet İddiası 177
a- Davanın Mahiyeti Neydi? Bu Mektup Nasıl Ele Geçmişti? 177
b- Soruşturmanın Başlaması ve Diğer İddialar 188
c- Ahmet Demir, Bakanlık Emrine Alınıyor 190
d- Ankara Cumhuriyet Savcılığı'nın İddianamesi 191
e- Basının Tavrı 191
10- Sonuç 200

EKLER
1- Tabutluklar ve Sanasaryan Han'la İlgili Anılar 202
Ek 1: Reha Oğuz Türkkan: "Tabutluk" 202
Ek 2: Reha Oğuz Türkkan'ın 1944 Irkçılık-Turancılık Davası Sırasındaki Savunması 215
Ek 3: Müeyyet Boratav: "Sanasaryan Hanı Hücrelerinde Yaşam" 224
Ek 4: Hıfzı Topuz: "Sanasaryan Han" 229
Ek 5: Osman Yüksel Serdengeçti: "Azab Hücrelerinde" 231
Ek 6: Nejdet Sançar: "Türk Umumi Efkârına Bildiri: 1-2" 233
Ek 7: Nejdet Sancar: "Türkçülere Yapılan İşkence Meselesi" 242
Ek 8: TKP Üyesi Hayati Törün'ün Ağzından Sanasaryan Han 246
Ek 9: İsmet Rasin Tümtürk'ün Irkçılık-Turancılık Davası Sırasındaki Savunması 249
Ek: 10 TKP Üyesi Dr. Hayk Açıkgöz'ün Ağzından Sanasaryan Han 259
2- Ahmet Demir Hakkında "Hırsız – Polis" Başlıklı Yazı Dizisi 261

KAYNAKÇA 295

DİZİN 303

KISALTMALAR

A.B.D.	: Amerika Birleşik Devletleri
a.g.e.	: adı geçen eser
AP	: Adalet Partisi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CKMP	: Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
der	: derleyen
DP	: Demokrat Parti
Gestapo	: Geheime Staatspolizei (Gizli Devlet Polisi)
MBK	: Millî Birlik Komitesi
MİT	: Millî İstihbarat Teşkilatı
NKVD	: Narodnyy Komissariat Vnutrennikh Del (Halkın İçişleri Bakanlığı)
ODTÜ	: Ortadoğu Teknik Üniversitesi
RFSS	: Reichfuehrer SS (Reich Lideri SS), Heinrich Himmler'in resmî sıfatı
RSHA	: Reichssicherheitshauptamt (Reich Merkezî Emniyet Bürosu)
S	: sayı
s.	: sayfa
SD	: Sicherheitsdienst (Emniyet Hizmetleri)
SS	: Schutzstaffel (Koruma Bölüğü)

TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi
TKP : Türkiye Komünist Partisi
TSEKP : Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi
V.C. : Vatan Cephesi
YTP : Yeni Türkiye Partisi

Önsöz

Bu araştırma, 1940'lı yılların iki ünlü emniyet müdürünün, Nihat Halûk Pepeyi ve Ahmet Demir'in, hayat hikâyelerini anlatmaktadır. İkisinin ortak özelliği, hem İstanbul emniyet müdürlüğü, hem de emniyet genel müdürlüğü görevlerinde birbirleriyle halef-selef olmalarıdır. Günümüzde Nihat Halûk Pepeyi, sadece edebiyat tarihi meraklıları için aşina bir isim zira kendisi birçok destanın yazarı. Ahmet Demir'in adına ise birçok hatıra kitabında rastlanmakta. Ancak her iki emniyet müdürü hakkında pek fazla biyografik bir bilgiye rastlamak mümkün değildir. Bunun muhtemel nedenlerinden biri, Türkiye'de polis tarihi konusundaki araştırmaların azlığıdır.[1]

1 Bu alandaki mevcut yayınlar, genellikle eğitim ve iç hizmet amacıyla bizzat emniyet mensupları tarafından kaleme alınmış eserler veya yayınlanmamış tezlerdir. Yayınlanmış eserler şunlardır: Derviş Okçabol, *Zabıta Tarihi*, Polis Enstitüsü, Ankara, 1940; Eyüp Şahin, *1907'den 2000'e Polis Okulları*, Emniyet Genel Müdürlüğü, Ankara, http://www.egm.gov.tr/StratejiGelistirmeDB/arastirma/okul/index.htm; Eyüp Şahin, *Türk Polisinin Erdem Mücadelesi ve Kahraman Polisler*, Emniyet Genel Müdürlüğü, Ankara, 2001; Eyüp Şahin, *İz Bırakan Polisler*, Emniyet Genel Müdürlüğü, Ankara, 2004; Eyüp Şahin-Mehmet Kul, *Geçmişten Günümüze Atlı Polis Birlikleri*, Emniyet Genel Müdürlüğü Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı, Ankara, 2005; *Türkiye'de Devlet, Toplum ve Polis*, der: Hasan Hüseyin Çevik-Tutku Göksu, Seçkin Yayın, Ankara, 2002; Halim Alyot, *Türkiye'de Zabıta: Tarihi Gelişim ve Bugünkü Durum*, Emniyet Genel Müdürlüğü, Polis Akademisi, Türk Polis Tarihi Araştırmaları Merkezi, Ankara, 2008. Yayınlanmamış tezler ise şunlardır: İdris Karabörk, *Türk Emniyet Teşkilatının Kuruluş ve Gelişmesi (1845-1920)*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (yayınlanmamış yüksek lisans tezi), 1997; Mehmet Gülnaz, *Atatürk Dönemi Türk Emniyet Teşkilatı*, Celâl Bayar Üniversitesi Sosyal Bilim-

Nihat Halûk Pepeyi'nin hayat hikâyesi, daha önce *Toplumsal Tarih* dergisinin Haziran-Temmuz 2006 tarihindeki sayılarında iki bölüm halinde yayınlamıştı. Bu kitapta yer alan şekli ise ilk yayınlandığı tarihten sonra erişebildiğim bilgileri de içeren, dolayısıyla ilk şekline kıyasla genişletilmiş halidir. Ahmet Demir'in hayatını anlatan ikinci bölüm ise daha önce hiç yayınlanmamış olup ilk kez bu kitapta yer almaktadır.

Nihat Halûk Pepeyi'nin adını, ilk kez İstanbullu bir Yahudi hanımdan duyacaktım. Bir başka kitabımın araştırma safhasında kendisiyle temasa geçtiğim bu hanım, İkinci Dünya Savaşı yıllarında İstanbullu Yahudiler arasında çok yaygın olan bir söylentiyi, Nazilerin Türkiye'ye saldırmaları ve işgal etmeleri halinde, aynen Nazi işgali altındaki ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de Türk Yahudilerini imha etmek için insan yakma fırınlarının inşasına başlanacağı söylentisini tekrarlayacak; Reisicumhur İsmet İnönü'nün, fırınlarının nasıl çalıştıklarını öğrenmesi için İstanbul Emniyet Müdürü Halûk Pepeyi'yi Almanya'ya yolladığını; Pepeyi'nin, Almanya dönüşünde "ben bu işi yapamam, beceremem" diyerek

ler Enstitüsü (yayınlanmamış yüksek lisans tezi), 1999; Özgür Karadavut, *Türk Emniyet Teşkilatı (1923-2000)*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (yayınlanmamış yüksek lisans tezi), 2000; Atilla Bayram, *Cumhuriyet Döneminde Emniyet Teşkilatının Yapısı*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (yayınlanmamış yüksek lisans tezi), 2001; Yusuf Emek, *Osmanlı Devleti'nde Tanzimat Sonrasında Emniyet Teşkilatının Yapılanması ve Gelişimi*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (yayınlanmamış yüksek lisans tezi), 2002; Ayşe Gül Öcal, *Cases of Violence in the Ottoman Empire Between 1909 and 1913*, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (yayınlanmamış yüksek lisans tezi), 2002; Hasan Alparslan İlter, *Türk Emniyet Teşkilatı 1945-1955*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (yayınlanmamış yüksek lisans tezi), 2005; Eşref Ertürk, *1923-1938 Türk Polis Teşkilatı*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (yayınlanmamış yüksek lisans tezi), 2005. Bu konu hakkında dikkat çeken makalelerden bazıları ise şunlardır: Mustafa Çufalı, "Türk Polis Tarihi," s. 19-31, *Türkiye'de Devlet, Toplum ve Polis*, der: Hasan Hüseyin Çevik-Tutku Göksu, Seçkin Yayın, Ankara, 2002; Mustafa Çufalı, "Cumhuriyet Döneminde Emniyet Teşkilatının Gelişimi," *Çağın Polisi*, Yıl 6, Sayı 72, Aralık 2007, s. 14-16.

görevinden istifa ettiğini söyleyecekti.[2] 2004 yılında Pepeyi'nin adına ikinci kez rastlayacaktım. Berlin'de bulunduğum bir esnada İkinci Dünya Savaşı yıllarında temerküz kampı olarak faaliyet göstermiş bulunan Sachsenhausen Anıt ve Müzesi'nde (Sachsenhausen Memorial and Museum) görevli Dorothy Wein'le tesadüfen tanışacaktım. Wein, savaş sırasında Sachsenhausen Temerküz Kampı'nı ziyaret eden yabancı devlet görevlileriyle ilgili bir sergiyi hazırlamakta olduğunu, ziyaretçiler arasında Nihat Halûk Pepeyi ve Salâhattin Korkud adında iki Türk'ün de yer aldığını belirterek bu şahıslar hakkında fotoğraf, biyografi gibi bilgilere nasıl ulaşılacağı konusunda benden yardım isteyecek, ziyaretle ilgili elindeki arşiv belgelerinin kopyalarını da bana verecekti. Dorothy Wein'le olan bu tesadüfî karşılaşmam, Nihat Halûk Pepeyi'nin hayatını ve Sachsenhausen Temerküz Kampı'nı ziyaretinin nedenini araştırmaya koyulmama sebep olacaktı.

Ahmet Demir'in hayatını araştırmama iten nedenler ise Nihat Halûk Pepeyi'nin hayatını araştırmaya zorlayan nedenlere benzerdir. Ahmet Demir, Nihat Halûk Pepeyi'nin önce muavini sonra da halefiydi. İkinci Dünya Savaşı yıllarında İstanbul emniyet müdür muavinliği ve akabinde emniyet müdürlüğü görevlerindeydi. Demir'in adına rastlamam da biraz tesadüfîdir. İkinci Dünya Savaşı yıllarında İstanbul Yahudi toplumunun önde gelen isimleri, Nazi işgali altındaki ülkelerden kaçıp Türkiye karasularından ve topraklarından transit geçerek Filistin'e sığınmak isteyen Yahudi mültecilere yardım etmeye çabalıyorlardı. Bu bir avuç kişi arasında dönemin önemli kumaş tüccarlarından Simon Brod'un adı ön plana çıkmaktadır. Dönemi yaşamış tanıkların hatıralarında Simon Brod "cesur", "gözüpek", "delicesine cesur" gibi sıfatlarla ve büyük bir sitayişle anılmakta.[3] Brod'un bu sıfatlara mazhar olmasının sebebi, Yahudi mültecileri Filistin'e ulaştırmak için hiç

2 Cilda Kamhi'yle 3 Şubat 2003 tarihli görüşme.

3 Bu şahıs hakkında daha fazla bilgi için bkz. Rıfat N. Bali, *Portraits From a Bygone Istanbul: Georg Mayer and Simon Brod*, Libra Kitap, İstanbul, 2010.

kimsenin cesaret edemediği sahte isimlere pasaport düzenlemek, aralarında hiçbir ailevî bağ olmayan kişileri tek bir ailenin efradı gibi gösterip tek bir pasaport altında birleştirmek gibi yöntemlere başvurmasıydı. Simon Brod'un kızı Martha'ya göre Emniyet Müdürü Ahmet Demir, babasıyla son derece samimi ilişkiler içindeydi ve mültecilerin Filistin'e ulaşmalarını sağlamakta babasına çok yardım etmişti. Araştırmamı genişlettikçe Ahmet Demir'in, Brod ailesi tarafından olumlu bir şekilde yâd edilmesinin aksine gerek "1944 Milliyetçiler ve Turancılar Tevkifatı" sırasında gözaltına alınan milliyetçilerin, gerekse TKP tevkifatında gözaltına alınan komünistlerin ve solcuların, Ahmet Demir'i "işkenceci bir emniyet müdürü" olarak anmakta olduklarını fark ettim. Bu nedenle Ahmet Demir'i araştırmaya karar verdim. Böylece başlayan bu araştırmanın neticesi, kitabın ikinci bölümünde yer alan biyografidir.

Türkiye'de araştırma yapmanın ne kadar zor bir iş olduğu, araştırmacılığa ciddi bir şekilde gönül vermiş herkesin malûmudur. Ancak biyografi yazmak, üstüne üstlük üst düzey kamu idarecilerinin hayatlarını yazmak daha da güçtür zira Türkiye'de biyografileri yazmayı mümkün kılacak malzemelere ulaşmak neredeyse imkânsızdır. Batı âleminde ve özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde olduğu gibi üst düzey kamu görevlilerinin (devlet başkanı, siyasetçi veya bürokrat) hatıralarını yayınlamaları veya şahsî evraklarını bir arşive bağışlamaları gibi bir gelenek, Türkiye'de yaygın değildir.[4] Arşivlerini T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri'ne devretmekle yükümlü olmayan, buna karşılık kendi arşivlerini kurmakla yükümlü olan kurumlar[5] da arşivlerini kamunun istifadesine açmamışlardır. Diğer taraftan emniyet teş-

4 Bunun tek istisnası, Celâl Bayar Vakfı ve Müzesi (Bursa), İnönü Vakfı (Ankara), Süleyman Demirel Müzesi (Isparta), kurulmakta olan Bülent Ecevit Arşivi ve Tarih Vakfı Arşivi'dir.

5 Bu kurumlar; Cumhurbaşkanlığı, TBMM, İçişleri Bakanlığı, Millî Savunma Bakanlığı ve MİT'tir. Bkz. "Muhafazasına Lüzum Kalmayan Evrak ve Malzemenin Yok Edilmesi Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun". Kanun no. 3473, 28 Eylül 1988, madde 1.

kilatı tarihiyle ilgili yayınlar da fevkalâde azdır. Böyle bir ortamda bir emniyet müdürüyle ilgili ayrıntılı bir biyografi yazmanın oldukça zor bir uğraş olduğu aşikârdır. Bu nedenle bu kitabın araştırma safhasında karşılaştığım zorluk ve engelleri de kısaca özetlemek istiyorum. Ahmet Demir'in özlük dosyasına ulaşmak için başvurduğum Emniyet Genel Müdürlüğü, istediğim bilgilerin, 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun 21. maddesi uyarınca "özel hayatın gizliliği" kapsamına girmesinden ötürü verilemeyeceğini bildirdi.[6] Bir süre avukatlık da yapan Ahmet Demir'in, İstanbul Barosu'nda mevcut olduğunu tespit ettiğim sicil dosyasını da aynı gerekçeyle incelemek mümkün olmadı.[7] Ahmet Demir'in hayat hikâyesini yazma süreci zarfında çocuklarını aramaya koyuldum ve kızı ile oğluna eriştim. Kızı, ağabeyi Doğan Demir'le görüşmemi tavsiye etti. Doğan Demir, babalarının evde mesleğiyle ilgili hiçbir şey konuşmadığını, dolayısıyla ne kendisinin ne de kız kardeşinin verebilecekleri herhangi bir bilginin mevcut olmadığını bildirdi. Kitapta yer alan Ahmet Demir ile tüccar Hadi Nâsır arasında cereyan eden ve basma yansıyan "rüşvet verme meselesi" sırasında Hadi Nâsır'ın avukatı olan Suat Pasin'le doğrudan irtibat kuramadım. Yeğeni Tümer Pasin'le görüştüm. Onun vasıtasıyla Suat Pasin'e yönelttiğim görüşme talebim reddedildi. Bu "rüşvet verme meselesi" üzerine Ahmet Demir hakkında açılan idarî soruşturmanın neticesini öğrenmek için T.C. İçişleri Bakanlığı'na yaptığım müracaat, talep ettiğim bilginin "arşiv çalışması gerektirdiği, şahsımla ilgili olmadığı ve 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamı dışında bulunduğundan" olumsuz cevaplandırıldı.[8] Sıraladığım bu zorluklar nedeniyle kullandığım kaynaklar hatıratlar, basın arşivi ve T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nde mevcut az sayıda belgeden ibarettir. Bu kısıtlı kaynaklar nedeniyle

6 Emniyet Genel Müdürlüğü'nün 12 Aralık 2006 tarihli elektronik postası.

7 İstanbul Barosu Başkanlığı'nın 5 Mayıs 2008 tarih 22966 sayılı yazısı.

8 T.C. İçişleri Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü'nün 9 Haziran 2008 tarih ve B.05.0.PGM.0.71.00.01-Ş/10362 sayılı yazısı.

de bu kitapta yer alan ve alanında ilk olan bu biyografilerin mütevazı birer "deneme" olduklarını söylemek zorundayım. Ümidim, ileriki yıllarda dönemi yaşamış kişilerin tanıklıkları ve de en önemlisi resmî kuruluşların arşivlerinde bulunan dönemle ilgili belgelerin tasnif edilip araştırmacıların istifadesine sunulmasıyla birlikte, hem bütün dönemi değerlendiren hem de bu iki emniyet müdürünün hayatları ve icraatlarını daha geniş bir şekilde inceleyen biyografilerin yayınlanmasıdır.

Diğer araştırmalarımda olduğu gibi bu kitabın oluşmasında da birçok kişinin emeği geçmiştir. Nihat Halûk Pepeyi'yle ilgili arşiv belgelerinin kopyalarını verme nezaketini gösteren Dorothy Wein'e, Pepeyi'nin özlük dosyasını incelemede gerekli kolaylığı sağlayan T.C. İçişleri Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü Sicil Şubesi memuru Zülfali İmanoğlu'na, T.C. Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü Arşiv Dairesi Başkanlığı'na, büyükbabasının fotoğraflarını istifademe sunan Halûk Pepeyi'ye, Cumhuriyet döneminde görev yapmış emniyet genel müdürlerinin biyografileriyle ilgili makalesini gönderen Başkomiser Atilla Bayram'a, kaynak önerileriyle yardımcı olan Türk polis tarihi konusunda değerli araştırmaların müellifi Merkez Emniyet Müdürü Eyüp Şahin'e, hiçbir kütüphanede bulamadığım Salih Urgancıoğlu'nun *Cumhuriyet Devrinde Emniyet Genel Müdürleri* kitabının fotokopisini gönderen Türk Tarih Kurumu Başkanı Prof. Ali Birinci'ye, Türk Ocakları Genel Sekreteri Yücel Hacaloğlu'na, istediğim gazete ciltlerini bulmak için hiçbir yardımı esirgemeyen İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi uzman kütüphanecisi Kemal Öztürk'e, *Hürriyet* gazetesinde yer alan Ahmet Demir'le ilgili yazılardan beni haberdar eden araştırmacı dostum Turhan Feyizoğlu'na, arşivlerinde araştırma yapmama izin veren *Hürriyet* gazetesi Dökümantasyon Merkezi eski müdürü Ufuk İlman ve aynı merkezde görevli Tolga Akpınar'a, Millî Kütüphane, T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi ile T.C. Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü Arşivi'nden gerekli belgeleri temin eden Ömer Türkoğlu'na, editörüm Fatih Demir'e

ve nihayet vakit ayırıp tanıklıkta bulunan herkese müteşekkirim. Bir zamanlar İstanbul Emniyet Müdürlüğü binası olarak kullanılan Sirkeci'deki Sanasaryan Han popüler kültüre Sansaryan Han olarak yer etmiştir. İşte bu nedenle kitabın başlığında Sansaryan Han'ı, metinde ise Sanasaryan Han'ı kullanmayı tercih ettim.

Teşvikiye, Osmanbey, Ağustos, 2010

Giriş

Bu kitapta hayat hikâyeleri anlatan iki emniyet müdürünün ortak özellikleri, halef-selef olmaları ve hem solcular ve komünistler hem de Turancılar ve milliyetçiler tarafından olumsuz sıfatlarla anılmalarıdır. Alman Büyükelçiliği'nin daveti üzerine İstanbul Emniyet Müdürü Nihat Halûk Pepeyi ve Emniyet Umum Müdürlüğü Dördüncü Şube Müdürü Salâhattin Korkud'un, 1943 yılında Almanya ve Nazi işgali altındaki ülkelere birlikte yaptıkları ziyaret, hem İstanbullu Yahudiler hem de 1944 yılında tutuklanan milliyetçiler ve Turancılar tarafından son derece menfi bir şekilde değerlendirilecektir. Bazı İstanbullu Yahudilere göre Trakya'da sınıra dayanmış olan Nazi ordusunun Türkiye'ye saldırması ve Türkiye'yi işgal etmesi halinde kendileri de Nazi işgali altındaki Avrupalı soydaşlarının kaderine maruz kalacak ve soykırıma uğrayacaklardı. Bu kanaate sahip Türk Yahudilerine göre Emniyet Müdürü Pepeyi'nin Almanya'yı ziyaret etmesinin maksadı, bu "en kötü hal senaryosu"nun gerçekleşmesi ihtimaline karşı bir hazırlıktı. "Hazırlık"tan kastedilen, Nazilerin Türkiye'yi işgal ettikleri her ülkede uyguladıkları "Yahudileri temerküz kamplarında toplama ve yok etme politikası"nın bir parçası olan insan yakma fırınlarının Türkiye'de inşa edilmesiydi. Türk Yahudilerinin bir kısmı, İstanbul emniyet müdürünün Almanya gezisini, bu fırınların Türkiye'de inşası için yapılan bir "hazırlık ziyareti" olarak algılayacaktı. Bazı İstanbullu Yahudiler bu kanaati paylaşırken 1944 Milliyetçiler Tevkifatı sırasında tutuklanan ve İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nün o tarihte faaliyet gösterdiği Sanasaryan Han'daki, tarihe "tabutluk-

lar" adıyla mal olan, hücrelere hapsedilip işkenceye maruz kalanlar ise yaşadıkları bu acı tecrübenin müsebbibinin, Nihat Halûk Pepeyi olduğuna inanıyorlardı. İşkenceye maruz kalanlara göre Pepeyi, Almanya ziyareti sırasında *Gestapo*'nun uyguladığı işkence yöntemlerini görmüş, aynı yöntemleri İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nde uygulamaya başlamış, Halûk Pepeyi'nin önce muavini, sonra halefi olan Ahmet Demir de aynı uygulamayı devam ettirmişti.

Nihat Halûk Pepeyi'nin ismini gölgeleyen 'insan yakma fırını" ve "Nazilerden ilhamla yeni işkence yöntemleri uygulama" söylentilerini tekzip edecek tek belge, Pepeyi ve Korkud'un görevli olarak gittikleri gezi sonrasında görevleri ve devlet geleneği icabı kaleme almış olmaları gereken gezi raporudur. Ancak hâlihazırda araştırmacıların istifadesine sunulmuş T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi belgeleri arasında bu rapora rastlamadım. Bu, tabii ki raporun mevcut olduğu ancak gizlendiği, saklandığı anlamına gelmez. Hal böyle olmasına rağmen kendisini "araştırmacı" ve "Simon Wiesenthal Merkezi[9] fahri çalışanı" olarak tanıtan T. Doğan Karlıbel, *Sağır Oda'nın Kayıp Nazi Altınları* başlıklı kitabında Nihat Halûk Pepeyi'yle ilgili *Toplumsal Tarih* dergisinde yayınladığım makaleyi kaynak göstermeden, fütursuz bir şekilde muhtevasını çarpıtarak kullandıktan ve Pepeyi soyadını Pepe olarak yazdıktan sonra Halûk Pepeyi'nin, Türkiye'de temerküz kampları inşa etmek için Naziler'den altın aldığını, şahsî mal varlığının İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra "müthiş bir artış" gösterdiğini ve "1960 ihtilalinden sonra İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı'nın, ABD'nin ricasıyla ve New York Musevi Cemaati'nin isteğiyle Halûk Pepeyi'yi sorgulamaya" aldığını iddia edebilme cüretini göstermiştir.[10]

9 Simon Wiesenthal Merkezi, Los Angeles'tadır. Merkezin görevleri arasında anti-semitizmle mücadele, Yahudi soykırımı konusunda eğitim vermek, dünyadaki Yahudilerinin güvenliğini savunmak gibi konular bulunmaktadır. www.wiesenthal.com

10 T. Doğan Karlıbel, *Sağır Oda'nın Kayıp Nazi Altınları*, Neden Kitap, İstanbul, 2007, s. 34, 43-44.

Ahmet Demir'in ismiyle adeta özdeşleşen "tabutluklar" meselesi ise Demir'in ismini gölgeleyen bir başka menfi olaydır. Bu olay, "tabutluklar"ın, gerek milliyetçi ve gerekse sol ve Marksist camiaların ortak hafızalarında yer alan en belli başlı, sıralama yapılması halinde belki de ilk sırada gelecek olan anı olmasıdır. Milliyetçilerin, her yıl 3 Mayıs 1944 tevkifatıyla ilgili düzenledikleri anma törenlerinde "tabutluklar"ın zikredilmesi âdet halini almıştır. İdeolojik olarak birbirlerine zıt bu iki kesimin ortak hafızasına yerleşen "tabutluklar", popüler kültürde de yerini alacak,[11] Nazım Hikmet'in bir şiirine bile konu olacaktır:[12]

Gazete Fotoğrafları Üstüne II

Emniyet Müdürü
Güneş bir yara gibi açılmış gökte
akıyor kanı.
Uçak alanı.
Karşılayıcılar, eller göbekte:
coplar, cipler
hapisane duvarları, karakollar
ve darağaçlarında sallanan ipler
ve siviller göze görünmez
ve bir çocuk işkenceye dayanamadı
attı kendini Emniyet'te üçüncü kattan.
Ve işte Emniyet Müdürü bey
Uçaktan iniyorlar
Amerika'dan dönüyorlar
Mesleki tetkikattan.
İncelediler uyku uyutmamak usullerini

11 Örneğin üniversite gençliğinin rağbet ettiği ekşi sözlükte (http://sozluk.sourtimes.org), Ocak 2011 tarihi itibariyle "Sansaryan Han" ve "tabutluk" için sekizer madde mevcuttur.

12 Nazım Hikmet, *Son Şiirleri*, Adam Yayınları, Şubat 1989, İstanbul, s. 23.

ve memnun kaldılar pek
hayalara bağlanan elektrottan
ve bizdeki tabutlukların üstüne bir de konferans vererek
açıkladılar faydalarını
koltuk altlarına kaynar yumurta koymanın,
boyun derisini kibritle ince ince yakıp soymanın.
Emniyet Müdürü bey uçaktan iniyorlar
Amerika'dan dönüyorlar
ve coplar cipler
ve darağaçlarında sallanan ipler
üstat döndü diye seviniyorlar.

Nazım Hikmet'in yanı sıra Aziz Nesin de Zekeriya - Sabiha Sertel çiftinin yayınladığı *Tan* gazetesinin milliyetçi gençler tarafından tahrip edilmesi üzerine, ileride TİP genel başkanı olacak olan Mehmet Ali Aybar'ın 1948 yılında yayınladığı *Zincirli Hürriyet* gazetesinin ilk sayısında, Atatürk'ün "Ey Türk gençliği!" başlıklı hitabesinden esinlenerek "Ey Türk Faşisti!" başlıklı yazısıyla baskını hicvedecek ve bu yazıda da Ahmet Demir'e atıfta bulunacaktı:

> Ey Türk faşisti!
>
> Birinci vazifen, Türk matbaalarını yıkmak, makinelerini ısırmak, demirlerini dişleyip duvarlara saldırmaktır. Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegane temeli, gazeteleri çamurlara serip üzerinde ağzın köpürünceye kadar tepinmektir. Bu temel, partinin hazinesidir.
>
> Bir gün nümayiş yapmak için emir alırsan, bütün polisleri yanı başında bulacaksın.
>
> Meydanlarda kitaplarım yaktığın namuslu insanlar, bütün dünyada eşi emsali görülmemiş şekilde işkenceye tabii tutulabilir. Emniyet müdürlüğümüzde dövülebilir. Demir Ahmet tarafından sövülebilir. Bütün malları mülkleri zapt edilmiş, matbaaları yıkılmış, gazeteleri kapatılmış, evleri tarumar edilmiş, çoluk ço-

> cuğu dağıtılmış, haneleri işgal, kendileri perişan edilmiş olabilir.
>
> Bütün bu şeraitten daha elim ve daha vahim olmak üzere, Amerika'dan borç dahi alınabilir. Hatta bu borç alman paralar, ziyafetlerde yenilebilir.
>
> Ey faşist yumurcakları! İşte bu ahval ve şerait içinde dahi, bütün bu yapılanları kafi görmeden; vazifen matbaaları yıkmak, makineleri ısırmak, namuslu vatanperverleri parçalamaktır. Muhtaç olduğun kazma, balta, Halk Partisi'nin ambarında mevcuttur.[13]

"Tabutluklar"ın, "insan yakma fırınları" söylentisinin aksine, gerçekten var olduklarını, ancak muhtemelen 1947 yılında yıktırıldıkları konusunda, bu hücrelerde bizzat işkence görmüş birçok tanık hemfikirdir. Dönemle ilgili hatıratlarda "tabutluklar"ın gerçekliğini teyit eden kâfi miktarda bilgi mevcuttur. Ancak "tabutluklar"ın müsebbinin kim olduğu, bu hücreleri inşa etme fikrinin kimden kaynaklandığı, siyasî sorumluluğunun CHP'ye ait olup olmadığı, CHP'nin "tabutluklar"ın varlığından haberdar olup olmadığı, şayet haberdar ise neden sessiz kaldığı gibi suallere herhangi bir resmî belge bulunamadığından bir cevap vermek imkânsızdır.

13 Yazan: Aziz Nesin - Çizen: Mim Uykusuz, "Zincirli Mizah: Ey Türk Faşisti!," *Zincirli Hürriyet*, Sayı 1, 5 Şubat 1948, s. 4'ten aktaran: Dr. Hakkı Uyar, *Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi*, Boyut Yayıncılık, 1998, s. 215-216.

Birinci Bölüm

Nihat Halûk Pepeyi ve "Balat Fırınları" Efsanesi

1- Nihat Halûk Pepeyi Kimdi?

Nihat Halûk Pepeyi, Hicri 1314 (Miladi 1898) yılında Selanik'e bağlı Katerin kazasında doğdu. Mekteb-i Mülkiye mezunu olan Pepeyi'nin ilk memuriyeti, 1 Kânunuevvel 1337 (1 Aralık 1918) – 17 Teşrinievvel 1338 (17 Ekim 1919) tarihleri arasında görev yaptığı Hendek Nümune Mektebi müdürlüğüydü. Pepeyi, Akyazı nahiye müdürlüğü, Nusaybin, Sındırgı, Ayvalık, Mustafakemalpaşa, Eminönü, Fatih, Çankaya kaymakamlığı görevlerinde bulunduktan sonra İstanbul'a vali muavini olarak atandı (30 Kasım 1939 - 20 Ağustos 1940). Daha sonra Siirt ve Burdur valiliği yaptı. 18 Kasım 1942 - 4 Eylül 1943 tarihleri arasında İstanbul emniyet müdürlüğü görevinde bulundu. Daha sonra Erzurum (20 Eylül 1943 - 29 Kasım 1945), Antalya (8 Aralık 1945 - 12 Kasım 1946) valilikleri, emniyet genel müdürlüğü (13 Kasım 1946 - 7 Temmuz 1947), İçişleri Bakanlığı ikinci müsteşarlığı (7 Temmuz 1947 - 2 Eylül 1950), Kütahya valiliği (16 Eylül 1950 - 2 Haziran 1952), merkez valiliği (3 Haziran 1952 - 18 Nisan 1953) görevlerinde bulundu. Erzurum valiliği sırasında Erzurum Pulur Köy Enstitüsü'nün işleriyle yakından ilgilenmesi nedeniyle Maarif Vekâleti tarafından takdirnameyle taltif edildi.[14] 18 Nisan 1953 tarihinde emekliye ayrıldı ve DP'ye üye oldu. 10. dönem (1954 - 1957) Kütahya, 11. dönem (1957 - 1960) İstanbul milletvekili seçildi. 27 Mayıs 1960 ihtilalinden sonra tutuklandı ve Toptaşı Cezaevi'ne konuldu. Pepeyi tutuklu olduğu sırada ailesi, madden son derece kötü bir duruma düşecek, eşi Hatice Nigar Pepeyi bu durumu "fakirlik kâğıdı" ve T.C. Emekli Sandığı'nın "muhtaçlık mazbatası"yla tevsik edecektir. 27 Mayıs 1972 tarihinde vefat eden Pepeyi, Edirnekapı Şehitliği'ne defnedilecekti.[15]

14 T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 28 Mart 1944 tarih ve 030.10.197.349.17 sayılı belge.

15 Pepeyi'nin biyografisi, T.C. İçişleri Bakanlığı Arşivi'ndeki 1560 sicil sayılı dosyasında yer alan bilgilerden derlendi. Pepeyi hakkında birçok biyografi maddesi mevcuttur: M. Behçet Yazar, *Edebiyatçılarımız ve Türk Edebiyatı*, Kanaat Kitabevi, İstanbul, 1938, s. 168-174; Murat Uraz, *Türk Edip ve*

VEFAT

Merhum Mustafa ve merhume Hayriye oğlu, Nigâr Pepeyi'nin eşi, Tarık Pepeyi'nin babası, Meral Pepeyi'nin kayınpederi, Halûk ve Ümran Pepeyi'nin büyükbabaları, Hâkim Tarık Pepeyi'nin amcası, Müdrike Turka'nın büyük amcası, emekli Vali ve Müsteşar, eski İstanbul Milletvekili,

NİHAT HALUK PEPEYİ

27.5.1972 günü vefat etmiştir. Cenazesi 29 mayıs 1972 pazartesi (bugün) günü öğle namazını müteakip Fatih Camiinden kaldırılarak, Edirnekapı Şehitliğindeki aile kabristanına defnedilecektir.

AİLESİ

Milliyet — 9080

Milliyet, 29 Mayıs 1972

Pepeyi'nin ilginç bir yanı, destan şairi olmasıdır. Pepeyi, "edebiyat antrenörüm" diye andığı arkadaşı Hilmi Ziya Ülken'in teşvikiyle destan yazmaya başladığını belirtmekte.[16] Pepeyi'nin des-

Şairleri, Tefeyyüz Kitabevi, İstanbul, 1940, C. 3, s. 27-28; Rakım Ziyaoğlu, *İstanbul Kadıları, Şehreminileri, Belediye Reisleri ve Partileri Tarihi*, İsmail Akgün Kitabevi, İstanbul, 1971, s. 385-386; İhsan Işık, *Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi*, Elvan Yayınları, Ankara, 2004, s. 1501-1502; *Sosyalist Kültür Ansiklopedisi*, May Yayınları, İstanbul, 1980, C. 7, s. 934; Seyit Kemal Karaalioğlu, *Resimli Türk Edebiyatçılar Sözlüğü*, İnkılâp Yayınları, İstanbul, 1974, s. 324; Rauf Mutluay, *Çağdaş Türk Edebiyatı 1980-1972*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1973, s. 242; Yrd. Doç. Dr. Necat Birinci, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, Tercüman Yayınları, İstanbul, 1985, s. 98; Hüseyin Karakan, *Şiirimizin Cumhuriyeti*, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1958, C. 1, s. 116; Kâzım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi TBMM X. Dönem (1954-1957) II. Cilt Milletvekillerinin Özgeçmişleri*, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1994, s. 624-625; Salih Urgancıoğlu, *Cumhuriyet Devrinde Emniyet Genel Müdürleri*, İzmit, 1973, s. 23-24; *Cumhuriyet İdarecileri 1946*, haz: Muhterem Vefa Veznedaroğlu, Pulhan Matbaası, İstanbul, s. 178.

16 Halûk Nihat Pepeyi, *Millî Mücadele Destanı*, Sertel Matbaası, İstanbul, 1940, s. 7.

tanları yayınlandığında dönemin önde gelen gazetecileri, bu eserleri sitayişle öveceklerdi.[17] Eserleri şunlardır: *Geçmiş Zamanın Masalları, İsmail ile Gül'izar - Tamar Hatun ile Süleyman Şah*, İstanbul, Hüsn-i Tabiat Matbaası, 1928; *Türk Destanına Giriş*, Ülkü Kitaphanesi, İstanbul, 1934; *Çanakkale: Destan*, Yeni Kitapçı, İstanbul, [1936]; *Mütareke: Destan*, Becid Basımevi, İstanbul, 1938; *Millî Mücadele Destanı*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1940; *Erenler, Gaziler*, İsmail Akgün Basımevi, İstanbul, 1951.

2- Nazi İşgali Altındaki Ülkelere Gezisi

Nihat Halûk Pepeyi, 4 Kasım 1942 günü İstanbul emniyet müdürlüğü görevine getirilecek,[18] 18 Kasım 1942 günü de Ankara'dan İstanbul'a gelip görevine başlayacaktı.[19] Pepeyi, göreve başladıktan kısa bir süre sonra meslekî tetkik gezisi için Nazi işgali altındaki ülkeleri ziyaret edecekti. 6 Ocak 1943 tarihinde İcra Vekilleri Heyeti, "Almanya ile Alman işgali altında bulunan memleketlere tetkik seyahati için gönderilecek" olan Halûk Pepeyi ile Pepeyi'nin selefi[20] Emniyet Umum Müdürlüğü Dördüncü Şube Müdürü[21]

17 Örneğin *Çanakkale Destanı*'nın beşinci baskısı için yayınlanan yazılar şunlardı: Sadun G. Savcı, "Hamasî Eserler," *Vatan*, 1 Aralık 1947; Kemal Salihsel, "Dört Tarihî Eser ve Bir Destan," *Cumhuriyet*, 4 Aralık 1947; Şevket Rado, "Bir Destan Şairi," *Akşam*, 6 Aralık 1947; Ercümend E. Talu, "Çanakkale Destanı," *Son Saat*, 8 Aralık 1947; Feridun Osman Menteşoğlu, "Çanakkale Destanı," *Memleket*, 10 Aralık 1947; Vâ-Nû, "Çanakkale," *Akşam*, 17 Aralık 1947; Hakkı Süha Gezgin, "Çanakkale Destanı," *Yeni Gazete*, 9 Ocak 1948; Hilmi Ziya Ülken, "Türk Destanına Doğru," *Yeni Gazete*, 11 Ocak 1948.

18 T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 4 Kasım 1942 tarih, 17702 sayı, 30..11.1.0 fon kodlu, 157.34..9 yer sayılı belge.

19 "Halûk Nihat Pepeyi Dün Vazifesine Başladı," *Tasviri Efkâr*, 19 Kasım 1942.

20 www.iem.gov.tr/iem/?m=1&s=97&idno=30

21 19 Mayıs 1930 tarih ve 1624 sayılı "Dâhiliye Vekâleti Merkez Teşkilatı ve Vazifeleri Hakkında Kanun"a göre Emniyet İşleri Umum Müdürlüğü Dördüncü Şubesi, yabancılardan sorumluydu. (*Düstur*, 3. Tertip, Cilt 11, 14 Teşrinisani 1929–15 Teşrinievvel 1930, Başvekâlet Müdevennet Matbaası, Ankara 1930, s. 498.)

Salâhattin Korkud'a diplomatik pasaport verilmesini kararlaştıracaktı.[22] Nihat Halûk Pepeyi ve Salâhattin Korkud, 10 Ocak 1943 günü trenle Almanya'ya hareket edeceklerdi. Boşalan İstanbul Emniyet Müdürlüğü makamına ise Çorum Valisi Muzaffer Akalın vekâleten tayin edilecekti.[23] Pepeyi'nin göreve başlamasından yaklaşık bir ay sonra Türk basınında Erzincan doğumlu Ermeni Soghomon Tehlirian'ın düzenlediği suikast sonucunda[24] hayatını kaybeden eski Sadrazam Talât Paşa'nın kemiklerinin İstanbul'a nakledileceği haberi yer alacaktı.[25] Her ne kadar İcra Vekilleri Heyeti Kararnamesi'nde Nihat Halûk Pepeyi ile Salâhattin Korkud'un Almanya gezilerinden "meslekî tetkik" olarak söz ediliyorsa da basın, her iki üst düzey emniyet mensubunun Talât Paşa'nın kemiklerini Türkiye'ye getirmek için Almanya'ya gittiklerini yazacaktı. İlk programa göre heyetin 5 Şubat 1943 günü Türkiye'ye geri dönmesi gerekirken naaşın iade işlemlerinin gecikmesinden ötürü dönüş, 15 Şubat tarihine ertelenecekti.[26] Ancak Pepeyi ve Korkud, basında belirtilen tarihten üç gün önce, 11 Şubat 1943 günü trenle İstanbul'a döneceklerdi.[27] Talât Paşa'nın kemikleri ise 21 Şubat 1943 günü trenle Almanya'dan yola çıkacak,[28] 25 Şubat

22 T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 6 Ocak 1943 tarih, 2/19825 sayı, 112-251 dosya, 30..18.1.2 fon kodlu, 100.110..11 yer numaralı belge. Salâhattin Korkud'un biyografisi için bkz. *Cumhuriyet İdarecileri 1946*, haz: Muhterem Vefa Veznedaroğlu, Pulhan Matbaası, İstanbul, s. 153.

23 T.C. İçişleri Bakanlığı Arşivi, 1560 sicil sayılı özlük dosyası. İstanbul Valisi Lütfi Kırdar'ın Dâhiliye Vekâleti'ne gönderdiği 11 Ocak 1943 tarihli mektup.

24 Tehlirian (1897-1960), Berlin'de yargılandı ve beraat etti. Bkz. "Soghomon Tehlirian," http://en.wikipedia/wiki/Soghomon_Tehlirian ve "Trial of Soghomon Tehlirian," http://www.armeniapedia.org/index.php?title=Trial_of_Soghoman_Tehlirian

25 "Hükûmetimizin Çok Güzel Bir Kararı," *Cumhuriyet*, 12 Aralık 1942.

26 "Talât Paşanın Kemikleri 15 Şubatta Memleketimize Getirilmiş Olacak," *Haber Akşam Postası*, 8 Şubat 1943.

27 "Polis Müdürümüz Bu Sabah Berlinden Geldi," *Son Telgraf*, 12 Şubat 1943.

28 "Talât Paşanın Kemikleri Getiriliyor," *Son Posta*, 22 Şubat 1943.

günü İstanbul'a varacak,[29] naaş önce Şişli Sıhhat Yurdu'na kaldırılacak, aynı günün öğleden sonrasında da askerî merasimle Abide-i Hürriyet Tepesi'ne gömülecekti.[30] Pepeyi, Almanya dönüşünde İstanbul Emniyet Müdür Vekili Muzaffer Akalın, İstanbul Emniyet Müdür Muavini Ahmet Demir, şube müdürleri, dostları ve basın mensupları tarafından karşılanacaktı. Pepeyi, İstanbul Valisi Dr. Lütfi Kırdar'ı makamında ziyaret ederek gezisiyle ilgili bilgi verecek, birkaç gün sonra da ilgili makamlara bilgi vermek üzere Ankara'ya hareket edecekti.[31]

Tetkik seyahatinden dönen Emniyet müdürü, karşılayanlar arasında. Pepeyi en önde duran şapkasız ellerini kavuşturmuş kişidir. En sağdaki kişi Ahmet Demir'dir.

Vatan, 12 Şubat 1943

Bir gazetecinin geziyle ilgili intibalarını ve Talât Paşa'nın kemiklerinin nakli meselesini sorması üzerine Pepeyi şu cevabı verecekti:

29 "Talât Paşanın Cenazesi Memlekete Geldi," *Akşam*, 25 Şubat 1943.

30 "Talât Paşanın Na'şı Merasimle Vatan Toprağına Gömüldü," *Akşam*, 26 Şubat 1943.

31 "Emniyet Müdürümüz Avrupadan Geldi," *Vatan*, 12 Şubat 1943.

Malûm olduğu üzere meslekî tetkiklerde bulunmak üzere Salahâttin Korkud'la birlikte Almanya'ya gitmiştik. Bu seyahatimiz umumiyet itibariyle iyi geçti. İyi intibalarla dönmüş bulunuyoruz. Ben [Talât Paşa'nın kemiklerinin nakli] bu mesele ile meşgul olmadım. Mamafih Paşanın kemiklerinin memleketimize nakledileceğini ve bu hususta Almanya ile bir anlaşmaya varıldığından malûmattarım.[32]

Pepeyi'yi karşılayan gazeteciler arasında yer alan *Haber Akşam Postası* muhabiri Reşat Mahmud, meslektaşlarını atlatarak Pepeyi'den uzunca bir beyanat almaya muvaffak olacaktı. Reşat Mahmud ile Pepeyi arasında cereyan eden görüşme şöyleydi:

Kendisini karşıladığım zaman gayet neşeli bir tavırla,

- Geleceğimi dün yazmışsınız. *Haber*, bana ayak sektirmiyor, dedi.

- Beyanat! diye rica ettim.

- Beyanat veremem, Selâhiyetim yok.

- O halde yediğiniz içtiğiniz sizin olsun, gördüklerinizi anlatın diye ayak diredim.

Halûk Nihat, meşhur tavazuu ile:

- Vallahi, dedi, hangisini söyliyeyim?

Seyahate geçen ay içinde çıktık. Benimle beraber eski İstanbul Emniyet Direktör vekili Salâhattin Korkud da vardı. Evvelâ Sofya'ya uğradık. Ondan sonra Belgrad, Peşte, Viyana, Prag, Berlin, Essen, Utreht, Lâhi [Lahey], Amsterdam, Anvers, Brüksel, Paris, Bordo [Bordeaux], Lâruçer [La Rochelle], Karlstroher, Manheyn [Mannheim], Haydelberg'e kadar uzandık.

- Seyahatinizin sebebi için birçok şeyler yazıldı, kimisi Talât Paşa'nın kemiklerini getirmek, kimisi de Ekrem König[33] için gittiğinizi söyledi.

32 "Polis Müdürümüz Bu Sabah Berlinden Geldi," *Son Telgraf*, 12 Şubat 1943.

33 İşadamı Ekrem König'in adı, uçak kaçakçılığına karışmıştı. Ekrem König, 7 Ocak 1943 tarihinde Paris'te yakalanmış ve Budapeşte'ye gönderilmişti. Burada dosyası gözden geçirildikten sonra Türkiye'ye gönderilecekti. Kaynak: "Ekrem König Macaristana Kadar Getirildi," *Cumhuriyet*, 8 Ocak 1943. Bu konuda ayrıntılı bilgiler için bkz. Sinan Kuneralp, "İspanya İç Savaşı'nda Uçak

- Hayır, biz sadece meslekî tetkikler yapmak için seyahat ettik.

- Size kimler mihmandarlık ediyordu?

- Alman polis erkânı.

- Herhangi bir hava hücumu gördünüz mü?

- Eğer Berlin'e teahhürlü [gecikmeli] gitmemiş olsaydık Berlin'in İngiliz uçakları tarafından bombalandığını görecektik. Yalnız Essen bombardımanına şahid olduk.

- Sığınaklar nasıl?

- Gördüklerimiz mükemmeldi. Bir şey, nazarı dikkatimizi celbetti. Bombardımandan sonra en geç yirmi dört saat içinde bombardıman tahribatı tahta perdelerle maskeleniyor. Böylelikle her halde maneviyatın bozulmaması gözetilmiş olacak.

- Alman devlet reisi Hitleri gördünüz mü?

- Hayır, yalnız Göbels'in[34] nutkunu dinledik. Bu muhakkak ki hatip bir sanatkâr. Nutku çılgınca alkışlıyorlardı. Alkışlamıyan tek bir kişi varsa Salâhattin'le bendim. Çünkü, Almanca konuştuğu için ne dediğini anlıyamıyorduk.

Sayın Emniyet Müdürümüz sigarasını tazeledikten sonra:

- Bir şey çok hayretimizi mucip oldu, dedi.

- Nedir o şey?

- Berlin'deki otomobillerin telsizleri.

- Otomobillerde telsiz teşkilatı mı var?

- Evet. Biz, otomobilimizde, oturduğumuz yerde meselâ sefarethane ile veya herhangi bir yerle mükemmelen telgraflaşıyorduk.

Ticareti ve Ekrem König," *Tarih ve Toplum*, Aralık 1988, C. 10, S. 60, s. 6-7; Mete Tunçay, "Ekrem König'in Uçak Kaçakçılığı, – Sinan Kuneralp'in İleri Sürdüğü Gibi – Milliyetçiler Adına mı, Yoksa Cumhuriyetçiler Hesabına mı Yapılmıştır?," *Tarih ve Toplum*, Aralık 1988, C. 10, S. 60, s. 8; Cemil Koçak, "Yolsuzluk Târihinden Bir Sayfa: König Olayı," *Görüş*, S. 19, Şubat-Mart 1995, s. 68-75; Cemil Koçak, "Amerikan Dışişleri Bakanlığı Belgeleri Işığında König Olayı'na (Yeniden) Bir Bakış ve Bâzı Notlar," *7. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi*, (21-23 Kasım 2001), Türk Sosyal Bilimler Derneği, ODTÜ, Ankara.

34 Joseph Goebbels, Nazi Almanyası'nın propaganda bakanı.

Bunun için otomobilin bir yerde durmuş olması şart değildir. Otomobiller, süratle giderken de telsiz muhaberelerini temin etmek mümkün oluyor. Otomobilde telsiz telgraf!

- Bu, belki sizin bindiğiniz arabaya mahsustu.

- Zannetmem. Çünkü umumi tertibat veya teşkilât olmasa, bir tek arabada dahi telsizle muhabere imkânsız olması lâzım gelir.

- Meslekî tetkikleriniz?

- Almanya'da Türklere karşı derin bir muhabbet beslendiğini gördük. Türk polisini çok beğendiklerini açıkça söylediler. Sonra, uğradığımız her binaya, daha biz gelmeden Türk bayrakları çekiliyordu.

- Dönüşte başka yerlere uğradınız mı?

- Dönüşte dört gün tayyare ile seyahat ettik. Rusya'ya gittik. Kiyef'i [Kiev] gördük. Lehistan'da Krakovil, Romanya'da Bükreş'i ziyaret ettik ve dün Sofya'ya geldik. Sofya'dan İstanbul'a trenle geldik.

Biraz, düşündükten sonra:

- İnsan gurbette şanlı bayrağımızı gördükçe heyecanlanıyor. Ben de, Berlin'de istikbalimize gelen bir generalin göğsünde Umumî Harp hatırası olarak Türk bayraklı bir madalya görünce o kadar heyecanlandım ki, kendimi tutamadım, şanlı bayrağımızı selâmlar gibi boyun kırdım.[35]

35 Reşat Mahmud, "Emniyet Müdürü Bu Sabah Geldi," *Haber Akşam Postası*, 12 Şubat 1943.

Emniyet Müdürümüz Berlinde istikbal edildiği sırada.

Haber Akşam Postası, 12 Şubat 1943

Pepeyi'nin, Berlin'de Nazi subayları tarafından karşılanmasını gösteren bir fotoğrafın da refakat ettiği ve gerçek olduğu kesin olan bu ilginç mülakat, yayınlandığının ertesi günü Pepeyi tarafından bütün gazetelere yollanan bir metinle tekzip edilecekti. Pepeyi'nin nedeni meçhul tekzibi ve *Haber Akşam Postası*'nın konuyla ilgili izahatı şöyleydi:

> Dün gazetemizde, "Reşad Mahmut" imzasile, istihbaratta çalışan arkadaşımızın polis müdürümüz Halûk Nihat Pepeyi ile yaptığını söylediği bir mülâkatı neşretmiştik, dün akşam, polis müdürümüzün imzasını taşıyan şu tavzihi [düzeltmeyi] aldık. Aynen neşrediyoruz:
>
> *Haber* Gazetesi Neşriyat Müdürlüğüne
>
> Bugünkü (12.2.943) *Haber* gazetesinde Avrupa seyahatimizin intıbalarına dair bir yazı gördüm.
>
> *Haber* gazetesi muharririyle böyle bir konuşma yapmadığım gibi gazetede çıkan fotoğrafı da ben vermedim. Ben ve arkadaşım

Salâhattin Korkut Almanya'ya ve Avrupa'nın bazı büyük şehirlerine mesleğimize ait tetkikat için gönderildik ve bir ay kadar devam eden bu seyahatten memnunlukla döndük. Keyfiyetin bu yolda aydınlatılmasını rica ederim.

Emniyet Müdürü
Halûk Nihat Pepeyi

Polis müdürümüzün bu tezkeresinden de açıkça anlaşılacağı veçhile Reşad Mahmud'un polis müdürümüzle yaptığını söylediği ve bizim de kendisine inanarak neşrettiğimiz bu konuşmanın asılsız olduğu, Emniyet Müdürümüzün şehrimize dönüşü ile seyahatinin meslekî tetkikat maksadile vukubulmasından ibaret olan havadise muharip memleketlerde şehirlerin manzaraları ve otomobil ve tayyarelerde telsizler bulunması vesaire gibi şimdiye kadar muhtelif ajans haberleri, tercüme röportajlar ve intıba yazılarında okunmuş olan teferruat ve malûmatın da ilâve edildiği anlaşılmıştır.

Böylece kendi intıbalarını Emniyet Müdürüne atfetmek suretile gazetecilikte muvaffakıyet gayretini meslek dürüstlüğünün caiz görmiyeceği dereceye çıkararak gazetesini hem resmî makamlara, hem de okuyucularına karşı ilk olarak böyle bir vaziyete sokan arkadaşımızın teessürümüzü mucip hareketi karşısında üzerimize düşen vazife yapıldığı gibi burada da Emniyet Müdürümüzden ve okuyucularımızdan ayrıca özür dileriz.[36]

Nihat Halûk Pepeyi, İstanbul emniyet müdürlüğü görevinde uzun süre kalmayacak, 9 Ağustos 1943 tarihli İcra Vekilleri Heyeti kararı mucibince Erzurum valiliğine tayin edilecekti.[37] 23 Ekim 1945 tarihine kadar bu görevde kalan Pepeyi, daha sonra Antalya valiliğine tayin edilecekti.[38]

36 "Emniyet Müdürü'nün Tekzibi," *Haber Akşam Postası*, 13 Şubat 1943. Aynı tekzip, *Cumhuriyet* ve *Vatan* gazetelerinde de yer aldı.

37 T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 9 Ağustos 1943 tarih, 2/20419 sayı, 71-465 dosya, 30..18.1.2 fon kodlu, 102.59..5 yer sayılı belge.

38 T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 23 Ekim 1945 tarih, 3/3238 sayı, 2934 dosya, 30..18.1.2 fon kodlu, 109.63..11 yer sayılı belge.

3- Gezinin Amacı Neydi?

a- Yeğeni Tarık Pepeyi'ye Göre

Nihat Halûk Pepeyi'nin yeğeni merhum Tarık Pepeyi'ye göre Halûk Bey, Talât Paşa'nın kemiklerini getirmek için Almanya'ya gitmişti.[39] Tarık Pepeyi'ye göre amcası, geziden şöyle bahsetmişti:

> Emniyet Müdürü olduğu sırada Talat Paşa'nın kemiklerinin Türkiye'ye nakli mevzubahis olmuş. Üç kişilik bir heyet halinde amcamın başkanlığında Hitler'in de muvafakatiyle İnönü'yle bir irtibatı oldu. İnönü'nün tensibi ile amcam Almanların gönderdiği bir uçakla Berlin'e gitti ve orada Hitler'le konuştu, görüştü. Onların dikta rejimini gördü ve o rejimden tiksindi. Çünkü amcam rahmetli dedi ki, "göstermişler, 'bizde her şey vesikaya tâbi, bir yumurta fazla aldı diye idam ettik' demişler". İnfaz yerini göstermişler. Amcam tiksindi bunları görünce, "böyle bir rejim görmedim, Türkiye'de böyle bir şey olamaz" diyordu. "Biz hayırhah nankör insanlarız" şeklinde konuşuyordu. Bütün sahillerde sığınaklar varmış. Denizaltı sığınakları. Tahkim edilmiş sahiller. Ondan sonra gıda maddelerinin tevzi sistemi. O zaman bizde de yakın zamana kadar hep karne vardı. Bizim nüfus kâğıtlarımız felâketti. Bütün bunları orada etüd etmiş, görmüş. Buraya gelince ilgili bakanlıklara, müsteşarlara anlatmış bunları: "Almanya böyle yapıyor, benim gördüklerim bunlardır" diye. Ve gayet gaddar ve sert hareket ettiklerini, Almanların pek öyle menfaatlerini her şeyin üstünde tuttuklarını, üstün ırk nazariyesini takip ettiklerini, Yahudilere eziyet, cefa yaptıklarını, bütün bunları detaylarıyla anlatmış. Müs-

39 Tarık Pepeyi ile Mart 2004 tarihindeki görüşme. Talât Paşa'nın kemiklerinin Türkiye'ye getirilmesi konusunun Türkiye Cumhuriyeti tarafından mı, yoksa Almanya tarafından mı ortaya atıldığı meçhuldür. Yrd. Doç. Dr. Hasan Babacan'a göre her ikisi de mümkündü. Türkiye Cumhuriyeti, naaşı memlekete getirmenin zamanının geldiğine siyaseten karar vermiş olabilir veyahut savaşın aleyhlerine döndüğü bir zamanda tarafsızlığım muhafaza etmeye çalışan Türkiye'de Nazilere yönelik bir sempatinin oluşması için Naziler de bu teklifi Türk hükümetine yapmış olabilirlerdi. Kaynak: Hasan Babacan, *Mehmed Talât Paşa 1874-1921*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2005, s. 246.

tahkem mevkileri, top yuvalarını, denizaltı yuvalarını [göstermişler]. Buraların aşılamayacağını, karadan, denizden bir taarruz vukuunda derhal def edileceğini [söylemişler]. Yani söyledikleri kendi müdafaalarıyla ilgili. Katiyen Museviler hakkında da fazla bir şey söylemedi. Yalnız "[Almanlar] gaddar, Musevilerin çok çektiklerini duydum" dedi. Amcamın böyle bir [temerküz] kampı gezdiğine dair bana nakledilmiş hiçbir bilgim yok. Söylemedi, söylese aklımda kalırdı nereleri gezdiği. Sonra gene Hitler tarafından bir altın kabzalı tabanca, bir sigara tabakası, bir şey daha neydi bilmiyorum, fotoğraf makinası mı, bilmiyorum [hediye edildi]. Amcam 60 ihtilâlinde içeri alındığı zaman uzun müddet emekli aylığını da, mebus aylığını da alamadı. O zaman aile zarurete düştü. Evdeki birkaç parça havluları, gümüş mümüş ne varsa, bu arada o tabancanın da satıldığını, yok pahasına gittiğini hatırlıyorum. Kim aldı onu da bilmiyorum ama duydum yani.[40]

b- Reha Oğuz Türkkan'a Göre

İkinci Dünya Savaşı yıllarında faal olan Türkçülük akımına mensup öğrenci, subay ve yayıncıların tutuklanıp yargılanmaları, Türk siyasî tarihine "3 Mayıs 1944 Turancılar Davası" adıyla mal oldu. Tutuklanan ve işkenceye maruz kalanlar arasında yer alan *Bozkurt* ve *Gökbörü* dergilerinin yayıncısı Reha Oğuz Türkkan hatıratında, tutuklu olduğu "tabutluk" adıyla maruf hücrenin tavanına yerleştirilen, muazzam bir ısı yayan ve baş ağrısı yaratan ampullerin, Nihat Halûk Pepeyi tarafından Türkiye'ye getirildiğini ileri sürecekti. Türkkan'a göre Pepeyi, bu ampulleri Almanya gezisi sırasında *Gestapo*'nun sorgulamalarda kullandığını görmüştü.[41] Yeğen Tarık Pepeyi'ye göre ise Reha Oğuz Türkkan'ın, amcası Halûk Pepeyi'ye yönelik, yakın tarihte bir televizyon programında da tekrarladığı bu suçlamalar tamamen gerçek dışıydı.[42]

40 Tarık Pepeyi ile Mart 2004 tarihindeki görüşme.

41 Reha Oğuz Türkkan, *Tabutluktan Gurbete*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1975, s. 66-67.

42 Tarık Pepeyi ile Mart 2004 tarihindeki görüşme.

c- Azınlıklara Göre

İstanbullu Yahudilere göre Halûk Pepeyi'nin Almanya'yı ziyaret etmesinin tek amacı, Nazilerin Yahudi soykırımını gerçekleştirmek için inşa ettikleri gaz odaları/insan yakma fırınları sistemini yerinde inceleyip benzeri bir tesisi Türkiye'de kurmaktı.[43] Dönemi yaşamış İstanbullu Yahudilere göre hükümet, Yunanistan ve Bulgaristan'ı işgal ederek Trakya sınırlarına dayanan Nazilerin Türkiye'yi de işgal etmeleri halinde kullanılmak üzere insan yakma fırınları inşa etmişti. 1930-1940'lı yıllarda ciddi bir Yahudi nüfusun yaşadığı Balat'ta ekmek fırını olarak inşa edildiği söylenen ancak hiçbir zaman üretime geçmeyen bacalı bir bina, Balatlı Yahudiler tarafından "Los Ornos de Balat" (Balat Fırınları) olarak anılacaktır. Bu bina, Et ve Balık Kurumu'nun deposu olarak kullanılacak ve Bedrettin Dalan'ın İstanbul büyükşehir belediye başkanlığı sırasında (1984-1989) yıkılacaktı. Balatlı birçok Yahudi, bu binanın, İkinci Dünya Savaşı yıllarında İstanbul'da inşa edildiğinden çokça söz edilen "fırınlar"dan olduğunu iddia edecekti.[44] Başka Balatlı Yahudiler ise Balat'ın Lonca semtinde inşa edilmiş ve duşlarla teçhiz edilmiş modern bir hamamın, gaz odası olduğunu ileri süreceklerdi. Temerküz kamplarındaki gaz odalarında duşların mevcut olması ve yıkanma bahanesiyle buraya götürülen Yahudilerin duşlardan fışkırtılan zehirli gazla katledilmeleri nedeniyle Balatlı Yahudilerin zihninde bu hamam, gaz odası olarak yer etmişti. Hasköy'de de benzeri fırınların mevcudiyetinden bahsedilecekti.[45] Balatlı Yahudilerle yapılan bir sözlü tarih çalış-

43 Bu konu daha önce işlenmiştir. Bkz. Rıfat N. Bali, "İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye'de Azınlıklar, II. Balat Fırınları Söylentisi," *Tarih ve Toplum*, C. 30, S. 180, Aralık 1998, s. 11-17.

44 Eli Şaul, "Tres tristes datas en la historia de los Judios de Turkia," *Los Muestros*, Haziran 1994, s. 10. Samuel Sami Coyas ile yapılan sözlü tarih görüşmesi. Görüşmeyi yapan Tuna Saylağ, www.centropa.org/module/ebooks/files/TR_Coyas_final_A4.pdf, s. 28.

45 Marie-Christine Varol, *Balat Faubourg Juif d'Istanbul*, İsis Yayıncılık, İstanbul, 1989, s. 10-11.

masında da "Balat Fırınları" konusu gündeme gelecekti. Sorgulanan Balatlılar, bacalı binanın Yahudileri yakmak için inşa edilen bir fırın olduğunu, yakılan cesetlerin derilerinin uçuşmaması için de bacanın tepesine bir kafes yerleştirildiğini söyleyeceklerdi. Aynı kişilere göre fırın için gerekli teçhizatın Almanya'dan gemilerle getirilmesi tasarlanmıştı. Ancak meçhul bir nedenle geminin İstanbul'a gelememesi nedeniyle teçhizat İstanbul'a ulaşmamıştı.[46] Sorgulanan Balatlılar, fırınların gerçek olduğunu "bazı hakikatler var ki budur yani" sözleriyle dile getireceklerdi. Aynı kişilere göre Reisicumhur İsmet İnönü, Türk Yahudilerini imha etmek niyetinde değildi. Fırınları, Nazileri oyalamak maksadıyla inşa etmişti.[47] Benzer bir şekilde Jozef Bencuya, babasının kendisine "defalarca anlattığı" şu izlenimi aktaracaktı:

> Türk hükümeti Hitler'in baskısından kurtulmak için Musevi kökenli vatandaşlarını Aşkale'ye göndermiştir. Varlık vergisi işin göstermelik tarafıdır. Çünkü Aşkale'ye sadece varlık vergisi verebilecek varlıklı Yahudiler değil varlıkları olmayanlar da gönderilmiştir. Varlık vergisi verenler de gönderilmiştir. Yahudilerin yaşlıları ve kadınları dışındakiler buraya gönderilmiştir. Yaşlılara da tembih edilmiştir ki fazla dışarıda dolaşmasınlar, mümkün olduğunca evde otursunlar diye. Türkiye'ye vurmaktan vazgeçen Hitler o zaman Türkiye'den şu istekte bulunuyordu. Türkler Yahudileri fırınlarda yaksınlar. Hatta bir ara fırınların Türkiye'ye gönderilmesi gündeme gelmiş, ancak Türkiye 'biz hallederiz' deyince bu defa fırınların krokileri Almanlar tarafından gönderilmiştir. Bu baskı karşısında İsmet Paşa ve Fevzi Çakmak Aşkale sürgününü icat ederek bu baskıdan bir süre de olsa kurtulmayı planlamışlardır.
>
> Aşkale'deki bu kampta ibadet yerleri mevcuttu. Kütüphane ve benzeri hizmetlerden yararlanılıyordu. Babam kampın komuta-

46 Yahya Koçoğlu, *Gayrimüslim Hayatlar*, Metis Yayınları, İstanbul, 2001, s. 139.

47 Marie-Christine Bornes Varol, *Le Judéo-Espagnol Vernaculaire d'Istanbul*, Université de la Sorbonne Nouvelle Paris III, (yayınlanmamış doktora tezi), C. 1, 1992, s. 102-103.

nını anlata anlata bitiremezdi. Albayın her zaman kapısı açıktı. Herkes çok rahatlıkla görüşebiliyordu. Hitler tehlikesi ne zaman bitti, kamp yeri de bitti ve herkes geri döndü. Hitler'e yapılan bu oyun öyle güzel oynanmış ki bazen şehirde Yahudi Türk vatandaşları gezdirilirmiş ve hatta bir defa da dumanlar tüttürülmüş kamp yerinden. Sanki fırınlar tüttürülmüş gibi. Bu hadise tamamen Türk Devleti'nin Türk vatandaşı olan Yahudileri korumak ve Hitler'in baskısından kurtulmak içindi.[48]

Balat'taki binanın, bir fırın yapmak amacıyla inşa edildiği doğruydu. Ancak bu 'insan yakma fırını' değil, ekmek fırınıydı. Bunun kanıtı da 1948 yılında basında yer alan şu haberdi:

> Mahrukat Ofisi'nin tasfiye edilmekte olduğunu yazmıştık. Ofisin malları arasında Balat'ta inşaası yarıda kalan asrî [modern] fırın da vardır. Bu fırın da yakında satışa çıkarılacaktır. Fırının tamamlanması için lüzumlu makine ve aletlerin bir kısmı harb yüzünden yolda kaybolmuştur. Bu sebeple tamamlanamamıştır.
>
> Büyük bir arsaya ve binaya sahip olan fırının bir kısım makineleri yerlerine konulmuştur. Belediye tarafından bir müddet evvel yaptırılan keşifte 300 bin lira sarfedildiği takdirde fırının işler hale geleceği de anlaşılmıştır.
>
> Bu tesisin satışa çıkarılacağı haberi üzerine bazı bankalar tasfiye komisyonuna müracaat ederek talip olmuşlardır. Fırın bugünkü hale gelinceye kadar 800 bin lira sarfedilmiştir. Fakat taliplerin fazlalığı yüzünden bunun daha fazlaya satılacağı anlaşılmaktadır. Bu fırın tamamlandığı takdirde şehirde sarfedilen günlük ekmeğin üçte birini hazırlayacağı söyleniyor.[49]

Bu söylentiler, yakın tarihe kadar süregelecektir. 1992 yılında bir dergide yayınlanan bir haber üzerine konunun yeniden gündeme gelmesi üzerine[50] sekiz İstanbullu Yahudi, "Bina, bizleri yak-

48 Ertaç Tinar, *Ben Ertaç Tinar Susurluğun Kara Kutusu*, Akis Kitap, İstanbul, 2006, s. 49-50.

49 "Balat'taki Asrî Fırın," *Akşam*, 16 Eylül 1948.

50 Mehmet Güç, "Cevap Bekleyen Bir Soru Daha: Balat'taki İki Bacalı Binanın Sırrı Ne?," *Nokta*, 19 Temmuz 1992, s. 24-25.

mak için yapılmış. İnönü, Hitler'e Rusya dönüşünde Yahudiler için gerekli hazırlığın yapılacağı sözünü verdiği için yapılmış bu bina. Hitler'in Rusya dönüşünde bizler fırına gönderilecektik" sözleriyle aradan geçen elli yıla rağmen bu kanaatin halen canlı olduğunu bir kere daha göstereceklerdi.[51] İstanbullu Rum Z.'e göre de Reisicumhur İsmet İnönü, Yahudileri imha etme usullerini öğrenmesi için dönemin emniyet müdür muavinini Almanya'ya yollamıştı. Emniyet müdür muavini de geri döndüğünde bu fırınları inşa etmişti.[52] "İnsan yakma fırınları" söylentisi son derece yaygındı ve yayınlanmamış bir tiyatro eserine bile konu olacaktı.[53]

Bu söylenti, sadece İstanbul'a has olmayıp İzmir'de de yaygındı. Karataş semtinde özel bir fırının kurulduğu ve Yahudilere "sizleri burada yakacağız" denildiği söylenmekteydi.[54] İzmirli diş hekimi Eli Şaul da anılarında, Bahribaba Parkı'ndaki alanda inşa edilmiş ancak hiç kullanılmamış bir binanın, Yahudileri imha etmek için inşa edilmiş fırınlar olduğu söylentisinin, İzmir Yahudileri arasında dolaştığından söz etmekte.[55] İzmirli başka kişilere göre ise Sarıkışla civarındaki bir bina ile[56] bugün konservatuar olup önceden spor salonu olan taş binanın,[57] "imha fırını" olarak kullanılması düşünülmekteydi.

51 *Nokta* dergisinin haber yaptığı bu konu, basında tartışma yarattı. Bkz. Hasan Pulur, "Balat'taki Krematoryum," *Milliyet*, 18 Temmuz 1992.

52 Mihal Vasiliadis ile 3 Eylül 1998 tarihli görüşme.

53 Nissim M. Benezra, *Maréchal Çakmak Drame d'une Scène*, (yayınlanmamış daktilo yazması), (t.y.), s. 31-32.

54 Avner Levi, "İkinci Dünya Savaşı'nda ve Öncesinde Türk Yahudileri," *Tarih ve Toplum*, Ekim 1996, S. 154, s. 14-21, s. 20.

55 Eli Şaul, "Tres tristes datas en la historia de los Judios de Turkia," *Los Muestros*, Haziran 1994, s. 10.

56 Yusuf Azulay'ın 6 Haziran 2006 tarihli elektronik postası.

57 Selim Amado'nun 19 Temmuz 2006 tarihli elektronik postası.

d- Britanya Dışişleri Bakanlığı'na Göre

Britanya Dışişleri Bakanlığı'na göre Halûk Pepeyi, Almanların daveti üzerine Nazi işgali altındaki ülkelerde *Gestapo*'nun çalışma yöntemlerini birinci elden gözlemleyecekti.[58] Pepeyi'nin, İstanbul emniyet müdürlüğünden Erzurum valiliğine atanması üzerine Britanya Başkonsolosluğu'nun hazırladığı bir diğer raporda ise kendisinin, "kendisine verilen sınırlar içinde yardım etmeye ve işbirliğine açık" biri olduğu belirtecekti.[59]

4- "Fırınlar" Söylentilerini Besleyen Nedenler

a- Wannsee Protokolü

Nazilerin "Nihai Çözüm" olarak adlandırdıkları Avrupa Yahudilerinin imha edilmesi tasarısı, 20 Ocak 1942 günü Berlin yakınlarındaki Wannsee Gölü civarında bir villada düzenlenen ve Nazi rejiminin üst düzey sorumlularının katıldıkları bir toplantıda müzakere edildi. Tarihe "Wannsee Protokolü" adıyla mal olan bu toplantının tutanaklarında, Avrupa'nın değişik ülkelerinde yaşayan 11 milyon Yahudi'nin imhası için her türlü gayretin sarf edileceği belirtilmekteydi. Avrupa'da yaşayan Yahudilerin ülkelere göre nüfus dağılımlarının yer aldığı bu listede, Türk Yahudileri de "Avrupa Türkiyesi - 55.500" ibaresiyle yer almaktaydılar.[60] Popüler tarih yazarı Azmi Nihat Erman'a göre İstanbullu Yahudiler, bu çizelgenin hazırlandığını gizli istihbarat örgütü aracılığıyla öğrenmişlerdi. Nazilerin Türkiye'yi işgal etmeleri halinde de imha fırınları Sütlüce'de, Hasköy'ün kuzeyinde İmrahor ve Karaağaç yollarının kesiştiği noktanın doğusunda kalan ve meskûn olmayan geniş bir arazide inşa edilecekti. Wannsee Protokolü'nden sadece

58 National Archives, FO 371/37501/R404/207/44 sayılı belge.

59 National Archives, FO 195/2477 sayılı 6 Ağustos 1943 tarihli belge.

60 "Protocol of the Wannsee Conference January 20, 1942", www.ghwk.de/engl/protengl.htm

bir ay sonra, 24 Şubat 1942 sabahı Alman Büyükelçisi Franz von Papen'e suikast teşebbüsünde bulunulması, Türk Yahudilerinin endişesini daha da arttıracaktı. Türk Yahudileri, Adolf Hitler'in Franz von Papen'e karşı düzenlenen suikast girişiminin Türk Yahudilerinin bir planı olduğunu ileri sürüp onları imha etme planını daha da hızlandırmasından endişe etmekteydiler.[61]

Erman'ın bu bilgileri aktarırken kaynak olarak gösterdiği Moshe Benyakov'un kim olduğu ve Erman'ın bu kişiyle gerçekten temas kurup kurmadığı meçhuldür. Ancak Türk Yahudi toplumu liderlerinin, İkinci Dünya Savaşı yıllarında İstanbul'da görev yapan Yahudi Ajansı ve *Aliya Beth* çalışanları vasıtasıyla Avrupalı soydaşlarının durumundan haberdar oldukları kesindir. Dolayısıyla 'Nazi Fırınları' söylentisinin ortaya çıkmasına, bu "içeriden bilgi" sebebiyet vermiş olabilir.

b- Varlık Vergisi Kanunu

TBMM, Nihat Halûk Pepeyi'nin İstanbul emniyet müdürlüğüne atanmasından sadece bir hafta sonra, 11 Kasım 1942 tarihinde Varlık Vergisi Kanunu'nu kabul edecekti. Kanunun gayrimüslim mükelleflere karşı ayrımcı uygulaması sırasında tahakkuk ettirilen vergiyi ödeyemeyen azınlıklar, kanunda öngörüldüğü üzere, borçlarını çalışarak ödemek üzere 1943 yılının Ocak ayından itibaren kafileler halinde Aşkale'ye gönderileceklerdi.[62] Aslında Varlık Vergisi Kanunu'nun uygulanması sırasında Halûk Pepeyi'nin

61 Azmi Nihad Erman, "Hitler'in Sütlüce'deki Yahudi Fırını," *Yıllar Boyu Tarih*, Aralık 1978, S. 9, s. 21-23.

62 Bu konuda daha fazla bilgi için bkz. Rıdvan Akar, *Aşkale Yolcuları: Varlık Vergisi ve Çalışma Kampları*, Doğan Kitap, İstanbul, 2009; Ayhan Aktar, *Varlık Vergisi ve Türkleştirme Politikaları*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000; Rıfat N. Bali, *The "Varlık Vergisi" Affair: A Study on Its Legacy Selected Documents*, İsis Yayınları, İstanbul, 2005; Sait Çetinoğlu, *Varlık Vergisi 1942-1944 Ekonomik ve Kültürel Jenosid*, Belge Yayınları, İstanbul, 2009; Hüseyin Perviz Pur, *Varlık Vergisi ve Azınlıklar*, Eren Yayıncılık, İstanbul, 2007; Arslan Başer Kafaoğlu, *Varlık Vergisi Gerçeği*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2002.

herhangi bir olumsuz girişimi olmamıştı. Nitekim Varlık Vergisi Kanunu'nun uygulandığı dönemde İstanbul defterdarı olarak görev yapan Faik Ökte, anılarında Pepeyi'den şöyle bahsetmekte:

> Beyoğlu'nun eğlence yerlerinde yaptığımız takip ve icra işlerinin ekserisinde Emniyet Müdürü Halûk Pepeyi şefaatçi [aracı] olarak karşımıza çıkar, müddet ister, kolaylıklar beklerdi. Gong'ta yaptığımız icrada Pepeyi'nin bu şefaatı dostu Cevdet Kerim İncedayı için yaptığını anladık. İncedayı o zaman bekârdı ve himayesi hasbi [bedava] idi.[63]

Varlık Vergisi Kanunu'nun uygulanması esnasında Halûk Pepeyi'nin olumsuz bir tavrı olmamasına rağmen azınlıkların toplu hafızasında "imha fırınları"nı hazırladığı kanaatinin gelişmesindeki ana neden, dönemin karanlık atmosferi ve koşullarıydı.

5- Alman Dışişleri Bakanlığı Arşivleri'ne Göre Gezinin Amacı

Halûk Pepeyi ve Salâhattin Korkud'un Almanya gezileri hakkında Emniyet Genel Müdürlüğü nezdinde yapılan müracaata cevaben, arşivlerde geziyle ilgili herhangi bir bilgi ve belgeye rastlanmadığı cevabı alınmıştır.[64] Millî İstihbarat Teşkilatı'na yapılan başvuruya ise ilgili "hususların, İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü'nden talep edilmesi gerekmekte" olduğu cevabı verilmiştir.[65] Bu durum karşısında kullanılabilecek kaynaklar, Federal Alman Dışişleri Bakanlığı Arşivleri ve Federal Alman Devlet Arşivleri'nin belgeleridir. Federal Alman Dışişleri Bakanlığı Arşivleri'nde bakanlık, Ankara Büyükelçiliği ve RSHA (Reich Merkezî Emniyet Bürosu) arasında yapılan yazışmalarla ilgili 13 belgenin varlığı tespit edildi. Ancak bu belgelerden günümüze ulaşanların sayısı çok daha az. Bu belgelere bakıldığında gezinin amacının, Türkiye'ye yönelik propa-

63 Faik Ökte, *Varlık Vergisi Faciası*, Nebioğlu Yayınevi, İstanbul, [1951], s. 173.

64 Emniyet Genel Müdürlüğü'nün 1 Aralık 2004 tarih ve B.05.1.E GM.0.73.06.04/04.14245-213023 sayılı yazısı.

65 MİT Bilgi Edinme Birimi'nin 30 Eylül 2005 tarihli yazısı.

ganda faaliyeti olduğu anlaşılmakta. Nitekim Tarabya'daki Alman Başkonsolosluğu'ndan merkeze gönderilen bir telgrafta bu amaç açık bir şekilde belirtilmekte:

Telgraf

(Geh.Ch.V.)

Tarabya, 1 Ekim 1942

Varış: 2 Ekim 1942 Saat 0.50

Sayı 1374 – 1 Ekim [19]42

Alman Emniyet Teşkilatı ve İstihbarat Servisi Başkanlığı'nın büyükelçilik emrine verilen görevlisi tarafından Türk İstihbarat Teşkilatı ile işbirliği yapılmasına yönelik olarak sürdürülen teşebbüsler çerçevesinde, geçenlerde burada bulunan RSHA'dan (Reich Sicherheits Hauptamt - Reich Ana Emniyet Bürosu)[66] Dr. Graefe Türk İstihbarat Teşkilatı'nın bir mümessiline, bugüne kadar zayıf olan münasebetlerin güçlendirilmesi ve somut raporlarla düşman propagandasına karşı koyulması için ileri gelen bir [Türk] görevlinin Almanya'yı ve Almanya tarafından işgal edilmiş bölgeleri gezmek üzere bu ülkelere gönderilmesini teklif etti. Türk gazetecilerin Almanya'ya yaptıkları gezinin esas itibariyle müspet bir intiba bırakmış olması,[67] RSHR (Reich Ana Emniyet Bürosu) mümessillerini bu daveti yapmaya teşvik etti. Ataşe Moyzisch bugün Dr. Graefe'nin davetinin Türk İstihbarat Teşkilatı tarafından memnuniyetle karşılandığını, ancak teşkilatın daveti kabul edebilmesi için buradaki büyükelçilik vasıtasıyla

66 RSHA, Reich Dâhiliye Vekâleti ve S.S. bünyesinde bir bölümdü.

67 Türk basın mensupları, Propaganda Vekili Dr. Joseph Goebbels'in daveti üzerine Almanya'yı 1942 yılının Temmuz ayında ziyaret ettiler. Heyet; Hariciye Nazırlığı Devlet Sekreteri Baron Von Weizsaecker, Devlet Nazırı Alfred Rosenberg ve Matbuat Şefi Dr. Otto Dietrich tarafından kabul edildi. ("Dr. Goebbels Türk Matbuat Heyetini Kabul Etti," *Cumhuriyet*, 23 Temmuz 1942). Heyette Nadir Nadi, Necmeddin Sadak, Asım Us gibi devrin önemli başyazarları yer alıyordu. Nadir Nadi, daha sonra Goebbels'le olan görüşmelerini yayınladı. Bkz. Nadir Nadi, "Göbbels'le Bir Saat," *Cumhuriyet*, 21 Ağustos 1942.

Hariciye Vekâleti'ne resmî bir davetiye gönderilmesi gerektiğini bildirdi. Ayrıca Türk tarafının iki kişinin davet edilmesi yönündeki isteği de iletildi. Bunun için düşünülen kişiler, Millî Emniyet Teşkilatı Reisi [Mehmet] Naci Perkel[68] veya muavini ve Almanca bilen bir memur. Türk tarafının beklentileri, basmakalıp bir propaganda gezisinin düzenlenmemesi, aksine Millî Emniyet Teşkilatı mümessillerinin işgal altındaki bölgelerde mevcut askerî ve sivil durum hakkında kendi gözlemlerine dayanarak bir fikir edinmelerinin mümkün kılınması yönünde. Millî Emniyet Teşkilatı mümessilleri geziden döndükten sonra Reisicumhur ve Başvekil'e gezi hakkında bir rapor takdim edecekler. Türk tarafı, gezinin ve geziye katılan kişilerin kesinlikle gizli tutulmasına çok önem veriyor. Bu kişilerle gezi sırasında Hariciye Vekâleti ile RSHA'dan birer görevli ilgilenecek. Davetiyenin Türk makamlarına Alman Dahiliye Vekâleti'ne bağlı Alman Polis Teşkilatı Reisi Himmler ile Alman Hariciye Vekili adına gönderilmesi gerekir.

Gerektiği şekilde tertip edilmesi halinde bu tür bir gezi düşmanlarımızın aşağıda sıralanan önemli propaganda konuları hakkında yetkili Türk makamlarını bizim anlayışımız doğrultusunda kesinlikle aydınlatma imkânı sağlayacaktır:

1. İşgal altındaki bölgelerde yaşayan halkın Almanya'nın uyguladığı terörün bir neticesi olarak düşmanca davrandığı,
2. İkinci cephenin müdafaasına yönelik hazırlıkların yetersiz olduğu,
3. Düşman kuvvetlerinin bombardımanı sonucunda Almanya'nın silah üretiminin büyük ölçüde engellenmiş ve Alman halkının moralinin bozulmuş olduğu,
4. İkmal durumunun kötü olduğu.

Bu konuda esas itibariyle herhangi bir tereddüt yoksa, bu geziyi özellikle düşmanlarımızın, büyükelçiliğinin raporundan da bilinen, artan propaganda faaliyetleri nedeniyle de doğru bulduğu-

68 Perkel, 1 Ağustos 1941 ila 3 Eylül 1953 tarihleri arasında Millî Emniyet Hizmetleri Reisi idi. Bkz. Dr. Erdal İlter, *Millî İstihbarat Teşkilâtı Tarihçesi*, MİT Basımevi, Ankara, 2002, s. 54.

mu belirtirim. Ayrıca bu konuda 6 Ekim'de Berlin'e gelecek olan Ataşe Moyzisch'in de dinlenmesini rica ederim. Davetiye Hariciye Vekâleti'ne elbette ancak önceden yoklama yapılıp davetin kabul edileceğinden emin olunduktan sonra iletilecek.[69]

6- Alman Arşiv Belgelerine Göre Ziyaret Programı

a- Ziyaret Programı

Reich Merkezî Emniyet Bürosu (RSHA)

Haber İletimi

Yazıldığı				Giriş damgasının	Gönderildiği			
Saat	gün	ay	yıl	Basılacağı yer	Saat	gün	ay	yıl
1933	7	1	43					
Yazan RSHA								
Sayı: 193				Telgraf-Telsiz mesaj-Teleks				

Yıldırım RSHA AMT ROEM. 6 No 355 7.1.43. 1933=WE=SS Reichsführer ve Alman Polis Teşkilatı Reisi'ne

Berlin RFSS (Reichsführer – SS) Kurmay Karargâhı vasıtasıyla

Gizli

Konu: Türk İstihbarat Teşkilatı'ndan veya Türk polisinden iki görevlinin Almanya'ya ve işgal altındaki bölgelere yapacakları gezi.

Türk İstihbarat Teşkilatı'nın veya Türk polisinin ileri gelen iki mümessilinin ziyaretleri ile ilgili son raporuma istinaden SS Reichsführer'in talimatı uyarınca bazı kısımları değiştirilmiş olan ziyaret programını, tasdik edilmesi ricasıyla aşağıda bildiriyorum:

14 Ocak. Akşam Viyana'ya varış. İstasyonda gayr-ı resmî karşılama, gayr-ı resmî yemek, opera.

15 Ocak. Viyana'da üst düzey SS ve siyasî idareciler veya Emniyet Teşkilatı ve İstihbarat Teşkilatı idaresi tarafından kabul. Emniyet

69 Auswaertiges AMT, Büro Staatssekretar files R29780, Türkei, cilt 6.

müdürünü ziyaret ve Emniyet Müdürlüğü'nün bazı bölümlerinin gezilmesi. Üst düzey SS ve siyasî idarecilerle öğle yemeği. Şehrin gezilmesi.

16 Ocak. Bruenn'deki silah fabrikası ile Bruenn yakınında Gurein'deki takım tezgâhları fabrikasının gezilmesi.

17 Ocak. Otomobille Prag'a gidiş. Protektora[70] Başkan Yardımcısı, Grup Komutanı ve aynı zamanda Polis Şefi Daluege tarafından kabul. Emniyet Teşkilatı Reisi ile akşam yemeği.

18 Ocak. Prag'ın gezilmesi. Otomobille Pilsen'e gidiş. Skoda fabrikalarının[71] gezilmesi.

19 Ocak. Berlin. İstasyonda SS Staf. Schellenberg tarafından karşılama. Wannsee Misafirevi'nde SS Staf. Schellenberg tarafından davet verilmesi. Potsdam.

20 Ocak. Kriminal Polis Müdürlüğü'nün gezilmesi. SS Grup Şefi Nebe tarafından kabul. Emniyet Teşkilatı'na ait idareci okulunu ziyaret. Oradaki Orduevi'nde akşam yemeği.

21 Ocak. Yemek. Krupp fabrikalarının gezilmesi.

22 Ocak. Lahey. Üst düzey SS ve siyasî idareciler veya Emniyet Teşkilatı ve İstihbarat Teşkilatı idarecileri tarafından kabul.

23 Ocak. Araba ile Antwerp'ten Brüksel'e gidiş.

24 Ocak. Paris. Şehrin gezilmesi. Üst düzey SS ve siyasî idareciler tarafından kabul, kahvaltı. Emniyet Teşkilatı idarecileri ile akşam yemeği.

25 Ocak. Paris'te tatil günü.

26 Ocak. Bordo'da şehrin, limanın ve sahil tesislerinin gezilmesi.

27 Ocak. Otomobille Kuzey Fransa'ya gidiş.

28 Ocak. Paris'te veda ziyaretleri.

70 "Protektora", bir nevi sömürgecilik şeklidir. Saf sömürge konumunda olan ülke, mevcut müesseselerin olduğu gibi muhafaza edildikleri ancak sömürgeyi koruma altına aldığı ülkenin diplomasisinin, dış ticaretinin ve ordusunun yönetimini ele almasıdır. Çekoslovakya, Nazi Protektorası altındaydı.

71 Skoda Fabrikaları, Çekoslovakya'nın en büyük sınaî tesisiydi. Çok önemli bir silah üretim merkeziydi.

29 Ocak. Mannheim-Ludwigshafen'deki I.G.Farbenindustrie'ye[72] ait fabrikaların gezilmesi.

30 Ocak. Berlin. Reichstag'ın[73] oturumuna katılma.

31 Ocak. Rostock'da Heinkel[74] fabrikalarını ziyaret.

1 Şubat. Sachsenhausen Temerküz Kampı'nın gezilmesi (özel istek).

2 Şubat. SS Grup Şefi Kaltenbrunner tarafından kabul. Muhafız Alayı tesislerinin gezilmesi. Orduevinde SS Grup Şefi Juettner ile öğle yemeği. Akşam Wannsee Konukevi'nde Emniyet Teşkilatı ve İstihbarat Teşkilatı Başkanı'nın başkanlığında büyük veda ziyareti.

3 Şubat. Uçakla (buradan itibaren uçak kullanılması gerekiyor) Posen'e gidiş. Üst düzey SS ve polis şefleri tarafından kabul. Yerleşim yeri ve inşaat uygulamaları v.s.'nin görülmesi. Öğleden sonra uçakla Krakov'a gidiş. Akşam Krakov'daki üst düzey SS ve siyasî yöneticiler tarafından kabul.

4 Şubat. Krakov'un gezilmesi. Uçakla Kiev'e gidiş. Kiev'deki üst düzey SS ve siyasî yöneticiler tarafından kabul ve birlikte yemek yenilmesi.

5 Şubat. Kiev ve çevresinin gezilmesi. Emniyet Teşkilatı ve İstihbarat Teşkilatı idarecileri tarafından kabul.

6 Şubat. Uçakla Kiev'den Kırım'a gidilmesi, yolda Saporoşye'de veya gezilmesi uygun başka bir yerde mola verilmesi. Kırım'daki SS ve siyasî idareciler tarafından kabul.

7 Şubat. Otomobille Kırım'ın güney sahiline gidiş.

8 Şubat. Uçakla Kırım'dan Bükreş ve Sofya'ya gidiş. Refakat eden Almanların vedalaşması ve gezinin resmî olarak sona erdirilmesi.

Bu program çerçevesinde gezi sırasında daha başka neler yapılacağı belirtilmemiştir.

72 I.G. Farbenindustrie AG. Bir Alman kimya sanayi grubuydu.

73 Alman Parlamentosu.

74 Heinkel Flugzengwere, bir Alman uçak imalat şirketiydi. İkinci Dünya Savaşı sırasında Alman Hava Kuvvetleri için bomba uçakları imal etti.

SS Grup Komutanı Daluege ve ilgili üst düzey SS ve siyasî idarecilere doğrudan buradan haber verilip verilmemesi hususunda kararınızı beklediğimizi, ayrıca bir uçağın tahsis edilmesi için talimatınızı beklediğimizi arz ederim.

Hariciye Vekâleti D2 Dairesi'nin bildirdiğine göre, Hariciye Vekili'nin geziyi ve programı tasdik ettiğini, ancak geziye katılması için vekâletten bir mümessil göndermeyi düşünmediğini belirtirim.

Silah fabrikalarının gezilmesi için Alman Başkomutanlığı'ndan izin aldım.

RSHA AMT ROEM.6

adına imza

Schellenberg, SS Staf.[75]

Halûk Pepeyi ile Salâhattin Korkud'a refakat eden ve belgelerde adı geçen RSHA görevlisi, Ludwig Moyzisch idi.[76] Moyzisch, Ankara'daki Alman Büyükelçiliği'nde ikâmet etmekteydi ve ünlü Cicero casusluk olayında Cicero ile irtibat halinde olan kişiydi.[77] Gezinin sona ermesinden sonra Alman Polis Teşkilatı Başkanlığı'na, ziyaretle ilgili bir rapor düzenlenecekti. Ancak söz konusu rapor, Alman arşivlerinde mevcut değildir.[78]

b- Sachsenhausen Temerküz Kampı'nı Ziyaret

Halûk Pepeyi ve Salâhattin Korkud, 1 Şubat 1943 günü Berlin yakınlarındaki Sachsenhausen Temerküz Kampı'nı ziyaret edeceklerdi. Ziyaret, Pepeyi ve Korkud'un istekleri üzerine gerçekleşmişti. Kampın SS Tugay Komutanı Glücks ve SS Kıtası Komutanı

75 Bundesarchiv, NS 19/3537.

76 Auswaertiges AMT, R 100844, Inland II Geheim, Auslandreisen nach der Türkei. 19 Ocak 1943 tarihli Almanya'ya giriş ve çıkış vizesi izin belgesi ve Fransa ve Belçika'ya izin belgesi.

77 L.C. Moyzisch, *Operation Cicero The Espionage Sensation of the War*, Wingate, Londra, New York, [1950].

78 Bundesarchiv, NS 19/3537, Karl Hermann Frank'a gönderilen 26 Ocak 1943 tarihli belge.

Kaindl, ziyaretçilerine refakat edecek; çorba, yeşil sazan ve patates salatası, beyaz şarap, kaz ciğeri, patates, kırmızı lahana, kırmızı şarap, tatlı elma püresi ve kahveden oluşan mükellef bir yemek daveti verilecekti. Yemeğe katılan zevat ise şunlardı: SS Tugay Komutanı Glücks, SS Kıtası Komutanı Kaindl, SS Kıtası Yüzbaşısı Matisiath, SS Kıtası Üsteğmeni Baumkötter, SS Kıtası Asteğmeni Wessel ve tercüman, SS Kıtası Üsteğmeni Finger SD (İstihbarat Servisi'nden).[79] Pepeyi ve Korkud'un, kampı neden ziyaret etmek istedikleri meçhuldür. Sachsenhausen Temerküz Kampı hekimlerinden Dr. Baumkötter'le yıllar sonra yapılan bir mülakatta Baumkötter, Türkiye'den resmî bir heyetin gelip kampı gezdiğini hatırlayacaktı. Dr. Baumkötter'e göre Türk heyeti, benzeri bir kampı Türkiye'de kurma amacıyla Sachsenhausen'i ziyaret etmişti.[80]

7- Sonuç Yerine

a) Eldeki belgelerden varılabilecek ilk sonuç, söz konusu Almanya gezisinin, Nazilerin daveti üzerine gerçekleştiği ve Türkiye'yi Nazilere meyletmeyi hedefleyen bir propaganda gezisi olduğu yönündedir. Gezinin esas amacı, silah üretim tesislerini gezmekti. Nitekim 31 Aralık 1942 tarihinde Berlin'de Hariciye Vekâleti üst düzey bürokratlarından Faik Hazar ile Reich adına Orta Elçi Dr. Karl Clodius arasında, Alman hükümetinin 1942 yılının Haziran ayında Türkiye'ye açtığı 100 milyon reichsmarklık kredi çerçevesinde Almanya'dan savaş teçhizatı temini konusunda bir antlaşma imzalanmıştı.[81] İlginç ve âdeta

79 Rus Askerî Arşivleri, Moskova, Dosya 1367/1/8. "Darstellung der Tatigkeit sowie wichtigie Ereignisse".

80 Archiv Sachsenhausen, Landgericht Münster Strafverfahren 6 KS 1/61 gegen Heinz Baumkötter u.a., Bd. X (Kopien aus Staatsarchiv Münster) Bd. 390.4 (Bl. 1-133), JD 1/9 s. 12-13.

81 "Harb Levazımı Almak Üzere Almanya ile Yaptığımız Mukavele," *Cumhuriyet*, 2 Ocak 1943.

bir denge siyaseti olarak yorumlanacak bir başka ayrıntı ise Pepeyi ve Korkud'un Almanya'daki silah fabrikalarını ziyaret ettikleri tarihlerde, bir başka Türk sanayi heyetinin de İngiltere'deki silah üretim tesislerini ziyaret etmesiydi.[82] Bu tür halkla ilişkiler ve propaganda mahiyetli bir başka gezi, dönemin Askerî Temyiz Mahkemesi Reisi Org. Cemil Cahit Toydemir'in (1883-1956) başkanlığındaki heyetin Almanya gezisiydi. Heyet, Doğu Cephesi ile Atlantik Duvarı'nın bazı bölümlerini gezecek ve Hitler tarafından kabul edilecekti.[83]

b) Halûk Pepeyi ve Salâhattin Korkud, Talât Paşa'nın kemiklerini Türkiye'ye getiren heyette yer almadıkları halde gezi amacının basına neden yanlış yansıtıldığı ve Halûk Pepeyi'nin, aile efradına neden Talât Paşa'nın kemiklerini getirmek için Almanya'ya gittiğini söylediği meçhuldür.

c) Pepeyi ve Korkud'un, özellikle Sachsenhausen Temerküz Kampı'nı ziyaret etmeyi neden arzuladıkları, Türkiye'de benzeri bir temerküz kampı kurma tasarısının gündeme gelip gelmediği, şayet geldi ise hangi şartlarda ve ne gerekçeyle geldiği meçhuldür.

d) 3 Mayıs 1944 Turancılar Davası'nda tutuklananların işkenceye tâbi tutulmalarında Halûk Pepeyi'nin herhangi bir sorumluluğu olduğunu söylemek mümkün değildir. Zira Pepeyi, o tarihte artık İstanbul emniyet müdürü değildi.

Eldeki mevcut veri ve belgelerden, şimdilik kaydıyla, ulaşılabilecek sonucun tatmin edici olmadığı aşikârdır. Gezinin amacı ve

82 "İngilteredeki İmalât Heyetimiz," *Haber Akşam Postası*, 9 Şubat 1943; "İngilteredeki Türk İmalât Heyeti," *Son Telgraf*, 11 Şubat 1943.

83 Rıfat N. Bali, "Orgeneral Cemil Cahit Toydemir'in Almanya Gezisi-Hitler ile Görüşme," *Toplumsal Tarih*, S. 165, Eylül 2007, s. 40-45.

sonucu, özel şahısların arşivlerinde mevcut belgelerin veya kamu kurumlarında henüz tasnifi tamamlanmamış arşiv belgelerinin araştırmacıların istifadelerine sunulmaları ve bu arşiv belgeleri arasında bu söz konusu ziyaretle ilgili belgelere rastlanması halinde tam olarak anlaşılacaktır.

EKLER

Ek 1: Sachsenhausen Temerküz Kampı

Sachsenhausen Temerküz Kampı, Berlin bölgesindeki ana Nazi kampıydı. Berlin'in kuzeyindeki Oranienburg Kampı'nın yakınlarındaydı. Sachsenhausen Kampı, Nazilerin Esterwegen Temerküz Kampı'ndaki elli tutukluyu nakledip kampın inşasına başladıkları 12 Temmuz 1936 tarihinde açıldı. İlk döneminde Sachsenhausen Kampı'nda özellikle siyasî tutuklular bulunuyordu.

1938 yılının Kasım ayında Almanya'da Yahudilere karşı gerçekleşen ve Kristallnacht ("Kırık camlar gecesi") adıyla tarihe mal olan yağma gecesinde SS Şefi Heinrich Himmler, 30.000 Yahudi'nin tutuklanıp Sachsenhausen, Dachau ve Buchenwald temerküz kamplarına nakledilmelerini emretti. Kristallnacht'ın akabinde 6.000 Yahudi, Sachsenhausen'e tehcir edildi. İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasından kısa bir süre sonra 1939 yılının Eylül ayının ortalarında polis, Berlin Büyükşehri'nde yaşayan 900 Yahudi'yi tutukladı ve Sachsenhausen Kampı'na yolladı. Bunlar, esas itibariyle Polonya uyruklu Yahudiler ile vatansız Yahudilerdi. Savaş sırasında kamptaki şartlar kötüleşecek, birçok tutuklu açlık, bitaplık, sıhhî koşulların yetersizliği gibi sebeplerden dolayı kampta ölecekti.

Polonya'yı işgal eden Nazi Ordusu, özellikle öğretmen, rahip, devlet memurları ve liderler olmak üzere binlerce Polonyalı'yı katledecek veya temerküz kamplarına yollayacaktı. Bu Polonyalıların bir kısmı, Sachsenhausen'e gönderilecekti. Örneğin 3 Mayıs 1940 tarihinde Varşova'daki bir hapishanede tutuklu bulunan 1.200 Polonyalı, Sachsenhausen'e nakledilecekti. 4 Nisan 1941 tarihinde Eichberg Devlet Akıl Hastanesi Di-

rektörü ve Nazi Ötenazi Programı işbirlikçilerinden SS hekimi Friedrich Mennecke, Sachsenhausen'de bulunan tutuklular arasında bir seçim yaptı. Seçtiği tutuklular, ya çok hasta ya da çok zayıf olup çalışacak durumda olmayanlardı. Mennecke, bu seçtiği tutukluların öldürülmesini emretti. SS, seçilen tutukluları Sonnenstein'a götürdü. Sonnenstein, aklen veya fiziken engelli olanların sistemli bir şekilde öldürüldükleri bir merkezdi. Alman hekimler, bu tutukluları Sonnestein'da gazla öldüreceklerdi.

İlk Sovyet savaş esirleri, 1941 yılının Ağustos ayının sonunda Sachsenhausen'e vardı. SS, 1941 yılının Kasım ayının ortalarına kadar yaklaşık 18.000 Sovyet savaş esirini Sachsenhausen Temerküz Kampı'na tehcir etmişti. 13.000'den fazla Sovyet savaş esiri, Sachsenhausen'de öldürüldü.

1944 yılının Ağustos ayında cereyan eden Varşova Gettosu isyanına cevaben Naziler, Varşova'da yaşayan Yahudilerin çoğunu şehirden çıkarttı ve 65.000 Polonyalı'yı temerküz kamplarına yolladı. İsyan, Nazi kuvvetleri tarafından Ekim ayında bastırılmadan önce 3.500 Polonyalı, Sachsenhausen'e gönderilmişti.

1945 yılının Ocak ayında Sachsenhausen'de 13.000'i kadın olmak üzere 65.000 tutuklu bulunuyordu. Savaş sırasında temerküz kampları tutuklularının zorunlu olarak silah üretim fabrikalarında çalıştırılmaları gittikçe önem kazanacaktı. Dolayısıyla Sachsenhausen Temerküz Kampı etrafında ve Berlin Büyükşehri'ndeki silah fabrikaları civarında altmış kadar yan kamp kuruldu, tutuklular burada çalıştırıldı. Sachsenhausen Kampı'ndaki tutuklular, aynı zamanda tıbbî deneylerde de kullanıldı.

Sovyet kuvvetleri, 22 Nisan 1945 tarihinde Sachsenhausen Kampı'na girdi ve tutukluları salıverdi. Kampta sadece 3.000 hasta ve zayıf tutuklu bulunuyordu. Kamptaki kayıtlara göre SS'ler, 140.000 tutukluyu kampa tehcir etmişti. En az 30.000 tutuklu, kampta ölmüştü.[84]

84 United States Holocaust Memorial Museum, "Sachsenhausen," *Holocaust Encyclopedia*, www.ushmm.org/wlc/en/article.php?MduleID=10005538. Ayrıca bkz. Falk Pingel, "Sachsenhausen," *Encyclopedia of The Holocaust*, ed: Israel Gutman, C. 4, Macmillan Publishing Company, New York, 1990, s. 1321-1322. Sachsenhausen Temerküz Kampı bugün bir müzedir. Bkz. http://stiftung-bg.de/gums/en/index.htm

Ek 2: Para ve İman

1943 yılının Ocak ve Şubat aylarında alman polisinin dâvetlisi olarak şimdi Emniyet Genel Müdürlüğü Teftiş Kurulu Başkanı Salâhattin Korkud arkadaşımla Almanyaya gitmiştik. Ankarada'ki büyük elçilik mensuplarının bizimle İstanbul'dan başlıyan alâkası 34 gün devam eden bütün gezimiz boyunca eksilmedi.

Yolumuz yalnız Almanya'ya değil, müttefiklerin topraklarına veya işgali altında bulundurduğu yerlere kadar uzandı. Sofya, Belgrad, Peşte, Viyana, Prag, Amsterdam, Brüksel, Paris gibi ünlü merkezleri gördükten başka bir çok sanat, ilim ve askerlik bakımından önemi haiz şehirlere de uğradık. Berlin'den uçakla dönüşümüzde, (KRAKOVİ), Kiyef ve Bükreş'i de dolaştık.

Gezimizin adı (Tetkik) idi. Fakat, bu kadar kısa bir zaman zarfında durulan ve görülen yerlerin sayısı bu seyahatin bir görme ve duyma mahiyetini taşıdığını anlatabilir. Programı, Berlin polis erkânı hazırlamıştı. Bu sebepledir ki, zamanımızı mesafeler doldurdu. Emniyet daire ve teşkilâtına ayrılan saatler pek azdı. Ne de olsa, dönerken bir fikre sahiptik. Gördüklerimizden sonra Türk zabıtasının değerini bir kere daha takdir ettik. Gezdiğimiz büyük şehirlerin zabıtasında muvaffakiyetin başlıca sebebi, teknik imkânlarla vasıtanın bolluğundaydı. Onlarda insan gayretine ve zekâya düşen yorgunluk payı yarıdan da azdır. Teknik ve vasıta için harcanan para hesaba alınmaz denilebilir. Bu yüzdendir ki, bütün imkânlar polisin emrinde ve hizmetindedir. Bizdeyse, polisimizin gayreti, sıhhati ve zekâsı başrolü oynamaktadır. Gördüğümüz mücehhez polisi kendimizle mukayese ederken ancak, Genel Müdürlük merkezindeki imkânlarla Polis Enstitüsündeki varlığımızı ölçü tutabildik. Yukarıda da belirttiğim gibi, zabıtamıza karşı hayranlık ve şükran duygularıyla dolu olarak yurdumuza ayak bastık.

İstanbul'a vardığımız gün, Emniyet Müdürlüğünün yıpranmış ve tâmir kabul etmez biricik otomobilleriyle istiklâl caddesinden geçerken motör, âdeti üzere arızalandı. Arabayı hareket ettirinceye kadar arkamızda yüzlerce vasıta birikti. Ben bir mağazada oto-

mobilin hareketini beklerken, Avrupa şehirlerinde en küçük bir İl Emniyet Müdürünün emrindeki zengin ve hatta telsizle donatılmış vasıtaları düşündüm. Belediye zabıtasının esnafı kontrol etmek ve gayrî sıhhî yiyecekleri toplamak üzere kullandığı yegâne kamyonetini icabında dilencileri toplamak üzere tertiplerdik. Halbuki, Avrupa'da zabıtanın her ihtiyaca göre, ayrı ve birden akla gelmiyen mükemmel tertipleriyle dolu nice vasıtaları vardı. Hele Berlin polis okulunda, bir zabıta mensubunun türlü suçları meydana çıkarmak için kullandığı maddî deliller, çeşitli araçlara haiz labratuvar, dershane ve tatbikat salonları hala gözümün önünden gitmiyor. Gezdiğimiz yerlerde polisin her zaman istifadesine hazır olduğunu gördüğümüz bir çok teknik vasıta ve imkânlar, onların başarısına hâkim olmaktadır. Hatta oralarda polis bir büro memuru kadar rahat ve kolay çalışarak vazifesini yapabilmektedir. Bu imkânlardan mahrum bulunmanın Türk zabıtasının muvaffakiyetine tesir yapıp yapmadığını düşünebiliriz. Peşinen söyliyelim ki, elinde bunların hiç birisi bulunmadığı zamanlarda bile, Türkiye Cumhuriyeti polisinin Milletine, Yurduna mesleğine karşı beslediği candan sevgi ile yüksek bir nefis ferağati, büyük bir gayret ve hassasiyet göstererek bilgisini ve zekâsını kullanmak suretiyle yaptığı fedakâr ve cesaretli çalışmaları yüzünden kazandığı başarılar yerli, yabancı herkesin takdirini celbetmiştir. İşte bu sebepledir ki, yazımızın adına "para ve iman" başlığını koyduk. Yıllarca evvel geçmesine rağmen bir olay beni halâ heyecanlandırmaktadır: İstanbul Emniyet Müdürü iken sâkinleri muvakkaten Ankara'da bulundukları sırada bir apartmanın dairesi soyulmuştu. Bu hırsızlık apartman sahiplerinin üç ay sonra dönüşünde anlaşıldı. Kapıcının bile haberi yoktu. Hırsızlık o kadar ustalıkla yapılmıştı. 2.inci şubeyi harekete geçirdim. Apartmana giren emniyet mensupları bir saat sonra bana suç failini getirdi. İnanmak istemedim. Emniyet âmiri, bu büyük başarısını şu mütevazi cümlelerle anlattı: "Ev sahipleri hırsızlığın ne zaman olduğunu kestiremediler. Çünkü, çoktan beri Ankarada idiler ve bu sabah geldiler. Kendilerinden ve apartmanda diğer kiracılardan

hiçbir iz elde edemedim. Yalnız, sandık odasında bir insan pisliğine rastladım. Hırsızlık yaparken heyecanlanan ve eşyanın tamamen naklinden sonra serbestliyen iki suçlumuz vardı ki, bunlar kendilerini tutamayıp ayrılırken bu pisliği bırakırlar."

İşte zabıtamıza suçu ve suçluyu meydana çıkartan bu ipucu oldu. Buna benzer nice vakalar saymak mümkündür.

Seyahatimizden bir ay sonra Almanya'da bize refakat eden ve sayılı polis erkânından bulunan birisi İstanbul'a gelmişti. Beni ziyareti sırasında, Ankara'ya acele bir telefon konuşması yapmak için konsolosluk binasına döneceğinden bahisle çabuk ayrılacağını bildirdi. Kendisini ağırlamak istiyordum. Onca mahzur yoksa müdüriyetten de konuşabileceğini söyledim ve temasını sağladım. Buna hayretle şu cevabı vermişti: "Siz Türk Polisinin kendi elinde telgraf ve telsiz telefonu olmadığını söylemiştiniz. Süratle konuşabildim". Ona "Emrimizde böyle bir telsizimiz yoktur. Fakat, Devletin bütün vasıtaları Türk polisinin yardımına hazırdır" cevabını verdim. Fakat, içimden de (03) de bana muhatap olan hanım kızımızın eşref saatine rastladığım için candan sevindim. Yoksa misafirimi bu yüzden bekletebilir ve mahcup olabilirdim.

Bu yazıyı seyahatimizin sonunda ve 6 sene önce *Polis Dergisi*'ne verebilirdim. O zaman noksanlarımızı anmamayı bir teselli sayıyordum. Fakat, şimdi bu teknik imkânlara da birer birer kavuşmanın sevinci içinde ve Türk zabıtasının daha neler yapabileceğini düşünerek duyduklarımı yazdım. Bundan sonra da Vatan ve Cumhuriyetin bizden beklediği hizmetleri yaparken daha büyük başarılar elde etmek için çalışarak, emniyet teşkilâtımızın değer ve şerefini bir kat daha yükselteceğimize güvenip bununla öğünebiliriz.

Halûk Nihat Pepeyi

Polis Dergisi, Sayı 357, Şubat 1950.

İkinci Bölüm

Solcular, Komünistler ve Milliyetçilerin Korkulu Rüyası: Ahmet Demir

1940'lı yılların efsanevî ve kudretli emniyet müdürü Ahmet Demir'in adı, günümüzde "68 kuşağı"[85] ve "78'liler"[86] olarak anılan sol görüşlü entelektüel camia için pek fazla bir şey ifade etmemekte. Nitekim *Popüler Türkiye Solu Sözlüğü*'nde Ahmet Demir'in adı geçmemekte, buna mukabil aynı dönemde İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nün Komünist Masası Amiri olarak görev yapan "Parmaksız" lâkaplı Hamdi Özdemir ise yer almakta.[87] Hal böyle olmasına rağmen 1940'lı yıllarda yaşamış Marksist şair ve yazarlar ile "19 Mayıs 1944 Tevkifatı" adıyla tarihe mal olan toplu tutuklamalar sırasında gözaltına alınan milliyetçilerin yayınladıkları hatıratlar okunduğunda, birbirlerine tamamıyla zıt düşünce ve ideolojilere sahip, birbirlerine karşı hiç sempati beslemeyen bu insanların, bir konuda hemfikir oldukları fark edilebilir. Hemfikir oldukları husus, İstanbul Emniyet Müdürü Ahmet Demir'e karşı duydukları öfke ve nefretti. Peki, bu öfke ve nefret nereden kaynaklanıyordu? Ahmet Demir kimdi? İstanbul emniyet müdürüyken nasıl bir icraatta bulunmuştu ki onlarca yıl sonra halen öfke ve nefretle anılmaktaydı? Bu suallere cevap verebilmek için Demir'in, İstanbul emniyet müdürü olarak görev yaptığı dönemi ve icraatını incelemek şarttır.

1- Ahmet Demir Kimdi?

1905 doğumlu Ahmet Demir, bir kaynağa göre Dramalı bir tüccar ailesinin oğlu,[88] bir diğer kaynağa göre ise Selanik doğumludur.[89] Bir kaynağa göre Demir, İstanbul Erkek Lisesi öğrencisiy-

85 1968 yılında solcu Fransız üniversite gençliğinin başlattığı öğrenci isyanından adını alan "68 kuşağı" deyimi, aynı dönemde Türkiye'de de başlayan devrimci sol hareketi ve hareketin liderlerini (Deniz Gezmiş, Mahir Çayan, Ulaş Bardakçı, v.b.) tanımlamak için kullanılmakta. Bkz. İnönü Alpat, *Popüler Türkiye Solu Sözlüğü Solun Yüzyıllık Öyküsü*, Mayıs Yayınları, İzmir, 2003, s. 26.

86 "78'liler" deyimi, 12 Eylül 1980 askerî darbesiyle tutuklanan devrimci sol kuşağı tanımlamak için kullanılmakta.

87 İnönü Alpat, *a.g.e.*, s. 223.

88 "Emniyette Reform," *Kim*, Yıl 6, S. 262, 24 Temmuz 1963, s. 10-14, 11.

89 Atilla Bayram, "1923-2004 Dönemi Emniyet Genel Müdürleri Biyografileri," *Polis Dergisi*, 159. yıl özel sayısı, Ocak-Şubat-Mart 2004, Yıl 10, S. 39, s. 63-73.

di ve okulun yardıma muhtaç çalışkan öğrencileri için öğlenleri hazırladığı karavanadan yemek yerdi.[90] Bir başka kaynağa göre ise ilk ve ortaöğrenimini bitirdikten sonra Vefa Lisesi'ne gitmişti. Küçüklüğünden beri merak sardığı futbol, Demir'in derslerden artan zamanının tek meşgalesi olacak, Demir uzun yıllar boyunca Vefa formasını taşıyacaktır. 1926 yılında Vefa Lisesi'nden mezun olan Demir, aynı yıl Dârü'l-fünûn Hukuk Fakültesi'ne girecek,[91] mezun olduktan hemen sonra 28 Eylül 1929 tarihinde Bursa Vilâyeti maiyet memuru olarak memuriyet hayatına başlayacaktır. Bir yıl sonra, 11 Eylül 1930 tarihinde Beyoğlu nahiye müdürlüğüne, 3 Mayıs 1932 tarihinde İstanbul Emniyet Müdürlüğü Birinci Şube müdür muavinliğine, 8 Mayıs 1933 tarihinde İkinci Şube müdürlüğüne tayin edilecekti.[92] İkinci Şube müdürlüğü sırasında eroin imalathanelerinin basılmasında ve eroin kaçakçılığının takibinde başarı elde edecektir.[93] Daha sonra Dördüncü Şube müdür muavini ve Üçüncü Şube müdürü olarak görev yapacak, akabinde taşraya tayin edilecek, 23 Haziran 1935 tarihinden itibaren sekiz ay boyunca Edirne Emniyet Müdürlüğü'nde görev yapacaktır.[94] Edirne emniyet müdürlüğü görevindeyken işlediği bir suç nedeniyle Edirne Ağır Ceza Mahkemesi'nin 2 Nisan 1937 tarih ve 1/14 sayılı ilâmıyla bir ay hapis ve memuriyetten mahrumiyet cezasına çarptırılacak, 28 Haziran 1938 tarihinde kabul edilen 297 sayılı kanunla bu cezası affedilecektir.[95] Ahmet Demir, 6 Mart 1936 tarihinde Bitlis 1. Sınıf emniyet müdürlüğüne tayin edilecek, 11 Kasım 1937 ila 30 Mayıs 1938 tarihleri arasında Viyana Federal Polis Müdürlüğü'nde pasaport

90 Abidin Nesimi, *Yılların İçinden*, Gözlem Yayınları, İstanbul, 1977, s. 49.

91 "Emniyet," *Kim*, Yıl 6, S. 262, 24 Temmuz 1963, s. 10-14, 13.

92 Atilla Bayram, "1923-2004 Dönemi Emniyet Genel Müdürleri Biyografileri," *Polis Dergisi*, 159. yıl özel sayısı, Ocak-Şubat-Mart 2004, Yıl 10, S. 39, s. 63-73.

93 "Emniyet," *Kim*, Yıl 6, S. 262, 24 Temmuz 1963, s. 10-14, 13.

94 Atilla Bayram, *a.g.m.*, s. 63-73.

95 "Ahmet Demir'in Edirne emniyet müdürlüğünde bulunduğu sırada mahkûm olduğu cezanın affı hakkında kanun," *Düstur*, Cilt 19, s. 1566.

işleri ve kriminoloji konusunda ihtisas eğitimi alacaktır.[96] Ahmet Demir, Viyana'dan döndükten sonra, önce 29 Ekim 1938 tarihinde İstanbul Polis Okulu müdürlüğüne, daha sonra 1941 yılında İstanbul emniyet müdür muavinliğine,[97] 10 Ağustos 1943 tarihinde de İstanbul emniyet müdürlüğüne tayin olacaktır.[98] Müdür muavinliği sırasında 24 Şubat 1942 tarihinde Almanya'nın Türkiye Büyükelçisi Franz von Papen'e karşı düzenlenen suikast girişiminin tertipçilerini tespit etme ve yakalamada büyük başarı gösterecektir.[99] Başarılarından dolayı birçok kere takdirname ve para mükâfatı alacaktır. Ahmet Demir, İstanbul emniyet müdürlüğü görevinde 14 Ağustos 1947 tarihine kadar kalacak,[100] bu tarihte emniyet genel müdürlüğü görevine tayin edilecek, 15 Kasım 1947 tarihine kadar da bu görevde kalacaktır.[101] Demir'in bir sonraki görevi, Denizli valiliğidir. Demir, 29 Kasım 1947 ile 16 Haziran 1950 tarihleri arasında Denizli valisi olarak görev yapacak,[102] DP iktidara geldiğinde müfettiş vali olarak

96 "Emniyet," *Kim*, Yıl 6, S. 262, 24 Temmuz 1963, s. 10-14, 13.

97 "Emniyet," *Kim*, Yıl 6, S. 262, 24 Temmuz 1963, s. 10-14, 13; Atilla Bayram, *a.g.m.*, s. 63-73; "Emniyet Genel Müdürlüğüne Dün Ahmet Demir Getirildi," *Cumhuriyet*, 14 Temmuz 1963; Atilla Bayram, *Cumhuriyet Dönemi Emniyet Teşkilatının Yapısı*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Konya, 2001, s. 85-86. 19 Mayıs 1930 tarih ve 1624 sayılı "Dâhiliye Vekâleti Merkez Teşkilatı ve Vazifeleri Hakkındaki Kanun"a göre şubelerin görev tanımları şöyledir: "Birinci şube; memleketin umumî emniyet ve umumî asayişine müteallik işlerle meşguldür. İkinci Şube; idarî, beledî ve adlî zabıta işlerile iştigal etmek üzere iki büroyu ihtiva eder. Üçüncü şube; Polis âmir ve memurlarının zat işleri, polis mektebi, talim ve terbiye ve umumî zabıta teşkilât ve tevziatı, hesap ve levazım işlerile iştigal eder. Dördüncü şube; ecnebilere müteallik muamelât ile meşgul olmak üzere üç bürodan mürekkeptir. Beşinci Şube; zabıtaya ait teknik işlerle istatistik ve neşriyat işlerini ifa eder. İki bürodan mürekkeptir."

98 T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi 030.11.1.0.193.22.6 sayılı belge.

99 "Emniyet," *Kim*, Yıl 6, S. 262, 24 Temmuz 1963, s. 10-14, 13.

100 "Eski Müdürlerimiz," http://www.iem.gov.tr/iem/?m=1&s=97&idno=30

101 "Dünden Bugüne Genel Müdürlerimiz," http://www.egm.gov.tr/tar.genelm.asp

102 Denizli Vilâyeti Özel Kalemi'nin verdiği görev süresiyle ilgili bilgi.

merkeze alınacaktır.[103] 11 Ağustos 1951 tarihinde T.C. Emekli Sandığı yönetim kurulunda açık bulunan İçişleri Bakanlığı üyeliğine atanacak,[104] 1955 yılında kendi isteğiyle emekliğe ayrılacaktır.[105] 14 Nisan 1961 ila 15 Temmuz 1963 tarihleri arasında ise Türkiye Zirai Donatım Kurumu Umum Müdürlüğü'nün avukatlığını yürütecektir.[106] Demir, 16 yıl aradan sonra, 16 Temmuz 1963 tarihinde ikinci kez emniyet genel müdürlüğü görevine tayin edilecek, bir kaynağa göre 3 Aralık 1965,[107] bir başka kaynağa göre 3 Şubat 1965 tarihine kadar bu görevde kalacak, bu tarihte merkez valiliğine nakledilecek ve 1 Temmuz 1967 tarihinde kendi arzusuyla ikinci kere emekliye ayrılacaktır.[108]

Demir'in özel hayatıyla ilgili bilgi pek azdır. 1938 yılında Hüldiye Hanım'la evlenen Ahmet Demir, Yıldız adında bir kız, Doğan ve Ünaç adlarında iki erkek çocuk babasıydı. Yarı resmî bir nitelik taşıyan ve muhtemelen Ahmet Demir'in beyanatına dayanarak oluşturulan bir biyografide; mesleğine son derece bağlı olduğu, mesai saatleri dışındaki zamanını işinin başında geçirmeyi sevdiği, pek nadir olan istirahat saatlerinde kitap okuduğu, koyu Vefalı olup son yıllarda maçlara gidememekten şikâyetçi olduğu, sigara, kahve, çay ve içki müptelası olmadığı, yemek ayrımı yapmadan bütün yemekleri severek yediği belirtilmekte.[109]

103 "Emniyet," *Kim*, Yıl 6, S. 262, 24 Temmuz 1963, s. 10-14, 13.

104 T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 11 Ağustos 1951 tarih, sayı 3/13478, dosya 31-47, fon kodu: 30..18.1.2, yer no: 126.60..8 sayılı belge.

105 "Emniyet," *Kim*, Yıl 6, S. 262, 24 Temmuz 1963, s. 10-14, 13.

106 Atilla Bayram, *a.g.m.*, s. 63-73; "Emniyet Genel Müdürlüğüne Dün Ahmet Demir Getirildi," *Cumhuriyet*, 14 Temmuz 1963; Salih Urgancıoğlu, *Cumhuriyet Devrinde Genel Müdürler*, İzmit, 1973, s. 26.

107 "Dünden Bugüne Genel Müdürlerimiz," http://www.egm.gov.tr/tar.genelm.asp

108 Salih Urgancıoğlu, *a.g.e.*, s. 26.

109 "Emniyet," *Kim*, Yıl 6, S. 262, 24 Temmuz 1963, s. 10-14.

2- 19 Mayıs 1944 Tevkifatı ve Ahmet Demir

a- Tevkifat ve Nedenleri

Ahmet Demir'in adının tarihe mal olmasında etkili olmuş en önemli olay, "19 Mayıs 1944 Tevkifatı"dır.[110] Bu tutuklama furyasının başlamasına sebep olan olay ise ırkçı ve Turancı görüşleriyle temayüz eden edebiyat öğretmeni Nihal Atsız'ın, dönemin başvekili Şükrü Saracoğlu'na hitaben, sahibi olduğu *Orhun* dergisinde yayınladığı iki açık mektuptur.[111] Atsız mektuplarında, Maarif Vekili Hasan Âli Yücel'in, Marksist yazarları ve dergileri himaye ettiğini ileri sürmekte, başvekilden Maarif Vekâleti'nde görev yaptıklarını ileri sürdüğü bu şahısların tasfiye edilmelerini, Maarif Vekili Hasan Âli Yücel'in de istifa etmesini istemekteydi. Atsız'ın "komünist ve vatan haini" olmakla suçladığı yazarlardan Sabahattin Ali, 26 Nisan 1944 tarihinde Atsız aleyhine hakaret davası açacaktı. 3 Mayıs 1944 günü Ankara'da yapılan duruşma öncesinde üniversite gençleri, düzenledikleri büyük gösteride Nihal Atsız'a olan sevgilerini dile getireceklerdi. Gösterilerde yer alan 165 üniversiteli genç ise tutuklanacaktı. Tutuklananların aileleri, Reisicumhur İsmet İnönü'nün, yaklaşmakta olan 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı'nı vesile ederek gençleri affedeceğini ümit etmekteydiler. Ancak İnönü, 19 Mayıs günü yaptığı konuşmada, soruşturma safhasında olan milliyetçileri ve Türkçüleri ırkçılıkla itham etti. Bu nutuktan sonra, Turancı oldukları ileri sürülen her meslekten insan gözaltına alındı. Bunlardan altısı subay ol-

110 Bu konuda çok sayıda yayınlanmış kaynak mevcuttur. Yayınlanmamış kaynaklar ise şunlardır: Hakan Taşçı, *İkinci Dünya Savaşındaki Gelişmelerin Turancılık Davası Üzerine Etkileri*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (yayınlanmamış yüksek lisans tezi), 1999; Orhangazi Ertekin, *A Turning Point of Turkist Movement in Turkey: 1944 Trials*, Ortadoğu Teknik Üniversitesi (yayınlanmamış yüksek lisans tezi), 1999.

111 Atsız, "Başvekil Saraçoğlu Şükrü'ye Açık Mektup," *Orhun*, 1 Mart 1944, S. 15, s. 1-4; Atsız, "Başvekil Saraçoğlu Şükrü'ye İkinci Açık Mektup," *Orhun*, 1 Nisan 1944, S. 16, s. 1-6.

mak üzere yirmi üçü tutuklandı ve İstanbul 1 Numaralı Örfi İdare Mahkemesi'nde yargılanmalarına başlandı. Tutuklanan kişiler şunlardı:

- İstanbul Tophane Askeri Hapishanesi'nde bulunan asker sanıklar: Dr. Yüzbaşı Hasan Ferit Cansever, Dr. Üsteğmen Fethi Tevetoğlu, Piyade Üsteğmen Alparslan Türkeş, Piyade Teğmen Nurullah Barıman, Topçu Asteğmen Zeki Özgür (Sofuoğlu), Ulaştırma Asteğmen Fazıl Hisarcıklı.

- Aynı cezaevinde bulunan sivil sanıklar: Edebiyat Öğretmeni Nihal Atsız, Tarih Öğretmeni Hüseyin Namık Orkun, Edebiyat Öğretmeni Nejdet Sancar, Temyiz Mahkemesi Evrak Memuru Saim Bayrak, İstanbul Belediyesi Murakıbı İsmet Rasin Tümtürk, Y. Mühendis Mektebi Öğrencisi Cihat Savaşfer, Y. Mühendis Mektebi Öğrencisi Muzaffer Eriş, Y. Mühendis Mektebi Öğrencisi Fehiman Altan, Lise Öğrencisi Yusuf Kadıgil, Adana Adliyesi'nde hâkim adayı Cebbar Şenel.

- Sanasaryan Han'da bulunan Emniyet Müdürlüğü hücrelerinde bulunan sivil sanıklar: Türk Tarih Profesörü Zeki Velidi Togan, Ankara Konservatuarı Direktörü Orhan Şaik Gökyay, İçişleri Bakanlığı Memuru Hikmet Tanyu, İ.Ü. Doktora Öğrencisi Reha Oğuz Türkkan, Aydın Maliye Tahsilat Şefi Hamza Sadi Özbek, Gazi Eğitim Enstitüsü Öğrencisi Cemal Oğuz Öcal, Ankara Adliyesi'nde hâkim adayı Said Bilgiç.

Aynı davadan sanık olarak Mehmet Külahlıoğlu ve Osman Yüksel Serdengeçti de bir süre tutuklu kalacaklardı.[112]

112 "1944 Yılı Türkçülük-Turancılık Davası ve Türk Milliyetçilerine Baskılar," http://www.genculkuculer.com/forum/viewthread.php?thread_id=51

b- Tutuklananların Anıları

- Altemur Kılıç

Tutuklananlar, o tarihte Sirkeci, Sanasaryan Han'da[113] faaliyet gösteren İstanbul Emniyet Müdürlüğü'ne götürülüp "tabutluk" adıyla tarihe mâl olan hücrelere hapsedileceklerdi. Bu fırtınayı tutuklanmadan atlatanlardan biri, Atatürk'ün silah arkadaşlarından Kılıç Ali'nin oğlu Altemur Kılıç'tır. Altemur Kılıç, bu dönemle ilgili anısını şöyle anlatmakta:

> 1944 senesinde İnönü'nün meşhur nutkuyla, Turancılar, Milliyetçiler toplandı ve tabutluğa sokuldular. Beni de bir gece polisler okuldan aldı ve Sansaryan Han'daki Polis Müdürlüğü'ne götürdüler. Ahmet Demir isminde bir polis memuru vardı. Babamın da dostuymuş. Benim elimden tuttu ve en üst katta bir yere götürdü. Orada sıra sıra tabutluk denilen tabut kadar küçük, başlarında da "2000 wattlık lambalar" yanan hücreleri gösterdi. Anlaşılan rahmetli Türkeş ve Reha Oğuz Türkkan'a da işkence yapmışlar. Ahmet Demir bana "Bak bir daha bu yolda gidersen seni buraya sokarız" dedi. Sonra da hemen babama telefon etmiş. Bunun üzerine babam beni görünce, "Oğ-

113 Popüler kültürde Sansaryan Han adıyla anılan binanın doğru ismi, Sanasaryan Han'dır. Mimarı, Hovsep Aznavor'dur (1854-1935). Tiflisli Ermeni tüccar Mıgırdiç Sanasaryan (1818-1890), Erzurum'da kurduğu ve kendi adını taşıyan okullara gelir getirmesi amacıyla 21 Haziran 1889 tarihinde 19.000 Osmanlı altını karşılığında bu hanı, Çerkez İsmail Paşazade İhsan Bey'den satın aldı. Vakfın gayesi, başta Erzurum olmak üzere Anadolu'nun muhtelif vilâyetlerinde Ermeni gençlerinin eğitim görecekleri okullar tesis etmekti. Erzurum işgal edildiğinde okulun vakfa getirdiği hayrat ve dolayısıyla vakfın gayesi de sona erdi. Böylece Sanasaryan Han, 20 Nisan 1338 (3 Mayıs 1922) tarihli Emval-i Metrûke Kanunu kapsamında değerlendirildi ve terk edilmiş kabul edildi. Gazeteci Turhan Aytul'a göre bina, mütareke döneminde İngiliz kuvvetleri tarafından karargâh, Cumhuriyet döneminde ise yakın tarihe kadar İstanbul Emniyet Müdürlüğü hizmet binası olarak kullanılmıştır. Günümüzde ise bu binada İstanbul Adliyesi'ne bağlı hukuk ve iş mahkemeleri bulunmaktadır. Bu bilgileri veren Vağarşak Seropyan, Birzamanlar Yayıncılık'ın sahibi Osman Köker, Nurhan Becidyan ve Arsen Yarman'a teşekkür ederim.

lum ben Turancıyım, Milliyetçiyim ama sen evvela okulunu bitir sonra devam edersin" dedi. Kızmadı ama okulumu bitirmemi istedi.[114]

- Hikmet Tanyu

Tutuklananlar arasında yer alan ve ileriki yıllarda Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde profesör olacak olan Hikmet Tanyu, bu hücreleri "40-50 santimetre uzunluk ve genişliğinde, iki buçuk metre kadar yükseklikte, penceresiz, elektrikli, son derece az havalı, çabuk dolan karbondioksitli ve belki de 50 dereceyi aşan ateşli tabutluklar" şeklinde tasvir etmekte.[115] Hikmet Tanyu, tutukluların maruz kaldıkları baskıları şöyle sıralamakta: Daracık hücrelere kapatılmak, aç ve susuz bırakılmak, helâya gönderilmemek, yıkanmaya izin vermemek, yeraltında "mezarlık" adıyla maruf, lağımların sızdığı, karanlık, havasız, iğrenç kokulu hücrelere kapatılmak, tutuklulara sık sık idam edileceklerini veya kurşuna dizileceklerini tekrarlamak, masa, sandalye üzerinde günlerce yatırılmak. Hikmet Tanyu, Nihal Atsız'ın yedi gün boyunca "mezarlık" olarak adlandırılan hücreye hapsedildiğini, Dr. Mehmet Külâhlıoğlu ve Reha Oğuz Türkkan'a tokat, dayak ve falaka atıldığını, kendisinin yanı sıra Orhan Şaik Gökyay, Reha Oğuz Türkkan, Hamza Sadi Özbek ve Osman Yüksel Serdengeçti'nin de "tabutluk"lara kapatıldıklarını eklemekte.[116] Mustafa Müftüoğlu, konuyla ilgili araştırmasında, tutuklananlar arasında yer alan Mehmet Külahlıoğlu'nun Ahmet Demir tarafından nasıl dövüldüğünü şöyle anlatmakta:

114 Lale Şıvgın, "Türkeş'in Sır Yılları-5," *Halk'a ve Olaylara Tercüman*, 10 Şubat 2008.

115 Hikmet Tanyu, *Türkçülük Davası ve Türkiye'de İşkenceler*, Erciyes Matbaası, Kayseri, 1950, s. 8.

116 Hikmet Tanyu, *a.g.e.*, s. 7-8.

Kızılelma, 28 Kasım 1947

Nejdet Sançar'ın talebesi olan Mehmet Külâhlıoğlu, hocası ve Atsız aleyhine ifade vermesi için İstanbul Emniyet Müdürü Ahmet Demir tarafından devamlı tazyik edilmiştir. Külahlıoğlu bütün tazyiklere metanetle göğüs gerip, istenilen yalan ifadeyi vermeyince, bir çok defalar feci şekilde dövülmüştür. Bir defasında ağzından burnundan kan gelinceye kadar dövülen Külâhlıoğlu, bir başka gün de falakaya yatırılmış ve o gün bizzat Ahmet Demir, eline aldığı tutma yeri bükük kalın bir sopa ile Külâhlıoğlu'nu dövmekten utanmamıştır! Bugün kıymetli bir Dahiliye Mütehassısı olan Mehmed Külâhlıoğlu, Emniyet Müdürlüğünde öylesine dayak yemiştir ki, körpe vücudu bu zulüm ve işkenceye dayanamayarak tüberküloz olmuş ve uzun yıllar tedavi görmüştür !..

Bu dayakla işkenceye Said Bilgiç de maruz kalmış ve Emniyet Müdürü Ahmet Demir tarafından tekme ile dövülmüştür.[117]

"19 Mayıs 1944 Tevkifatı"yla tutuklanan ve işkenceye maruz kalan milliyetçi ve Turancı kişilerin, Emniyet Müdürü Ahmet Demir hakkındaki izlenimleri son derece olumsuzdur. *Gökbörü* ve *Bozkurt* dergilerinin yayıncısı Reha Oğuz Türkkan ile Alparslan Türkeş'in anıları, bu kanaati temsil eden iki örnektir.

- Reha Oğuz Türkkan

O geceyi ömrüm boyunca unutmıyacağım. Odada Şube Müdürü ile İstanbul Emniyet Müdürü Demir vardı. Ben içeri girdiğim sırada yere yatırılmış sarışın âdeta çocuk denecek yaşta bir delikanlıya iki polis dayak atıyordu. Zavallının canhıraş çığlıkları tüyleri mi diken diken etti. Anormal bir hava esiyordu. Çocukcağızdan bir şey sordukları yoktu, sade vuruyorlardı. Derken Demir kalın sopayı polislerden aldı ve başladı kıyasıya kendisi vurmağa. Şiş suratına gömük küçük gözlerinde unutamıyacağım bir zevk parıltısı ve dudaklarında âdeta bir zevk gülümsemesi vardı. Sarışın gencin kayışla tutan çıplak ayakları cılk yara içindeydi.

117 Mustafa Müftüoğlu, *Çankaya'da Kâbus 3 Mayıs 1944*, Yağmur Yayınevi, İstanbul, ilaveli 2. baskı, 1977, s. 108.

Nihayet Demir yoruldu ve sopayı, bir hariciyeci itinasıyle giyinmiş olan Şube Müdürüne uzattı. Bu kibar bey de, usul bilir bir memur gayretkeşliğiyle sopayı yaralı ayaklara ve kemiklere vurdu. Gencin çığlıkları kesildiğine göre artık bayılmıştı. Suratına bir sürahi su döktüler. Ayıldı. İki polis koluna girdiler ve koridorda beş aşağı beş yukarı koşturdular. Âdetmiş. Zavallının acıdan ulumaları binanın pencerelerini ihtizaz ettiriyordu. Ben olduğum yerde fenalık geçiriyordum.

O gece anladım ki, başkasının ıstırabını seyretmek bâzen bizzat acıya mâruz kalmaktan daha fecî oluyormuş. Bir de buna meçhul dolu bekleyişi katın. Bu mânevî işkencem kaç saat sürdü bilmiyorum. O müddet boyunca iki genç daha işkence edildi. Meğer bunlar Çanakkale'de «Biz de Turancıyız!» diye boş lâf etmiş olan birtakım lise talebesiymiş.

Nihayet dayanamadım. «Yeter! Bana dayak atacaksanız atın, ama seyrettirmeyin!» diye bağırdım. Demir yumruğunu çeneme dayayarak ve vururmuş gibi yapıp iterek: «Korkma, senin de sıran gelecek» dedi. Elinin teması beni âdeta deli etti. Üzerine atıldım. Ne mi yapacaktım? Bilmem!... İki polis göğsüme sopalarıyla vurdu ve sonra kollarımdan tuttular. Bu kadarcık tartaklamadan sonra hücreme gönderildim. Demir gülerek «yarın» demişti. Yarınlar geçti. Fakat içimdeki kin tekrar korlanmış, benliğimi kemirmeğe başlamıştı. Hissediyordum: bir gün kurtulursam öc almak isteyeceğim ve belki bu adamları vurup başımı yeniden belâya sokacağım... Kurtulursam...[118]

- *Alparslan Türkeş*

Alparslan Türkeş'e göre tutuklulara yapılan eziyetlerden; dönemin Emniyet Umum Müdür Muavini Kâmuran Çuhruk, İstanbul Emniyet Müdürü Ahmet Demir, İstanbul Emniyet Müdürlü-

118 Reha Oğuz Türkkan, *a.g.e.*, s.186-187. Türkkan ile bu konuda yakın tarihte yapılmış bir söyleşi için bkz. Cemal A. Kalyoncu, *Saklı Hayatlar – 2*, Zaman Kitap, İstanbul, 2004, s. 83-105.

ğü Birinci Şube Müdürü Sait Koçak ile Sıkıyönetim Mahkemesi Savcısı Askerî Adlî Yargıç Yüzbaşı Kâzım Alöç sorumluydular:[119]

> Bugün artık tarih huzurunda isbat edilmiştir ki, yirminci asrın kırk dördüncü yılında engizisyona rahmet okutmuş olan gözleri kararmış pervasızları, başta o günkü Sıkı Yönetim Komutanı Korgeneral Sabit Noyan olmak üzere Savcı Kâzım Alöç ve CHP'nin acı şöhretli polis müdürü Ahmet Demir'dir. Bu üçgen sanıklar ve tanıklar için yalnız moral bir cendere olmamıştır. Yeni işkence usulleri de ihdas etmiş ve tatbik etmişlerdir.[120]

Türkeş, yıllar önce bir gazeteciye bu hadiseyle ilgili şunları söyleyecekti:

> Beni bir işkence odasına aldılar. Odadakiler uzman kişilerdi. Ellerinde tırnak sökmek için özel madeni aletleri vardı. Karşılıklı tartışma eyleme dönüştü. Polislerden biri, ansızın parmağıma saldırdı. Bir elimi iki avucunun arasına almış, sonra kolunu destek vererek, aletle tırnağıma yapışmıştı. Acımasızca tırnağımı çekti. Aslında ben o görevliye acıyordum. Yönetim bizi faşistlikle suçluyor ama, tüm faşizan yöntemleri kendisi kullanıyordu. Emniyet Genel Müdürü ansızın kapıyı açtı, içerideki manzarayı gördü. Ardından bir sağlık görevlisini yanıma getirdiler. Elinde pansuman için ilaç ve sargı vardı. Kanayan parmağımı ilaçladılar, sardılar. Emniyet Müdürü Ahmet Demir, çok önemli bir emrinin yerine getirilmesi karşısında her halde rahatlamıştı. Odadaki uzman görevlilere, 'Üsteğmeni bana bırakın' dedi. Emniyet Müdürü ile birlikte odadan çıktık, tekrar Askeri Savcı'nın huzuruna alındık. Sinirlerim bozulmuştu. Üniformalı halimden utanç duyuyordum. Askeri Savcı Kâzım Alöç'e şunları söyledim: 'Türk subayına böyle bir muamele yapılamaz. Siz de bir subaysınız. Aynı üniformayı taşıyoruz.' Savcı, çok sinirlenmişti. Yüksek sesle bağırmaya başladı. 'Ne konuşuyorsun? Sen kimsin? Siz,

119 Alparslan Türkeş, *1944 Milliyetçilik Olayı*, Kamer Yayınları, 14. baskı, İstanbul, 1992, s. 66-67.

120 Alparslan Türkeş, *a.g.e.*,, s. 58-59.

devletimize karşı Anayasa'yı yıkmak, memlekette ihtilal yapmak girişiminde bulunan vatan hainlerisiniz.'[121]

1944 Tevkifatı'nda gözaltına alınan 23 milliyetçi genç, 7 Eylül 1944 – 29 Mart 1945 tarihleri arasında yargılanacak, 13 sanık 26 Ekim 1945 tarihinde tahliye edilecek, 10 sanık ise on yıla kadar hapis cezasına mahkûm edileceklerdi. Ancak bu karar temyiz edilecek ve Askerî Temyiz Mahkemesi, mahkûmiyet kararlarını esastan ve usulden bozarak 23 tutuklunun 26 Ekim 1945 tarihinde tahliye edilmelerini sağlayacaktı. Daha sonra davaya 2 Nolu Örfi İdare Mahkemesi'nde devam edilecek ve tutukluların hepsi, 31 Mart 1947 tarihinde beraat edeceklerdi.[122]

c- Dâhiliye Vekili Hilmi Uran'ın Anılarında Tabutluklar

Bilindiği gibi, bugünkü iktidar, kötüye gitmekte olan günlük herhangi bir memleket meselesinin münakaşasından bunaldığı zaman hemen mevzudan kaçar ve münasebet var mı, yok mu diye düşünmeksizin – ortaya derhal Tabutluklar diye bir iddia atar. Bu Halk Partisi iktidarda iken bazı gençlere, onları söyletmek için, İstanbul emniyet müdürlüğünde dar hücreler içinde polis tarafından işgence yapıldığı iddiasıdır. İddiayı daha acıklı ve facialı bir şekle sokmuş olmak için ona Tabutluk denmiş ve herhangi bir günlük münakaşa mevzuundan kaçmak için bu iddia bir sığınak gibi kullanılır olmuştur.

Böyle bir işgence iddiası, benim Dahiliye Vekili bulunduğum zamana rastlar. Ben şahsen, böyle bir iddiaya o vakitler merhum Refik Şevket İnce'nin[123] Başvekil Saraçoğlu'na hitaben yazdığı

121 Sırrı Yüksel Cebeci, "Türkeş'i anarken...," *Halk'a ve Olaylara Tercüman*, 4 Nisan 2004.

122 "1944 Olayları 1944 Yılı Türkçülük-Turancılık Davası ve Türk Milliyetçilerine Baskılar," http://www.uchilal.net/BASBUG/basbug/ulkucu-hareket/23-1944-yili-turkculuk-turancilik-davasi.html, Duruşmalar sırasında Nihal Atsız'ın yaptığı savunması için bkz. http://www.nihal-atsiz.com/yazi/nihal-atsizin-savunmasi.html Osman Yüksel Serdengeçti'nin savunması için bkz. Osman Yüksel Serdengeçti, *Mabetsiz Şehir*, Türk Edebiyatı Vakfı, İstanbul, [t.y.], s. 62-75.

123 Refik Şevket İnce (1885-1955) o tarihte Manisa milletvekiliydi. Kaynak: http://www.biyografi.info/kisi/refik-sevket-ince

hususî bir mektupla muttali olmuş ve tahkikine tevessül etmiştim. Refik Şevket, Başvekile yazdığı bu mektubunda, İstanbul Emniyet Müdürlüğünde bazı gençleri söyletmek için kendilerine işgence yapıldığını öğrendiğinden bahsediyor ve şahsiyetinin sahip olduğuna emin bulunduğu adalet duygusu ile telif edilemiyecek olan, bu hareketin menedilmesini ondan istiyordu. Saraçoğlu mektubu aynen bana göndermişti. Refik Şevket, Saraçoğlu'nun da, benim de, öteden beri yakın dostumuz ve ahbabımızdı ve onun böyle bir ikazını iyi telâkki etmiş olmamız da tabii idi.

O günlerde Lütfi Kırdar İstanbul'da vali, Osman Sabri Adal Emniyet Umum Müdürü ve Kâmuran Çuhruk da onun muavini idi. İstanbul da örfi idare rejimi altında idi. Biz, Vekâletçe meseleyi önce İstanbul'dan sorduk ve böyle bir şey olmadığı cevabını aldık. Fakat ben işin derinleştirilmesini istediğim için, Emniyet Umum Müdürünü İstanbula göndererek bizzat işi tahkik etmesini istedim. Osman Sabri Adal İstanbul'a gitti ve orada böyle bir işgence yapıldığı iddiasının doğru olmadığı neticesini alarak Ankara'ya döndü.

İşin bu safhasında bence yapılacak şey, keyfiyeti artık Refik Şevket'e bildirmek ve ondan yardım istemekti. Ben de öyle yaptım ve kendisine resmî bir tahrirat yazarak, yaptığımız tahkikat neticesinde bizim, polisde işgence yapıldığı yolundaki iddiaya hak verdirecek bir şey elde edemediğimizi bildirdim ve eğer varsa mütecasirlerini cezalandırabilmemiz için bize yardım etmesini ve bunun için de kendisine bunu haber vermiş olanları bize bildirmesini rica ettim. Refik Şevket merhum benim bu resmî tahriratıma "Kardeşim Hilmi" hitabiyle ve hususî bir mektupla cevap verdi. Refik, bu cevabında, kendisine bu iddiayı yapmış olanların, ne yapıp yapıp isimlerini açıklamamasını kendinden istediklerini ve bunun için çok ricada bulunduklarını yazıyor ve kendisi de artık tatmin edilmiş görünerek ve poliste işkence yapıldıkları farzedilen kimseleri kasdederek: "Senin verdiğin bu abdestle onlar artık çok namaz kılar, bu kadarı kâfidir" gibi bir tabir de kullanıyordu. Fakat ben bu cevapla tatmin edilmiş değildim ve evrakı Vekâlet Teftiş Heyeti Reisliğine tevdi ederek, bu işin takibi için Refik Şevket'e tekrar müracaat edilmesini tebliğ etmiştim.

Merhum bu defa da Teftiş Heyeti Reisliğine verdiği cevapta, kendisine bu ihbarı yapanları açıklıyamıyacağını bildiriyor ve sonra da: "Eğer benim asılsız dedikodu yapan bir adam olduğum kanaatinde iseniz beni mahkemeye veriniz" diyordu. Bu serzeneşli bir cevaptı ve bizim istediğimiz kimseleri bize bildirmemekte ısrar ettiği anlaşılıyordu. Ben merhumun bu son cevabını Saraçoğlu'na götürerek, işin tahkik safhasını anlattım. Görüştük ve artık daha ileriye gitmemeye karar verdik.

İşte "tabutluklar" diye zaman zaman lüzum görüldükçe şişirilen işkence iddia ve isnadı hakkında benim bildiğim bundan ibarettir. Refik Şevket merhumun Saraçoğlu'na hitaben yazdığı ihbar mektubu ile tekmil muhabere evrakı, bir dosya halinde, bugün de her halde Vekâlet Teftiş Heyeti Reisliğindedir ve iktidarın elindedir. Bence bizim üstüne düşerek o vakit bu kadar inatla takip ettiğimiz halde de bu meselede eğer bir suçumuz kaldı ise, o sadece Refik Şevket'i o vakit mahkemeye kadar sürüklememiş olmamızdan ibarettir. Filhakika biz o vakit bunu yapamamıştık ve yapmakta da bir fayda mülâhaza etmemiştik.[124]

d- Tarık Pepeyi'ye Göre Tabutluklar

Ahmet Demir Bey, o tarihte Halk Partisi'nden nüfuzlu bir kişinin kızıyla evliydi. Amcamın ayağını kaydırmak istiyordu. Gözü [müdürlükte], o Emniyet'ten tamamen yetişti çünkü. Amcam kaymakamlıktan ve valilikten, vali muavinliğinden sonra emniyet müdürlüğüne geldi. Ve [Ahmet Demir], saman altından su yürütüyordu. Açık söyleyeyim o zaman. Amcam bunları hissetti ve "beni [buradan] alın" dedi. Demir Bey'in mevkiye, zannedersem Demir Bey Boşnak'tı, iktidara gelmek için, emniyet müdürü olmak için gayret sarf ettiği, çalıştığı cümlemize malûmdu o zaman. Almanların o zaman Türkiye'ye [hediye ettiği] düğmeye basınca tentesi kalkan bir otomobil vardı. Emniyet Müdürlüğü'nün otomobili. Bir taneydi, herkes gıpta ederdi. Mesela [Ahmet Demir] otomobili amcamdan habersiz alırdı. Vekâlet ettiği zamanlar her an kulla-

124 Hilmi Uran, *Hâtıralarım*, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1959, s. 395-397. Hilmi Uran, 20 Mayıs 1943–7 Ağustos 1946 tarihleri arasında dâhiliye vekiliydi.

nır, kendi geçer direksiyona. Yani Ahmet Demir Bey'in emniyet müdürlüğünde öteden beri, şube müdürlüğü de yapmıştır çünkü İstanbul'da, gözü vardı. Amcam bunları hissedince, bu tabutluk vaziyetinde de kendisinin alakası olmadığı tespit edildikten sonra, "beni buradan alın" dedi. Fazla arkası da yoktu. Çalışkandı, dürüsttü, memlekete hizmet, Allah'ın verdiği bir gayret, tevekkül, çalışkanlık, dürüstlük sayesinde buralara geldi.[125]

3) Solcular, Komünistler, Oflu Hasan ve Ahmet Demir

Ahmet Demir'in tutuklulara karşı uyguladığı şiddete, Turancıların yanı sıra TKP üyeleri ile sol görüşlü yazar, şair ve gazeteciler de maruz kalacaklardı. Değişik hatıratlarda yer alan anı kırıntıları şöyledir:

a- Ece Ayhan

Ece Ayhan, Ahmet Demir'den şöyle bahsetmekte:

> Ve rüzgarlı havalarda, demiryolunun Marmara Denizi tarafında, Mangana'lar Mahallesi ile Zührevi Hastalıklar Hastanesi arasındaki çimenlikte, büyük uçurtmalarımızı uçururduk. Cankurtaran Feneri tam da Zührevi Hastalıklar Hastanesi'nin arkasındaydı. Kapatılmış kadınlar bize, ikinci kat demirparmaklıklı pencerelerden çukulata ya da şeker atarlardı. Söylentiye göre, polis müdürü Demir Ahmet kapatırmış bu kadınları. ("Sayın Muhbir Vatandaş" filmi olan Amerikan *Gungadin*'i[126], İstanbul Polis müdürü Demir Ahmet iki-üç kez görmüştür derlerdi ölçüt olarak. Ki o zamanlar sinema eleştirmenleri ve hele –ne anlama geliyorsa – sinema yazarları yoktu.)[127]

125 Tarık Pepeyi ile Mart 2004 tarihinde yapılan görüşme.

126 *Gungadin*, 1939 yılında yönetmen George Stevens tarafından çekilmiş bir filmdir. Film, Hindu bir genç olan köle Gunga Din'in, Britanya Ordusu'nda birinci sınıf asker olma arzusunu işlemektedir. Kaynak: http://en.wikipedia.org/wiki/Gunga_Din (film)

127 Ece Ayhan, *Şiirin Bir Altın Çağı*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1993, s. 120.

b- Aziz Nesin

Aziz Nesin, Sabahattin Ali'yle birlikte 25 Kasım 1946 tarihinde yayınlamaya başlayacağı *Markopaşa* mizah gazetesi vesilesiyle Ahmet Demir'le tanışacaktır. 16 Aralık günü polis gazeteyi basar, gazetenin sahibi ve yazı işleri müdürü olan Sabahattin Ali'yi tutuklar ve hakkında dava açar. Gazete, Örfi İdare Komutanlığı tarafından toplatılır, aralarında Aziz Nesin olmak üzere 40-50 kişi gözaltına alınır ve Emniyet Müdürlüğü'ne götürülür.[128] Aziz Nesin, anılarında bu olaydan şöyle söz etmekte:

> Emniyet Müdürlüğüne iki sivil polisle birlikte girdik. İkinci katta bir odaya girdik. Bu odada on kadar memur, masaya yığılmış evrak ve kitaplar üstünde harıl harıl çalışıyordu. Bu odadan, ikinci geniş bir odaya geçtik. Karşımda iki adam vardı. Biri meşin ceketli, iri yarı, kabak kafalı, ablak suratlı, arkasındaki şişkinlikten kıç cebinde tabanca olduğu anlaşılıyor. Ayakta ve bir ayağı sandalyenin üstündeydi.
>
> Sonradan öğrendim ki, bu, İstanbul Emniyet Müdürü Ahmet Demir'miş!!
>
> Öbürü kısa boylu, şaşı gözlü biri. O da muavini Kemal Aygün'müş, ki hâlâ bu görevdedir. [1951]
>
> Ahmet Demir, odasına girer girmez, ['] Sen misin Aziz Nesin?['] diye sordu.
>
> Genellikle, tanımayanlar beni iri yarı sanarlar da, sonra ufak tefek olduğumu görünce şaşırırlar... Ahmet Demir de onun için böyle soruyor sandım! Açık bulunan ceketimin önünü ilikleyerek, Ahmet Demir'e yaklaştım ve,
>
> – Evet, benim! dedim.
>
> Söz ağzımdan çıkar çıkmaz yüzümde müthiş bir şamar şakladı. Ne olduğumu, neye uğradığımı şaşırdım. Bu tokadın arkasından, Ahmet Demir,
>
> – Ulan it, sen misin o, vatanı satacak olan! diye bağırdı.
>
> Ne oluyorduk, ne satıyorduk, kime satıyorduk? Senin "memleket"

128 Mehmet Saydur, *Markopaşa Gerçeği*, Çınar Yayınları, İstanbul, 2001, s. 36-37.

dediğin pırasa değil ki ona buna satasın! Ben bu şaşkınlıkla kimbilir suratlarına nasıl bakmışım bilmiyorum. Yine bağırdı:

– Ulan, ne bakıyorsun muavin beyin suratına!

Ondan sonra sille, tokat, tekme girişti. Demek ki ben, Emniyet Müdürlüğüne gelmiştim ve bu zat da Emniyet Müdürü (!) idi...

Kolu mu yoruldu, sakinleşti mi, bilmiyorum, yaşamımda duymadığım küfürleri de savurduktan sonra,

– Götürün! diye bağırdı.

Getiren iki memur beni aldı. Oda kapısından çıkınca başka iki memur da önüme arkama geldiler. Sanki oradan kaçacakmışım, yahut kaçabilirmişim gibi, dirseklerimden tutup en üst kata, Birinci Şubeye çıkardılar. Bir takım kapı ve koridorlardan geçtik. Beni birbirlerine teslim ettiler. Yüzüme öyle bakıyorlardı ki, kendi kendimden korkmaya başladım. Üstümü bikez daha aradılar. Sonra tuhaf bir yere geldik. Kümes kapısı gibi bir kapıyı açıp beni içeri ittiler. Üstüme kapı kapandı. Burası kapkaranlık bir yerdi. Hiçbişey görmüyordum. Elimle etrafı yokladım. İki adım kadar eni, üç adım kadar da boyu... Yerde topak topak bişeyler vardı. Elimle yokladım. Islak, sert bir şey... Sonradan kapı bir aralık açılınca anladım, maden kömürüymüş. Uykusuzdum, açtım ve yorgundum. Kömürlerin üzerine oturup düşünmeye başladım.

Neden oluyordu bütün bunlar? Böyle bir muameleyle karşılaşacak, suç diye bişey yapmamıştım. Uyumaya çalıştım, uyuyamadım.

Bu konuyu daha fazla uzatmayalım. Tam 17 gün, bu ve daha ağır koşullar altında kaldım. Altı gün ne ekmek ne su verdiler. Bizzat Ahmet Demir geceyarılarına dek, kimileyin geceyarısından sonra tehdit ederek sorular sordu. Önündeki dosyadaki kâğıtlara bakıp bakıp soruyordu. Bitakım isimler soruyordu, hiçbirini tanımıyordum. Zaten bende isim belleği azdır. Bu isimleri düşünüyor, acaba şunun ismi miydi, bunun ismi miydi diye düşünüyor, bitürlü bulamıyordum. Yanlış birisini söyleyip onu da bu ne olduğunu bilmediğim belaya sokmaktan korkuyordum. Sonra üsteleyerek, Üsküdar'da bir kahvede konferans verdiğimi söylüyorlardı. Bir paket kaçırdığımı yeri ve saatiyle söylüyorlardı ki, bütün bunlar, tamamen uydurma, aslı astarı olmayan düzme

şeylerdi. Ben, "bilmiyorum" dedikçe, tehditleri artıyordu. Onyedi gün sonra salıverdiler. Hâlâ niçin tuttuklarını bilmiyorum, galiba onlar da bilmiyor... O tarihten sonra iflah olmadım. Sürekli takip, baskı, şiddet, mahkeme, hapis, sürgün...

Bu anlattığım ünlü 16 Aralık tevkifatıdır ki, 200 kişi kadardık. Benim hemen arkamdan Sabahattin Ali'yi tutmuşlar, benden birkaç gün önce salıvermişlerdi.

Ordan saç sakal birbirine karışmış çıktım. Herkes bana bakıyordu. Hemen bir arabaya atlayıp yönetimevine geldim. Bütün arkadaşlar oradaydı, kucaklaştım. O anda bütün acılar unutuluverdi. Hemen gazeteyi çıkarmalıydık. Arkadaşlara yapılacak işleri anlattım. Yanıma para aldım. Aynı arabayla eve gittim. Evde ancak bir saat kadar oturdum oturmadım, yönetimevine dönüp yazıları yazmaya başladım.

O günden sonra Ahmet Demir gazetemin başlıca konusu oldu. Ahmet Demir şahsen bana karşı fena hareket ettiği için değil. Onun başkalarına yaptıklarının yanında, bana yaptıkları solda sıfır kalır. Ahmet Demir'i mahkemeye verdim. Bu olayın üstünden tam üç yıl geçti. Bu zaman zarfında belki on kez evimi aradılar, yedi sekiz kez tutukladılar, ondan fazla mahkemeye verdiler, üç kez mahkûm ettiler, hâlâ Ahmet Demir'le adalet huzurunda hesaplaşacağım. İnşallah...[129]

Aziz Nesin, Sanasaryan Han'da Ahmet Demir tarafından dövülmesinin acısını, *Markopaşa*'da mizahî bir ilan yayınlayarak çıkartacaktır:

İdaremiz için 1947-48 yılı ihtiyacı için 1800 kızılcık sopası cinsinden odun alınacaktır. Taliplerin, muhtelif boy ve numarada kızılcık sopalarıyla hususi ve gizli talimatı görmek üzere başvurmaları...

Emniyet Müdürü

Ahmet Demir[130]

129 Ali Nesin, *Gömüyü Arayan Adam Fotoğraflarla Aziz Nesin'in Yaşam Öyküsü...*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 1998, s. 115-121.

130 Mehmet Saydur, *Markopaşa Gerçeği*, Çınar Yayınları, İstanbul, 2001'den aktaran Hasan Pulur, "Marko Paşa'dan 50 Yıl Sonra...," *Milliyet*, 27 Ocak 2002.

1947 yılının Ocak ayının ilk günlerinde serbest bırakılan Aziz Nesin'in sıkıntıları sona ermeyecektir.[131] Bir süre sonra, 19 Mayıs 1947 tarihinde *Markopaşa* kapatılacak, gazetenin Yazı İşleri Müdürü Mustafa Uykusuz ve İdare Müdürü Haluk Yetiş gözaltına alınacak, ancak gözaltında bulundukları sırada Ahmet Demir'le karşılaşmayacaklardır. Mustafa Uykusuz ve Haluk Yetiş, yıllar sonra bu olaydan şöyle söz etmekteler:

> 19 Mayıs'ta girdik nezarete. 19 Mayıs'ta nezarete girmek büyük bir şans işiymiş meğer. Değilse o Ahmet Demir adlı hunhar kişiden adamakıllı bir dayak yiyecektik, yemedik. Bir komiser vardı, ne idi onun adı?
>
> Haluk Yetiş – Sen içerde masanın üzerinde yattığın zaman mı?
>
> M. Uykusuz – Ben sık sık odasına gidiyordum onun, Süha Hakkı adında bir komiser vardı hani?
>
> Haluk Yetiş – Ünlü komiser Suavi mi?
>
> M. Uykusuz – Tamam tamam. 'Suavi bey ne olacak böyle, daha kaç saat bekleyeceğiz?' diyordum. Ama ne yapsak adamın aldırdığı yoktu. 'Bekleyin ulan, Demir bey gelsin. Demir bey sizinle özel olarak konuşmak istiyor' diyordu. Demir bey Aziz'i bile dövmüş. Neyse ki biz çok kalmadık. (...)
>
> Haluk Yetiş – Oraya girişimizin nedenini biliyor musunuz?
>
> Kemal Bayram (Çukurkavaklı) – Nedendi?
>
> Haluk Yetiş – Pazartesi günleri gazete çıkıyordu. Cumartesi günü Emniyet'ten iki polis memuru geldi. Ortalıkta bizden başka da kimseler yoktu. Aziz Nesin de, Sabahattin Ali de dışarıda (Yönetim yerinde değil, tutuklular). Mustafa Uykusuz yazı işleri müdürü, ben idare müdürüyüm. İki polis geldi içeriye... 'Gazeteniz örfi idare tarafından kapatılmıştır. Haberiniz olsun' dediler ve gittiler. Mustafa ile ikimiz düşünüp taşındık; 'bunlar sadece sözle söyleyip gittiler, herhangi bir tebligat yapmış sayılmazlar. İmza vermediğimize göre, tebligat yapılmış değildir. Bu nedenle biz gazeteyi normal olarak çıkaralım. Gelenlerin gerçekten polis olup olmadıkları

131 "Aziz Nesin'in Ayrıntılı Yaşamöyküsü," http://www.nesinvakfi.org/aziz_nesin_ayrintili_yasamoykusu.html

bile belli değil' dedik. Aradan bir gün geçtikten sonra da hiçbir şey olmamış gibi, pazartesi günü gazeteyi satışa çıkardık. Çıktığı gün 19 Mayıs'a rastladı ve biz içerde kaldık. Nezarette. 'Bize yazılı tebligat gelmedi. Herhangi bir şey söylenmedi. Gösterin imzamızı böyle bir şey varsa' dedik. Hem polislerin suçu var, hem müdür Demir'in aslında. Tebligat yapmamaktan, imza almamaktan. Bu yüzden bize pek bir şey yapamadılar. Mahkemeye bile veremediler. Belki 19 Mayıs olmasaydı çok dayak yiyecektik.

M. Uykusuz – Belki seni dövemezlerdi Haluk, çok zayıf bir gençtin o zamanlar. O, komiser Suavi 'hadi şansın varmış, esaslı bir dayak yiyecektin ama, dua et ki Ahmet Demir bey 19 Mayıs stadyumunda meşguldü. Kurtardın paçayı' dedi.[132]

Aziz Nesin, gözaltındayken Ahmet Demir tarafından dövülmesini hiçbir zaman unutamayacak, hayat hikâyesini anlatırken ondan şöyle söz edecektir:

> Ahmet Demir'den özyaşam öykümün ileriki bölümlerinde uzun uzun söz etmek zorundayım. Belki o bölümleri yazmaya zamanım yetmez, şu kadarını söyleyeyim, yaşamım boyunca tanıdığım insanların, bana göre, en kötülerinden biriydi.[133]

Aziz Nesin, maruz kaldığı hakaret ve işkenceden ötürü 1947 yılında Ahmet Demir aleyhine dava açacak ancak bir sonuç almayacaktır.[134] Bu durum karşısında Aziz Nesin'in tek silahı hiciv olacak ve değişik vesilelerle Ahmet Demir'i hicvedecektir. Örneğin 1947 yılının Eylül ayında, *Markopaşa*'nın halefi *Malûm Paşa*'da çıkan bir ilanda, Ahmet Demir şöyle konu edilecekti:

> Kıymetli idarecilerimizden İstanbul Emniyet Müdürü Ahmet Demir'in Emniyet Umum müdürlüğüne terfini tebrik eder, yeni vazifesinde eski başarısıle devam ederse, yakında partiye nazır olacağını müjdeleriz.

132 Mehmet Saydur, *a.g.e.*, s. 88-89.

133 Aziz Nesin, *Böyle Gelmiş Böyle Gitmez III Yokuş Yukarı*, Adam Yayınları, 2. baskı, İstanbul, 2000, s. 52-53.

134 Mehmet Saydur, *a.g.e.*, s. 182; Hasan Pulur, "Rus Salatasına Amerikan Salatası Demek," *Milliyet*, 6 Ekim 2003.

> Yeni İstanbul Emniyet Müdürü Sebati Ataman'ın selefi gibi el şakalarından hoşlanmadığını ummakla bahtiyarız.[135]

"*Malûmpaşa* dert dinliyor..." başlıklı sayfada, "Bu sütunlarda, iki ay müddetle, polis ve candarmadan dayak yemiş ve işkence görmüş Türk vatandaşının şikâyetlerini neşredeceğiz. Aşağıda okuyacağınız iki yazı ile kapıyı biz açıyoruz" açıklamasından sonra şu yazıya yer verilecektir:

> Dayağın cennetten çıkma olduğuna inanmış olan sabık İstanbul Emniyet Müdürü, Emniyet Umum Müdürü, yürü ya kulum şimdi Amasya Valisi Ahmet Demir'in her vurduğu yerde gül bittiği söylenmektedir. Eğer bu rivayet doğru ise, Ahmet Demir bir müddet daha İstanbul'da kalmış olsaydı, İstanbul'da insan kalmayıp, kâmilen insanların birer yabani gül ağacına döneceği ve bu şehri dilâranın balta görmemiş, bâkir bir gül ormanı, gülistan haline geleceğine muhakkak nazarı ile bakılmaktadır.[136]

Ahmet Demir'in Denizli'ye vali tayin edilmesi üzerine *Markopaşa*'da şu yazı yayınlanacaktır:

> Vah, Amasyalılara[137] vah!: Değerli idarecimiz Haluk Nihat Pepeyi vali iken, Emniyet Umum Müdürü Demir Ahmet ise, Haluk Nihat'ın tersi oldu. Emniyet Umum Müdürü iken Vali yaptılar. Bir kere adamın tersi dönmesin; herkes gider Mersin'e, Demir Ahmet gider tersine.
>
> Bana kalsa, Demir Ahmed'i Semirkent karakoluna jandarma onbaşısı yapmalı,[138] tam ona biçilmiş kaftandır. Eski onbaşıyı mumla aratırdı.
>
> Elimde olsa ona başka şeyler de yapardım, ona daha ne işler yapardım ya... Amasyalılara ne kasıtları vardı? Bilmem; kim etti

135 Mehmet Saydur, *a.g.e.*, s. 106.

136 Mehmet Saydur, *a.g.e.*, s. 112-113.

137 Aziz Nesin, Ahmet Demir'in Amasya valiliğine tayin edildiğini söyleyerek yanılmaktadır. Ahmet Demir, Amasya'ya değil, Denizli'ye vali olarak tayin edilmiştir.

138 Bu konu için 184 sayılı dipnota bakınız. Ayrıca burada yanlışlıkla "Semirkent" olarak geçen ilçenin adı "Senirkent"tir.

ise, etti. Demir Ahmed'i vali etti. Maamafi Amasyalılar üzülmesin, Amasya'nın bardağı, biri olmazsa biri daha.. Görüyorsunuz ya, Saraçoğlu olmazsa Peker, Peker olmazsa Saka, Saka olmazsa bir daha İstanbul Emniyet Müdürü, olmazsa Emniyet Umum Müdürü, olmazsa vali, olmazsa bir daha. Bu işi olana, oldurana kadar. Üzülmeyin Amasyalılar.

Sıkı bir yerden aldığımız malûmata nazaran: Demir Ahmed'i, Çelik Ahmet yapmak için su verilmiştir.

... İstanbul'daki binlerce zavallı 'Demirzede' arasında dolaşan rivayetlere göre, Demir Ahmed'in yapılan muayenesi sonunda, demir olmayıp teneke olduğu anlaşılmıştır.[139]

Markopaşa'da 1948 yılının Kasım ayında yayınlanan bir diğer yazıda ise Ahmet Demir'den şöyle söz edilecektir:

Kitabe-i seng-i mezar

Allah gecinden versin, eğer bir gün Ahmet Demir aramızdan ayrılırsa, kelepçe, bukağı ve zincirle süslenecek ve ısırgan otundan çelenkle örtülecek olan mezar taşına, aramızdaki samimi münasebet dolayısile şu kıta tarafımdan naçiz bir hediyedir:

Sopasından titredi millet

Kazık atmağa etti niyet

Kalmadı lakin kahpe dünya

Gümledi gitti Demir Ahmet[140]

Aziz Nesin, 1950 yılının Haziran ayında, kısa ömürlü *Medet* gazetesinde yayınladığı bir yazısında, tarihî 14 Mayıs 1950 seçiminden sonra Millî Şef döneminde cereyan eden yolsuzlukları konu etmiş ve yazının bir bölümünde de Ahmet Demir'den şöyle bahsetmiştir:

Başbakan olmuş bir Recep Peker'in, Emniyet Müdürü olmuş bir Ahmet Demir'in komisyonculuğu ile, Çin Konsolosluğu'na hava parası alarak apartıman kiraladığını bilmiyor mu idik? O Ahmet

139 Mehmet Saydur, *a.g.e.*, s. 114-115.

140 Mehmet Saydur, *a.g.e.*, s. 162.

> Demir'in siyasi çetesine güvenerek, bir kısmının ispatı imkânsız, fakat bir kısmının delilleri elimizde olan cinayetlerini bilmiyor mu idik? O Ahmet Demir'in bir müzayedede Elli Bin liraya beş parça cam aldığını bilmiyor mu idik? (...) En nihayet İnönü'nün oğlunun bugün ortaya çıkan, fakat zamanında yine Demir Ahmet tarafından örtbas edilen kanlı hadisedeki rolünü bilmiyor mu idik?[141]

c- Rasih Nuri İleri

Ahmet Demir'le tanışan bir diğer kişi, 1940'lı yıllarda TKP üyesi olan Rasih Nuri İleri'dir. İleri, anılarını şöyle aktarmakta:

> Ahmet Demir daha fazla sertliği ve edepsizliği ile tanınmıştı. Soruşturma idare etmediğinden işkenceci olarak tanınmamıştı. Buna mukabil Birinci Şube Müdürü Parmaksız Hamdi mesleğini iyi bilen bir teknisyendi. İşkenceyi lüzum olduğu zaman ve soruşturma maksadıyla yapardı. Sert işkenceci değildi. Bizlere "şayet siz [solcular] iktidara gelirseniz karşı tarafa da aynı şeyleri yaparım" derdi.[142]

d- Hasan İzzettin Dinamo

Gözaltına alınarak Sanasaryan Han'a götürülen TKP üyesi Hasan İzzettin Dinamo (1909-1989), hatıratında Ahmet Demir'le karşılaşmasını şöyle anlatmakta:

> Polis otomobili Sansaryan Hanı'nın önünde durdu. Merdivenlerden döne döne dam katındaki Birinci Şubenin kapısına geldik. Ufak bir tıkırtıdan sonra kapı hemen açıldı. Bir yanımda Zeki (Birinci Şube Müdürü) öbür yanımda yarbay askeri yargıç (Milli Em-

141 Aziz Nesin, burada 10 Kasım 1945 günü bir trafik kazasında can veren Muzaffer Kayalıbay'dan söz etmekte. Muzaffer Kayalıbay'ın ölümüne, İsmet İnönü'nün oğlu Ömer İnönü'nün sebebiyet verdiği ileri sürülmüştü. Ömer İnönü, ölüme sebebiyet vermekten yargılandı ve beraat etti. Kaynak: Kemal Sülker, *Sabahattin Ali Dosyası*, Ant Yayınları, İstanbul 1968, s. 77-78; Metin Toker, *DP'nin Altın Yılları 1950-1954*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1990, s. 59-68.

142 Rasih Nuri İleri ile 20 Aralık 2006 tarihli görüşme.

niyet memuru) beni bayağı iki kolumdan uçurur gibi yaparak orada ağzını açmış bekleyen bir kapıdan içeri soktular. Baktım, tam karşımda rengi esmere çalan ablak suratlı genç bir adam oturuyor, oturuyor dediysem bu tam oturuyor değil kasılıyor, Zeki Bey coşkuyla beni tanıttı, böylece o adamı da bana tanıtmış oldu:

'İşte müdür bey Dinamo'yu getirdik.' Kasılmasına biraz daha sertlik katmaya çalışan Ahmet Demir, kafasını kaldırarak gözlerinin akını belirtti, birkaç saniye beni süzdü. İlk sorusu şu oldu:

"Türkiye Komünist Partisi'nin lideri sen misin? Hiç yadsımaya kalkma, bizi de uğraştırma. Hemen söyle, sen de rahat et, biz de rahat edelim. Eğer susacak olursan bizim söyletme usullerimiz vardır. Gerçi eski bir komünistsin, bunları bilmez değilsin. Ancak hatırlatmada yarar var diye düşünüyorum."

Ahmet Demir'in daha önceden sertliğiyle çıkışlar yapmak gibi iyi numara almayan halleri olduğunu işitmiştim. Ayrıca onun da benim gibi Dârüleytâm'dan (öksüzler yurdu) yetiştiğini duymuştum. Şu sıralar olsa olsa benden iki üç yaş büyük olabilirdi. Belki de hemen benim yaşımdaydı. Yani babalarımızı Birinci Dünya Savaşı'nda yitiren çocuklardandır.. Ama, Ahmet Demir, şimdi o Mehmetçikleri savaş cephelerine gönderenlerden emir alıyordu. Karşısındaki adamı memleketi yıkmaya çalışan bir vatan haini olarak görüyordu.[143]

e- TKP Üyesi Dr. Hayk Açıkgöz

Biraz sonra beni de aldılar yine [Birinci Şube Müdürü] Zeki Akalın'ın odasına götürdüler. Bu defa da koskocaman biri vardı Zeki'nin yanında (sonradan öğrendim, Umum Müdür Ahmet Demir'miş). Bana yer gösterdi. "Söyle bakalım, evinde bulunan 800 broşürü kimden aldın ve kimlere verecektin?". Gayet nazik ve sakin görünüyor veya görünmeye çalışıyordu. İkimiz birbirimizi ilk defa görüyorduk. Ben de bu soruyu zaten bekliyordum. Onun için de bir gece evvelden vereceğim ifademi kafamda ha-

143 Hasan İzzettin Dinamo, *TKP Aydınlar ve Anılar*, Yalçın Yayınları, İstanbul, 1989, s. 291-292.

zırlamıştım ve daha evvelki sayfalarda muhteviyatını yazmıştım. Hazırladığım cevabı yavaş ve sakin bir şekilde anlattım. O da sükuneti muhafaza ediyor, gayet ciddi dinliyor görünüyordu. Sözlerimin sonunda birden suratının ifadesini değiştirdi, ayağa kalktı, üstüme doğru yürüyerek, "Ulan bizi çocuk yerine mi koyuyorsun? Seni buraya masal dinlemek için çağırmadık. Yatırın şu gâvurun komünistini!" diyerek bağırdı. El pençe hazır duran polislerden ikisi hemen beni yatırdı. Ayakkabılarımın bağları zaten söküktü, çektiler ayağımdan. Ayaklarımı falakaya taktılar, havaya kaldırdılar. Ahmet Demir daha da yaklaştı bana ve "Tekrar soruyorum. Bu broşürleri sana kim verdi?" dedi. "Anlattım efendim. Adını bilmiyorum. Eğer samimi olmasaydım uydurma bir ad söyleyebilirdim". "Nerede oturuyor?" "Bilmiyorum efendim". Ceketini çıkarıp koltuğun üstüne attı. Kızılcık sopasını eline aldı, başladı bütün kuvvetiyle tabanlarımı dövmeye. Zavallı tabanlarım zaten dün geceden harap bir haldeydiler, üstlerine zorla basıyordum. Dün geceki gibi kendimi tutamadım. Tabanıma her sopa inişinde ayy... vayyy... diye bağırmaya başladım. Birkaç kere sesimi tutmak için gayret ettimse de beceremedim. Artık bana bir alternatif kalıyordu. Ölümden de ötesi yok ya demek kendi kendime. Bunu deyince biraz rahatladım. Belki de rahatlamaya sebep tabanlarımın artık uyuşmasıydı. Onlar da böyle düşünmüş olacaklar ki Ahmet Demir falakayı durdurdu. "Su getirin!" dedi. Bir kova su getirdiler, ayaklarımı içine soktular. Soğuk su yeniden ayaklarımın kan devaranını düzeltince başladılar yeniden acı acı zonklamaya.

Sonra iki polis koltuklarıma girdi ve başladılar beni odada aşağı yukarı yürütmeye. Ahmet Demir yeniden bağırdı: "Yeter yatırın falakaya!" Halbuki ben dayak faslı bitmiş, bunu da atlattım sanmıştım. Demir, "Tekrar ediyorum, kimden aldın broşürleri? Masal istemem!" dedi. "Hakikati söyledim, bu kadar sopaya rağmen saklayabilir miydim sanıyorsunuz" dedim. "Masal istemem dedim sana. Seni bize sayıyla mı verdiler? Ya hakikati söylersin, ya buradan ölün çıkar!" dedi. "Bunu anlamak için âlim olmaya lüzum yok" diye cevap vermek istedim. Ancak ilk kelime ağzımdan çıkmıştı ki tabanlarım başladı dövülmeye. Cümlenin sonunu getiremedim.

Elimden başka bir şey gelmediğine göre başladım yine dayanamayıp ayy... oy... diye bağırmaya. Bu dayak faslı ne kadar sürdü bilmiyorum. Bana çok uzun, adım adım ölüme yaklaşan bir ömür kadar uzun geldi. Sonra birden falaka durdu. Bunu hiç beklemiyordum. Bana bu ölene kadar sürecek gibi gelmişti. Şaşkın şaşkın etrafıma bakındım. Vıcık vıcık ter içinde kalmıştım. O kadar ki terler gözlerimin içine girmişti, gözlerim yanıyordu, kafam da müthiş ağrıyordu. "Su getirin" diye bağırdı Ahmet Demir. Yine bir kova su geldi. Evvela elleriyle yüzüme biraz su serptiler, sonra yine ayaklarım içine sokuldu kovanın. "Götürün yerine." Kulaklarıma inanamıyordum. Demek bu fasıl da bitmişti. Demek bunu da atlatmıştım. İki polis ayakkabılarımı elime verdi, koltuklarıma girip beni aldıkları odaya geri getirdi. (...)

Akşam geç vakit önde Polis Umum Müdürü Ahmet Demir, arkasında bizim Birinci Şube Müdürü Zeki Akalın odama girdiler. Ayağa kalktım. Ahmet Demir: "Bir daha de bakalım sana o broşürleri getireni kimin tanıttığını?" "Hasan İzzettin Dinamo". "Adını bilmiyorsun tabii." Bilmiyorum efendim. "Gazeteleri Dinamo'ya nasıl verecektin?" "Falan gün, falanca saatte ben gazetelerle Karaköy durağında bekleyecektim. O bir taksiyle gelip alacak ve gidecekti". "Tabii nerede kaldığını bilmiyorsun?" "Bilmiyorum efendim". "Gel bakalım," dedi Ahmet. Ahmet Demir ve Zeki Akalın önde, ben de iki genç polisin arasında arkalarından yürüdük. Dört numaralı hücreye geldik. Demir bizzat kendisi açtı kapıyı. İçerdeki Hasan İzzettin Dinamo'ydu. Onu da bulup getirmişlerdi. Ahmet Demir bana döndü. "Söyle bakalım Dinamo'ya nerede rastladın? Gazeteleri ona nasıl verecektin? O broşürleri sana getireni kim tanıttı?" Ondan evvelleri nasıl uydurup uydurup anlatmışsam yine aynı şekilde anlattım. Ahmet Demir sonra Dinamo'ya döndü, "Sen de kulaklarınla duydun, ne diyorsun?" dedi. Dinamo biraz şaşırmış, biraz korkmuş bir yüz ifadesiyle bir adım daha bana yaklaştı, sonra sinirli sinirli, "Yahu Hayk sen delirdin mi? Bu kadar yalanı nerden buldun, niye uydurdun?" dedi. "Yalancı sensin, ben hakikatleri söylüyorum," diye Dinamo'nun yüzüne bağırdım. Ahmet Demir hemen beni kolumdan tuttu dışarı çekti. Kapıyı yine Dinamo'nun üstüne kilitledi. "Götü-

rün hergeleyi yandaki boş yere, takın falakayı geliyorum," dedi. Yandaki büyük boş yere küçük küçük hücreler yapmak için yapı malzemesi tuğla, kum, çimento ve kireç getirmiş, yer yer doldurmuşlardı. Beni beyaz kirecin içine yatırdılar çok sayıda boş yer olduğu halde ayaklarımı falakaya taktılar. Demir efendi elinde kızılcık sopasıyla geldi. Hiçbir şey sormadan, hiçbir şey söylemeden başladı bütün kuvvetiyle o ızbandut gibi adam tabanlarımı dövmeye. Hıncını almış, biraz da yorulmuştu herhalde ben ay... oy... diye bağırdıkça, artık o da ağzını açmıştı: "Ulan gâvurun oğlu bizi oynatırsın ha! Gâvurun komünisti bu kadar gün bize masal okuyorsun ha..." Artık bütün yalanlar ortaya çıkmıştı. Bana yeni bir soru da sorulmuyordu. Öyle ki inada, dayanmaya bir sebep de olmadığı için bu sopa bana çok ağır geldi. Ayrıca kireç yaş vücudumla temasa geçmiş, yüzüm, kafam, kollarım, her tarafım yanıyordu. Bir şey yapamazdım. Diyebileceğim bir şey de yoktu. Zaten dediğim gibi soru da yoktu. Bu dayak sadece hınç almaydı, sadizmin ta kendisi idi. Artık kendimi tutamıyor, her sopayla beraber sesimin çıktığı kadar bağırıyordum. Sonra sonra sesim de çıkmaz oldu. İyice kısılmıştı. "Su getirin" dedi Ahmet ve bir çalımla sopasını yere attı gitti. Falakayı söktüler, ayaklarımı suya soktular. Ayak tırnaklarımın yanından derilerim patlamış ayaklarım kanıyordu. Kovadaki suyun rengi kızardı. Sonra güya üstümdeki kireçleri silkelediler. Her tarafıma tokatlar yağdı. Sonra da ayakkabılarımı elime verdiler. Koltuk altlarıma girip beni kaldığım odaya götürdüler.[144]

f- İlerici Gençler Birliği Üyeleri

Marksist görüşlü Mihri Belli'nin önderliğinde örgütlenen İlerici Gençler Birliği üyeleri, 1945 yılında tutuklanacaklardı. Tutuklu oldukları sırada eziyet ve işkencelere maruz kalmaları üzerine 26 Kasım 1945 tarihinde İstanbul 1 No.lu Sıkıyönetim Mahkemesi Başkanlığı'na verdikleri 44 imzalı toplu dilekçede, maruz kaldıkları işkencenin müsebbipleri olarak İstanbul Emniyet Müdürü Ahmet

144 Dr. Hayk Açıkgöz, *Anadolulu Bir Ermeni Komünist'in Anıları*, Belge Yayınları, İstanbul, 2006, s. 143-144, 158-159.

Demir ve selefi Nihat Halûk Pepeyi'yi göstereceklerdir. Gazeteci Emin Karakuş'un ele geçirdiği ve *Tanin* gazetesi başyazarı Hüseyin Cahit Yalçın'a verdiği, İstanbul 1 No.lu Sıkıyönetim Mahkemesi Başkanlığı'na sunulan[145] 44 imzalı dilekçenin metni şöyleydi:

> İçimiz burkularak söylemeye mecburuz ki, demokrasinin dünya ölçüsünde zaferini müşahade ettiğimiz bugün, ileri Kemalist Anayasamızı benimsemiş Türkiye Cumhuriyetinin İstanbul Şehrinde, "Bastille"i[146] ve o müessesenin temsil ettiği mezalimi bile gölgede bırakan bir Emniyet Müdürlüğü mevcuttur.
>
> Biz huzurunuzda yargılanan 50 Türk genci, Emniyet Müdürlüğü binasında aylarca hapsedildik. İçimizde dokuz ay bu müessesenin dar ve karanlık hücrelerinde mevkuf tutulanlarımız var. Bu bakımdan işkenceleri kendi etlerinde hissetmiş ve bu menfur yerde işlerin içyüzünü bilen kimseler olarak yüksek hey'etinize başvuruyoruz.
>
> İstanbul Emniyet Müdürlüğündeki bugünkü işkence tertibatının ve hücrelerin inşaat hazırlıklarına eski emniyet müdürü Halûk Nihat Pepeyi'nin İkinci Dünya Harbinin başlarında Nazi Almanyasına ve Almanyanın peyki Orta Avrupa memleketlerine yaptığı bir seyahatten edindiği ilhamlarla başlanmış ve şimdiki emniyet müdürü Ahmet Demir zamanında bitirilmiştir. Binaenaleyh insanlığın en büyük düşmanı Alman Faşizminin metodları bugün Atatürk İnkılâbı Türkiyesinde, halkın gözünden gizli olarak tatbik sahası bulunmaktadır.
>
> İstanbul[147] Emniyet Müdürlüğünde mevkufiyet ve isticvap [ifade alma] şartlarını[148] kısaca tasvir edelim:
>
> Birinci Şube emrinde, mevkufların ihtilâttan menedilerek, içine kapatıldıkları 36 adet hücre bulunmaktadır. Bunlardan 6 tanesinin küçük pencereleri vardır ve biraz hava alır. Bunlar 2, 3, 4,

145 Emin Karakuş, *a.g.e.*, s. 85.

146 Bastille, Paris'te bir kale-hapishaneydi.

147 Rasih Nuri İleri'nin notu: Asıl metinde "İstanbul" sözcüğü yoktur.

148 Rasih Nuri İleri'nin notu: Asıl metinde burada "misallerle" sözcüğü yer almaktadır.

6, 12 ve 14 numaralı hücrelerdir. Diğer hücrelerin (ikisi müstesna) eni takriben 1,20 metre, uzunluğu: 1,90 m. yüksekliği de 2 m kadardır.[149] Bu hücrelerde pencere yoktur. Hatta bazılarının pis havalı bir koridora bakan birkaç santim enindeki hava delikleri dahi bulunmamaktadır. Binaenaleyh bu yerlerde teneffüs ve hayat imkânı yoktur demek mübalağa sayılamaz. 19 ve 20 numaralı hücrelere tabutluk adı verilmektedir. Tabutlukların eni: 60 cm, derinliği 40 cm, yüksekliği de; 1,80 m'dir.[150] Tabutluklarda işkence görenlere ekmek ve su verilmez. Burada yatanlar uykudan mahrum, aç ve susuz kalırlar.

21'den 28'e kadar numaralı hücreler Müdüriyet binasının zemin katında; 29'dan 36'ya kadar numaralı hücreler sokak seviyesinden 2,50 metre aşağıda, binanın bodrum katında, diğer hücreler ise Birinci Şube Müdürlüğünün bulunduğu en üst kattadır. Bodrumdaki hücrelerde tahammül edilmez rutubet ve koku vardır. Teneffüs edilen hava ıslaktır. Rutubet o derecededir ki bu hücrelerde kibritlerin başları ıslanıp yumuşadığından sigara yakmak imkânsızdır. Bu hücreler hamam[151] böceklerinin ve akreplerin yuvasıdır. Bu kattaki 32 ve 33 numaralı hücrelerin tavanında de-

149 Rasih Nuri İleri'nin notu: Bu paragrafta mahkeme dosyasında olan aslına göre bazı önemsiz değişiklikler vardır. Şöyle ki dosyadaki dilekçede 35 hücre vardı denmekte, broşürde 36 hücre; dilekçede 5 tanesinin küçük penceresi var denmekte, broşürde 6 tane; yükseklik birinde 2.10 m, diğerinde ortalama 2 m denmektedir.

150 Rasih Nuri İleri'nin notu: Tabutluklar konusu üzerinde "Irkçılık ve Turancılık" davası sanıkları da "Komünist Parti" davaları sanıkları da ısrarla durmaktadır. Mihri Belli'nin saptamasına göre 19 ve 20 nolu hücrelerin, "eni 60 cm, derinliği 40 cm, yüksekliği de 180 cm"dir. K. Alöç ise "İfşa Ediyorum" dizisinde (24 Mayıs 1967, *Yeni Gazete*) "Bir hücre hakikaten küçüktü, ancak oturulabilirdi. Yüksekliği 2.5 m, derinliği ve genişliği 1 m kadardı. Bir gün inhisar etmek üzere üç dört saat bu odada bırakıldı. Ve Osman Sabri Adal Emniyet Umum Müdürü İstanbul'a gitti, böyle bir işkence olmadığı neticesini aldı" demektedir. Oysa Alpaslan Türkeş, *1944 Milliyetçilik Olayı* kitabında, yarım metrekarelik hücrelerden, 1500 mumluk ampullerden ve prangalardan söz etmektedir. Bu tabutluklar, Mihri Belli'nin sözünü ettiği alt kat hücreleridir.

151 Rasih Nuri İleri'nin notu: Asıl metinde "hamam, kenef böcekleri" denmektedir, broşürde "kenef" sözcüğü kaldırılmıştır.

vamlı surette sızan lağım künkleri vardır[152] ve yer bir iki santim derinliğinde bir idrar gölü halindedir. Hepimiz uzun aylar bu hücre ve tabutlukların sakinleri olduk.

İsticvap [ifade alma] şartlarına gelince:

Polis insan haklarını ve kanunu ayak altında çiğneyerek[153] tedhişin, işkencenin her şekline başvurmaktan çekinmemektedir. İşkence ekseriyetle geceleri yapılmakta, bu maksatla Birinci Şube vazifelilerinden[154] "Komisyon" adı verilen dört beş kişilik gruplar teşkil edilmektedir. Bu komisyonlarda[155] bilhassa temayüz eden Emniyet Müdürlüğü mensupları şunlardır:

Emniyet müdürü Ahmet Demir, Birinci Şube[156] emniyet âmiri Hamdi Özdemir (Parmaksız Hamdi), gene Birinci Şubeden Komser Rüştü, Emrullah, Bulgar Ahmet ve muavin Hüseyin Praviştalı.

[157]İşkence komisyonlarının başarılarından birkaçı: İlkokul muallimi Hasan Basri Alp işkence altında ölüme sevkedilmiştir. Şimdi Bakırköy timarhanesinde yatan İstanbul Üniversitesi Edebiyat

152 Rasih Nuri İleri'nin notu: Asıl metinde *Kırklı Yıllar*, Cilt 3, sayfa 163'te Mihri Belli'nin, Ferit Teksoy'un, Asteğmen Tayyar Kolu'nun bodrum katındaki tabutluklardaki durumu açıklanmaktadır. Broşürde ise bu kısım yoktur, bunun yerine "ve" ile başlayan üç satır eklenmiştir.

153 Rasih Nuri İleri'nin notu: Asıl metinde aynı sahifede, işkence ve hakaretlerden söz eden 4 satır kaldırılmış, yerine "tedhişin, işkencenin her şekline başvurmaktan çekinmemektedir" denmiştir.

154 Rasih Nuri İleri'nin notu: Asıl metinde "Birinci şube vazifelilerinden" ibaresi yerine "Polis memurlarından" sözcükleri yer almaktadır.

155 Rasih Nuri İleri'nin notu: Asıl metinde "Komisyonlarda" yerine "gruplarda" yazılıdır.

156 Rasih Nuri İleri'nin notu: Asıl metinde "Şube emniyet amiri" sözcükleri yerine "üçüncü kısım amiri" yazılıdır, sonrası şöyledir: "Hamdi Özdemir, aynı kısımdan Komiser Rüştü..." yazılıdır (sayfa 163).

157 Rasih Nuri İleri'nin notu: Asıl metinde; "İşkence komisyonlarının başarılarından birkaçı: "İlkokul muallimi Hasan Basri Alp işkence altında ölüme sevkedilmiştir" yerine "Tahammülü imkânsız işkenceler altında ilk mektep muallimi Hasan Basri Alp öldürülmüş" denmektedir; yine az sonra "Safa Yurdanur ilk defa intihar teşebbüsünde bulunmuştur" yerine "tazike dayanamıyarak intihar teşebbüsünde bulunmuş" denmektedir.

Fakültesi Felsefe Şubesinin son sınıfının en güzide talebelerinden Kemalettin Özerdem cinnete sevkedilmiş, ayni fakülteden Sefa Yurdanur iki defa intihar teşebbüsünde bulunmuş, Türkiyenin en güzide ressamlarından Nuri İyem ciddi sinir buhranları geçirmiştir. Bu felâketten kurtulup da asabı ve sıhhati bozulmayanlarımız yok gibidir. Sayın yargıçlar, maruz kaldığımız muamele mübalağasız olarak budur. İstanbul Emniyet Müdürlüğünde bugün mevcut şartların faşist bir memlekette bulunmasını akıl alabilir. Fakat[158] Türkiye Cumhuriyetinde insan haklarını, kanunu hiçe sayan bir polis terörünün hüküm sürmesini bizim gibi yüksek heyetinizin de hazmetmemesi, müsamaha ile karşılanmaması gerekir. Sevgili milletimizin şerefle hür ve müstakil olarak yaşayabilmesi için kanlarını döken, istiklâl savaşı kahramanları, Türk üniversitelileri polis işkence altında inlesinler, çıldırsınlar, ölsünler diye[159] hakaretlere maruz kalsınlar diye hayatlarını feda etmediler. Emniyet Müdürlüğü adı ile anılan müessese bu memlekette bugünkü şekli ile ayakta durdukça yurdumuzda demokrasinin katresinin bulunduğunu iddia etmek gülünç olur.

İnkılâp ve Cumhuriyet, Atatürk'ün bize emanetidir. Bu mukaddes emanet ile, halkçılık ile, Anayasamızla hiçbir surette kabilitelif olmayan bu menfur müessesenin bu hali ile mevcudiyetini devam ettirmesini manevi mesuliyeti bütün vatansever Türklere olduğu kadar yüksek heyetinize de aittir.[160]

g- Sevim Tarı

Ahmet Demir'le tanışacak bir diğer kişi, ileride Mihri Belli'yle evlenecek olan Sevim Tarı'dır. Sevim Tarı, Tıp Fakültesi öğrencisi

158 Rasih Nuri İleri'nin notu: Asıl metinde "Fakat Türkiye" yerine "Fakat halkçı Türkiye" denmektedir.

159 Rasih Nuri İleri'nin notu: Asıl metinde "ölsünler diye" sözcüklerinden sonra "değersiz müteredditler tarafından tasavvur edilemez" ibaresi yer almaktadır (sayfa 164).

160 *Kırklı Yıllar -5 "İfşa Ediyorum" Türkiye'de Komünizm ve Irkçılık Kâzım Alöç-Savcı Konuştu Söz Sanığındır Mihri Belli*, der: Rasih Nuri İleri, TÜSTAV, İstanbul, 2006, s. 248-250.

olduğu sırada sol görüşlü bir çevrede bulunması nedeniyle gözaltına alınır. Tarı, anılarında bu olayı şöyle anlatmakta:

> Bir gece yarısı saat 11-12 sularında ifadeye götürüldüm. Hem de o zamanın çok ünlü İstanbul Emniyet Müdürü Ahmet Demir'in huzuruna. Vakt-i zamanında, sanıyorum babam Galata, Salon Merkez Müdürü iken Demir babamın emrinde çalışmıştı. Parmaksız Hamdi de öyle, başka bir yerde ve zamanda babamın memuru imiş. Demir'in sorgular sırasında aşka gelip sanıkları bizzat tokatladığı dillerde dolanırdı bizim çevrelerde. Oysa şimdikilerin yanında esamesi mi okunur? İç içe iki bölümden oluşuyordu Emniyet Müdürlüğü makam odası. Her iki bölümün de koridora açılan ayrı kapısı vardı. Kapılar ve duvarlar mobilyaya uygun maroken deri ile kaplanmış, kapitone edilmişti, ses izolasyonu yapılmıştı. İçteki yazıhane bölümünün ortasına koskoca bir masa yerleştirilmişti. Eğreti olduğu ve tahkikat dolayısıyla oraya konduğu belliydi. Bir de sadece masayı aydınlatan bir ışık. Çevresine ne kadar da çok kişi toplanmış, sonradan bile kim olduklarını öğrenemediğim bir sürü "ilgili". İsmen bildiklerim, resimlerinden tanıdığım Ahmet Demir ve İleri Gençler Birliği davasının savcılığını yapmış olan Hakim Yüzbaşı Kâzım Alöç. Sivil giyimliydi orada.
>
> İnsana bir uyuşukluk, bir duygusuzluk geliyor. Tepkisiz desek daha iyi belki. Belki de uykusuzluktan ve yorgunluktan. Ama aykırı bir durum. Bir çeşit tepki. Olağan davranışlarınızla bu ortama uymanız olası değil. Durup konuşamayacağınız kimseler sizi bir yerlere oturtuyorlar, size bir şeyler soruyor, sizden bir şeylerin hesabını istiyorlar. Ne hakla? Kimin adına? Ve en önemlisi "Ne" için? Kendinizi bir oyuncak gibi hissetmenin hırsını ve kinini duyuyorsunuz. Sizde suçlu olduğunuz düşüncesini uyandırmaya çalışıyorlar. 'Devlet (polis) güçlüdür karşı gelemezsin' diyorlar. Bu oyuna katılmanız mümkün değil.
>
> Sonradan değerlendiriyorum: Beni zaten salacaklar. Orada olmamı gerektirecek bir şey olmadığını biliyorlar. Ama gözdağı vermeden de olmaz.[161]

161 Sevim Tarı, *Boşuna mı Çiğnedi? Anılar*, Cadde Yayınları, İstanbul, 2006, s. 200-201.

h- TSEKP Üyesi Müntakim Ökmen

1946 yılında kapatılan TSEKP üyelerinden gazeteci Müntakim Ökmen, tutuklanışım ve Ahmet Demir'le karşılaşmasını şöyle anlatmakta:

> Bir Pazartesi sabahı 16 Aralık'ta bizi tahkikat için emniyete götürdüler. Ahmet Demir polis müdürüydü. Nisanın yirmisine kadar Sanasaryan (hep yanlışlıkla Sansaryan Han diye yazıyorlar) handa kaldık. O sıra bir Ermeni'nin hanıydı. Sorguları yapan Kazım Alöç isminde, yüzbaşı rütbeli bir askeri hâkimdi. Diğerlerine öyle miydi bilmiyorum ama, benim sorgularımda hep resmi elbiseyle bir kurmay binbaşı otururdu.
>
> Sorgularım sırasında iki defa telefonum çaldı. O sırada Emniyet Müdürü, Birinci Şube Müdürü'nün odasında oturup tahkikatı yürütüyordu. Bir keresinde Hüseyin Cahit [Yalçın] arıyordu. 'Tahkikat nasıl gidiyor' diye soruyordu. Polis müdürü de bana bunu söylüyordu. Tahkikat uzadıkça sabırsızlanıyorlardı. O zaman Hüseyin Cahit mebustu. Yani 'neler öğreniyorsunuz' diye soruyordu.
>
> Sonradan öğrendik ki, komünist tahkikatında polis şunu arıyordu: Rusya'yla irtibat. Rusya'yla irtibat, ya muhabere olur ya da para. Kafalarında bu vardı. 'Para alıyorlar ki, bunlara hizmet ediyorlar' diye düşünüyorlardı. Komünistin bir yabancı devletin adamı olduğu, ondan para aldığı düşünülüyordu ve bunu arıyorlardı. Bunu buldukları an mutlu olacaklardı. Ama böyle bir şey yoktu.
>
> Bu arada bir işkence faslı oldu. Bu işkence faslı elbetteki acıdır. Ahmet Demir denilen adam, bir cellattı. Birinci Şube'nin başında olan Parmaksız Hamdi bir canavardı. Onun adamı vardı, komiser Rüştü.[162]

162 Oral Çalışlar, *Mina Urgan'dan Manol Usta'ya*, Çınar Yayınları, İstanbul, 2000, s. 106.

i- Şair Arif Damar

Arif Damar, 18 yaşındayken "Barikat" soyadını almıştı. Ahmet Demir, tutukladığı A. Kadir'e, Arif Damar için "o bacaksızı bir yakalarsam barikatın ne olduğunu kendisine göstereceğim" diyecekti.[163]

j- Gazeteci Recep Bilginer

Eskişehir'de yayınladığı *Söz Milletin* gazetesinde yer alan şiir nedeniyle tutuklanıp Sanasaryan Han'a götürülen Recep Bilginer, anılarında Ahmet Demir'den şöyle söz etmekte:

> Sabah saat tam dokuzda üst kata çıkarıldım. Görevli polisler, "Belki, ilk önce müdürümüz Ahmet Demir Bey seninle konuşmak ister" dedi. Ahmet Demir, İstanbul'un çok ünlü polis müdürüydü. Adım duyunca ürperdim. Söylendiğine göre, karşısına kim çıkarılırsa çıkarılsın, ya döver ya sövermiş. Ama korktuğum başıma gelmedi. Birinci Şube'de bir sorgu polisinin karşısına çıkarıldım. Sorgum başladı.[164]

k- TKP üyesi Sebati Selimoğlu

Sebati Selimoğlu TKP'nin önde gelen isimlerinden Reşat Fuat Baraner'in vefat etmesi üzerine şu anısını dile getirecekti:

> Sevgili arkadaşım Reşat!
>
> Şimdi yattığım yerde gözümün önündesin. Eski günlerimizi hatırlıyorum. Müdüriyet birinci şubesinde zebani yapılı Demir'in nezareti altında bir sürü polis kalabalığı seni falakaya yatırmışlar, üzerine abanmışlar, sopalar inip kalkıyordu. Neden sonra seni bıraktılar, beni yatırdılar. Yine birkaç sopa kırıldı, yine olmadı, Demir hırsından deli oluyordu. "Falakaya ikisinin ayağını birden takın" emrini verdi. Sopalar inip kalkmaya devam etti. Ben bayılmışım, seni bilmiyorum.[165]

163 Arif Damar ile 18 Haziran 2007 tarihli görüşme.

164 Recep Bilginer, *Üç İktidar Üç Hayal Kırıklığı*, Doğan Kitap, İstanbul, 2005, s. 40.

165 *Türk Solu* dergisinden aktaran Zihni T. Anadol, *Truva Atında İlk Akşam*, Yön Yayınları, İstanbul, 1990, s. 33.

I- Oflu Hasan

Ahmet Demir'in hışmına uğrayan sadece gazeteciler, komünistler, solcular ve milliyetçiler değildi. İstanbul Emniyet Müdürlüğü'ne "düşen" herkes, bir şekilde Ahmet Demir'le tanışmaktaydı. Bunlardan biri de bir dönemin ünlü kabadayılarından Oflu Hasan (Hasan Cevahiroğlu) idi. Mihri Belli, anılarında hapishanede bulunduğu sırada tanıştığı Oflu Hasan'ın kendisine naklettiği bir hatırayı şöyle aktarmakta:

> Hasan Tophane dükkâncılarından yolunu bulmaya başlıyor. Ara sıra polisle başı belaya girdiği oluyor. O zamanlar İstanbul Emniyet Müdürü Ahmet Demir. Onunla ilk karşılaşışı şöyle: "Bizi İkinci Şube'de falaka attıkları yere götürdüler. Ahmet Demir de orada. Tuttu bana ana avrat sövdü. Delikanlı adamız, ömrümüzde bize böyle küfredenin yanına bırakmamışız. "Ben senin ananı avradını..." diye karşılık verdim. Yatırdılar falakaya. Bayılacak hale geldiğimde kaldırdılar. Ahmet Demir gene anama avradıma sövdü. Karşılığını verdim. Gene yatırdılar. Kaldırdıklarında gene sövdü. Bu kez önüme baktım sustum.[166]

4- Varlık Vergisi ve Yahudi Mülteciler

a- Varlık Vergisi Meselesi

İkinci Dünya Savaşı'nın zorlu yıllarında Türk Yahudi toplumu, iki büyük meseleyle karşı karşıya kalacaktı. Bunlardan biri "Yahudi mülteciler", diğeri ise "Varlık Vergisi Kanunu" olacaktı. Her iki meselede de Ahmet Demir'in adı geçecektir. 11 Kasım 1942 tarihinde TBMM tarafından kabul edilen Varlık Vergisi Kanunu'nun ayrımcı uygulaması nedeniyle gayrimüslimlere, Müslüman Türklere kıyasla çok daha yüksek oranda vergi tahakkuk edilmişti. Vergiyi ödeyemeyen mükellefler, kanun gereği vergi borçlarını bedenen çalışarak ödemek zorunda olduklarından 1943 yılının

166 Mihri Belli, *İnsanlar Tanıdım Mihri Belli'nin Anıları*, Doğan Kitap, 3. baskı, İstanbul, 2000, s. 262.

Ocak ayından itibaren kafileler halinde Aşkale'ye gönderileceklerdi. Gönderilenler arasında dönemin ünlü hukukçularından Milaslı Gad Franko da vardı. Franko'nun Aşkale'ye gönderilecekler arasında yer alması üzerine aile dostu avukat Mordo Dinar, İstanbul Emniyet Müdürü Ahmet Demir'in yanına gidecek ve dostu Gad Franko'yu görmek için izin isteyecektir. Ahmet Demir, izin vermeyeceği gibi Mordo Dinar'ı tokatlayacaktır.[167]

Varlık Vergisi konusundaki bir diğer anı, adını saklı tutan bir gayrimüslim tüccara aittir. 1952 yılında *Hizmet* gazetesinde yayınlanan anılarda bu şahıs, Moda'da bir otelde kapatıldıklarını anlattıktan sonra şöyle devam edecekti:

> Hava kararduktan bir müddet sonra o zamanki Polis Müdürü Ahmet Demir, yanında bazı şahıslar ve polisler olduğu halde kampa geldiler. Biz kampta 32 mükelleftik. Bize eşyalarımızı toplamamızı ve o gece yola çıkacağımızı söylediler. Zaten eşya olarak yanımızda bir bavul içinde birkaç kat çamaşır ve bir battaniyeden başka bir şey yoktu.
>
> Kamp olan binanın kapısında üstü açık bir çöp kamyonu duruyordu. Hepimize binmemiz emredildi. Fakat, kamyon küçük olduğundan hepimizi ve bir kısım bavulları almamıştı. Bina içinde bulunan Polis Müdürü Ahmet Demir, dışarı çıkıp da yerde kalanları görünce:
>
> - Ne duruyorsunuz, tıkın onları da içeri! diye bağırdı. Polisler verilen emre itaat ettiler ve kamyona sardalya kutusundaki balıklar gibi birbirine yapışmış bir halde sıralandı. Üstelik polisler de aynı vasıtaya bindiler.
>
> O, müthiş ayazın hüküm sürmekte olduğu gece her an bir ölüm tehlikesi atlatarak Haydarpaşa'ya vâsıl olduk.[168]

167 Rıfat N. Bali, *Devlet'in Yahudileri ve "Öteki" Yahudi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004, s. 122.

168 Rıfat N. Bali, "1952 Yılı *Hizmet* Gazetesinin Varlık Vergisi ile İlgili Yayını," *Toplumsal Tarih*, S.173, Mayıs 2008, s. 26-33.

b- Yahudi Mülteciler Meselesi

İkinci Dünya Savaşı yıllarında Türkiye'nin önemli meselelerinden bir diğeri, Nazi işgali altındaki ülkelerden kaçıp Filistin'e gitmek isteyen Yahudi mültecilerdi. Bu mülteciler, Türkiye'den transit geçmek zorundaydılar. İstanbul Yahudi cemaati ileri gelenlerinden, dönemin ünlü kumaş tüccarı Simon Brod, mültecilere yardım eden cemaat liderlerinin başında gelmekteydi. Mültecileri karşılamak, onlara yatacak yer, yiyecek, İngiltere Konsolosluğu'ndan Filistin'e giriş vizesi temin etmek, Simon Brod'un üstlendiği zor görevlerdi. Brod, yerel resmî makamlarla mükemmel ilişkilere sahipti. Kızı Martha Brod'a göre babasına yardım edenlerden biri, her yeni mülteci kafilesi taşıyan geminin İstanbul limanına gelişini haber veren Ahmet Demir'di.[169]

c- Albert Kant ve Ahmet Demir

Ahmet Demir'le karşılaşmış bir diğer kişi, 1913 yılından beri Türkiye'de yaşayan Albert Kant adındaki Rumen uyruklu Yahudi'dir. Albert Kant, 1945 yılında kendisinin ve ailesinin nüfus cüzdanlarını yenilemek için İstanbul Emniyet Müdürlüğü Asayiş Şube Müdürlüğü'ne gittiğinde kötü bir sürprizle karşılaşacak ve kendisine, ailesiyle birlikte en geç bir hafta içinde Türkiye'yi terk etmesi söylenecekti. Kant, bunun üzerine gazeteci Hüseyin Cahit Yalçın'ın tavsiye mektubuyla İstanbul Valisi Dr. Lütfi Kırdar'ı görmeye gider. O sırada kendisini ziyaret etmekte olan Falih Rıfkı Atay'ın da hazır bulunduğu görüşmede Vali Kırdar, Albert Kant'a Emniyet Müdürü Ahmet Demir'i görmesini söyler. Kant, hatıralarında bundan sonraki gelişmeleri şöyle anlatır:

169 Birleşik Amerika Holokost Anıt Müzesi, Washington, D.C., Fotoğraf Arşivi, "Martha Brod" dosyası, Alan Guggenheim'ın Sharon Muller'e gönderdiği 16 Temmuz 2003 tarihli elektronik posta. Simon Brod'un hayat hikâyesi için bkz. Rıfat N. Bali, *Portraits from a Bygone İstanbul: Georg Mayer and Simon Brod*, Libra Kitap, İstanbul, 2010.

Bunu duyunca içim karardı, çünkü polis memurunun koyu bir Alman hayranı olduğunu duymuştum. Vali, hislerimi anlamış gibi, bana şöyle dedi: "Emniyet Müdürünü görüp, Ankara'dan yeni bir emir gelene dek gitme sürenizi uzatmasını söyleyeceğim". Valiye teşekkür ettim.

Ertesi gün, bütün cesaretimi toplayıp, en üst rütbedeki polis müdürü ile görüşmek üzere Emniyet Müdürlüğüne gittim. Korku ile odasına kabul anını bekledim. Önceden de söylediğim gibi, Emniyet Müdürü Alman sempatizanıydı ve Musevileri hiç sevmiyordu. Ondan sert, katı ve insani olmayan bazı imtiyazlara sahip olduğundan bahsediliyordu. Kaygılanmakta haklıydım.

Nihayet varlığımı hatırladılar ve odasına girmemi söylediler. Emniyet Müdürü masasına oturmuş kahvesini içiyordu. Beni uzun bir süre fark etmedi bile, odanın bir köşesinde ayakta kaldım. Nihayet başını kaldırdı ve aniden sordu "Ne istiyorsun?" Onu eğilerek selamladım ve bir ihraç mühleti konusunda Vali tarafından gönderildiğimi söyledim. Beni sert bir şekilde inceledi ve adeta fısıldayarak adımı sordu. Albert Kant olduğunu söyledim. "Nasıl oluyor da sizin ırkınıza yabancı olan büyük insanların isimlerini koyabiliyorsunuz? Her şeyi ele geçirip kullanıyorsunuz, Kant gibi saygıdeğer isimleri bile. Küçük Musevi, Kant gibi büyük bir isme ulaşmak cesaretini nasıl bulabiliyorsun?" dedi. Böyle bir lafa muhatap olmaktan şaşırdım ve cevap verememiştim. İhraç edilmeme hususundaki ümidim birden söndü, bitkinleştim ve alt üst oldum. Başka bir şey söylemeden zili çaldı ve bir memuru içeri girdi, onun eline bir kağıt verdi. Talebimle ilgili bir cevap almak istedim ama polis memuru beni kendi odasına doğru götürmek için hamle yaptı. Orada, talebimi inceledi ve adres, iş yeri adresim, Türkiye'ye geliş tarihimiz ve ailemizle ilgili bazı bilgiler sordu. Bunları kağıda yazarak, bana imzalattı ve başka net bir karar söylemeden birkaç gün sonra buraya gelmemi iletti.

Emniyetten çok karamsar ayrıldım, bizimle ilgili emirle ihraç süresi hakkında hiçbir bilgi edinememiştim. O zamanlar İstanbul'da zengin ve nüfuzlu bir Musevi vardı ve zor durumda olan ırkdaşlarına elinden geldiğince yardım ederdi. İhtiyacı

olan Musevilere para yardımında bulunurdu. İsmini unuttum ama soyadı Brod idi. Onu bulup, içinde bulunduğum zor durumu anlatmak, Emniyet Müdürü A. Demir'i ziyaretimi söylemek ve tavsiyelerini almak istedim. Valinin olaya iyimser bir yaklaşımda bulunmasına rağmen, A. Demir ile görüşmemden edindiğim olumsuz hava nedeniyle Ankara'daki İç İşleri Bakanlığı'na ve Emniyet Genel Müdürlüğü'ne telgraf ile dilekçe göndermemi, kısaca durumu izahat etmemi ve ihracımızla ilgili emrin ne durumda olduğunu sormamı tavsiye etti.

Ünlü redaktör-gazeteci Falih Rıfkı'nın ailesiyle beraber, yazları İstanbul Caddebostan'da geçirdiğini öğrendiğim zaman, onu görüp A. Demir ile görüşmemden sonra kaybettiğim umudum nedeniyle, daha insancıl ve adil bir çözüm için bana yardım etmesini rica edecektim. Şansım yaver gitti, oturduğu evi buldum. F. Rıfkı köpeği ile bahçede oynuyordu. Beni görünce, ferforje masa takımının bulunduğu güzel verandasına girmem için davet etti. Onu rahatsız ettiğim için özür diledim, istediğimi dinlemesini rica ettim. Tatlı tatlı gülümsedi, beni dinlediğini ifade etti. Zaten iyi bildiği istimlak konusunu biraz hatırlattıktan sonra emniyetin bizim yurtdışına ihracımızla ilgili düşüncelerimi açıkladım. Özellikle Emniyet Müdürünün tutumunu ilettim. F. Rıfkı'nın yüzünde bir memnuniyetsizlik okunuyordu. Bana soru sormadan, bu kötü durumdan kurtulmam için yardım edeceğini vaat etti. Yakında Ankara'ya döneceğini ihraç emrini iptal ettirmek ve İstanbul Valiliğine en kısa zamanda bildirilmesi için çaba göstereceğini söyledi. F. Rıfkı'nm beni tutar yönde konuşması, kırılan moralime bir ferahlama getirmişti, heyecanla kendisine teşekkür edip, yanından ayrıldım. Musevilere eziyet edilen bir dönemde bile, Musevilere insanca davranan insanların var olması bana heyecan veriyordu.

Birkaç gün sonra, Ali Demir'in[170] emrindeki memurun "bir süre sonra gel" demesi üzerine, yeniden emniyete gittim. Onu gördüm ama yine net bir sonuç elde edemedim. Tam tersine bize tanınan süre içinde ülkeyi terk etmek için hazır olmamızı söyledi. Sürek-

170 Yazar, Ahmet yerine yanlışlıkla Ali yazmıştır.

li kararsızlık yüzünden ne kendimi işime verebiliyor ne de huzur içinde yaşayabiliyordum. Kant ailesini bilinmeyenin içine atabilecek ani bir ihraç tehdidi altında hissediyordum. Emniyet Müdürü Ali Demir tarafından gelecek daha beter bir darbeyi öngörerek, Ali Demir'e müdahale etmesi için Valiye rica etmek üzere, valiyi görmeye çalıştım. Valilikte ona ulaşamadım ama idari bir toplantı için Belediyeden çıkarken onu yakaladım. Binadan çıkarken yanına yaklaştım ve aceleyle Ali Demir ile görüşmemden ve endişelerimden bahsettim. Bunu duyan Vali, öğleden sonra Valiliğe gelmemi söyledi ve tam olarak ne olduğunu inceleyeceğini söyledi. Sonra maiyetiyle beraber, onu bekleyen makam arabasına doğru yürüdü.

Öğleden sonra hemen Valiliğe gittim. İyiliksever Vali Kırdar ile randevumu değerlendirmek istiyordum. İstanbul'un bir numaralı kişisinin yanına gelebildiğimde, bana olanları anlattırdı. Beni dikkatle dinledikten sonra, telefon ahizesini alarak, Ali Demir'i aramalarını söyledi. Bağlandığı zaman bizim durumumuzdan söz ederek, Ankara'daki üst mercilerden gelecek yeni bir emre kadar kendisini Kant ailesine karşı sürdürdüğü takibi durdurmaya davet etti ve bizi rahat bırakmasını söyledi. Emniyet Müdürünün aleyhimizde konuşmasına rağmen, söylediklerini kale almadı ve kararlıkla konuşmasını sona erdirdi. Bu görüşmeden sonra Vali bana tatlı dille, rahat etmemizi, endişe duymadan işimize devam etmemizi, korkmamamızı, her şeyin iyiye gideceğini söyledi. Valilikten çıkarken kalbim bu dürüst ve iyi adama karşı minnet hissiyle doluydu. Bana adilane bir şekilde yardım etmişti. Yaklaşık iki hafta sonra Emniyet Müdürü Ali Demir'den bir davet aldım. Bana bir mesaj iletecekti. Resmi kağıttaki yazının üslubundan aracı arkadaşların müdahalelerine ve Bay Brod'ın tavsiyesi ile çektiğim telgraflara Ankara'nın olumlu bir yanıt verdiğini anladım. Emniyete gittim, hakikaten Ankara bizi rahat bırakmaları için gerekli emri vermişti. Emniyet Müdürünün bizim durumumuzun olumlu bir şekilde sonuçlanmasından hayal kırıklığına uğradığını düşündüm.[171]

171 Albert Kant, *Bir Yahudinin Anıları*, Kastaş Yayınevi, İstanbul, 2003, s. 192-195.

5- Hasan Âli Yücel-Kenan Öner Davası

a- Davanın Açılması

"Tabutluklar" meselesi ve onunla bağlantılı olarak Ahmet Demir'in adı, 1944 Tevkifatı'yla gözaltına alınanların beraat etmelerinden iki yıl sonra tekrar gündeme gelecekti. Dönemin İçişleri Bakanı Şükrü Sökmensüer, bir soru önergesi üzerine 29 Ocak 1947 günü TBMM'de yaptığı konuşmada, ülkede cereyan eden sol faaliyetleri açıklayacaktı. Konuşmada adı geçen eski Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak, şahsıyla ilgili suçlamaları reddedecek ve isim belirtmeden, eski bir maarif vekilinin komünistleri koruduğunu ileri sürecekti. Bunun üzerine İzmir Milletvekili ve eski Millî Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel, 8 Şubat 1947 tarihinde *Ulus* gazetesinde Fevzi Çakmak'a hitaben yayınladığı açık mektupta, söz konusu eski bakanın kendisi olup olmadığını sordu. Mareşal Çakmak, bu suale cevap vermezken Nihal Atsız'ın avukatı olan DP İstanbul İl Başkanı Kenan Öner, *Yeni Sabah* gazetesinde yayınladığı yazıda, Fevzi Çakmak'ın suçladığı vekilin Yücel olduğunu ve 1944 Tevkifatı'yla tutuklanan 23 milliyetçi gencin maruz kaldıkları işkencelerin müsebbibinin de gene Yücel olduğunu yazacak, bunun üzerine Hasan Ali Yücel de Kenan Öner aleyhine dava açacaktır.[172]

b- "Tabutluklar Meselesi"nin Gündeme Gelmesi

Duruşmalar sırasında ifade verenler arasında üç yıl önce tutuklanan ve işkenceye maruz kalan milliyetçi gençler de vardı. Dolayısıyla "tabutluklar meselesi" tekrar basının gündemine ge-

172 "Yücel-Öner Davası," *Cumhuriyetin 75 Yılı 1923-1953*, C. 1, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 1998, s. 302 ve *Hasan Âli Yücel'in Açtığı Dâvalar ve Neticeleri*, Ulus Basımevi, Ankara, 1950, s. 61-63. Bu konudaki diğer yayınlar şunlardır: Hasan-Âli Yücel, *Dâvam*, Ulus Basımevi, Ankara, 1947; Feyzullah Ertuğrul, *Özgürleşme Yolunda Unutulan Bir Uğrak Hasan Âli Yücel–Kenan Öner Davası*, Güldiken Yayınları, 2. baskı, Ankara, 2000; Kenan Öner, *Öner ve Yücel Davası*, Kenan Matbaası, İstanbul, 1947; Kenan Öner, *Öner ve Yücel Davası İkinci Kitap Duruşma*, Kenan Matbaası, İstanbul, 1947.

lecekti. Aralarında *Hürriyet*'in de bulunduğu muhtelif gazetelerin Ankara bürolarında çalışan gazeteci Emin Karakuş, hatıralarında "tabutluklar" meselesinin tekrar tartışılmaya başlanmasından şöyle söz etmekte:

> Bu tarihlerde İstanbul Emniyet Müdürlüğünde "tabutluklar", "ölüm hücreleri" kurulduğu, özellikle siyasal suçlulara işkence yapıldığı, çok ağır koşulların uygulandığı hakkında gazetelerde çeşitli haberler yayınlanmaktaydı. Bu yayınların yapıldığı günlerde, Hüseyin Cahid Yalçın yine bir gün Ankara'ya geldi. Kendisiyle konuşurken, bu yayınları görüp görmediğini sordum. Elde ettiğim bir dilekçeyi kendisine verdim. Cahid bey, satırları okurken gözlerine inanamaz olmuştu.
>
> Akşam yine kendisini İstanbul'a uğurlarken, bana, "Senin bahis konusu ettiğin şeyleri Cumhurbaşkanına anlattım, o da ihtimal verdi", dedi. İstanbul'a gittikten sonra soruşturmuş, gerçekten bu "tabutlukların", "ölüm hücreleri"nin bulunduğunu, birtakım gençlere buralarda işkence edildiğini öğrenmiş ve uzun bir başmakale döşenmiştir.[173]

c- Hüseyin Cahit Yalçın'ın Başyazısı

Karakuş'un anılarında söz ettiği Hüseyin Cahit Yalçın'ın başmakalesi şöyleydi:

> Ankara'da görülmekte olan bir matbuat davasında birkaç defa işkence iddiaları işitildi. Bunları kat'i bir itimatsızlıkla karşıladığımı itiraf ederim. Zaten, dâvanın manzarası bunun daha ziyade siyasî tesirler düşünülerek idare edildiği hissini veriyordu. Onun için, işkence isnatlarına inanmak çok zordu. Tevkifhanelerdeki şahsi müşahade ve tecrübelerim de beni bu hususta takviye ediyordu. Sanasaryan hanın dam katında bazı hücreler vardır. Bunların rahat bir otel odası olduklarını iddia edemezsem de bir işkence odası, "mutena bir hücre" yahut bir "tabutluk" adını taşımalarına da imkân yoktur. Tevkifhanedeki hücreler de bir

173 Emin Karakuş, *40 Yıllık Bir Gazeteci Gözü ile İşte Ankara*, Hürriyet Yayınları, İstanbul, 1977, s. 84-85.

mevkufun haklı şikâyetine hak verdirmiyecek derecede geniştir. Eski Bekirağa bölüğünün bodrum katındaki odalar çoktan ortadan kalkmıştır. Ankara'da Cebeci hapishanesi ile muvakkat tevkifhane hizmetini görmüş olan Çukur Han'dan da haklı bir şikâyetle bahsedelim. Müteaddit mevkufiyetlerimin hiç birinde, tehdit ve işkence şöyle dursun, bir az kaba ve nahoş bir muameleye bile tesadüf etmedim. Hattâ, durum icabı, beklemeğe hakkım olmayan bir riayet ve hürmet eseri bile gördüm. Bundan başka, etrafımda hiçbir kimseden fena muameleye, tehdide, işkenceye maruz kaldıklarına dair ufak bir şikâyet ve hikâye işitmedim. İşte bütün bunlara bizim memlekette –bilhassa siyasî ihtiraslar işe karıştığı zaman– fena şeyleri mübalağaya, hattâ icat ve iftiraya fazla bir meyil bulunduğu hakkındaki tecrübelerim beni septik davranmaya sevkeden birer sebep teşkil ediyorlardı.

Fakat, bahsettiğim dâvada, bu işkence iddialarının arkası kesilmediği gibi, üzerinde ısrar edilmeğe ve tafsilât verilmeğe de başlandı. Salâhiyetli hiçbir tekzip karşısında kıymet ve ehemmiyetlerini kaybetmiyen bu iddialar müttasıl arttıkça, vuzuh ve sarahat kesbettikçe, yavaş yavaş sinirlenmeğe başladığımı saklıyamıyacağım. Hele, birkaç gün evvelki muhakeme esnasında bazı şahitlerin şikâyetlerini okuyalı beri, âdeta bir kâbus içindeyim. Zihnimde hep bunları tekrar ediyor, düşünüyor, her birini ayrı ayrı tahlil ederek kıymetlerini ölçüyorum. Bir çoklarını yersiz ve mânasız diye reddediyorum. Fakat bütün bu tenzilâta rağmen, kâbus yine dağılmıyor.

Tevkifhanelerimizin ve hapishanelerimizin medenî Türkiye'ye yakışacak bir halde olmadığını biliyorum. Hapishanelerin ne halde olabileceklerini hastanelerimizin halini düşünerek tahmin edebiliriz. Hastalar kovuşlara tıklım tıklım doldurulurken, hattâ bazen bir yatakta iki hasta yatırılırken, temizliğe kâfi derecede itina edilemezken, türlü mahrumiyetlere göğüs gerilirken tevkifhanelerde mevkufların el, yüz yıkıyamamaları, tahta üzerinde kalmaları, yüz numaraya sıra ile girebilmeleri esefle karşılanır, fakat gayri insanî bir işkence eseri olduğu kabul olunamaz.

Ancak, bu türlü muameleler asırlardan beri, maziden kalmış ve günden güne islâhına çalışılmağa azmedilmiş noksanların mü-

essif fakat zarurî ve tabiî neticeleri olmayıp da kasden yapılması ve üzerine dayak, açlık, işkence ve tehdidin inzimam etmesi, [eklenmesi] "mutena hücre" ve "tabutluk" adı verilen hususî işkence yerlerinin ilâvesi takdirinde ortada hiç bir hafifletici sebep kalmaz, zerre kadar bir mazeret bile tasavvur edilemez.

Umumî hayata girdikten sonra, elli seneden beri bu vatanda bütün varlığımı hürriyete, hakka, adalete, iyileşmeye ve yükselmeye doğru bir çalışma ve didinme içinde yıpratmış bulunuyorum; son padişahlar devrini, meşrutiyet devrini yaşamış, Millî Mücadele safhasından geçerek geniş demokrasi devresine girmiş bulunuyorum. Hayatımda daima nikbin kaldım. Bu vatanın kurtulacağına ve yükseleceğine hep iman ettim. Başka türlü çalışılabilir miydi? Nihayet, vatanın dış politika sahasında sağlam bir temel üzerinde emniyet ve istiklâlini temin ettiğini, iç politikada bütün yüksek ve insanî ideallerden terekküp eden gayeye çok yaklaştığını ve büyük ümitler verecek bir selâmet yolu tuttuğunu gördüğüm dakikada bu işkence iddiaları, bu "mutena hücreler", bu "tabutluklar" karşıma dikilirse kendimi hakikaten bedbaht bulurum ve iflâs ile neticelenen yarım asırlık bir boğuşmanın sonunda bedbin olarak gözlerimi kaparım.

Söylenenlere inanamıyorum. Çünkü inanmak istemiyorum. Fakat bu müthiş itham karşısında bu kâfi midir? Hayır. Bu davada bütün bir rejimin, bütün vatandaşların koca bir vatanın namus meselesi vardır. "Mutena hücrelereden", "tabutluk"lardan yapılmış bir temelin üzerinde medenî bir hükûmet, hür bir Türk idaresi kurulamaz. Hepimizin gözü bu karanlıklara çevrilmeli, bahsedilen meş'um esrar perdesi parçalanmalı, içeriye güneş ve hava girmelidir. Hâlâ inanıyorum ve ısrar ediyorum ki yanlış sözler, mübalâgalı ve muhayyel isnatlar [hayali] karşısındayız. Fakat bunların böyle oldukları en objektif, en şümullü, [kapsamlı] en inandırıcı bir tahkik ve teftiş ile meydana konmalı, dakika kaybedilmeden konmalı ortadaki iddiaları teyit eder yolda eskiden kalmış küçük bir iz bile varsa kökünden temizlemeli ve bu zehirleyici, boğucu kâbusa nihayet verilmelidir.[174]

174 Hüseyin Cahit Yalçın, "Bir Kâbus," *Tanin*, 2 Temmuz 1947.

d- Başyazının Yarattığı Tepki

Yalçın'ın bu başmakalesine gelen tepkiyi, Emin Karakuş şöyle anlatmakta:

> Bu yazının yayınlanmasından iki gün sonra bir telefon çalmış, tanımadığı bir ses, "Beyefendi", demiş. "Önceki günkü yazınızdan sonra, tabutlukları, ölüm hücrelerini yıkıyorlar." Cahit Bey, "Memnun oldum", yanıtını vermiş. Bir gün sonra bu kez de Emniyet Müdürü telefonu açmış, "Efendim, geçen gün bir yazınızda bize ait şikâyetleriniz olmuştu. İsterseniz teşrif edin, size her yeri gezdirelim, böyle bir şey yok", demiş, Cahid Bey, Emniyet Müdürüne, "Gelip gezmeme gerek yok, siz yok dedikten sonra mesele kalmaz", demişti. [175]

Emin Karakuş'un hatıralarında not düştüğü bu olay, basına da yansıyacaktı. *Son Posta* gazetesinde yer alan bir haberde, İçişleri Bakanlığı'nın verdiği emir üzerine bu hücrelerin yıkılmasına başlandığı belirtilmekteydi.[176] Bu haberden üç gün sonra yayınlanan bir başka haberde ise *Son Posta* gazetesi muhabiri, hücreleri şöyle tasvir edecekti:

> Bu münasebetle ve bir fırsatın zuhur etmesi üzerine, «tabutluk» ismile anılan bu hücreleri dün şahsan gördüm. İstanbul Emniyet Müdürlüğünün işgal eylediği eski Sanasaryan Hanı'nın üst katını teşkil eyliyen bu kısım, normal ahvalde, emniyet müdürlüğüne müteferrika vazifesini görmektedir. Bu hücrelerden iki küçüğü müstesna; diğerlerinin hepsinde birer karyola ve yatak vardır. Mevkuf kimse bulunmadığı zamanlar, burasını, emniyet müdürlüğünün müteferrika memurları işgal etmektedir.
>
> Vaziyetleri icabı olarak bir kısmı çok ferahtır. Bir kısmının ziya tertibatı azdır ve tabiî ışık kâfi gelmeyince elektrikle aydınlatılmaktadırlar.
>
> Sıkıyönetim Komutanlığı hâkimlerinin de gizli tahkikatlarını yapmak için faydalandıkları bu dairenin, umumî ve bugünkü şekle,

175 Emin Karakuş, *a.g.e.*, s. 85.

176 "Emniyet Müdürlüğündeki Tabutluklar Yıktırılıyor," *Son Posta*, 7 Temmuz 1947.

tabutluk sayılabilecek hiçbir tarafı yoktur. Son günlerde yapıldığı bildirilmiş olan tadil ameliyesinin, uzun zaman temizletilmemiş olan bu dairenin kısmen boyanması ve baştan başa badana ettirilmesinden galat olabileceği [yanlış anlaşıldığı] anlaşılmaktadır.

Bugünkü İstanbul Emniyet Müdürlüğü binası bir handır. Kötü bir han değildir, amma bir Emniyet Müdürlüğü olarak ta yapılmamıştır. Bu hanın, vaktile mütareke esnasında da yine bir defa İstanbul polis müdürlüğüne tahsis edilmiş olması gösterir ki bir daire olarak devrini çoktan tamamlamıştır. Şimdi, yeni bir Emniyet Müdürlüğü yapılmalıdır ki, hem İstanbul zabıtası esaslı bir yer sahibi olsun; hem de, modern tertibatiyle, bu nevi terim iltibaslarına vesile vermekten kurtulsun.[177]

e- Nurullah Barıman'ın Beyanatı - Ahmet Demir'in Tepkisi

Bu haberden bir hafta sonra, Yücel-Öner davasının duruşmaları sırasında ifade veren ve 1944 Tevkifatı sırasında gözaltına alınan *Ergenekon* gazetesinin sahibi Nurullah Barıman (1913-2006) da "tabutluklar"da yapılan işkenceden şöyle söz edecekti:

> Ben şahsan işkence görmedim. Fakat Orhan Şaik Gökyay [1902-1994] «tabutluk» denilen mahalle sokuldu. Bir gün Muzaffer adında bir polisin nezareti altında odamı değiştirirken, yanımda bulunan memur önünden geçmekte olduğumuz dolablardan bir tanesinin üzerindeki küçük çerçeveyi açarak «dik kafalılık etme, burada insanı yola getirecek yerler vardır» dedi. Çerçeveden içeri baktığım zaman, kollarından kelepçe ile asılarak ayakları yerden kesilmiş, saç ve sakalı uzamış, avurdları çökmüş bir şahısla karşılaştım. Üzerinde kuvvetli bir elektrik ışığı vardı.[178]

Bu beyanat üzerine Emniyet Müdürü Ahmet Demir, görüşünü soran *Cumhuriyet* gazetesi muhabirine şu beyanatta bulunacaktı:

> Nurullah Barıman'ın gazetelerde intişar eden şehadetini hayretle okudum. Her şeyden evvel şunu bildirmek isterim ki, Emniyet

177 S., "Emniyetteki Tecrit Hücreleri," *Son Posta*, 10 Temmuz 1947.

178 "Tabutluk İddialarına Emniyet Müdürünün Cevabı," *Cumhuriyet*, 14 Temmuz 1947.

müdürlüğünde tabutluk şeklinde herhangi bir işkence mahalli mevcud değildir.

Emniyet müdürlüğü birinci şubesinin bulunduğu katta sizin de az evvel gördüğünüz gibi, casusluk, komünistlik ve bu meyanda ırkçılık ve turancılık gibi siyasi bir suçtan zanlı olanların isticvabı esnasında ifadelerini birbirlerile görüşerek, anlaşarak, hattâ istişare ederek, vermemeleri ve bu suretle suç delillerini yok etmemeleri maksadile salahiyetli makamlar tarafından verilen nezaretaltı ve gene salâhiyetli yargıçlar tarafından verilen ihtilâttan men kararile her birinin ayrı ayrı bulundurulmalarına mahsus odalar vardır. Bunların hepsinde karyola bulunduğu gibi kışın polis memurlarımızın yatakhanesinde dahi bulunduramadığımız sobalar mevcuddur. Bunlardan iki tanesi diğerlerine nazaran daha ufaktır ve hiçbir zaman buraları bir işkence mahallî ve vasıtası değildir. Bu nezarethaneler, memurlarımızın feragatle yorulma bilmeden çalıştıkları bazı odalardan herhalde çok daha rahat ve hem de ziyadardırlar.

Nurullah Barıman kelepçe ile kollarından bağlı ve ayakları yerden kesilmiş bir adam gördüğünü söylüyor ki, bu ifadenin hakikatle hiçbir ilgisi olmadığı gibi mantıkla da münasebeti yoktur. Çünkü bilindiği gibi kelepçe kollara değil, bileklere takılan bir alettir ve emniyet teşkilâtımızda kollara takılan kelepçe bulunmamaktadır. Bir kimsenin ayakları yerden kesilmiş olarak muallâkta durabileceğini tasavvur etmek ise gülünç bir hayal mahsulü olsa gerektir.[179]

Ahmet Demir'in bu beyanatı üzerine Nurullah Barıman, birkaç gün sonra DP yanlısı *Demirkırat* gazetesi vasıtasıyla karşılık verecekti:

14/7/947 tarihli *Cumhuriyet* gazetesini elime aldığım zaman İstanbul Emniyet Müdür Ahmet Demir'in gazetenin bir muhabirine verdiği beyanatı gördüm ve gülerek okudum. Çünkü onun tekzip etmeğe çalıştığı Tabutluk meselesi, daha biz Emniyet

179 "Tabutluk İddialarına Emniyet Müdürünün Cevabı," *Cumhuriyet*, 14 Temmuz 1947.

Müdürlüğünde mevkufken bir arkadaşımızın ailesinin şikâyeti üzerine ortaya çıktıktan sonra, 1 numaralı Sıkıyönetim Mahkemesinde bir çok defa tekrar edilmiş. Yüksek Askerî Yargıtay'a dilekçe ile bildirilmiş, bu Yargıtayın bozma kararında da zımnen kabul edilmiş, dosya 2 numaralı Sıkıyönetim Mahkemesine geldikten sonra da bir çok kereler üzerinde durulmuş ve nihayet Kenan Öner – Hasan Ali dâvasında tekrar ortaya çıkmış, *Son Posta* ve *Tanin* gazeteleri bu hususta neşriyat yapmış. Hatta bu meyanda Hüseyin Cahit bir başmakale yazarak vaziyetten şikâyet etmiş böylece de artık umumî efkâra tamamen kabul edilmiş bir meseledir. Fakat her nedense üç yıla yakın bir zaman bütün bu ithamlara susan bay Demir benim Yargıç huzurunda bulunduğum yeminli bir şahadete içerlemiş olacak ki gazete muhabirine verdiği bir beyanatla Tabutluk hadisesini tekzibe çalışıyor.

Evvelâ Bay Demir'e şunu hatırlatmak isterim ki, ben Tabutluktan lâlettayin bir gazeteciye değil Türk ulusu adına yargılamaya yetkili bir yargıca bahs ettim. Şayet kendileri sözlerimin hilâfı hakikat olduğunu sanıyorlarsa bunu gazetelerde beyanat şeklinde değil adâlet huzurunda yalanlamalı idiler.

Çünkü ben arzu edildiği takdirde sözlerimin doğru olduğunu ispata muktedir şerefli bir vatandaşım.

Şimdi aynı okuyucularımın aklına bir sual gelebilir:

- Peki, böyle karışık bir meselede Emniyet Müdürü neden ulu orta bir beyanat vermeye mecbur oldu?

Bu suali cevaplandırmış olmak için derhal söyliyeyim ki Bay Ahmet Demir böyle bir beyanatta bulunmaya mecburdu. Çünkü C.H.P. ileri gelenlerinden Hüseyin Cahit yazdığı bir başmakale ile onu yanlış da olsa Tabutluk hadisesini tekzibe mecbur etmişti. İşte bu sebeple o da ne yapsın mâhut beyanatı verdi. Verdi amma benim bu beyanat karşısında susacak kadar medenî cesaretten mahrum bir insan olmadığımı unuttu.

Şimdi mecbur olduğum için ben de vaziyeti açıklayayım.

Ben Emniyet Müdürlüğünde yalnız Tabutlukta işkence görenleri değil falaka ile bayıltıncaya kadar dayak yiyenleri, ölümle tehdit

edilenleri, aç bırakılanları da gördüm ve mezarlık denilen bodrumdaki hücrelerde bir müddet yattıktan sonra üstü başı yemyeşil küflerle dolu renkleri bembeyaz insanlarla da konuştum, bunları da istendiği vakit Adalet huzurunda isbata hazırım.

Bay Demir güya benimle alay eder gibi verdiği beyanatta bileklerine kelepçe takılarak bir adamın nasıl tavana asılabileceğini soruyor ve bunun tamamen bile hayal mahsulü olduğunu ilâve ediyor.

Gerçi, evet medeni bir muhitte hakikat olmıyacak gibi görünen bu vakaya elbette inanılmaz fakat Ahmet Demir bu inanmayacak olan insanların en sonuncusu olmalı idi zira ben onun 2.4.937 tarihinde Edirne Ağır Ceza Mahkemesi tarafından 1/14 numaralı ilâmla neden mahkûm olduğunu biliyorum. Mamafih neden bunlar Bay Demir'e hayal mahsulü gibi geliyor, bari bir vak'a daha söyliyeyim. Bu sefer rüya gördüğümü sansın.

Ben haftalarca orası, burası çekiştirilerek uyutulmayan birisini de biliyorum. Buna ne buyurulur?

Yazıma son verirken hemen şunu ilâve edeyim ki arzu edildiği takdirde misallerimi hep Turancılardan gayri kimseler arasından, meselâ Kominstlerden vereceğim. Zira böylelikle bitaraflıktan ayrılmış olmam. Çünkü herkes bilir ki ben Komünistlerin baş düşmanıyımdır ve elime geçseler onlara kanun çerçevesinde en ağır cezaları veririm. Sonra okuyucularıma şunu da hatırlatayım ki ben Emniyet Müdürlüğünde hiç işkence görmedim. Bu sebeple Ahmet Demir ile bir alıp veremiyeceğim de yoktur. Ama kim bilir belki bu yazılardan sonra olur, zira mâlum ya Polis Vazife ve Selâhiyet Kanunu hâlâ ayakta...[180]

f- Bedii Faik'in Anılarında "Tabutluklar"

Demirkırat gazetesinin yazı işleri müdürü Bedii Faik, "tabutluklar"la ilgili yaptıkları yayını ve akabindeki gelişmeleri, yıllar sonra yayınlayacağı hatıratında şöyle anlatmakta:

180 "Emniyet Müdürlüğündeki Tabutluklar," *Demirkırat*, 18 Temmuz 1947.

Meşhur ırkçılık-milliyetçilik davası sırasında bir süre hapis yatmış Nurullah Barıman, bir akşamüstü gazeteye geldi. Kendisini, *Tasvir*'e getirdiği bir yazı dolayısıyla tanıyordum.

Heyecanlı, ağzı kadar elleriyle de konuşan sevimli bir gençti. Ama o gün, yüzünün solgunluğu ve ellerinin fazla titremesi dikkati çekmeyecek gibi değildi. Telaşla bu halini sorduğum zaman, önce su istedi, içtikten sonra nefesini bir süre ayarladı ve oturduğu koltukta hayli susup yutkunduktan sonra, "Yalnız size verebileceğim bomba gibi bir belge yakaladım" dedi, "Aylar ve aylardır, şu tabutluk işkencesinin doğru olduğunu biz iddia ettikçe, CHP hep inkâr etmiş ve faillerini güçlendirmiştir. Ama şimdi galiba ibre tersine dönecek!"

Tabutluk olayı, savaş sırasında, İnönü'nün, bazı milliyetçi yayınlarda ırkçılık ve Turancılık tehlikesi görüp parmak basmasıyla başlamış, içlerinde Nihal Atsız, Orhan Şaik Gökyay gibi zevatın da bulunduğu hayli kalabalık bir milliyetçi kadronun, İstanbul Emniyet Müdürlüğü'ndeki "tabutluk" denilen hücrelerde işkence görmesiyle noktalanmış bir kara olaylar dizisiydi.

Barıman'a, tabiî merakla, "Ver bakalım şu belgeni, önce neymiş görelim" dedim.

Bu, bir iş defterinden koparılmış bir sayfa idi ve aynen şu satırlar vardı:

"Emniyet Müdürlüğü'ndeki tabutlukların yıkılması için 175 lira. Duvarlardaki bozuklukların dolgu ve sıvası için 85 lira..."

Barıman, iki dürüst inşaat ustasının ayrı ayrı yaptıkları işleri bir deftere kaydederek birbirlerine böylece hesap verdiklerini anlattıktan sonra:

"Bunu alıncaya kadar göbeğim çatladı. Bir tanesi razı olmuş ama öteki [']defterin gitmesini dünyada kabul etmem[']' diye tutturmuştu. Geçmiş bir hesabı saklamanın kendilerine hiçbir yararı olmayacağını, buna karşılık, işkence görmüş, gördüğü işkenceden saçları ağarmış nice aydının hesabını sorma imkânını elde edebileceğimizi saatlerce anlattım da anlattım. İnatçı olanın arkadaşı, beni desteklerken ikide bir 'Demokrasi geldi kardeşim,

bırak adamlar ne yaparlarsa yapsınlar' demeyi sürdürdü ama, beriki Nuh diyor peygamber demiyordu. Nihayet dün akşam, iyi olanı, birden karşımda buldum. Elinde bu sayfa vardı, defterden koparmış ve bana getirmişti. 'İnşallah işine yarar ağabey, bizim arkadaş bilmiyor, o defteri alıp evine götürmeden ben bu sayfayı koparmıştım bile!' deyivermedi mi, sevinçten bayılıyordum."

"Bak Nurullah" dedim, "ben bu belgeyi rahatça yayınlarım ama 'uydurma' diye tutturacaklardır onun için, bu adamın daha bizden yana olması, gerekince konuşması, korkmaması gerek! Halbuki o daha arkadaşıyla bile aynı tutumda değil! Bunu temin edebilir misin?"

Meğer Barıman onu da sağlamış. Belgeyi aldığı gün, DP'ye yazılmak isteyen ustayı Fatih DP ilçesine götürür, partiye bir güzel kaydını yaptırdıktan sonra, parti hüviyetini birlikte alırlarken, parti yöneticilerine, onun nasıl bir kahraman olduğunu, belge hikayesini çıtlatarak bir güzel anlatır ve anlattırır.

Barıman, "Artık" demişti, "en az on tane şahit olduğu gibi, adam da zaten 'Gelsinler sorsunlar, anlatmayanın...' diye öyle bir gürlüyordu ki..."

Bir kuşkum kalmamıştı.

"Pekiy" dedim yayınlayacağım, hem de galiba biraz fazla gürültüyle olacak bu!"

Hemen bir fevkalade sayı çıkarma kararı aldık. *Demirkırat*'ın o fevkalade sayısında "Tabutluk Gerçeği" manşeti tam sekiz sütundu. Olayı kupkuru anlattıktan sonra, tabutluklarda işkence görenleri sıralıyor, mesela bunlardan Orhan Şaik Gökyay gibi gerçekten çok değerli bir eğitimcimizin ve dolayısıyla aynı değerdeki eşinin ıstıraplarını sıralıyor ve soruyorduk:

"Hâlâ 'Bunlar yalandır' diyebiliyor musunuz?"

Klasik bir deyim vardır: "Bomba gibi patladı." Hayır *Demirkırat*'ın yayını bomba gibi falan değil, ama nerede patlayacağını bilen güdümlü bir mermiler demeti gibi patlamıştır.

Önce Meclis'te patladı, *Son Posta* sahibi ve milletvekili Selim Ragıp Emeç, hiç vakit kaybetmemiş, bir soru önergesini Meclis

Başkanlığı'na sunmuştur. Önergesini sunarken yaptığı konuşmada *Demirkırat*'ın yayınını okumayı ve aynı soruyu sormak zorunda olduğunu söylemeyi de elden bırakmaz!

Tabii ertesi gün DP yanlısı gazetelerde de patlamıştı. Ve CHP yanlısı yazarlar dışında, pek çok kalem sahibi de meseleye uzak kalamamış, patlamıştı.

Ama asıl patlama hiç şüphesiz İstanbul emniyetinde olmuştur.

İstanbul'un emniyet müdürü Ahmet Demir'di. Onun sertliği, emniyetçiliğin en ayrılmaz unsuru saydığını biliyorduk. Hatta Aziz Nesin'in o devirdeki siyasî mizaha pek güzel örnekler sunan *Marko Paşa*'sında da sık sık okuyorduk. Demir, en çok Nesin'le, gazeteyi birlikte çıkardıkları Sabahattin Ali'ye takmış, özellikle Aziz Nesin'i bizzat hırpalamasıyla da dillere düşmüştü.

Aziz Nesin, emniyetten veya yayıldığı gibi, vilayetin bodrumundaki Millî Emniyet'e ait olduğu söylenen odalardan birinden ne zaman kurtulsa, hemen kaleme sarılır. "Biliyorsunuz ben kalem şakasından hoşlanırım. Ahmet Demir el şakasından çok hoşlanıyor" yollu imalarla Demir'i iğnelemekten vazgeçmezdi.

İşte bu Ahmet Demir, o sabah evinde bizim tabutluk yazısını da okumuş ve küpüne binip, makamına gelir gelmez de, "Şu herifi tutup getirin!" emrini vermiş bulunuyordu. Tutulup götürülecek elbette bendim.

Zayıf, kupkuru bir polis görevi yerine getiriyordu. Elinde ne bir davetiye, ne bir mektup, ne belge ne evrak vardı. Sadece karşıma dikilip, "Sizi emniyete götürme emri aldım buyrun!" demekteydi.

"Niçin gelecek mişim? Beni kim, ne sıfatla, ne için ve hangi kanuna dayanarak istiyor önce onu söyle..." yollu bir çıkışa girişmiştim ki, Fikret Karakoyunlu böyle hallerde artan tikini hiç geçiştirmeye bile uğraşmadan atıldı:

"Memur bey, anlaşılıyor ki, sizi gönderen hangi amirinizse, hâlâ eski alışkanlıkların tesiri altında, ama o durum bitti arkadaş, sen şimdi lütfen ona dön ve benim bu söylediklerimi hatırlat."

Ve benim yanıma gelerek dikilip ekledi:

"Buradan kimseyi götüremezsin onu da iyi bil!"

Bu çekişme gün boyu sürmüştür. Polis gitti, az sonra yanma bir arkadaş alarak tekrar geldi. Gene tartışıldı, gene içinde demokrasi, yetki, kanun deyimleri dolu bir sürü laflar edildi. Adamlar bu defa üçleşerek tekrar geldiler! Bu arada güzel şeyler de olmadı değil; mesela Celal Bayar Ankara'dan arayarak gazeteyi yayınından dolayı kutlamış ve Fikret Karakoyunlu'ya bütün keyfini tekrar kazandırmıştı. DP teşkilatından çeşitli telgraflar almaktaydık. Tabiî bir alay da ziyaretçi geliyordu.

Ve işte tam polislerin bu defa üçleşerek beni götürme ısrarları en yoğun kıvamına gelmiş ki, DP İstanbul İl Başkanı Kenan Öner'in telefondaki gür sesini yalnız ahizeyi kulağında tutan Fikret Bey değil, hepimiz duyduk. "Tebrikler kardeşim, harika bir hareket yaptınız, sizinle ne kadar iftihar etsek az, hepinizin gözlerinden öpüyorum" diye gürlüyordu. O lafını bitirir bitirmez, Fikret Bey teşekkür bile edemeden, polislerin gözlerine baka baka benim emniyete götürülmek istendiğimi anlatma fırsatını da hemen kullanmıştı!

Ve ardından telefonu bana uzatarak, "Seni istiyor kardeşim" demesiyle bu defa Kenan Öner benim kulağımda gürlemeye başladı:

"Bak kardeşim, şimdi o polislerle emniyete gidersin... Ben hemen parti teşkilatındaki bütün avukatları toplayacak ve il yönetimindeki arkadaşları da katarak, emniyetin önüne geleceğim. Ahmet Demir veya her kimse seni isteyen, onlara dilediğin gibi davran, seni tehdit edeceklerdir. Hiç aldırma, sadece, 'Yarım saat içinde beni almaya yüzlerce avukat başlarında Kenan Öner olduğu halde gelecekler haberiniz olsun' de yeter!..."

Yalnız olmadığını bilmek, hele bunu yüreğinin derinliğinde yaşamak ne güzel bir duygudur! Hemen polislere dönüp, "Lütfen beş dakika dışarıda bekleyin, arkadaşlarımla konuşup hemen geleceğim" derken artık sıkıntım falan kalmamış, aksine heyecanlı bir güven duygusu içime sımsıcak yerleşmişti.

Karakoyunlu ve Baytok'a Kenan Öner'in söylediklerini nakledip, ceketimi giydim. Fikret Bey, hemen arkamdan çıkıp partiye koşacağını ve Öner'in heyetine yardımcı olacağını söyledi ve kapıda sigara içmekte olan polisleri rahatlattık:

"Haydi kardeşim buyrun gidiyoruz!"

Babıâli'yi inerken, böylesinin daha iyi olduğunu düşünüyorum. Necdet'in hatırlattığı gibi, bu adamlar evime de musallat olurlar ve annemi üzüntüsünden kahredebilirlerdi. Halbuki o sıkıyönetim seferlerinden hiçbirini bile eve nakletmiş değildim. Nitekim polislerden daha kıdemli pozlusu, "Çok iyi yaptınız, aksi halde belki de sizi evinizden götürmemiz gerekebilirdi" diyerek düşüncemi keşfetmiş gibi beni doğrulamıştı.

Üç polisin ortasında yokuşu inerken, rastladığım bazı arkadaşların sorgulu ve endişeli bakışlarına karşılık gülümsemeye çalışarak, "Emniyette bir işim var" diye diye Sirkeci'deki ünlü müdürlüğe vardık ve az sonra özel kalem görevlisi başkomiserin açtığı kapıdan Ahmet Demir'in odasına girdiğim zaman, gelmekte duraksamakla ne kadar haklı olduğumu bir daha gördüm.

Meşhur emniyet müdürü, masasının gerisinde koltuğuna abartılı bir yaslanışla dayanmış, gözlerini, hayır gözlerime değil, yerde bir noktaya dikmişti. Bir süre beni fark etmemiş gibi öyle durduktan sonra, konuştu:

"Nihayet gelebildiniz demek!"

"Evet nihayet gelebildim" diye karşılık verdim.

Hafifçe doğruldu:

"Bir emniyet müdürünün davetine uymamak ne demektir biliyor musun?"

Hiç sesimi çıkarmadan, önce onun göstermediğini vurgularcasına, sağıma soluma oturacak bir yer aradığımı belirten mübalağalı hareketler yaptım ve tam karşısındaki iki koltuktan birine otururken, "Affedersiniz beyefendi, davetinizi beni telefonla arayarak yapabilseydiniz, bir emniyet müdürüne karşı ne kadar saygılı olduğumuzu görebilirdiniz" dedim.

Masaya hafif bir yumruk indirdi:

"Emniyetin davetleri polis vasıtasıyla yapılır, telefonla ben dostlarımı davet ederim."

İçimden bir ses patırtı başlıyor diye beni uyardı ama, gene gülümsemeye çalışarak:

"Beyefendi dostunuz olmadığımız bizce malum ama vatandaş olduğumuzun da sizce malum olmasını..."

Efendim lafımı bitirmeme vakit bırakmadan bu defa ayağa fırlayarak masasına öyle bir yumruk indirdi ki, oda sarsıldı ve tabiî ben de irkilmedim desem yalan.

Ve artık, çağlayan, hayır hayır pislikleri sürükleyip anaforlar yapa yapa akan taşkın suları gibi konuşuyordu!

Ona göre tabutluk diye bir şey uydurmuştuk, böyle bir şeyin gölgesi bile yokken şimdi üstelik belgeler düzmeye koyulmuştuk. Bu emniyet güçleri böyle bir iftirayı asla ve kata affedemedikleri gibi yapanlara da dünyalarını zehretmeye kadir idiler...

Söyledi söyledi, masa yumrukladı, koltuk tekmeledi ve sonunda tekrar makamına kaykılırken, "Ayıp ayıp" dedi, "genç bir aydın olacaksın, üstelik arkadaşlardan öğrendiğime göre komünist falan da değilmişsin... Ama bu tertibi kimlerle beraber yaptığınızı bir iki gün içinde meydana çıkaracağım. Tabiî partinizin rolünü de unutacak değilim!"

"Benim partim yok, hiçbir partiye mensup değilim" dedim ama, dinleyen kim?

"Biz burada armut devşirmiyoruz, her şeyden haberimiz var, partisi yokmuş! Lafa bak!... Partiniz yok da bu tertibin emrini merhum pederden mi aldınız?"

"Pekiyi madem bu derece bilgilisiniz neden mahkemeye gitmiyoruz?" demem üzerine ise, büsbütün köpürdü, yeniden ayağa fırlarken, "Bana bak, dilersem seni şu pencereden atar, sonra intihar etti diye bir zabıt tuttururum kimse hesabını soramaz!..." diye böğürmesin mi?

Önce elimin ayağımın buz kestiğini hiçbir zaman unutamam. Sonra ensemden başlayan bir ateşin bütün vücudumu kapladığını iyi hatırlıyorum ve aynı anda içimden bir sesin "Haydi tam sırası" diye fısıldadığını da adeta iliklerimde duydum ve hemen ayağa kalkarak, "Bana bakın Ahmet Demir Bey" diye sesimi yük-

seltmeye çabaladım, "eğer ben buradan beş dakikaya kadar çıkamazsam, Kenan Öner başlarında olduğu halde en az elli avukat ve bir o kadar da gazeteci emniyetin kapısında olacaklar! Lütfedip beni pencereden atarsanız ihtimal tutabilirler de..."

Ne yaptı bilir misiniz, hafifçe sönmeye başlayan bir balon gibi gevşeyip önce yerine oturdu ve sonra babayani bir tavırla, "Gördün mü" dedi, "ne lüzumu vardı böyle bir tedbire? Genç bir yazar olarak memleketin emniyet müdürüne gelirken, avukatlı mavukatlı tedbirlere tevessül ediyorsun. Kim bu Kenan Öner? DP il başkanı! Hani partin falan yoktu?"

Hiç sesimi çıkarmadan kalkıp sadece elimle onun daha önce işaret ettiği pencereyi göstererek "Tedbirli olmakta hala mı haksız sayılıyorum?" diye mırıldandım ve kapıya yöneldim!

Arkamdan gelirken, telaşla yerinden fırlayan başkomisere, "İki arkadaş bu beyi kapıya bıraksın!" demiş ve kapısını şiddetle çarparak odasına çekilivermişti.[181]

g- Demirkırat Gazetesinin Yayını

"Tabutluklar" meselesinde en sert eleştiriler, *Demirkırat* gazetesinden gelecektir. Gazete, Dâhiliye Vekili Şükrü Sökmensüer'e hitaben yayınladığı açık mektupta, "bir emir verdiniz, tabutluklar yıktırıldı. Fakat o tabutluklarda memuriyet nüfuzunu kullanarak vatandaşlara karşı işkence işlediği iddia edilen vali iş başında. Kanun yoluna dönünüz ve bırakınız adalet tecelli etsin suçlu ve suçsuz ayrılsın" satırlarıyla suçlanan kişilerin yargılanmalarını talep edecekti.[182] *Demirkırat* yazarlarından Mithat Perin, Ahmet Demir'in tekzip mahiyetindeki beyanatının kâfi olmadığını yazacak ve görüşünü şöyle temellendirecekti:

> Çünkü ortalıkta kulaktan kulağa dolaşan öyle şeyler vardır ki bunların açıklanması mutlaka lüzumludur. Memlekette, gerçek-

181 Bedii Faik, *Matbuat Basın Derken... Medya*, C. 1, Doğan Kitapçılık, İstanbul, 2001, s. 95-101.

182 "İçişleri Bakanına Açık Mektup," *Demirkırat*, 14 Temmuz 1947.

ten mutena höcrelerden... tabutluklardan yapılmış bir temelin üzerinde hür bir Türk idaresinin kurulamıyacağını artık bilmek ve anlamış olmak lâzımdır. Bir defa, söylenenlerin doğruluğu veya yanlışlığı halk efkârının tatmin edecek şeklide ortaya konulmalı ve polis ve jandarma denildiği zaman ürperen vatandaşlar nezdinde polis ve jandarma iadei itibar etmelidir.

Açıkça konuşmak zamanı gelmiştir. En kötü propaganda homurtu halindeki propagandadır. Halk arasında dolaşmakta olan söylentilerin doğruluk derecesini bilmiyoruz ama, bunların ortaya konulmasında da fayda görüyoruz. Çünkü zabıta kendi hakkında halk arasında neler söylendiğini bilirse, eğer bu söylenenler yanlış olduğu takdirde, onları cerheder, millet nazarındaki mevkiini alır. Çünkü artık zabıta, vatandaşların nazarında bir kâbus olmaktan çıkmalıdır.

Derler ki; İkinci Cihan Harbi esnasında o zaman İstanbul Emniyet Müdürü bulunan Halûk Nihad Pepeyi *Gestapo* Şefi Himmler'in davetlisi olarak Almanyaya gitmiş ve orada Alman *Gestapo*'sunun ideolojik muhaliflerine reva gördüğü işkenceler üzerinde staj yapmış ve kullanılmakta olan âletlerden bir çoğunu İstanbul'a getirmiştir. Hattâ bunların içinde «Alman kelepçesi» denilen içleri keskin kelepçelerin dahi bulunduğu, bunların tabutluklara bağlı olduğu, tabutlukların içine sokulan adamın bu kelepçelere raptedildiği, bîtap olarak düştüğü zaman bileklerinin kesilmesine dayanamadığı ve ayakta durmak için çırpındığı ve nihayet tahammül edemiyerek «itiraf»larda bulunduğu ve yine müthiş elektrik lâmbalarının gözlere, insanın tepesine tutulduğu... Daha bir sürü teknik işkence âletinin memlekete getirildiği, doğru imiş.

Böyle işkencelerin, şu veya bu hırsız, dolandırıcı ve katili söyletmek için dahi reva görülmiyeceğine göre, fikir bakımından ayrıdır diye münevver vatandaşların bu gibi zor kuvvetine mevzu olmaları akla sığacak bir hal değildir.

Şimdi ortada, kendilerine işkenceler yapıldığını iddia eden bir sürü insan mevcuttur. Böyle iddialarda bulunanlardan iki tanesini de tanırım. Sesini duyuramamış olanlar var mıdır? Bunu

bilmem. Eğer işkence bir hakikat ise, sesini duyuramamış göçüp gitmiş kimseler de var demektir

Vaziyet gayet naziktir. Hükûmet bunu mutlaka berraklığa götürmek zorundadır. Çünkü, Recep Peker'in baskı olmadığı hakkındaki iddialarile, mahkeme huzurunda şahadette bulunanların sözleri birbirini nakzetmektedir. Eğer, şahitler doğru söylüyorlarsa, eğer mutena höcreler, tabutluklar varsa, Recep Peker'in şiddetle reddettiği baskı da var demektir. Çünkü dünyanın hiçbir demokrat memleketinde fikren muhaliftir, diye hiçbir insana bu işkenceler reva görülemez. Hattâ ırkçı, hattâ komünist olsalar bile. Biz hükûmetin bütün şikâyetçileri dinleyecek bir komisyon kurmasını ve bu işkence meselesinde hakikati meydana çıkarmasını istiyoruz. Çünkü artık, bu memleket bir daha bir Senirkent faciasına[183] sahne olamaz. Çünkü artık biz hiçbir vatandaşın emniyet müdürlüklerinde işkenceye tutulduğu rivayetine dahi tahammül edemeyiz. Zaten, vatandaşların hukukunu müdafaayla vazifeli makamların çoktan harekete geçmeleri lâzım geldiği kanaatindeyiz.[184]

Avukat Kenan Öner ise Hüseyin Cahit Yalçın'ın *Tanin* gazetesinde yayınladığı başyazı üzerine 6 Temmuz 1947 tarihinde adalet bakanına telgraf çekerek "tabutluklar"ın yıkımı, suç delillerini imha maksadıyla yapılıyorsa derhal keşif yapılıp vaziyetin tespitini isteyecekti. Bir gün sonra da İstanbul Cumhuriyet Savcılığı'na başvura-

183 18 Ocak 1947 tarihinde Senirkentli 13 vatandaş, TBMM'ye noter kanalıyla bir protesto gönderirler, bir kopyasını da *Tasvir* gazetesine postalarlar. Bu protesto gazetede yayınlanır. Bu protestoda imzası bulunanlar, jandarmanın Senirkent'te terör estirdiğinden, en basit suçun ağır şekilde cezalandırıldığından ve yapılan şikâyetlerin karşılıksız kalmasından yakınmaktaydılar. Bu şikâyet üzerine içişleri bakanı soruşturma başlattı ve suç işleyen jandarmalar tevkif edildi. Kaynak: Av. Bahattin İzgi, "Senirkent Faciasının Oluşumu, Mahiyeti ve Neticeleri," *Senirkent Yükseliş*, Yıl 9, S. 110, Temmuz 2008, s. 2 ve Yıl 9, S. 111, Ağustos 2008, s. 2 www.senirkentyukselisi.com/arsiv/110.pdf ve www.senirkentyukselisi.com/arsiv/111.pdf. Av. Şefik Seren, *Senirkent Faciası*, 1947.

184 Mithat Perin, "Türkiye'de İşkence Var mı? Yoksa İddialar Yalan mı?," *Demirkırat*, 15 Temmuz 1947.

cak ancak bir netice alamayacaktı.[185] *Demirkırat* gazetesi, teyit edilmemiş bir habere göre İçişleri Bakanlığı'nın, bu meselenin tahkiki için Mülkiye Başmüfettişi Hasip Kaylan'ın başkanlığında bir inceleme heyetini görevlendirdiğini yazacaktı.[186] *Demirkırat*, bir diğer yazısında Başbakanlığın duruma müdahale edip meseleyi aydınlığa kavuşturmasını isteyecekti.[187] Basında bu tartışmalar sürerken İçişleri Bakanlığı Emniyet Müsteşarı Halûk Nihat Pepeyi, İstanbul'u ziyaret edecekti. *Demirkırat* gazetesine göre ziyaretin amacı, bu meseleyle ilgili bir soruşturma başlattırmaktı.[188] *Demirkırat*, bir başka makalede de Dâhiliye Vekâleti'ni ağır bir şekilde eleştirecekti:

> Aylardan hattâ senelerden beri, bir çok vatandaşlar, emniyet müdürlüğünde çeşitli sebeplerle işkence gördüklerini, tabutluk denilen hücrelerde başlarının üstünde 1500 mumluk ampullerin yakılarak kendilerine bu sun'î ışık altında lâakal [en azından] beş bin yıl önceki tahkik usullerinin gösterildiğini, diri diri mezara gömüldüklerini, alınlarına tabanca namlusu dayatılarak sözde hakikati itirafa davet edildiklerini söyliyerek şikâyette bulunmaktaydılar. Bu şikâyetler o kadar göze batar bir şekil aldı ki, nihayet C.H.P. gazeteleri bile (artık bu kadarına tahammül edilmez) olduğunu bildirmek zorunda kaldılar. *Tanin* gazetesi bir başyazıda bu ciheti tenkit etmek kadirşinaslığını gösterdi.
>
> Anayasanın, yürürlükte bulunduğu bir memlekette, bu tip iddiaların tahkiksiz kalması ve resmî makamların bu şikâyetler önünde susması mümkün olmaz. Fakat maalesef İçişleri Bakanlığı bu iddialar karşısında aylardan beri susmaktadır.
>
> Nihayet bakanlık bu iddialara karşı güzel bir cevap teşkil eden apaçık bir jestte bulundu ve işbu iddialarda geniş mikyasta ismi mevzuu bahis olan İstanbul emniyet müdürünü, aynı hizmetin genel müdürlüğüne tayin etmekle, şikâyetlere fiilen cevap verdi.

185 Kenan Öner, *Öner ve Yücel Davası İkinci Kitap Duruşma*, Kenan Matbaası, İstanbul, 1947, s. 96-97.

186 "Vatandaşlara Yapılan İşkence," *Demirkırat*, 18 Temmuz 1947.

187 "İşkenceli ve Dayaklı Demokrasi!...," *Demirkırat*, 31 Temmuz 1947.

188 "Emniyet Müsteşarı Geldi," *Demirkırat*, 4 Ağustos 1947.

Aslında Ahmet Demir'in bütün bu işlerden berî olması [kurtulmuş olması] esastır. Bu memlekette, tek hüküm ve karar mercii olan mahkemelerden nihaî mânada karar çıkmadıkça hiç kimseye suçlu denemez. Ahmet Demir'i bütün bu işlerden beraat etmiş görmek herkesten önce bize zevk verir. Ancak, yüzlerce vatandaşın işkence gördüğü yolundaki iddianın ayyuka çıktığı bir zamanda içişleri bakanlığının yaptığı bu jest karşısında kanun, adalet ve hakseverlik adına üzüntü duymamak kimsenin aklından geçmez.

Dâva, Ahmet Demir'in Emniyet Umum Müdürlüğüne getirilmesi ve getirilmemesi davası değildir. Dâva bu memlekette, İçişleri Bakanlığının kanundan vatandaş şikâyetinden ne anlamakta olduğunu apaçık ifade etmesi bakımından fevkalâde ehemmiyetlidir.

Halk Partisi erkânında, yıkılması istenen ve yıkılması memleketin selâmeti bakımından da elzem olan zihniyet işte bu kanunu hiçe saymak ve daima (adalet mefhumuna, hakka, şikâyete rağmen) arzu edilen şeyin aksini yapmakta ısrar göstermekdir.

Şimdi demokratların hangi sebeple, şikâyet kapılarını tamamen kapanmış addettikleri daha vuzuhla anlaşılmış oluyor.

Çünkü bir vatandaş, bir dairede işkence gördüğünü ileri sürdüğü zaman, içişleri bakanlığının yapacağı iş, o daire âmirini terfi ettirmek oluyor... Bu zihniyet devam ettikçe bu memlekette 'anayasa bilfiil yürürlüktedir' iddiasında bulunulamaz.[189]

h- Davanın Neticelenmesi

Hasan Âli Yücel – Kenan Öner davası iki buçuk yıl sürecek, Kenan Öner'in vefat etmesi üzerine 5 Ekim 1949 tarihinde Yargıtay Ceza Daireleri Genel Kurulu'nca karara bağlanacak, Öner'in vefatı nedeniyle hakkındaki kamu davası kaldırılacaktı. *Yeni Sabah* gazetesi sahibi ve yazı işleri müdürü Cemaleddin Saraçoğlu'nun 4 ay 20 gün hapsine, cezanın ertelenmesine ve kararın *Yeni Sabah* gazetesinde yayınlanmasına karar verilecekti.[190]

189 "İçişleri Bakanlığı," *Demirkırat*, 14 Ağustos 1947.

190 "Yücel-Öner Davası," *Cumhuriyetin 75 Yılı 1923-1953*, C. 1, Yapı Kredi Kül-

Hikmet Tanyu'nun mahkemede verdiği ifadede, Emniyet Müdürlüğü'nde maruz kaldığı işkence ve eziyetleri teferruatlı bir şekilde anlatması üzerine Emniyet Umum Müdür Muavini Kâmuran Çuhruk ve sivil polis memuru Muzaffer Us aleyhine dava açılacak, o tarihte Denizli valisi olarak görevinde olan Ahmet Demir ile Malatya Valisi Sait Koçak hakkında da hazırlık tahkikatına başlanacaktı.[191] Ancak 14 Mayıs 1950 seçimlerinden sonra 14 Temmuz 1950 tarihinde kabul edilen Genel Af Kanunu'yla dava düşecekti.[192]

"Tabutluklar" tartışmaları, Hasan Âli Yücel – Kenan Öner davasının karara bağlanmasından sonra uzun yıllar boyunca konu edilmeyecekti. Ancak 1962 yılında CHP İzmir Milletvekili ve eski Emniyet Genel Müdürü Osman Sabri Adal'ın Nihal Atsız'ın vasiyetnamesinden söz etmesi üzerine Atsız'ın kardeşi Nejdet Sançar, Osman Sabri Adal'a hitaben bir açık mektup yayınlayıp "tabutluklar" meselesini bir daha gündeme getirecekti.[193]

"Tabutluklar konusunda bir diğer bilgiye, gazeteci İzzet Sedes'in anılarında rastlanmakta. Sedes, Soğuk Savaş yıllarında sosyalistlerin ve komünistlerin maruz kaldıkları işkenceleri hatırlattıktan sonra şöyle yazacaktı:

> O dönemin polis müdürlerinden Ahmet Demir'i, çok daha sonraları, o emekli olduktan sonra tanıdım. Yumuşak, son derece sakin, sessiz ve kibar bir adamdı. 1950'li yılların başlarında Cağaloğlu'ndaki CHP İstanbul İl Merkezi'nde tanışmıştık. Konuşur-

tür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 1998, s. 302. Daha fazla bilgi için bkz. Kenan Öner, *Öner ve Yücel Davası*, Kenan Matbaası, İstanbul, 1947; *Hasan Âli Yücel'in Açtığı Dâvalar ve Neticeleri*, Ulus Basımevi, Ankara, 1950.

191 Hikmet Tanyu, *a.g.e.*, s. 13 ve 45.

192 Muhsin Öztürk, "Ergenekon'dan Tabutluğa," *Aksiyon*, S. 282, 29 Nisan 2000, s. 32-37.

193 Nejdet Sançar, "Osman Sabri Adal'a Açık Mektup," *Milli Yol*, Yıl 1, S. 9, 23 Mart 1962; Nejdet Sançar, "Türk Umumî Efkârına Bildiri: 1," *Milli Yol*, Yıl 1, S. 12, 13 Nisan 1962; Nejdet Sançar, "Türk Umumî Efkârına Bildiri: 2," *Milli Yol*, Yıl 1, S. 13, 20 Nisan 1962.

ken bir gün sormuştum: "Ahmet Bey bu tabutlukları falan nasıl yaptınız, insanlara nasıl işkence çektirdiniz?" demiştim. Gayet sakin bana, "O dönem öyle gerektiriyordu" yanıtını vermişti ve ben çok şaşırmıştım.[194]

6- Emniyet Genel Müdürlüğüne İlk Tayini

a- Sebati Ataman'ın İstanbul Emniyet Müdürlüğüne Tayini

Ahmet Demir, 14 Ağustos 1947 tarihinde terfian emniyet genel müdürlüğüne tayin edilecektir. Halefi olarak İstanbul emniyet müdürlüğüne tayin olan Sebati Ataman, polis muhabirlerine verdiği ilk beyanatta selefinin adıyla âdeta özdeşleşen "dayak" meselesine değinecek ve şöyle konuşacaktır:

> Polisten dayağın gölgesini dahi kaldırmak istiyorum. Bu işi o dereceye götürmek niyetindeyim ki her hangi bir şahıs polisten dayak yediğini söylediği zaman buna inanan tek kimse dahi çıkmasın ve kendisine ancak gülmekle mukabele edilsin. Polisten dayak diye bir şeyin varit olup olmadığını henüz red veya iddia edecek durumda değilim. Fakat, vatandaşa, insana, hayvan muamelesi edilebileceğini ve dayak atılacağını ben şahsen kabul edemem. Polisten dayak diye bir şey eğer varitse bunu iki kısma ayırmak icabettiğini sanıyorum. Birinci şekli vazife başında bütün gün yorgun düşmüş, asabı bozulmuş memurun uğradığı bazı her hangi bir haksız tahkir karşısında asabına hâkim olamıyarak dayağa müracaat etmesi, diğeri ise, bir hakikatin meydana çıkması için tahkikat sırasında dayağa müracaat edilmesi. Orta çağda Engizisyon dediğimiz işkence bir nevi resmî tahkikat unsuru idi, fakat, içinde bulunduğumuz şu medeniyet asrında dayak ve işkencenin bir tahkikat unsuru olmasını elbetteki ne resmen, ne de şahsan tervice imkân yoktur. Tahkikat sırasında polisten dayak atıldığı zihniyetinin gerek umumî efkârdan, gerekse adliye cihazından sökülüp atılması için elimden geleni yapacağım.[195]

194 İzzet Sedes, *Siz Türk müsünüz!*, Doğan Kitap, İstanbul, 2005, s. 43.

195 "Emniyet Müdürü Beyanatta Bulundu," *Yeni Sabah*, 28 Ağustos 1947.

Demirkırat gazetesi, bu beyanat için "çok ehemmiyetli bir zihniyet inkilâbına delil olduğu" yorumunda bulunacaktı.[196] *Son Posta* gazetesi başyazarı Selim Ragıp Emeç ise bu demeci şöyle değerlendirecekti:

> Yeni İstanbul Polis Müdürünün bu sözünü gazetelerde okuyan bir dostumuz ilk reaksiyonunu şu sözlerle ifade etmişti:
>
> - İhtiyatsız adam! Kendi ayağının altına kendisi karpuz kabuğu koyuyor!
>
> Dostumuzun bu sözleri enli boylu birçok mânalara alınabilecek cinstendi. Demek istemiş olacaktı ki:
>
> Bundan böyle İstanbul zabıtasında kesin olarak dayağa son vereceğini söyleyen yeni Polis Müdürü bundan evvel bu dayağın mevcut olduğunu kabul ediyor. Bu suretle de böyle bir şeyin mevcut olmadığını ötedenberi iddia edegelen muhtelif dereceli idare makamlariyle tezada düşmüş oluyor. Bu zat herhalde İstanbulda fazla tutunamaz![197]

Sebati Ataman, bu demecinden tam 42 yıl sonra *Milliyet* gazetesi muhabiri Turhan Aytul'a, göreve başladığı günkü ilk icraatının ne olduğunu şöyle açıklayacaktı:

> İstanbul Emniyet Müdürlüğü görevine başladığım gün, Sansaryan hanının bodrumundan en üst katına kadar gezdim. Siyasi şubede yani Birinci Şube'de yıllardır dedikodusu yapılan "Tabutluk" denen hücreleri gördüm ve hemen yıktırılmasını emrettim. Polisi topladım, kendilerine bundan böyle hiç kimseye dayak atılmayacağını ve işkence yapılmayacağını emrettim.[198]

Ancak Sebati Ataman bu görevinde fazla kalamayacak, CHP iktidarı onu görevden alacak, aslî maaşını 100'den 90'a indirerek geri hizmete çekecektir.[199]

196 Adnan Cavid, "İstanbul Polis Müdürünün Beyanatı," *Demirkırat*, 31 Ağustos 1947.

197 Selim Ragıp Emeç, "Yeni Bir Dedikodu Mevzuu," *Son Posta*, 9 Kasım 1947.

198 Turhan Aytul, "41 Yılın Raporu Sansaryan Han'dan Bugüne-Tartışma ve Yeni Görüşler," *Güneş*, 17 Temmuz 1989.

199 Turhan Aytul, *a.g.m.*

Ahmet Demir'in emniyet genel müdürlüğü görevi sadece üç ay sürecek, Demir 15 Kasım 1947 tarihinde Denizli valiliğine atanacaktır. 1950 yılına kadar bu görevde bulunacak olan Demir, önce merkezde müfettiş valiliği, daha sonra da Emekli Sandığı yönetim kurulu üyeliği görevlerinde bulunacaktır. Emekli olduktan sonra Demir, 1955 yılında avukat levhasına kaydolmak üzere İstanbul Barosu'na müracaat edecek ve başvurusu kabul edilecektir. Demir, emniyet teşkilatından ayrıldıktan sonra CHP'ye üye olacak, partinin çeşitli kademelerinde görev alacak, 1957 yılındaki milletvekilliği seçimleri sırasında CHP'nin kazanması için Beyoğlu bölgesinde büyük faaliyet gösterecek,[200] CHP tarafından iki kere milletvekili adayı gösterilecek ancak seçilemeyecektir.[201] Ahmet Demir sayesinde popüler siyasî kültüre mal olan "tabutluk" deyimi, 1950'li yıllardaki seçim kampanyası sırasında Adnan Menderes'in CHP aleyhinde kullandığı sloganlardan biri olacak, Menderes CHP için "tabutlu zebaniler" deyimini kullanacaktır.[202]

b- Muzaffer Kayalıbay'ın Ölümü

10 Kasım 1945 tarihinde meydana gelen bir trafik kazası, beş yıl sonra tekrar gündeme gelecek ve kazanın cereyan ettiği tarihte emniyet müdürü olan Ahmet Demir'in adı da bu kazaya karışacaktı. Söz konusu tarihte Muzaffer Kayalıbay adında bir kişi, bir otomobil tarafından çiğnenerek ölecekti. Ölüme sebebiyet veren arabanın sürücüsü Rober Muradyan idi. DP'yi iktidara getirecek olan 14 Mayıs 1950 genel seçimlerinden hemen önce DP yanlısı *Zafer* gazetesi birinci sayfadan verdiği haberde, Muzaffer Kayalıbay'ın öldürüldüğünü ancak kimin neden öldürdüğünün ise meçhul olduğunu yazacaktı. Yeni meclisin açılışından sonra To-

200 "Demir Emniyette Tasfiyeye Başlıyor," *Son Havadis*, 19 Temmuz 1963.

201 "Ahmet Demir Emniyet Genel Müdürü Oldu," *Tercüman*, 14 Temmuz 1963.

202 Muhsin Öztürk, "Ergenekon'dan Tabutluğa," *Aksiyon*, S. 282, 29 Nisan 2000, s. 32-37.

kat Milletvekili Ahmet Gürkan, içişleri bakanına yönelttiği soru önergesinde cinayetin aydınlatılmasını talep edecekti. İçişleri bakanının, yapılacak herhangi bir şey olmadığını belirtmesi üzerine kürsüye gelen Ahmet Gürkan, İsmet İnönü'nün oğlu Ömer İnönü'nün Muzaffer Kayalıbay'ı öldürdüğünü ileri sürecekti.[203] Muzaffer Kayalıbay'ın ölümü üzerine ortaya atılan bu iddiaların doğruluğunu tespit etmek üzere İstanbul Cumhuriyet Savcılığı soruşturma başlatacaktır. Bunun üzerine *Vatan* gazetesi muhabiri Yılmaz Çetiner, Ahmet Demir'le buluşacak ve görüşmesini şöyle aktaracaktı:

> Muzaffer Kayalıbay'ın ölümü hâdisesi etrafında yapılan dedikodulara eski İstanbul polis müdürü Ahmet Demir'in de ismi karıştı. Bazıları onun, Muzaffer'in ailesine, Ömer İnönü namına para teklif ettiğini; bazıları da, ölüme asıl sebebiyet veren failin maskelenmesinde rol oynadığını iddia ediyorlar.
>
> Bütün bu iddialara karşı Ahmet Demir'in vereceği cevaplar herhalde hâdisenin aydınlanmasında önemli bir yer alabilirdi. Denizli valiliğinden kısa bir zaman önce ayrılarak vali müfettişliğine tayin olunan Ahmet Demir'i dün Ayaspaşa'da Tülin apartımanındaki dairesinde buldum. Yol hazırlıkları ile meşguldü. Ziyaretimin sebebini derhal tahmin etti. Henüz dağıtılmamış olan misafir odasında yalnız kaldığımız zaman;
>
> - Hâdise malûm, dedim. Fakat Muzaffer Kayalıbay'ın ahbabınız, arkadaşınız olduğu söyleniyor. Hakikatte böyle bir şey var mı?
>
> - Benim de hayret ettiğim nokta budur, dedi. İstanbul emniyet müdürlüğünden önce Yıldız'da Polis Mektebi müdürü idim. Muzaffer de, pansiyon âmirliği yapıyordu. Mektepte vazifeli bulunan bazı komiserlerle samimiyeti hayli ileri idi. Gene bu komiserlerden Rifat vasıtasıyle tüccar Remzi Tatari ile, böylece de benimle tanıştı. Kendisiyle birkaç kere görüştüm. Ancak yolda biribirimize tesadüf ettiğimiz zaman selamlaşırdık.

203 Metin Toker, *DP'nin Altın Yılları 1950-1954*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1990, s. 59-65.

- Merhum Muzaffer'in Milli Emniyet mensubu olduğu söyleniyor ve hattâ cebinde taşıdığı düdükle hâdise gecesi imdat istediği iddia ediliyor?

Eli ile kat'iyet işareti vererek;

- Hayır, dedi. Muzaffer'in Polis müdüriyeti ile hiçbir alâkası yoktu. Milli Emniyet mensubu olmasını da tahmin etmiyorum.

İstanbul eski Emniyet müdürü suallerime memnuniyetle cevap veriyordu. Bu defa hâdisenin kendisine nasıl aksettiğini sordum.

- Gece geç vakit evime bir otomobil kazası olduğunu bildirdiler. Diğer alelâde vesait kazalarından pek tabii ki farkı yoktu bunun. Hâdise hakkında izahat aldığım zaman, Muzaffer'i ezen otomobilin karanlıktan istifade ederek kaçtığını öğrendim. Bütün karakollara, tarif edilen otomobilin aranması için emir verdim. Hatırımda pek kalmadı, galiba, bir iki gün sonra Rober Muratyan yakalandı.

- Otomobili ve Rober Muratyan'ı acaba polis mi ele geçirdi. Yoksa, bir ihbar mı yapıldı?

- Bana bildirdiğine göre: Muzaffer'in akrabaları mezkûr otomobili garajlarda arıyorlarmış. Nihayet, Haldun Tandoğan Taksim karakoluna müracaat ederek; hâdiseye sebebiyet veren tecrübe plâkalı otomobilin Modern garaja ait olup Rober Muratyan isminde bir genç tarafından alındığını ve o gece direksiyonu Rober'in kullandığını ihbar etmiş. Bunun üzerine Rober tanık olarak mahkemeye sevkedilmiştir.

- Siz hiç hastanede Muzaffer'le görüştünüz mü?

- İfade almak üzere hiçbir Polis müdürünün yaralının yanma gitti vâki değildir. Fakat, ben Muzaffer'i terbiyeli, dürüst bir genç olarak tanıdığım için, şahsen kendisini ziyaret etmek arzusunda bulundum. Hastaneye kadar gittim. Koma halinde olduğunu, konuşamıyacağını söyliyerek yanına almadılar. Yalnız evvelce, yaralının ifadesini almak üzere bir polis memuru hastaneye gelmiş ve vazifesini yapmıştı.

Son olarak kendisinden şu sualime cevap vermesini rica ettim.

- Hâdisenin cereyan ettiği gece veya ertesi gün, bizzat size yahut Taksim karakoluna otomobilin Ömer İnönü'ye ait olduğuna ve içinde onun bulunduğuna dair bir iddia yapıldı mı?

- Kat'iyyen böyle bir iddia olmadı. Bahis mevzuu dahi edilmedi. Sonradan bu rivayetleri duyduk, dedi.

Ahmet Demir'in mütebessim yüzünden ve derin nefes alışından şu anda vicdan rahatlığı içinde olduğunu tahmin ederek onu yol hazırlığı ile baş başa bıraktım.[204]

Bu mülakattan iki ay sonra yayınlanan bir diğer haberde ise Ahmet Demir hakkında dolaşan söylentiler konusunda savcılığın yaptığı soruşturma sonucunda Muzaffer Kayalıbay'ın ölümü hadisesinde "bazı delilleri örtbas ederek adlî vazifesini suiistimal ettiği"nin tespit edildiği yazılacaktı. Bu durum karşısında yargılanması gereken Ahmet Demir'in suçu Af Kanunu kapsamına girdiği için soruşturma durdurulacak ancak İçişleri Bakanlığı, Ahmet Demir hakkında inzibatî ceza tatbik etmeye karar verecekti.[205]

7- Emniyet Genel Müdürlüğüne İkinci Tayini

a- İlk Beyanatları - Basının Tavrı

Ahmet Demir, emniyet teşkilatından ayrıldıktan 16 yıl sonra, 16 Temmuz 1963 tarihinde yeniden emniyet genel müdürlüğüne tayin edilecektir. Demir, genel müdür olduktan sonra basına verdiği ilk beyanatta "Görünen manzaraya göre, Emniyet Teşkilâtı bugün bir ürkeklik içindedir. Polisin kanunen haiz olduğu bütün yetkileri kullanmasını temin etmek lazımdır. Amirlere, haiz olduğu yetkileri vereceğiz. Yetkilerini tam olarak kullanmalarını isteyeceğiz. Emniyet teşkilâtı içinde disiplin ve otorite şarttır. Amirlerin memurları vazifeye sevketmelerini sağlayacağız" diyecektir.

204 Yılmaz Çetiner, "Ahmet Demir'in Verdiği İzahat," *Vatan*, 1 Temmuz 1950.
205 "Ahmet Demir Hakkında Takibat," *Vatan*, 13 Eylül 1950.

Hürriyet gazetesine göre teşkilâta yeni bir şekil vermeye niyetli olan Demir'in yeniden emniyet genel müdürlüğüne tayin edilmesi, emniyet camiasında memnuniyet yaratacaktı.[206] CHP yanlısı *Kim* dergisi de Demir'in tayinini memnuniyetle karşılayacak, tayini "İçişleri Bakanı Hıfzı Oğuz Bekata'nın bakanlığı sırasında giriştiği en olumlu icraat" olarak niteleyecekti. Aynı dergi, DP iktidarı zamanında emniyet teşkilatının durumunu şöyle değerlendirecektir:

> Emniyet Teşkilâtı, 1950 den sonra yurdun iç güvenliğini sağlayacak ve vatandaşa yardımcı olacak modern anlamda bir polis teşkilâtı olmaktan çok gerilere gitmiştir. Bu devre içinde polisin, ne badireler atlattığı ve iktidarın başlarının elinde siyasî oyuncak durumuna girdiği inkâr kabul etmez bir gerçektir. Bu devre içinde teşkilâtın başına getirilmiş sorumlular da bu devrin iktidar sahipleri tarafından istenilen şekilde seçilmiş ve mesailerini düşük efendilerinin yararlarına değerlendirebilmek için şerefli bir mesleğin mensuplarını alabildiğine istismar etmeye girişmişlerdir. Polis, bu devre içinde bir siyasî polis –en basit anlamı ile– durumuna sokulmuştur. Düşük devrin efendilerinin kanun dışı davranışlarını korumak için kurulmuş bulunan bir teşkilâttan öteye gidememiştir. Türk polis teşkilâtının bu devre içindeki yürek burkan durumu, gerçek yurtseverleri ve vatandaşa yardım, hizmet için kurulmuş bulunan şerefli bir teşkilâtın mensuplarını bir hayli düşündürmüş ve ciddi tedbirler almaya sevketmiştir. Ancak gene devrin olumsuz yöneticileri, bir kurumun ve mensuplarının alabildiğine harcanmaları pahasına bu tedbirleri almanın önüne geçmişlerdir. Polis teşkilâtı da bu süre içinde günden güne halktan uzaklaşmış gerçek fonksiyonunu yitirmiş ve adeta bir işkence yapma kurumu haline gelmiştir. 27 Mayıs öncesi Türk polisinin durumu, bir kamu kurumu olan polis teşkilâtını halk nazarında mahkûm etmiştir.
>
> 27 Mayıstan sonra diğer pek çok kurumda olduğu gibi Polis Teşkilâtında da hâkim olan iyi niyet gösterisi ise sadece bir «daha

206 "Ahmet Demir, Emniyet Genel Müdürü Oldu," *Hürriyet*, 14 Temmuz 1963.

> kötüye gitme» nin önlenmesini sağlayabilmiştir. Polis Teşkilâtı, bu devre içinde de iyi niyetli yöneticilerin eline geçmiş, ancak sadece iyi niyet, teşkilâtın modern anlamda bir emniyet teşkilâtı olmasına yetmemiş, sadece bazı yeniliklerle yetinilmiştir.[207]

Kim dergisine göre emniyet teşkilatının siyasallaşması karşısında göreve getirilen Ahmet Demir'in kurmay bir emniyet mensubu olması nedeniyle kendisini yakından tanıyanlar, tayinini "modern emniyet teşkilâtının kurulması için ilk ve ciddi adım atılmıştır" yorumuyla değerlendirmekteydiler.[208]

Yeni İstanbul gazetesi ise tam tersini iddia edecekti. *Yeni İstanbul*'un Ankara mahreçli haberine göre Ahmet Demir'in tayini, emniyet mensupları arasında büyük bir endişe yaratmıştı. Endişenin kaynağı, Demir'in teşkilat içinde "aşırı sert bir yol takip etmesi" ihtimaliydi. Haber şöyle devam etmekteydi:

> Diğer taraftan eski Genel Müdür, emekli General İhsan Aras'ın görevinden aniden alınması emniyet memurları arasında bir şok tesiri yaratmıştır. Teşkilâtın bütün mensupları eski genel müdür Aras'ın merkeze alınmasından büyük bir teessür duyduklarını açıklamışlar ve "teşkilâtın başına bu derece müspet faaliyette bulunan bir genel müdür ne gelmiştir, ne de gelecektir" demişlerdir. Ahmet Demir'in icraatını bilen eski emniyetçiler ise Demir ile Aras mukayesesini yaparlarken "Demir nerede, Aras nerede?" demişlerdir. Emniyet teşkilâtının başına Ahmet Demir'in getirilmesi büyük bir üzüntü ile karşılanmışsa da "ne yapalım, başa gelen çekilir" diyen teşkilât mensupları, memur olduklarını, itiraz hakları olsaydı her halde Demir'in teşkilâtın başına geçirilmesinin biraz güç olacağını ifade etmişlerdir.[209]

Demir'in genel müdürlüğe tayinine gösterilen siyasî tepkinin bir örneği, AP Ordu Milletvekili Şadi Pehlivanoğlu'nun TBMM

207 "Emniyet," *Kim*, Yıl 6, S. 262, 24 Temmuz 1963, s. 10-14, 13.

208 "Emniyet," *Kim*, Yıl 6, S. 262, 24 Temmuz 1963, s. 10-14.

209 "A. Demir'in Tâyini Emniyet'de de Endişe Yarattı," *Yeni İstanbul*, 17 Temmuz 1963.

Başkanlığı'na verdiği soru önergesiydi. Pehlivanoğlu önergesinde, emniyet müdürlüğü görevinden alınarak merkez valiliğine getirilen Emekli General İhsan Aras'ın görevden alınmasının sebepleri ile Ahmet Demir'in emniyet genel müdürlüğüne yeniden tayini için İçişleri Bakanlığı'nın hangi esasları göz önünde bulundurduğunu sormaktaydı.[210] Demir, emniyet genel müdürlüğüne tayin edildikten iki gün sonra, 18 Temmuz 1963 günü Çankaya Köşkü'ne gidecek ve Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'le 25 dakikalık bir görüşme yapacaktı. Görüşmeyle ilgili resmî bir açıklama yapılmayacaktı.[211]

b- İlk Basın Toplantısı

Ahmet Demir, tayininden sonra İstanbul polis teşkilatını yerinde görüp incelemek üzere İstanbul'a gelecek, teftişte bulunduktan sonra 20 Temmuz 1963 günü İstanbul Emniyet Müdürü Haydar Özkın'ın da hazır bulunduğu bir basın toplantısında teşkilatta yapacağı yenilikleri izah edecekti. *Cumhuriyet* gazetesi, Ahmet Demir'in basın toplantısındaki konuşmasını şöyle nakletmekte:

> «Maneviyatları çeşitli sebeplerle sarsılmış ve hâdiseler karşısında alâkasız kalmayı şahsî yararlarına daha uygun bulan polis, âmir ve memurların bu hareketlerine son verici tedbirler en kısa zamanda alınacaktır» demiş ve bu «ürkekliğin» sebep ve kaldırma çarelerini anlatmıştır.
>
> «Polisin vatandaşlar üzerinde ürkütücü bir tesir yapmaması için aslonulan silah taşımaması konusu üzerinde, dikkatle durulacak ve denemeler yapılacaktır» diyen Ahmet Demir, özellikle polisin sosyal mesken mevzuunun ele alınacağını, büyük şehirlerde polis siteleri yapılacağını söylemiştir. Teknik bilgi ve araçlarla mücehhez adlî polisin kısa zamanda faaliyette geçirileceğini de bu ara-

210 "Ahmet Demir'in Tâyini Meclis'e Aksettirildi," *Yeni İstanbul*, 18 Temmuz 1963.

211 "Gürsel, Ahmet Demir Hakkında İzahat Aldı," *Yeni İstanbul*, 19 Temmuz 1963.

da ifade eden Genel Müdür bilahare son tâyinler konusuna temas etmiş ve bu hususta şunları söylemiştir:

- «Son tâyinler, daha evvelce yapılmıştır. Ancak ben, hislere dayanan, süratli tâyinlerin aleyhindeyim. Böyle tâyinler olmıyacaktır. Polis teşkilatındaki tâyinler vazife, kabiliyet ve bilgileriyle, yararlılık derecelerine göre ayarlanacaktır. Tâyinler şu veya bu tesirlerle yapılmıyacaktır.»

Polisin mutlak surette tarafsız hale getirilmesine çalışılacağını da bu arada bilhassa belirten Ahmet Demir, polis karakollarının halka yol gösteren birer büro haline getirileceğini söylemiştir.

Diğer taraftan Ankaradan bildirildiğine göre muzır faaliyetlerde bulunanlar hakkında bir dosya hazırlanmış ve Ahmet Demir'in İstanbul seyahati de bu faaliyetlere karşı girişilecek mücadele ile ilgili bulunmaktadır.[212]

Demir, basına verdiği beyanatlarda İstanbul'da bir Polis Radyosu'nun kurulması için gerekli hazırlıkların tamamlandığını, Emniyet Genel Müdürlüğü'ne alınacak helikopterin alımından ise vazgeçildiğini beyan edecekti. Ankara Emniyet Müdürlüğü'nün karakollara gönderdiği bir genelgeyle gazetecilere haber verilmemesi konusundaki emrine değinen Demir, "Böyle bir şey olamaz. Biz her zaman gazetecilere yardımcı olmaya kararlıyız. Bakan beyin de bu yolda emri var. Derhal emri verenle görüşülecek ve bu hata düzeltilecektir. Gazeteci her isteğini öğrenebilecektir" diyecektir.[213] Demir'in konuşması, *Akis* dergisinde de yayınlanacaktı:

> Türk Polisi bilhassa Cumhuriyet devrinde alaylı bir zabıta olmaktan kurtarılarak, bilgili ve görevinde başarılı davranışlarda bulunabilecek takatte bir zabıta kuvveti haline getirilme yolunda idi. 1950-1960 devresinde muhtelif tesirlerle bir sarsıntı ve ürküntü geçirmiş olan Emniyet Teşkilâtı bilhassa 27 Mayıs 1960 inkılâbından bu yana vatandaşın itimad ve sevgisine lâyık bir duruma gelmeğe

212 "Yıkıcı Cereyan ve Faaliyetlerle Mücadele Artıyor," *Cumhuriyet*, 21 Temmuz 1963.

213 "İstanbul'da Polis Radyosu Kurulacak," *Vatan*, 24 Temmuz 1963.

başlamıştır. Bu amaca, daha kısa bir zamanda varabilmek ve milletler arasında itibarı olan Türk Polisini çağdaş Polis teşkilâtlarının bulunduğu seviyeden daha üstün bir seviyeye yükseltmek gayesiyle aşağıda yazılı olan tedbirleri alacağız:

1- Emniyet Teşkilâtının Yeni Anayasaya, 27 Mayıs ve Atatürk ilkelerine ve demokratik nizamın bütün icaplarına uygun olarak gelişimi esas prensibimizdir.
2- Demokratik memleketlerdeki esaslara uygun olarak şehirlerimizin nüfus kesafetine, kuruluş alanlarına ve olayların cereyan tarzlarına ve miktarlarına göre yeter genişlikte kuvvetli bir Emniyet teşkilâtı sağlanacaktır.
3- Günlük Emniyet vazifeleri şehirlerin hudutları dışına taşmıştır. Bu taşmayı âmir olan hükümetleri 3201 sayılı Emniyet Teşkilât Kanunu bünyesinde toplanmıştır. Bu duruma göre günümüzün Emniyet Teşkilâtı görevi her yönden bütün memlekete şâmil bir durum iktisap etmiştir. Bu kadar önemli bir teşkilâtı sevk ve idare sorumluluğunu yüklenmiş bulunacak âmir sınıfının bilgi yönünden çağdaş Emniyet Teşkilâtlarında görevli olanlardan daha yüksek bir seviyeye çıkarılması için Polis Koleji ve Polis Enstitüsünün, âmir sınıfını yetiştirecek eğitim ve öğretim kurumları haline getirilmesine ehemmiyet verilecektir.
4- Cumhuriyet devri, vatandaşlara karşı eşit ve ciddi bir tutumla güler yüzlü ve zararsız hallerde müsamahalı ve yardımcı olarak davranacak Polis kuvvetlerine ihtiyaç gösterir. Böyle bir kadronun yetiştirilmesi için ilk Polis okullarının, kadro ihtiyacını karşılayacak sayıda, Polis görevlerini fiilen ve tatbikat yönünden öğretebilecek merkezlerde tesis olunması gerekmektedir. Bu itibarla Ankara, İstanbul, İzmir ve gerekirse Adana ve Erzurum ile Diyarbakırda tesisleri göz önünde tutulacaktır.
5- Mesleğe alınışta esas, lise tahsilidir. Ancak bu tahsilde yeter sayıda talip bulunmadığı hallerde, orta tahsilliler arasından imtihanla seçilmesi göz önünde bulundurulacaktır.
6- Amir sınıfı için Hukuk veya Siyasal Bilgiler Fakültesi mezunları ile Polis Kolejinden ve diğer liselerden gelecek öğrenciler-

den Polis Enstitüsü Yüksek Tahsil bölümünü ikmal edenler tercih olunacaktır. Ancak teknik hizmetler için o hizmetlerin gerektirdiği diğer yüksek ve orta tahsil görmüş elemanların da Emniyet teşkilâtında yer almalarını tabii görürüz. Fotoğraf, telsizci, kimyager, makyaj ve mulaj vs. lüzumlu mütehassıslar için bu çeşit orta ve yüksek tahsilliler tercih olunacaktır.

7- Polisin, vazife başında vatandaşın derhal dikkatini çekecek ve onun kanun temsilcisi olduğu vatandaşa gösterecek bir kıyafet iktisap etmesi ve bu kıyafetin Cumhuriyet devrine lâyık ve değişmez olması temin edilecektir.
Polisin vatandaş üzerinde ürkütücü bir tesir yapmaması için aslolan silâh taşımaması konusu üzerinde dikkatle durulacak ve denemeler yapılacaktır.

8- Günün Polisinin, vazifeli olduğu sahanın genişliğine ve olayların kesafetine nisbetle yeter ölçüde motorlu vasıtalarla ve teknik bürolarla cihazlandırılması başta gelen bir vazife olacaktır. Bu arada, adaletin vatandaşı tatmin edecek ölçüde ve kısa zamanda tecellisine yardımcı olmak üzere, mevcut kriminalistik lâboratuvarlarının genişletilmesine çalışılacaktır.

9- Her çeşit hırsızlığı önleyebilecek tedbirler alınacak, bu araca Polis, Telsiz teşkilâtı bu hedefe göre yeniden düzenlenecektir. İdeolojik ve her türlü yeraltı yıkıcı faaliyetler ve cereyanlarla mücadele arttırılacaktır.

10- Vatan ölçüsünde aynı kadro içinde görev almış, geniş ölçüde birleşik bir Emniyet Teşkilâtı üzerinde çalışmalara devam olunacaktır. Bu arada bu Birleşik Emniyet Teşkilâtının, kuvvet yönünden yetmediği hallerde, onu yalnız ateş kuvveti olarak takviye edecek bir Jandarma Kolordusunun lüzumuna inanıyoruz.

11- Geniş ölçüde inzibatı tedbirler alınması zaruri olan hallerde, normal zabıta kuvvetini takviye etmek üzere, yedek Emniyet Kuvveti hazırlanması konusu üzerinde durulacaktır.

12- Uyuşturucu maddelerle mücadele arttırılacak ve hileli iflâslarla piyasa dolandırıcılıkları hâdiseleriyle mücadele edecek bir Malî Polis kadrosu, bugünün icaplarına uygun ve ihti-

yaç nisbetinde yeniden teşkil edilecektir.

13- Emniyet Teşkilâtında görevli olanların terfi ve terfih esasları üzerinde önemle durulacaktır.

14- Polisin, ağır olan vazifesinden doğan yorgunluklarım insan takatini aşmayan dereceye indirmek için kadronun ihtiyacı göz önünde tutulacaktır.

15- Genç yaşta Polis mensuplarının emekliye sevklerini âmir olan yaş haddi yeniden gözden geçirilecek, sıhhati, sicili, meslekî ve umumî bilgisi müsait olanların vücutlarından meslekte daha fazla istifade edilmesi hususu sağlanacaktır.

16- Kadroları müsait olan yerlerde, memurların ailelerini barındıracak ve kendi istirahatlerini sağlayacak Polis apartmanları inşa ettirilmesi için gerekli tedbirlere başvurulacaktır.

17- Vatandaşlar arasında büyük üzüntülere yol açan trafik işlerinin kazaları önleyici ve vatandaşlar üzerinde müspet ve itimad telkin edecek bir yoldan ilerlemesi için gereken tedbirler alınacaktır.

18- İşçi teşekkül ve sendikaları kuruluşu yönünden grev ve lokayt hareketini kanun ve tüzüklerin emrettiği, memleket ve memleket ekonomisine zarar vermeyecek bir istikamette tutabilecek aynı zamanda işçi vatandaşların son çıkan kanunlarla tanınmış olan haklarını serbestçe kullanmalarını sağlayacak vasıfta bilgili Emniyet mensuplarını ve teknik araçları hazırlayıp yeter kudrette tutmak hususları sağlanacaktır.[214]

214 Ahmet Demir, "Türk Polisi ve Meseleleri," *Akis*, 20 Temmuz 1963, Yıl 10, C. 27, S. 473, s. 15.

AHMET DEMİR — POLİS GÜLER YÜZLÜ OLACAK!..

Milliyet, 22 Temmuz 1963

— Em. Om. Md. Demir, «Polis tabanca taşımayacak» dedi. — «YAZISIZ»

Yeni Sabah, 23 Temmuz 1963

Tercüman, 23 Temmuz 1963

c- İlk İcraatları

Ahmet Demir'in imzasını taşıyan ilk kararnameyle üç emniyet müdürü ile üç emniyet âmirinin yerleri değiştirilecekti. Tayinleri çıkan emniyet mensuplarından biri, İstanbul Emniyet Müdürlüğü Birinci Şube Müdürü Muzaffer Yılmaz idi. Yılmaz, Erzurum emniyet müdürlüğüne tayin edilecekti.[215] Ancak basın, bu tayinlere tepki görecekti. *Yeni İstanbul* gazetesine göre Muzaffer Yılmaz'ın Erzincan'a tayini, İstanbul emniyet teşkilâtında büyük üzüntü yaratmıştı.[216] Aynı gazeteye göre İstanbul emniyet teşkilâtında başka değişiklikler de yapılacaktı. Demir'in dosyasında, tayin edi-

215 "Yıkıcı Cereyan ve Faaliyetlerle Mücadele Artıyor," *Cumhuriyet*, 21 Temmuz 1963.

216 "Muzaffer Yılmaz'm Tâyini Resmî Gazetede Yayınlandı," *Yeni İstanbul*, 25 Temmuz 1963.

lecek âmir ve memurların listesi vardı.[217] Bunun üzerine Ahmet Demir, basında çıkan bazı haberlerin asılsız olduğunu, hatta istendiği zaman İçişleri Bakanlığı tarafından hakkında bir açıklama dahi yapılabileceğini belirtecek ve sözlerine şöyle devam edecekti:

> Bütün arkadaşlarım işlerine sükûnetle devam edebilirler. Ben hiçbir surette tetkik etmeden, araştırmadan tâyin yapmam ve kimse de bunu yapamaz. Bütün gayretimle, tıpkı Avrupa'da olduğu gibi, polis apartmanları kuracağım. Bununla hem polis ailelerinin kalacağı yeri temin ederek polisi ve ailelerini sıkıntıdan kurtaracağım, hem de aynı zamanda her hangi bir alârmda polisi bir arada bulabileceğim.[218]

İstanbul Emniyet Müdürü Haydar Özkın da bu haberleri yalanlayacaktı.[219]

d- Basının Tepkisi

- Hergün Gazetesi Yazarları

Demir'in açıklamalarına basın değişik şekillerde tepki gösterecekti. *Hergün* gazetesi yazarlarından Ertuğrul Şevket, Demir'in "polisliğe hizmet etmiş tecrübeli bir insan" olduğunu yazdıktan sonra Demir'in bahsettiği, polislerin tabanca taşımamaları fikrine karşı çıkacaktı.[220] Aynı gazete muhabirlerinden Abbas Parmaksızoğlu ise şöyle yazacaktı:

> Biz, memleket meselelerinde acı ve güç de olsa geçmişin muhasebesini yapmaktansa, geleceğe bakmak lüzumuna inanlardanız. Çünkü tecrübe edilmiştir ki, geçmişin değil muhasebesini yapmak, hatırlanması bile vatandaş kitleleri arasında derin anlaşmazlıklar, tehlikeli uçurumlar açmakta, memleket işlerinin

217 "Muzaffer Yılmaz Erzincan'a Tâyin Edildi," *Yeni İstanbul*, 21 Temmuz 1963.

218 "Ahmet Demir "Polis kifayetsiz" Diyor," *Yeni Sabah*, 21 Temmuz 1963.

219 "Özkm, Emniyette Yeni Tâyin ve Nâkillerin Olmadığını Söyledi," *Yeni İstanbul*, 28 Temmuz 1963.

220 Ertuğrul Şevket, "Asayiş," *Hergün*, 21 Temmuz 1963.

karşılıklı hırs ve kinler içinde kaynayıp gitmesine sebep olmaktadır.

Onun içindir ki, on üç yıl sonra tekrar eski görevine, Emniyet Genel Müdürlüğüne getirilen İstanbulun eski Polis Müdürü Ahmet Demir'den çok şeyler bekliyoruz.

Bunun çeşitli sebepleri de var ayrıca...

Bir defa Ahmet Demir yaratılıştan iyi bir polistir. Bütün hayatı boyunca polisle kaynaşmış, onun çalışma şeklini, imkânlarını, zayıf ve kuvvetli taraflarını iş başında bizzat müşahede etmek fırsatına sahip olmuştur. Daha önemlisi, A. Demir, işten alındığı on üç yıl içinde, bir vatandaş olarak emniyetin sistemini, metodunu, içinde bocaladığı ilkel ve ıstırab verici çalışma şeklini dışardan ve uzaktan görmüş, acısını çekmiştir. Bütün bunlar Demir'in bundan böyle polisin, memleket için faydalı, polis için rahat ve huzur verici bir meslek olmasını sağlamaktan başka bir düşünce ve fikir sahibi bulunmamasını sağlamağı kâfi sebeplerdir sanırız.

Nitekim, Emniyet Genel Müdürü olarak İstanbul'a ilk gelişinde verdiği ilk demeç Ahmet Demir'in bu düşüncelerle dolu olduğunu gösteren hayırlı bir işaret sayılabilir. Emniyet Genel Müdürü «Polis kifayetsizdir. Emniyeti tamamen tarafsız bir hale getireceğiz. Polise vazife görecekler en azından Lise ve Ortaokul mezunu olacaktır» demekle eski bir uzman olarak yaraya cesaretle parmak basmıştır. Ahmet Demir daha sonra polisin maddî bakımdan terfihi lüzumuna pek haklı olarak işaret etmiş, polis apartımanları inşa edileceğini, polis ailelerinin her türlü geçim sıkıntısından kurtarılacağını bu suretle bir alârm halinde polisi toplu olarak iş başına sevketmek imkânı sağlanacağını, hileli iflâslara ve ticarî suistimallere karşı malî polis kurulacağını açıklamıştır.

Bütün bu düşüncelerin memleket ve polis için faydalı, hattâ gecikmiş çok lüzumlu tedbir ve kararlar olduğundan şüphe edilebilir mi? Ahmet Demir bunları tahakkuk ettirebilirse kendisini hayatının ve mesleğinin en büyük başarısına ulaşmış sayabilir. Bizden sonsuz temenniler...[221]

221 Abbas Parmaksızoğlu, "Poliste Reforma Doğru," *Hergün*, 22 Temmuz 1963.

- Yeni Sabah Gazetesi Yazarı Sabiha Deren

Emniyet Umum Müdürü İhsan Aras gitti, yerine Ahmet Demir geldi. Poliste tecrübeli bir adamdır Ahmet Demir. İstanbul'da gazetecilerle görüştü. Sorduklarını açık açık cevaplandırdı. Meselâ kendisine âsayişin yolunda olup olmadığını sordukları zaman, polisin nemelâzımcılığından, kalitesizliğinden bahsetti...

Gelen, gidenin yaptıklarını beğenir veya beğenmez. Ortada bir hakikat var: Emniyet Umum Müdürü olarak fikrini söylediği zaman elbette bir mesuliyet ve salâhiyet fikrine sahip olarak konuşur. Başına geldiği makamın mesnedi olan polisleri kalitesiz buluyorsa, düzeltecek demektir. Düzeltmezse zaten bir iş göremez. Kalitesiz, nemelâzımcı insanlarla bu memlekette emniyet işleri yürütülebilir mi?

Gel gelelim, Demir'in bazı noktalarda hakkı var. Meselâ polisin ürkekliği, nemelâzımcılığı hususunda... Bu neden ileri geliyor? Nemelâzımcı olanlar daha ziyade dairelerde çalışanlar. Onlar da, yerlerinin insanları olmadıkları için boş veriyorlar.

E, bir zamanlar İhsan Aras Umum Müdürken, kadroları boş yere şişirdi. Şişkinlik bilhassa bir takım şık ve zarif hanımların hiç lüzum yokken Umum Müdürlük kadrolarına tayin edilmelerinden ileri geldi...

Şimdi, Demir sahiden soyadı gibi demirse, pirincin taşını ayıklasın da görelim. Hem belki de böyle eski icraatı için söylenenleri de kısmen unutturmuş olur.[222]

- Son Saat Gazetesi Yazarı Dilâver Uzgören

İstanbul'un yabancısı olmayan yeni Emniyet Genel Müdürü Ahmet Demir İstanbul'a geldi...

Bir gazete aynı günün olaylarını sıralamış:

«Bir eczane dinamitlendi», «Cinayet», «Kasımpaşa'da kurşun yağmuru» ve bir sürü «yaralama ve hırsızlıklar»...

222 Sabiha Deren, "Fazlalıklar," *Yeni Sabah*, 23 Temmuz 1963.

Gazetenin bunları hangi maksatla yazdığı bilinmez ama bence bu olaylar hiçte garip değil...

Malûm ya İstanbul, herkesi hususiyetlerine göre karşılamakta bir tanedir!...

Eh! Ahmet Demir gibi Emniyet Genel Müdürüne de ancak böyle «hoş geldin» denirmiş demek!.... [223]

- *Zafer Gazetesi Başyazısı*

Son günlerde, hizmet yerlerine bazı önemli tâyinler yapılmıştır. Bu tâyinlerin ilgili Bakan ile Kabine Reisi arasında tam ve tereddütsüz mutabakatla yapıldığı bilinmektedir. Buna mukabil, kısa bir zaman önce, bir Genel Müdür değiştirilmesi yüzünden, Kabinenin de bilgi ve muvafakatı olduğu halde, son anda Başbakan'ın karşı koyması üzerine, bir Bakan istifa etmiştir.

Son tâyinlerden biri Emniyet Genel Müdürlüğüne olmuştur. Demokratik çevreler ve basın bu tâyinle yakından ilgilenmiştir. Bu arada, yeni Genel Müdür de bir demeç vermiştir. Bu demeçte, Emniyet hizmetlerinin islâha muhtaç olduğu ve bundan sonra güleryüzlü bir hizmetin görüleceği, karakolların, vatandaşların müracaatlarına tatmin eder şekilde cevap verecekleri hattâ yardımcı olacakları belirtilmek istenmiştir.

Genel olarak, bu gibi vaadler, çok müsbet vaadlerdir. Gerçekten, adından da derhal anlaşılacağı gibi, Emniyet hizmetleri, memleket insanına güven ve huzur sağlama gayesine mâtuftur. Her hangi bir yere bir Emniyet mensubunun gelmesi, hele orada müdürün görülmesi, namuslu vatandaşa rahat ve huzur telkin eder. Bundan olsa olsa gocunanlar tedirgin olur. Bu itibarla, biz yeni Genel Müdürün demecini bu esaslarla değerlendiriyor, onu senet ittihaz ediyor ve gerçekleşmesi halinde pek memnun olacağımızı şimdiden belirtmek istiyoruz.

Diğer taraftan, bu tâyinin yakından meşgul ettiği demokratik çevrelerde ve basında bir memnuniyet havası tesbiti imkânı kolayca bulunamamıştır. İfadelerde sanki bir tereddüt ve endişe

223 Dilâver Uzgören, "Özellik," *Son Saat*, 21 Temmuz 1963.

gizlenmiş gibidir. Şayet bu hâl, mevhum değil de vâritse, tereddüde kapılanları, haklı olsunlar olmasınlar, az çok mâzur görmek de bir insaf borcudur. Zira yeni Genel Müdür, Emniyetin yenisi değil, bil'âkis pek eskisidir. En büyük şehrimizde vazife gördüğü zamanlar, milletin çok kötü bir rejimden şekvacı [şikâyetçi] olduğu zamanlardır. O devrin unutulmaz hâtıraları vatandaşın idrâkinde ve vicdanında canlılığını muhafaza etmektedir.

Burada mes'eleyi, prensipler ve umumî kaideler yönünden ele alacak olursak, şu gerçekten tegafül edilemiyeceğini kolayca anlamış olacağız.

Genel olarak, rejimlerle, insanlar buluşmaktadırlar. Rejimin insanı olduğu gibi, insanın da rejimi vardır. İnsanlar rejimlerin iklimi ile imtizaç ederler veya edemezler.

Bunun yanında bir de memuriyet durumu vardır. Umumiyetle, memurlar, millet iradesinin hiç mesabesinde olduğu ortamlarda, Şef'e tâbidirler. Bunda da liyakatleri derecelendirmek mümkündür: İkrah [zorla] gibi, normal gayret gibi, fartı gayret [gayrette aşırılık] gibi...

Kâbus halinde fâcialar oynama şöhreti yapmış bir aktörün bile, mahareti ne derecede olursa olsun, insanları kolayca neş'eye gark etmesinin imkânsız derecesinde güç olduğu nazara alınırsa, sırf tâbi bir memur durumunda rejime uymuş bir kişinin, çok sonraları açık denilen bir ortamda, tatmin ve memnun etmesi ihtimalinin tereddütle karşılanması keyfiyeti mâzur görülmeli ve gösterilen hassasiyet yalnız bu bakımdan yorumlanmalıdır.

Şu var ki, yeni Genel Müdür, mücerret olarak, cidden iç açıcı, gönül alıcı hizmet vaadlerini de beraberinde getirmiş ve bunları asla gizlemiyerek basın yolu ile ilân etmiştir.

Binaenaleyh, nâmüsait hâtıralardan ve yukarıdaki umumî kaidelerden önce, bizim için ciddî değerde olan da budur. Demeçteki müsbet icraat vaadlerinin gerçekleşmesi umumî başarı dileğimiz içinde, hem hakkımız, hem de arzumuzdur.[224]

224 "Önemli Tâyinler," *Zafer*, 24 Temmuz 1963.

8- Emniyet Genel Müdürlüğüne Tayinine Tepkiler

a- CKMP ve YTP'nin Tayine İtirazları

Ahmet Demir'in ikinci kere emniyet genel müdürlüğüne tayini, bazı çevreleri şaşırtacak ve memnun etmeyecektir. Bunun sebebi de Demir'in, Tek Parti dönemindeki icraatları nedeniyle "tabutluk kahramanı" olarak anılmasıdır. CHP karşıtı basın, Demir'in tayinini zihinlere yerleşen bu sıfatla karşılayacak; CKMP ve koalisyon ortağı YTP, Demir'in tayinine şiddetle karşı çıkacaktır. CKMP, tayinin iptali için gayret etmesine rağmen TBMM'nin tatile girmesi nedeniyle sonuca ulaşamayacaktır. CKMP, özellikle Ahmet Demir'in 1957 yılı milletvekilliği genel seçimleri sırasında oy sandıklarının Marmara Denizi'nin ortasına atıldığını iddia ettiğini ancak tevsik edemediğini hatırlatarak emniyet genel müdürlüğü gibi önemli bir mevkiye Demir'in tayin edilemeyeceğini ileri sürmekteydi. AP Ordu Milletvekili Şadi Pehlivanoğlu da dâhiliye vekilinin cevaplandırılması kaydıyla verdiği sözlü soru önergesinde, eski Emniyet Genel Müdürü İhsan Aras'ın görevden alınış sebepleri ile Ahmet Demir'in tayininde hangi esasların göz önünde bulundurulduğunun açıklanmasını isteyecektir.[225] 14 Temmuz 1963 tarihinde toplanan CKMP Altındağ (Ankara) İlçe Kongresi'nde söz alan Niğde Milletvekili Mehmet Altınsoy şöyle konuşacaktı:

> Bugünkü gazetelerde okuduğuma göre 1944 ün tabutluk kahramanı Ahmet Demir adındaki bir avukat Emniyet Genel Müdürü oluyormuş. Bu haberi okuyunca bu «Demir Ahmet» namıyla maruf zatın CHP nin adayı olduğunu ve İstanbul'da seçim işlerini tedvir ettiğini de hatırladım. Haberin yanlış olmasını çok temenni ederim. Ama doğru ise bilesiniz ki bu maruf zatın Emniyet Genel Müdürü olarak kalmaması için Niğde Milletvekili

225 "Demir'in Emniyet U. Müdürlüğüne Tâyinin Sebebi Hükûmetten Soruldu," *Adalet*, 18 Temmuz 1963.

olarak haiz bulunduğum bütün selahiyetleri kullanacak ve bütün gücümle mücadele edeceğim.[226]

Mehmet Altınsoy'un sert üsluplu bu itirazına, *Yeni İstanbul* gazetesi yazarlarından Galip Erdem de destek verecekti:

> Hayır, CKMP Niğde Milletvekili M. Altınsoy'un endişesine hak vermiyorum. Ahmet Demir'in Emniyet Genel Müdürlüğüne getirilmesi, olsa olsa, bir şakadır. Eğer şaka değilse, nasıl bir sonuç vereceği çok merak edilen bir denemedir. Öyle sanıyorum ki, sayın yetkililer, "beşer hafızası nisyan ile malüldür" sözünün ne dereceye kadar gerçeğe yakın olduğunu ölçmek istemişler! Önce, böyle bir tayin yapılacak, sonra halkın memnuniyetsizliği karşısında hemen vazgeçilecek!... Demokrasi yolunda artık dönülemeyecek kadar ileri gittiğimiz halka rağmen hiçbir şeyin yapılamayacağı bu şekilde gösterilmiş olacak. Üçüncü bir ihtimalin varlığını düşünmeğe imkân göremiyorum. Rüyamıza girse hayra yormayacağımız böyle bir tayin elbette ciddi olamaz! Ciddi olabileceğini sanmak cidden insafsızlıktır. Ortak hükûmetin yapısını tanımamak, tecrübeli kaptanın uzağı görme gücüne inanmamaktır...
>
> Kimdir sayın Ahmet Demir? 17 yıl öncesinin İstanbul Emniyet Müdürü. Şöhreti dillere destan "tabutluklar"ın mucidi tek parti-tek şef devri için belki iyi bir memur. Ama, demokratik bir nizamda vazife görmesi mümkün değil. Bu yüzden 1946 yılında, yani CHP, henüz iktidarda iken Emniyet Müdürlüğünden alınmış. Arkasında sayısız acı hâtıralar bırakarak gitti. CHP nin yüzbinlerce oyunu da götürdü. 1950 hezimetinde "Tabutluk" işkencelerinin küçümsenmez bir payı vardır. Söylenenler doğru mu idi, yanlı mı? Ben, doğru olduklarına inanıyorum. Çünkü söyleyenlerin vatanseverliklerinden, iftirayı ahlâksızlık sayan sağlam bir seciyeye sahip olduklarından eminim. Kaldı ki, Ahmet Demir hakkındaki hüküm yanlış bile olsa değişmesi için "Tabutluk" maceraları halk önünde açıkça münakaşa edilmeli, Ahmet Demir'in hatalı bir harekette bulunmadığı ispat

226 "A. Demir'i CKMP İstemiyor," *Vatan*, 15 Temmuz 1963.

olunmalıdır. Böyle bir şey yapılmadıkça milyonlarca Türk vatandaşının zihnindeki menfi not müsbete dönmedikçe Ahmet Demir'in Emniyet Genel Müdürlüğüne getirilmesini "şakadan bir tayin" saymak zorundayız. Eğer tahminim yanlışsa. Ahmet Demir'in tayini gerçekten ciddi ise, sayın hükûmetten şimdilik şu sorunun cevabını bekleyeceğiz:

"- 17 yıl önceki vazifesi İstanbul Emniyet Müdürlüğü olan bir insan hangi üstün vasıfları yüzünden birkaç basamağı bir hamlede atlıyor ve Genel Müdürlüğe yükseliyor".[227]

Buna karşılık YTP senatörü Turhan Kapanlı ise daha ılımlı bir tavır sergileyecekti:

Hizmeti lâyıkına ve meslek taassubu içinde yetişmiş olanlara vermek, idarenin faziletidir. Mazide haksız bir muameleye maruz bırakılan ve bu sebeple manevi buhran geçiren ve duyguları değişen emniyet teşkilâtına bu mânâya gelen bir başa duyulan ihtiyaç, Ahmet Demir'i hizmete davet etmiştir. Muvaffak olmasını ve devletçe özlediğim hizmetleri yerine getirmesini dilerim...[228]

Ahmet Demir, *Zafer* gazetesi muhabirine verdiği beyanatta emniyet teşkilatında yapacağı değişiklikleri özetledikten sonra şahsını "istenmeyen adam" ilan eden YTP İstanbul İl İdare Kurulu'nun hareketini ve kararını yakışıksız ve mantıksız bulduğunu belirtip "ben bir devlet memuruyum, hizmetin icaplarını yerine getiririm, hiçbir partiye de hizmet etmem, teşkilatı da o şekilde görmek isterim" diyecekti.[229] YTP İstanbul İl Teşkilatı, Demir'in görevden alınması için Başvekil İsmet İnönü aleyhine savcılığa da başvuracak ancak savcılık, takipsizlik kararı verecekti.[230]

227 Galip Erdem, "Şakadan Bir Tâyin," *Yeni İstanbul*, 17 Temmuz 1963.

228 "Emniyet," *Kim*, Yıl 6, S. 262, 24 Temmuz 1963, s. 10-14, 13.

229 Ajlan Akıncı, "Demir: Hiçbir Partiye Hizmet Etmiyeceğim," *Zafer*, 26 Temmuz 1963.

230 Süreyya Ağaoğlu, *Bir Ömür Böyle Geçti Sessiz Gemiyi Beklerken*, Ağaoğlu Yayınevi, İstanbul, 1948, s. 173.

Metin Toker'in yönettiği dönemin önde gelen haftalık siyaset dergilerinden *Akis* ise Demir'i savunacak, YTP'yi eleştirecekti:

> Koalisyonun Y.T.P.lileri bir görevliden şikâyet ediyorlar. Görevli Emniyet Genel Müdürü Ahmet Demir'dir.
>
> Bir görevliden şikâyet etmek için Y.T.P.li olmak lüzumu yoktur. Herkes bu hakka sahiptir. Ama, bir görevliden niçin şikâyet edilir? Adamın bir icraatı, bir tutumu olur. Bir şey yapmış bulunur. O hoşa gitmez. Şikâyet edilir. Y.T.P.nin Ahmet Demir'den şikâyeti böyle değildir. Y.T.P. Emniyet Genel Müdürünün adının Ahmet Demir olmasından şikâyetçidir. Zira yeni Emniyet Genel Müdürü şimdiye kadar bir tasarrufta bulunmuş sayılmaz. Nitekim Y.T.P.de böyle bir iddiada bulunmamaktadır. Sadece demektedir ki: "Biz bu adamı istemiyoruz."
>
> Hiç böyle şikâyet görülmemiştir.
>
> Y.T.P. Demir'in 1950'den hatta 1946'dan önceki davranışları dolayısıyla alerji duymaktadır. İstanbulun eski Emniyet Müdürünü tek parti devrinin sembolü saymaktadır. Ama, şimdi artık tek parti yok ki ve ne Demir, ne Çelik hiç kimse o zamanın metodlarıyla bugün faaliyet gösteremez ki.
>
> Üstelik, "isim" alerjisine sahip olan parti de, Y.T.P. hangi Y.T.P.? Seçim zamanı, soyadı Menderes olan bir delikanlıdan yardım isteyen Y.T.P. İstanbul'a il başkanı diye soyadı Ağaoğlu olan ve Alman zevci vaktiyle Alman gazetelerine "Türkiyedeki işleri en iyi ben takip ederim. İsmim Ağaoğlu'dur" diye ilan veren bir hanımı koymuş olan Y.T.P. Daha sonraları bu alman zevcin "Biz suyun başındayız" diye mektupları ele geçip yayınlanmıştır. Menderes devrinin unutulmaz ve Ahmet Demir'i kat kat geride bırakan Ankara Savcısı Hayri Mumcuoğlu'nu listesine alıp milletvekili diye Meclise sokan Y.T.P. Ne kadar eski V.C.li varsa, ne kadar azgın D.P.li varsa, geçmiş devre bulaşmış ne kadar adam varsa bunların bir haşmetli kısmı bugün Koalisyonun muteber ortağı Y.T.P.nin etiketini taşımaktadır.
>
> Peki şimdi, bunların hepsi aforoz mu edilecektir? Menderes'in İstanbul Valisi Fahrettin Kerim Gökay "İstenmeyen Adam" mı

ilân olunacaktır? İnsanlar yaptıkları değil, taşıdıkları isim dolayısıyla suçlu bulunsalardı ortalıkta pek adam kalmazdı. C.H.P nin mallarını alınmasından Menderes'in savcılığını yapan C.H.P li Bakana kadar.

Y.T.P. nin gözü Ahmet Demir'in üzerinde olsun. Zaten bir açık rejimde yaşadığımıza göre hepimizin gözü hepimizin üstünde. Bir marifetini yakaladı mı ver yansın etsin.

Ama insaf! Süreyya Ağaoğlu'nun ağzından ['']vaktiyle şöyleydi böyleydi['] diye Ahmet Demir'den şikâyet olunduğunu duymak, insanları bırakın, dağlardaki tavşanları bile güldüren bir hareket oluyor.[231]

b- Basının Tayine Tepkisi

- Adalet Gazetesi

Ahmet Demir'in tayinini en sert bir şekilde eleştiren, DP yanlısı *Adalet* gazetesi ve gazetenin yazı işleri müdürü Cehdi Şahingiray olacaktır:

> Ahmet Demir Emniyet Genel Müdürü tâyin edilmiş. Bu haberi okur okumaz vatandaş hayretten ve biraz da dehşetten küçük dilini yutacak oluyor. Bu tâyin, İnönü'nün meşhur «Nerede bıraktıksa, oradan devam edeceğiz» sözünün tam isabetini göstermektedir. Bu sözle Ahmet Demir'in emniyet işlerinin başına getirilmesi değil, düşünülmesi bile vatandaş vicdanında ürperti yaratmaktadır.
>
> Emniyet Genel Müdürü İhsan Aras'ı ne evvelden ne de sonradan tanımamaktayız. Duyduğumuza göre sempatik bir zatmış... Bugüne kadar da Emniyet Genel Müdürü'nün, bir vatandaş olarak gözüne batacak bir hareketine rastlamadık. Bizim bilmediğimiz belki idari bazı noksanlıkları veya hatâları vardır. Değiştirilmesi veya başka bir vazifeye ister terfian, ister tenzilen nakli münasip görülmüştür. Böyle tasarruflar Hükûmet için gayet tabiidir. Bir diyeceğimiz yok. Ancak yerine gelene bakınız. Ahmet Demir...

231 "Gözdeki Mertek," *Akis*, 3 Ağustos 1963, C. 27, Yıl 10, S. 475, s. 13.

Türkiye'de Emniyet Genel Müdürlüğüne tâyin edilebilecek kimse kalmamış olsa, demokrasinin bütün icaplarile tahakkuku iddia edilen bir devirde Ahmet Demir bu mevkie getirilemez. Hatta o kadar ki, kimse bulunamıyorsa Ahmet Demir tâyin edileceğine bu makam lâğvedilir.

Ahmet Demir, Millî Şef rejiminin en sert ve en tahammülsüz yıllarında İstanbul emniyet müdür muavinliği ve müdürlüğü yapmıştır. Garbın engizisyonuna muadil olarak, siyasî tarihimize "tabutluklar" diye geçen tüyler ürpertici sistemin yaratıcısı ve tatbikçisidir.

Ahmet Demir'in 1957 seçimlerinde Beyoğlu'nda bir seçim sandığının C.H.P. hesabına kaçırılmasının idarecisi olduğu zabıtlarla tescil edilmiştir. Fiilen C.H.P. saflarında vazife almıştır. Ahmet Demir 1961 seçimlerinde Beyoğlu İlçe seçim kurulunda C.H.P. temsilcisi olarak resmen vazife almıştır.

Politikanın bu kadar içine girmiş, fiili her türlü harekette bulunmuş bir kimsenin, üstelik emniyet teşkilâtındaki icraatı da, şöhreti de vatandaş üzerinde korku yaratan bir hüviyeti de bulunursa Emniyet Genel Müdürlüğüne tâyini umumî efkârda nasıl karşılanır?...

Bu tâyini çıkarmıya teşebbüs eden Dahiliye Vekili ile Başvekilin hüsnüniyetinden şüphe edilmez mi? Üstelik gazetemize etraflı bir hususî beyanat verirken bundan bahsetmemiş olmasından dolayı serzenişte bulunan istihbarat şefimize: «Çok gizli tutuyorduk. Herkesten saklıyorduk» diyen Dahiliye Vekili Bekata'nın bu sözlerinden istikbal için bazı istidlâller [neticeleri] çıkararak tevahhuş etmemek [korkmamak] mümkün müdür?

Ahmet Demir'in Emniyet Genel Müdürlüğüne tâyini bir millî mesele halini almıştır. Bu kararın iptali için bütün siyasî partilerin, bilhassa mahallî seçimlere gidilirken, birleşmeleri lâzımdır. Bu tâyin, mahallî seçimlerin tarzı ceryanı hususunda vatandaş vicdanında endişe yaratmaktadır.[232]

Cehdi Şahingiray'ın bu yazısından iki gün sonra *Adalet* gazetesi, art arda yayınlayacağı iki başyazıda eleştirilere devam edecektir:

232 Cehdi Şahingiray, "Tüyler Ürperten Bir Tayin," *Adalet*, 16 Temmuz 1963.

Eski İstanbul Polis Müdürü Ahmet Demir, Emniyet Genel Müdürlüğüne tayin edilmiştir. Türkiye'de siyasî olayları izliyenlerin kâffesi [hepsi] yeni yetişenler müstesna sanıyoruz ki, Ahmet Demir'i tanırlar. Ahmet Demir, Milliyetçiler Derneği mensuplarına 1944 de tatbik edilen tabutluk işkencelerinin mucidi olarak şöhret (!) yapmıştır. Aynı adam, 1957 seçimlerinde İstanbul'da etrafına topladığı ipsiz, sapsız takımiyle tedhiş yapmak suretiyle seçim sandıklarını tesiri altında bırakmaya çalışmış ve Beyoğlu Seçim Kurulunu basıp oy puslalarını imha teşebbüsünde bulunmuş, eşine ender rastlanır koyu bir Cumhuriyet Halk Partilidir. Kısaca hüviyeti bu olan bir kimse, şimdi, bitaraf ve pekâlâ vazifesini yapan dürüst bir zatın idaresinde bulunan Türkiye'nin Emniyet Genel Müdürlüğüne getiriliyor. O makam ki, muvaffakiyeti için ilk şart olarak dürüstlük, kanuna saygı ve bitaraflık istiyen bir yerdir.

Ahmet Demir'in Emniyet Genel Müdürlüğüne tayini bir bakıma da iyi olmuştur. Bu tayin «C.H.P. değişmiştir. Halk nazarında kendisini sevimsiz ve korkunç gösteren bütün fena alışkanlıkları terk etmiştir. Onun şimdi bütün gayreti yalnız memlekete faydalı olmaktır» gibi bir kısım safdilleri kandıran propagandanın ne kadar gerçeklerden uzak olduğunu açık bir şekilde ortaya koymuştur. Bütün propagandalara rağmen, zaten C.H.P. Genel Başkanı «İktidara gelirsem, bıraktığım yerden başlıyacağım» dememiş mi idi? C.H.P. nin bıraktığı yerde elbette ki Ahmet Demir bulunacaktır.

Bu haber muvacehesinde bizi düşündüren ve bu yazıyı kaleme aldıran sebep başkadır. C.H.P. bakımından mesele gayet normal ise de, bu tayine muvafakat eden koalisyonun iki küçük ortağı için aynı şey söylenebilir mi? Bu her iki partinin taraftarları, Ahmet Demir ve emsali zihniyetindekilerle uzun seneler mücadele etmiş, bu uğurda tehlike ve rizikoları göze almış kimselerdir. Eğer C.H.P. tek başına iktidara gelmiş olsaydı, mesele tamam idi. O zaman C.H.P. «Ben halka bıraktığım yerden başlıyacağım diyerek oy aldım. Şu halde tasarruflarımda haklıyım» diyebilirdi. Halbuki, Türk milleti, diğer seçimlerde olduğu gibi son seçimde

de C.H.P. sine bıraktığı yerden başlama fırsatını vermedi. Çoğunluk sistemi baki kalsaydı C.H.P. nin yeri muhalefet sıraları olacaktı. Çok isabetle siyasî rotasını çizen Türk milleti nisbî temsil usulü ile yapılan seçimlerde de C.H.P. sinin iştirak edeceği bir koalisyon kurulursa, onun memleket çoğunluğunun istemiyeceği işleri yapmasına mani olacak şekilde oyunu kullanmasını bildi. O bildi ama, gelin görün ki, onun bu vazife ile tavzif ettiği mümessilleri bunu beceremiyor C.H.P. sine adeta yalnız başına iktidarda imiş gibi memleket işlerinde serbestçe at oynatmak fırsatını veriyorlar.

Ahmet Demir'in kararnamesinde Ekrem Alican'ın,[233] Hasan Dinçer'in,[234] Yusuf Azizoğlu,[235] Raif Aybar,[236] Nurettin Ardıçoğlu[237] ve Ahmet Oğuz'un[238] imzalarının bulunduğunu bir düşünün, bir de geçmiş yıllarda bu zevatın taraftarlariyle birlikte yapmış oldukları ateşli mücadelelerini hatırlayın!... Dünyada neler olabiliyormuş meğer?

Yazımıza son verirken, koalisyon partilerini elinde kolayca mıncıklanan birer hamur haline getiren C.H.P. Genel Başkanını, devlet işlerinde bilgisiz ve beceriksiz olmasına mukabil, bu gibi işlerdeki yüksek ehliyet ve dirayetinden ötürü tebrik etmek istediğimizi kaydedelim.[239]

Dahiliye Vekili Emniyet Genel Müdürünü merkez valiliğine tâyin etmiştir. Bir Vekil olarak böyle bir tasarrufta bulunmasına söyleyecek sözümüz yoktur. Elbette bir vekil kendisile beraber çalışacağı umum müdürlerini seçmekte tam bir salâhiyete ve takdir hakkına sahiptir. Vekâletin mesuliyetin omuzlarında

233 Ekrem Alican; YTP genel başkanı, devlet bakanı ve başbakan yardımcısıydı.

234 IX İnönü hükümetinde devlet bakanı.

235 Diyarbakır milletvekili, IX İnönü hükümetinde sağlık ve sosyal yardım bakanı.

236 IX İnönü hükümetinde devlet bakanı.

237 IX İnönü hükümetinde turizm ve tanıtma bakanı.

238 IX İnönü hükümetinde ticaret bakanı.

239 Adalet, "Nereden nereye," *Adalet*, 18 Temmuz 1963.

taşıdığı, tâyinlerde kanunların tesbit ettiği salahiyet hudutları ile mukayyet kalarak, memur haklarının zayi olmasına sebebiyet vermediği müddetçe ona hiç kimsenin müdahale etmemesi lâzım gelir. İdare ve siyasette Vekâlet mesuliyeti bunu icap ettirir. Onun içindir ki Emniyet Genel Müdürünün vazifesinden alınarak başka bir vazifeye tâyin edilmesine söyleyecek bir sözümüz yoktur diyoruz.

Fakat onun yerine yapılan tâyindir ki bizi bu mevzu üzerinde ısrarla durmaya sevkediyor. Çünkü bu tayinde bu gibi yüksek memuriyetler için kabul edilen tabii normlar aşılmaktadır. Emniyet Genel Müdürlüğüne yeni tâyin edilen zat uzun bir zamandan beri Devlet kadrosundan tasfiye edilmiş, emeklilik içinde eskimiş ve hatta sıhhatini kaybetmiş olan bir kimsedir. Emniyet ve İdare kadrosu içinde, bu makamı dolduracak pek çok genç ve liyakatli eleman mevcut bulunmasına rağmen bu zatın hassaten seçilerek Emniyet Genel Müdürlüğü makamına getirilmesi, devlet idaresine hakim olan prensipler bakımından kolaylıkla anlaşılır bir şey değildir.

Kaldı ki bu zat bir emniyet mensubu olarak, tek parti devrinin keyfi idaresini ve kanunsuz baskılarını şahsile temsil etmek suretile şöhret kazanmış olan bir eski memurdur. 1943 ten 1947 yılına kadar İstanbul'da Polis Müdürü olarak yaptığı kanunsuz muamelelerin tafsilâtı ve müfettiş raporları İç İşleri Bakanlığının dosyalarında mevcut olması lâzım gelir. 1944 te Irkçı ve Turancı adli takibata uğratılan ve yapılan muhakeme sonunda beraet ederek suçsuzlukları anlaşılan milliyetçilere tabutluk işkencesini tatbik eden polis müdürü odur. Örfi idarenin emrile örfi idare sınırları dışına atılmasına karar verilmiş olan yüzlerce insanı «memur harcırahı yoktur» bahanesile İstanbul Polis Müdürlüğü müteferrikasında[240] aylarca kanunsuz olarak hapseden odur. Polis müdürlüğüne işleri düşenleri veya herhangi

240 Emniyet teşkilatında hırsız, dilenci, mecnun, esrarkeş ve benzeri kimselerin ilgili makamlara sevk edilmek üzere barındırıldıkları kısım. Kaynak: Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara, 1993.

bir sebeple sanık olarak müdürlüğe getirilenleri makamında falakaya yatırarak şube müdürlerinin huzurunda bizzat döğen o dur.

1946 da Recep Peker Kabinesinde İç İşleri Bakanlığı vazifesini alan akrabasından Şükrü Sökmensüer'in himayesile, bir zamanlar Emniyet Genel Müdürlüğünde de vazife görmüştü. O zamanki muhalefet partisi mensupları bu vazife devresinin muhtelif kanunsuz tecellilerini siyasi hayatlarının birer acı cilvesi halinde hafızalarında halâ yaşatmaktadırlar. Bilhassa Egeliler bunların nelerden ibaret olduğunu pek iyi bilmektedirler.

Bu zat emekliye ayrıldıktan sonra Halk Partisine girmiş ve 1954 seçimlerinde bir zamanlar valisi olduğu Denizli'den mebus namzedi gösterilmiştir. Şimdi parti saflarından belki şeklen ayrılmakta fakat Emniyet Genel Müdürlüğüne aşırı bir partizan olarak getirilmektedir. Bu tâyinin Kasım ayında yapılacak olan mahalli idare seçimlerini tehdit eden manasını görmemek için insanın kusurlu olması lâzımdır.

Malûmdur ki polis teşkilâtı sadece belediye olan yerlerde kurulur. Bu itibarla belediyesi olan ekser yerlerde polis teşkilâtı var demektir. Ahmet Demir'in Belediye ve muhtar seçimlerinin yapılacağı bir sırada Emniyet Genel Müdürlüğüne getirilmesi, insana, polis teşkilâtı kurulmuş olan yerlerde belediye ve muhtar seçimlerinin polis baskısı altında yapılmak istendiği endişesini veriyor.

Vakia Türkiye baskı ile seçim neticelerine tesir edilebilecek bir memleket olmaktan çoktan çıkmıştır. Her türlü seçime dıştan yapılacak bir müdahalenin vahim neticeler doğurabileceğini bilmeyen yoktur. Fakat halk oyunu istihkar eden tek parti devrinin tasfiye edilmiş bu eski memuru bu hakikatten ne dereceye kadar haberdardır? Bunu bilmiyoruz.

Tek parti devrinin keyfi ve gayri kanunî baskılar tarihine icraatile adını geçirmiş olan bu zatın senelerden sonra ve yeniden Emniyet Genel Müdürlüğüne tayin edilmiş olması bizi bunun için kuşkulandırıyor. Onun şeker hastalığı ile büsbütün bozulmuş olan sinirleri, guatr ile allak bullak olmuş bulunan metabolizma-

sı bilinen ataklığına eklenerek devletin başına gaileler [sıkıntılar] açacak felâketlere sebep olursa, bunun mesuliyeti kendisile beraber, bütün bu hususiyetlerini bile bile tayini yapmış olanlara ait olacaktır. Bizden söylemesi...[241]

Cehdi Şahingiray birkaç gün sonra, bu kez isim vermeden, Ahmet Demir'i tekrar eleştirecektir:

> Diktatörlüklerde en büyük vazife polis teşkilâtına verilir. Bu polis teşkilâtı demokratik memleketlerden farklı olarak iş görürler. Bu farklı işlerinin ve büyük vazifelerinin karşılığı olarak ta durumları da pek itibarlıdır. İtibarları hükûmet nezdinde ve devletin robot yüksek memurları nazarındadır. Fakat halktan, yeni diktatörlük baskısı altında inliyen vatandaştan gördükleri korku ve nefretin karışımı bir sahte hörmettir.
>
> Diktatörlüklerde polis te vatandaşın ıstırabını hissetmekte, demokrasilerde olduğu gibi, halkın yalnız emniyetini, devlet nizamının koruyucusu hüviyetini taşımayı arz etmektedir. Ama şefleri hele daha yüksek rütbelileri ekseriyetle sadist ve korkunç vicdanlı kimselerdir. Bu polis şefleri vatandaşı ezdiği gibi, vatandaşı ezdirmek için de polisi ezmektedirler.
>
> Diktatörlüklerin emniyet şefleri, diktatöre ve diktatörün çevresindekilere karşı hürriyet, insan hakları mücadelesine girişenleri, girişmeye teşebbüs edenleri, birgün bu uğurda savaşmıya müsait olanları bertaraf etmek için binbir entrika, binbir metodla suçlandırmaya, kazalara kurban etmiye, hâdiseler tertiplemeye çalışırlar. Bu tertipleri neticesi kurbanlarını tabutluklarla, ışık odalarile, tırnak sökmelerile, kovalarla sular döküp, ayazda bırakmalarla, dayaklarla inletirler, işkenceler yaparlar.
>
> Münevver bir insan, istikbal vaad eden bir genç onlar için tehlikeli bir mahlûktur. Onun evinde ilim kitapları, hukuk eserleri yığılmıştır. Polis şefinin bir korkunç eli bu eserlerin arasında birkaç muzir neşriyattan sokuverir. Ertesi günü diktatörün polisleri eve baskın yaparlar. Kendi ellerile koydukları gibi muzir neşriyatı o kıymetli ilim eserlerinin arasından büyük bir suhuletle [kolaylık-

241 "Bizden Söylemesi," *Adalet*, 19 Temmuz 1963.

la] bulup çıkarırlar. O münevver, o istikbal vaad eden genç derhal damgayı yemiştir. Ya Komünisttir, ya ırkçıdır, ya da mürtecidir.

Bir genç ileri fikirlidir. Demokrasi hayranıdır. Tam demokrat inamşlıdır. Vatanın kalkınması, milletin refah ve saadetinin tahakkuku için çırpınmaktadır. Pervasızdır. Her yerde, her toplulukta bu temiz ve asil fikrini cesaretle söylemekten ve savurmaktan çekinmemektedir. İşte, bu da polis şefinin tâkip ettiği ve kurban etmek için tertiplerine mevzu olacak vatandaştı. Yine birgün meçhul bir el o gencin cebine bir küçük paket eroin bırakıverir. Beş on adım ötede bekliyen polis şefinin adamları birden üzerine çullanırlar. Ellerile koymuş gibi eroin paketini derhal bulup çıkarırlar. Bir vatandaş, bir hak ve hürriyet âşığı daha böyle katledilir.

İstenmiyen gazeteci, hoşlanılmıyan gazeteler bu korkunç polis şeflerinin terör ve baskısı altındadırlar. Karakollara düşen gazeteciler olur. Kapatılan gazeteler bile vardır. Hattâ ve hattâ bu polis şeflerinin tertip ettiği ekiplerle tahrip edilen gazete matbaaları bile görülmüştür.

Diktatörün soyu sopu rezalet çıkarır. Sarkıntılık eder, tecavüzde bulunur. Polis şefi onu himaye eder mağduru hırpalar, döver, o memleketten kaçacak hale getirir.

Diktatörün oğlu, eşi dostu zevk için kaza yapar, yaralanan olur ölen olur. Suçlu diye tesadüfen orada bulunan masum bir şoför yakalanır. İnsafa göre, ya para mukabili ya da dayak ve işkence neticesi suçu yüklenir. Polis şefi yine vazifesini yapmıştır.

Diktatör polis şefleri için daha neler ve neler anlatmak mümkündür. Yıkılan diktatörlüklerin, ister harplerle ister halk isyanlarile, isterse cebri seçimlerle olsun tarihe intikallerinden yıllar ve yıllar geçmiş olmasına rağmen, tüyler ürpertici diktatör polis şeflerinin hikâyeleri bugün dahi bütün tazeliği ile ibretle nakledilmektedir.[242]

Gazetenin sahibi Turhan Dilligil de T.D. rumuzuyla yayınladığı fıkrada şu mizahî yorumda bulunacaktır:

Tek parti devrinin ve Millî Şef idaresinin ünlü polis şefi Ahmet

242 Cehdi Şahingiray, "Gestapo Şefi!," *Adalet*, 21 Temmuz 1963.

Demir bey dünkü gazetelerden birine beyanat verip: «Tenkidlere icraatımla cevap vereceğim!» demiş.

Gördünüz mü başımıza geleni?[243]

- Zafer Gazetesi

DP yanlısı *Zafer* gazetesi yazarlarından Fatin Fuad da bu tayini eleştirecektir:

> Halk Partisi iktidarının en ceberut bir manzara arzettiği yıllarda İstanbul Emniyet Müdürü olarak vazife görmüş olan Ahmet Demir, uzun bir menkûbiyet [düşkünlük] devresinden sonra bu sefer de Emniyet Umum Müdürlüğüne getirilmiş bulunmaktadır.
>
> Bu tâyinin bilhassa muhalefet mehafilinde ve hattâ iktidarın diğer ekleme kanatlarında hoş karşılanmadığı görülüyor. Endişeler yalnız kulaktan kulağa fısıltılardan da ibaret kalmamış, sual takrirleriyle büsbütün açığa vurulmuş ve resmiyete dökülmüştür.
>
> Hemen şunu ifade etmek isterim ki, muhalefetin bu çeşit direnişi ilk bakışta mantığa pek uygun düşmüyor. Siyasî münasebetlerin bir yay kadar gergin olduğu bir memlekette, ikdirar kadrosunun Hükûmeti; Emniyet Umum Müdürlüğü gibi ustura keskinliğindeki bir makama elbetteki itimad ettiği ve kendinden olduğuna emin bulunduğu bir kimseyi getirecektir. Ve yine elbetteki hasım taraf da o kimseden yalnız memnun olmamakla kalmıyacak, aynı zamanda ondan rahmet ummaya da hakkı olmıyacaktır. Bu takdirde böyle bir tâyin ne kadar itiraza mâruz kalırsa, iktidar amaline hizmet ölçüsü bakımından, isabeti de o derece ortaya çıkar. İşte muhalefetin direnişini mantıka bağdaştıramayışımın sebebi de budur.
>
> Lâkin bu tâyin keyfiyeti tamamiyle başka yoldan ele alındığı takdirde, o zaman da hayret etmemenin mümkün olamıyacağı pürüzsüz bir hakikat kıvamında meydana çıkıveriyor.

243 T.D., "Açılsın Demir Kapı," *Adalet*, 18 Temmuz 1963.

Şahıs olarak Ahmet Demir her yere tâyin edilebilir. Kendisi Türk vatandaşıdır, âmme haklarından mahrum değildir, memuriyete mâni bir hali yoktur. Hattâ hiç belli olmaz getirdiği bu makamda ümidlerin fevkinde veya iddialar hilâfına muvaffak da olabilir. Ama, mânâ olarak bu zatı böyle bir mevkie getirmek de muhakkak ki siyasî hatâların en büyüğüdür ve bunun zararı muhalefetten ziyade mutlaka ve mutlaka yine Halk partisine dokunacak ve bu teşekküle karşı son zamanlarda iyice hassasiyet getiren millî vicdan bir kere daha, hem de bir hayli esaslı olarak burkuntu duyacaktır.

Ahmet Demir; yukarda da hatırlattığım gibi, Halk Partisinin en hadid [öfkeli] ve şedid [şiddetli] bir devresinde İstanbul Emniyet Müdürlüğü yapmış, tabutluk fâciasının kahramanı olarak bilinmiş, pek çoğunda hiçbir sun'u taksiri olmadığı halde, Parti tarafından perde arkasında çevrilen fırıldakların netice ve mesuliyetini tereddütsüzce deruhte etmiş, bütün İstanbul matbuatını fuzulî davranışlarla küstürmüş ve gocundurmuş, İstanbul halkını yıldırmış, vatandaşlara karşı polisi bir öcü kıyafetine sokup kâbuslaştırmış, Halk Partisi iktidarı ile Millet arasındaki uçurumu hot-zotla gidereceğine inanmış ve bunu her fırsatta tatbika koymuş bir zattır. Haklı veya haksız vatandaş onu böyle tanımaktadır ve bilhassa İstanbulludaki bu intibaın tashihini gerektirecek hiçbir sebep de zuhur etmiş değildir. Bir an için bütün bu iddiaların toptan hilâfı hakikat [gerçek dışı] olduğunu kabul etsek bile, bu hüsnüniyet, bir kere siyasî ve idari şöhreti böyle olan bir zatın, bu sefer de Emniyet Umum Müdürlüğü pâyesiyle taltif ve tatyibini [gönlünü hoş etme] politika zekâsı ile bağdaşır bir keyfiyet olarak kabul için yine de yetmiyecek ve hattâ bütün eşkâliyle orta yerde sırıtıp kalacaktır.

Hem kaç türlü hatâ?... Evvelâ iktidara ortak diğer partilerin ve o partilerin temsil ettiği vatandaşların kâffesi [tamamı] de, Halk Partisinin o devirlerdeki ef'al [işler] ve harekâtından el'an muztariptirler. Halk Partisi yepyeni bir halka yakın bir zihniyetle geçmişin bu menfi hatıralarını silmeye uğraşacak yerde onlara büsbütün hayat vermenin ve yaraları yeniden deşmenin yolunu

aramaktadır. Böyle bir siyasî çarpıklığı tahfii için veya mâzur kabul etmek için akıl ve izan delâletiyle sebep ve bahaneler bulmak kabil midir? Demek ki bu parti bugün ikidara ortak olan diğer partilere ve onların mensuplarına bile aldırmamakta ve bir çeşit meydan okuma durumuna geçmiş bulunmaktadır. Nerede kaldı ki muhalefet?...

İyi ama acaba Halk Partisi bundan ne kazanacaktır? Gizli hesapları bilemediğim için; bana kalırsa hiç!

Geçmiş devirde, Büyük Millet Meclisinde Halk Partisi muhalefeti ile iktidar arasındaki bir çatışmayı daima hatırlarım. Faik Ahmet Barutçu[244] merhum kürsüye çıkmış ve iktidar cenahına hitaben aynen şöyle demişti:

- «Haklısınız. Mazide çok hatâlar işledik. Kusurlarımız büyüktür. Fakat şimdi anlıyor ve pişmanlık getirmiş bulunuyoruz. Bu hatâ ve kusurları biz bir daha işlemiyeceğiz. Ama sizler de ayniyle işlemememize çalışmalısınız»

Fakat anlaşılıyor ki, iş hiç de öyle Faik Ahmet Barutçu'nun söylediği gibi değil! İnsanlar bir kere kusur etmiye alışmayagörsün, acze düştüğü gün bütün bunları takdir ediyor ve ef'alinin muhasebesini salim bir yekûna kavuşturuyor da; tekrar kuvvet ve kudrete tesahüp ettiği anda yine aynı yolun yolcusu oluveriyor. İntibah doğrusu çok zor şey! Bir musibet bin nasihattan evlâdır, derler ya; sakın inanmayınız, o lâftır o!...[245]

Fatin Fuad, bir sonraki yazısında ise YTP İstanbul İl Teşkilatı'nın, Demir'i "istenmiyen adam" ilan etmesine değinecektir:

Emniyet Umum Müdürlüğüne yapılan tayindeki isabetsizliğin ve siyasi hatânın; neticeleri daha ziyade Halk Partisine raci olacağı için üzerinde fazla durmayı ben zait [lüzumsuz] görüyorum. Siyasî

244 Faik Ahmet Barutçu (1894-1959), 1939 yılında CHP'den milletvekili seçildi ve vefatına kadar da (1954-1957 dönemi hariç) CHP milletvekilliğini sürdürdü. Birinci ve ikinci Hasan Saka hükümetlerinde devlet bakanlığı ve başbakan yardımcılığı yaptı. Kaynak: www.kimkimdir.gen.tr/kimkimdir.php?id=1054

245 Fatin Fuad, "Siyasî Harakiri," *Zafer*, 22 Temmuz 1963.

isabet bulunmayan bir harekette idarî isabetin de olmaması şart ve mutlak değildir. Şimdi bizim en büyük ve en samimî temennimiz; yeni Umum Müdürün vazifesinde tam bir başarı kaydetmesi, aleyhinde haklı olarak yerleşmiş bütün siyasî ve idari endişeleri silmesi, emniyet ve asayiş kademelerine şu veya bu partiye değil de; doğrudan doğruya millet yekûnuna hizmet zihniyetini yerleştirmesi, polisi korkulur olmaktan çıkartıp sevilir hâle getirmesi: Emniyet Teşkilâtına bir hayli sarsılan prestijini, batılı bir mâna ve idrâk çerçevesinde yeniden kazandırması ve bütün bu mevzularda kişilere ve zümrelere şirin görünmek sakameti [bozukluğu] yerine sadece milletçi ve memleketçi bir yolda gitmeyi tercih etmesidir.

Bütün bunları 1946 günlerinin İstanbul Emniyet Müdüründen beklemek ve ummak belki biraz tuhaf görülür ama; neden olmasın? Ben bu hususta bedbin değil, bilâkis nikbinim [iyimserim]. Yeni Emniyet Umum Müdürü, mühim bir mevki işgal eden bir idare adamının kendini siyaset girdabına kaptırması takdirinde mânen ne büyük kayıplara uğradığını, millî vicdanda nasıl mahkûm edildiğini bizzat kendi nefsinde denemiş; takriben onbeş yıllık bir menkûbiyette [düşkünlükte] bunun anısını çekmiş ve kendisine tekrar bir vazife verildiği anda da meydana gelen reaksiyonla bu ezâ verici hâtıraların henüz ve hâlâ zihinlerde mahfuz bulunduğunu görmüştür. Kendisi hiç şüphe yok ki, bu tayini maziden müdevver kötü izleri silebilmek ve mâşeri vicdanla barış görüş olmak için bir fırsat ve nimet telâkki edecektir. Bunun aksini tasavvur ne akla, ne mantığa, ne de iz'ana uygun düşer.

Bu tahminim tahakkuk ederse; Halk Partisi; Ahmet Demir beyde umduğunu bulamıyacağı için hüsrana uğrayacaktır.

Ancak bundan birkaç gün evvel Yeni Türkiye Partisi İstanbul İl Teşkilâtının Ahmet Demir'i «istenmiyen adam» olarak ilân etmesi de bir başka cepheden hayli düşündürücü bir davranış olmuştur. Yeni Türkiye Partisi muhalefet değildir; iktidara müsavi [eşit] şartlarla ortaktır. Hükûmet: Yeni Türkiye Partisinin gıyabında veya onun arzusu hilâfına bir siyasi tayin yapamaz. Ama, gelin görün ki, Hükûmet hem bu tayini yapıyor, hem de yine hükûmetin diğer bir parçası tayin edilen şahsı «istenmiyen adam» ilân ediyor. Sadece

bu misal bile Yeni Türkiye Partisinin Hükûmet içindeki mevcudiyetini mânâ ve madde olarak zahir kılacak kifayettedir. Demek ki, ortada bir garip vaziyet var. Yeni Türkiye Partisi genel merkez olarak bir bakıma hükûmettir ve aynı zamanda Hükûmetin hâkim kanadına sadece metbûdur [tâbidir]. Teşkilât olarak ise Yeni Türkiye Partisi muhalefettir ve Hükûmetle gerek mânen, gerek maddeten hiçbir rabıtası veya ona karşı hiçbir mükellefiyeti yoktur.

Daha fazla bir şey söylemiye gönlüm razı olmuyor. Ama, yazıma son vermeden; Halk Partisine karşıdır diye, küme küme ve yığın yığın vatandaşın rağbet ve itimadına mazhar olmuş bir partideki bu siyasi cürcunanın hem içtimaî, hem siyasî mânada Emniyet Genel Müdürlüğüne yapılan tâyinden çok daha vahim ehemmiyette olduğunu söylemeden de edemiyeceğim.[246]

- Vatan Gazetesi

Ahmet Demir'in tayinine itiraz edenler arasında *Vatan* gazetesi yazarları Mehmed Kemal ile Fethi Giray da yer alacaktır. Fethi Giray, itirazını şu fıkrayla dile getirecektir:

Eski İstanbul Emniyet Müdürü Ahmet Demir, aradan 17 yıl geçtikten sonra tekrar Emniyet Umum Müdürlüğüne tâyin edilmiş.

Bu olaya çok sevindik doğrusu! Hazretin mucidi bulunduğu «TABUTLUK» fiatları, bundan böyle ucuzlayacak demektir.[247]

Mehmed Kemal ise şöyle yazacaktır:

Emniyet Genel Müdürlüğüne Ahmet Demir tayin edilmiştir; kendisini bilmem, görmedim, tanımam. Ama Ahmet Demir hayali bizim kuşağın hafızalarında, bir *Gestapo* şefi, bir NKVD[248] memuru gibi yaşar. Adı geçtikçe, ortalığı bir korku kaplar.

246 Fatin Fuat, "Bir Garip Durum," *Zafer*, 29 Temmuz 1963.

247 Fethi Giray, "Eller Gider Mersine," *Vatan*, 16 Temmuz 1963.

248 NKVD, "Halkın İçişleri Bakanlığı" anlamını taşıyan "Narodnyy Komissariat Vnutrennikh Del Diél"in kısaltmasıdır. NKVD, Sovyet Rusya'nın devlet işleriyle meşgul olan bir hükümet dairesiydi. NKVD, en çok Sovyet Rusya'nın gizli polis teşkilatı olan GUGB (Devlet Güvenliği Ana Direktörlüğü) ile tanınır. Kaynak: "NKVD", http://en.wikipedia.org/wiki/NKVD

FELAKET Mİ

Kimdir bu Ahmet Demir? Bir devlet memuru. Okulunu bitirmiş, türlü devlet kademelerinde memurluk etmiş, kaymakamlıklarda, emniyet müdürlüklerinde, valiliklerde bulunmuş, sonra da emekliye ayrılarak kendi özel hayatını yaşamağa başlamıştır. Biyografisinde emeklilikten sonra İstanbul'da avukatlık veya ticaretle uğraştığından söz ediliyor. Gazetede çıkan resminden, Bakanla birlikte tebessüm edişinden anlıyoruz ki Emniyet Genel Müdürlüğü makamına oturmuştur. Bu oturuşu, Cehdi Şahingiray, ['']milli bir felaket olur['] diye vasıflandırıyor. Başka gazetelerimiz endişeli manşetler atıyorlar.

SİLİK KALIYOR

Ahmet Demir'in *Vatan*'da çıkan resmine bakıyorum: iri kıyım olmasına rağmen [Dahiliye Vekili] Hıfzı Oğuz Bekata dostumuz bile yanında sönük kalıyor. Hıfzı Oğuz'un belirli bir yüz ifadesi çakmak çakmak gözleri vardır. Ahmet Demir bunları silmiş sadece kendisine bakılmasını istiyen bir davranışla fotoğrafa hakim olmuş. Geniş omuzları, uzun görünen boyuna nazaran saçsız başı biraz küçük kalıyor. Koyu renk kostümü, itina ile bağlanmış kravatı ile, fotoğraf çektirmeye, objektif karşısında durmaya alışkın olduğu anlaşılıyor.

- «Hey gidi günler, hey, şu Hıfzı bile başımıza bakan oldu» gibilerden bir duruşu var.

İŞİN ASLI

Belki de bütün bunları, kendisine peşin hükümlerle baktığımdan çıkarıyorum. Demir Bey hiç de böyle olmayabilir. Adı etrafında söylenenleri yapmamıştır. Tabutları ona mal edenlere memur olduğu için çıkıpta:

- «Tabutluklar benim eserim değildir. İşin aslını size bir anlatsam, küçük dilinizi yutarsınız...» bile diyememiştir. Diyeceği günler gelince de iş işten geçmiştir. Şimdi Emniyet Genel Müdürlüğünü kabul edişi bir cesaret işi olarak da görülebilir.

Bir dönemin bütün kusuru bir adamın sırtına yüklendikten sonra, şimdi dönüp dolaşıp aynı görevi nasıl kabullenir, diye de sorulabilir.

DÜZENLEYECEK

Zaman herşeyi alıp götürür. İnsanları değiştirir. ['Bu Ahmet Demir sizin bildiğiniz gibi değil['], diyenler var. Bunların sözlerine pek ısınamıyorum.

Bazıları da, ['emniyet işlerimiz o kadar laçka olmuştu ki, bu Ahmet Demir'den başka kurtaracak, işleri düzeltecek kimse bulunamadı, onun için buraya getirildi['], diyor. Belki bu da doğrudur. Polisi ıslah edecek, zabıtaya eski intibalarını kazandıracak, maneviyatı bozulmuş mesleği düzenleyecek adam budur. Psikolojik, moral tedaviyi belki o biliyordur.

Kimbilir.

PAŞA DEĞİŞTİ

Bazıları da ['İsmet Paşa bıraktığı yerden başlıyor['], diyorlar. Bununla, İsmet Paşanın bir terör, bir tedhiş devrini getireceğini söylemek istiyenler var. Ama bakın İsmet Paşa, acaba 1938 ile 1948 arasında gördüğümüz İsmet Paşa mıdır? İsmet Paşa'nın da dayandığı kuvvetler o yılların kuvvetleri değildir. Eğer öyle olsa, bir Ahmet Demir'le iş bitmez ki, öteki sevimliliğini kaybetmiş adamları da birer birer göreve tâyin etmesi gerekir. Oysa onların çoğu şimdi hayatta bile değiller.

DEHŞET Mİ

Ahmet Demir gerçekten bir vazife adamı ise, bir basın toplantısı yaparak, sevimsiz görünen şöhretini silecek, durumu açıklıyacak, icraatı ile de eski Ahmet Demir olmadığını gösterecektir. Bunu yapmak adı etrafında korku yaratılmış, kamuoyuna «persona non grata»[249] olarak tanıtılmış bir insan için bulunmaz fırsattır. Başbakanlığın önünden geçiyordum. Genç gazeteciler, süratle giden bir polis arabasını göstererek:

- «Ahmet Demir geçiyor...» dediler.

Bu sözlerde bir korku, bir çekinme vardı.

Herhalde Ahmet Demir korku salan adıyla bu memleketin emniyetini yönetmiyecek. Anayasanın kendine verdiği yetkileri kulla-

249 Latince "istenmeyen adam" anlamında olup diplomatik bir terimdir.

nacak. Anayasanın vatandaşa verdiği yetkileri savunacak, memleketin bir kanunlar memleketi olduğunu gösterecektir.

Çocuklara yapıldığı gibi:

- «Sus öcü geliyor...» diye geçirdiğimiz korkulu günleri, her halde, çok geride bıraktık.

Ahmet Demir de nihayet bir genel müdür... Bu memlekette onun gibi nice genel müdür var!...[250]

- *Akis Dergisinin Yazısı*

Mehmed Kemal'in bu yazısından birkaç gün sonra İsmet İnönü'nün damadı Metin Toker'in sahibi olduğu *Akis* dergisi, Ahmet Demir'i savunan bir makale yayınlayacaktı:

Bu hafta, devletin gerçekten çok önemli bir mevkiine yapılan tâyin çeşitli çevrede küçük çapta bir kıyametin kopmasına yok açtı. Adı tek parti devrinin bazı usullerinin sembolü haline gelmiş olan bir kimse, İstanbulun unutulmaz polis müdürü Ahmet Demir, Emniyet Genel Müdürlüğüne tâyin olundu. Ahmet Demir adının bir alerji konusu olacağından Hükümette hiç kimse elbette ki şüphe etmemekteydi. Hattâ bu vesileyle "tabutluk" hikâyelerinin de yeniden ortaya çıkarılacağını bilinmekteydi. İki uç, komünistler ve Turancılar karşılarında yeminli bir düşmanlarını bulacaklardı. Ama onların yanı sıra, ne komünistlik ve ne Turancılıkla alâkası olan, iyi niyet sahibi çok kimse de Ahmet Demir ismi karşısında tadsız hatıralarını hatırlayacaklar bunların bazıları tüylerinin diken diken olduğunu bile hissedeceklerdi. Buna rağmen Hükümet Ahmet Demir'i çok önemli Emniyet Genel Müdürlüğüne getirmekte fazla tereddüt göstermedi tâyin C.H.P nin Koalisyon ortaklarının dahi Kabinede tepkisini çekmedi. Bir zarureti bilenler, bunun icabı konusunda zarureti bilmeyenlerin hissi tepkisinden elbette değişik davranışa sahip olacaklardır.

Hükümette, Emniyet teşkilâtının bir baştan ötekine elden geçirilmesine, daha doğrusu ona bir çeki düzen verilmesine ve bu

250 Mehmed Kemal, "Öcü değil ya," *Vatan*, 18 Temmuz 1963.

teşkilâtın devlete güven telkin eden bir müessese haline getirilmesine lüzum görmeyen kimse yoktur. Bazı son hâdiseler bunu büsbütün elzem hale sokmuştur. Emniyet telkin etmeyen bir emniyet teşkilâtının faydadan çok zarar verdiği, kime çalıştığı bilinmeyen bir takım kimselerin buraya sızmış olduğu anlaşılmıştır. İşin bir başka cephesi, İhtilâlden sonra itilip kakılan teşkilâtın, kendisini elinden tutup moralini yükseltecek ve onu vazife yapabilecek hale getirecek bir başa olan ihtiyacıdır. Bir baş ki, polis ona güvenebilsin. Bunun, teşkilâtı bilen, bu sahada ihtisası olan, otoriter tanınan ve dürüstlüğü, namusu şüphe götürmeyen bir kimse olması gerektiği üzerinde ittifak hasıl oldu. Bunun üzerine gözler, bu vasıfları taşıyan bir adama, Ahmet Demir'e çevrildi.

Demir farkı

Ahmet Demir Hukuk Fakültesini bitirdikten sonra Viyana'da Kriminoloji ihtisası yapmış, muhtelif nahiye müdürlüklerinde ve kaymakamlıklarda vazife almış, İstanbul'a evvelâ Polis Okulu Müdürlüğü vazifesiyle gitmiş, oradaki başarısı üzerine Emniyet Müdürü olarak hizmet etmiştir. Tek parti devrindeki icraatının tepkisi bir tarafa, her şey Demir'in iyi bir icraatçı ve emniyetçi olduğunu ortaya koymaktadır.

Ahmet Demir'in vazifeye daveti, İçişleri Bakanı Hıfzı Oğuz Bekata tarafından yapıldı. Tayin kararnamesinin imzalanmasından altı gün evvel Ahmet Demir İstanbul'daki evinden arandı. Arayan İçişleri Bakanlığı Özel Kalemiydi. Demir bir an şaşırdı. Acaba niçin arıyorlardı? Birkaç saniye sonra karşısında İçişleri Bakanı Hıfzı Oğuz Bekata vardı. Bekata, Demir'e Emniyet Genel Müdürlüğü vazifesini teklif etti. Demir evvelâ kabul etmek istemedi. Çünkü İstanbul'da son derece iyi bir işi ve huzuru vardı. Emniyet Genel Müdürlüğünün, hele bu sıralarda ne derece yıldırım çeken bir yer olduğunu biliyordu. Fakat başka faktörler, Demir'e kararını değiştirtti. Teklifi memnuniyetle kabul edeceğini söyledi. Ahmet Demir bu vazifeyi kabul etmekle evvelâ memlekete hizmet edeceğini, sonra da çok evvelden alınmış bir azil kararının D.P. devri sırasında haksız olduğunu ispat edeceğini ümid etmektedir. Telefonda İçişleri Bakanına vazifeyi kabul ettiğini bildirdik-

ten sonra hareket için hazırlıklarını yapmağa başladı. Kısa bir süre sonra da Ankara'ya geldi. İşin formalite tarafı halledilmiş, kararnamesi hazırlanıp imzalanmıştı. Selefi İhsan Aras ise bir suçu olduğundan değil, sadece bir parça pasif bulunduğundan ve meslekten olmadığı için Merkez Valiliğine nakledilmişti.

Demir İçişleri Bakanı ile görüştükten sonra hemen vazifeye başladı. Eski emniyetçinin vazifeye 17 yıl sonra tekrar yeniden başlaması, emniyet teşkilâtı arasında memnuniyet uyandırdı. Kendilerinden olan ve kendilerini bilen bir başa sahip oluyorlardı.

Ak koyun – kara koyun

Şimdi Demir'in icraatına intizar edilmektedir. Demir bu icraatıyla tek parti devrindeki icraatının tepkisinin o günün bir icabı olduğunu ispat etmeye çalışacak ve demokratik rejim, çok partili hayat içinde emniyet teşkilâtının başında teşkilâtın meselelerine çare aramaya uğraşacaktır. Ahmet Demir'in, icraatından ziyade bir sembol olarak hücuma uğradığı bir gerçektir. Zira, nihayet İstanbul Emniyet Müdürü olarak vazife görmüştür. Başında bir Emniyet Genel Müdürü olmuştur, başında bir İstanbul Valisi olmuştur. Emir aldığı bu kimseler sonradan makbul şahıslar olarak itibar görmüşler, Ahmet Demir ilâhlara kurban edilmiştir. Ancak Demir'in bugün başarı kazanması, hiçbir uçta ifrata kaçmamasıyla kabildir: Ne rejimin demokrasi olduğunu unutmalıdır, ne de yapılan, hücumlar onda bir eziklik uyandırmalıdır. Nihayet Basınla münasebetini de şüphesiz İstanbul Polis Müdürüyken tanzim ettiğinden başka türlü tanzim edecektir.[251]

- *Akis'in Yazısına Tepkiler*

i. Yarın Dergisi

Akis'in bu yazısına karşılık Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi öğretim üyesi Prof. Aydın Yalçın'ın[252] yayınladığı *Yarın* dergisi, Ahmet Demir'in tayinine itiraz ederek cevap verecektir:

251 "Emniyet," *Akis*, 20 Temmuz 1963, C. 27, Yıl 10, S. 473, s. 16-17.

252 Aydın Yalçın (1920-1994), YTP kurucuları arasındaydı. Yalçın hakkında kısa bir biyografi için bkz. "Aydın Yalçın", http://tr.wikipedia.org/wiki/Aydın_Yalcin

Koalisyon hükûmetinin C.H.P. kanadı, son günlerde bir tayin yaptı ve Emniyet Genel Müdürlüğüne Ahmet Demir'i getirdi. Bu tayin, hafızası isyan ile malûl olmayanların hatıralarını tazeleyerek ta 1934-44 senelerine kadar bazı çağrışımlar yaptı. Bu devirler Harp seneleri olmakla beraber, tek parti devrinin, memleket sathında en koyu bir şekilde hüküm sürdüğü ve bunun bir neticesi olarak Polis devletinin bütün icaplarıyle tatbikat gördüğü zamanlardı. Sorgusuz ve sualsiz insanların tevkif edildiği, işkencelere maruz kaldığı ve bu işkencelerin itiraflarla ve resmi beyanlarla teyid edildiği bir zamandı. Gerçekden bu devreye rastlayan meşhur davalardan birinde, sanıklar acı acı kendilerine yapılan işkencelerden bahsedip, tabutluklara atıldıklarını mahkeme önünde iddia edince, davanın savcılığını yapan zat «Biz bunları huzurunuza, vatan hainleri, caniler ve katiller olarak getirdik. Bunları Perapalas otelinde yatıracak değildik. Onlar müstahak oldukları muameleyi görmüşlerdi. Elbetteki onlara her nevi zulüm yapılmıştır ve yapılacaktır.» demekten kendini alamıyarak, acı gerçekleri ortaya koymuştu.

Bu devir kapanınca memleketimizde siyaset mevkiinde bulunanların hüsnüniyetleri ile çok partili devre geçilmiş ve insan hak ve hürriyetlerinden bahis edilen, bazı hakların mevcudiyetleri ileri sürülebilen, basın hürriyetinin mümkün mertebe gerçekleştiği demokratik bir düzene girme çabası içersine girilmişti. Bunun icapları, az çok yerine getirilmeğe başlanmış ve tek parti devrinin, bu zihniyet içersinde yetişmiş olanları, yeni düzene ayak uyduramadıkları için, yavaş yavaş tasfiye edilmeğe başlanılmıştı.

1950'de iktidar değişmesi tek partiden kalma idarecilerden yeni düzene uyamıyacakları geçmiş icraatları ile sabit olanları tasfiye etmiştir ki, bunların arasında, şimdi Emniyet Genel Müdürlüğüne getirilen Ahmet Demir de vardı.

Tek parti düzeni içersinde, ismi bazı nahoş hâdiselere haklı veya haksız olarak karışmış bulunanların, yeni demokratik anlayış içerisinde geriye çekilmeleri kadar normal bir hareket olamazdı. Bu icap yerine getirildikten tam 13 sene sonra, yeniden kurulan çok partili, demokratik bir hukuk devleti anlayışı içersinde, ar-

tık tek parti devrinin idarecilerine elbetteki yer olmamak icap ederdi. Ama gelin görün ki, koalisyonun C.H.P. li kanadı, bu lâzimeden uzak bir tutum içersinde, eski devirlerini hatırlama ve hatta tesis etme havası içersinde, bazı tayinler yapmak yolunu ihtiyar etmekte daimi bir inat göstermektedir. Bundan vazgeçmek niyetinde olmadığı da, yapılmakta olan tenkitleri kulak arkasına atmasından anlaşılmaktaydı. Bununla beraber işaret etmek gerekir ki, koalisyonun C.H.P kanadının en aşırı sözcüsü bulunan bir haftalık dergi bile, bu tayini tam bir tasviple karşılamamış bulunuyordu.

Filhakika bu dergi «Emniyet» başlığı altında yayınladığı bir yazıda, «Adı tek parti devrinin bazı usullerinin sembolü haline gelmiş olan bir kimse, İstanbul'un unutulmaz polis müdürü Ahmet Demir, Emniyet Genel Müdürlüğüne tayin olundu. Ahmet Demir adının bir alerji konusu olacağından hükumette hiç kimse elbette şüphe etmemekteydi. Hatta bu vesileyle «tabutluk» şikayetlerinin de yeniden ortaya çıkacağı bilinmekteydi. İki uç, komünistler ve Turancılar karşılarında bir düşmanlarını bulacaklardı. Ama onların yanı sıra ne komünistlik ve ne de Turancılıkla alâkası olan, iyi niyet sahibi bir çok kimse de Ahmet Demir ismi karşısında tatsız hatıralarını hatırlayacaklar, bunlardan bazıları tüylerinin diken diken olduğunu bile his edeceklerdi» denilmek suretiyle, tayindeki isabetsizliği belirtmeğe çalışmak, ve bundan sonra da bin dereden su getirmek suretiyle tayinin adeta mazur görülmesinin mucip sebeblerini bulmakta bir hayli gayret sarf edilmişti. Gene aynı dergi yazının bir yerinde «Tek parti devrindeki icraatının tepkisi bir yana» demek suretiyle, Demir'in tek parti devrinin meşhur bir kahramanı olduğunu tekrar teyid ediyordu.

Bundan daha önemli olan nokta, bu mevkie getirilen Ahmet Demir'in, aynı dergiye «Bir mülâkat» başlığı altında yazmış olduğu makaleydi. Gerçekden bu makalede, polisin iştigal mevzuu olan meseleler sıralanmakta ve bundan ayrı olarak Türk polisi hakkında bir hükme varılmak istenilmektedir. Bunda, 1944-1950 devresi polisinden bahsedilmemesi calibi dikkattir. 1950-1960

devresi arasında esas görevlerinin bozulduğuna işaret edilen polis davranış ve zihniyetinin, her halde 1944-50 devresi arasındaki zihniyet ve tutum içerisinde getirilmesi de arzu edilmemelidir. Eğer, ıslâhattan maksat, bu devrin, yani tek parti devrinin polisi ise, buna teşebbüsden vaz geçilmesine şiddetle ihtiyaç vardır. Aksi halde, tek parti devrinin tesisi yollarının arandığı hakkındaki kanaatin daha da kuvvetlenmesi mümkündür. Bundan da en fazla zarar görecek olan teşekkül de hiç şüphesiz ki C.H.Partisi olacaktır. Tek parti devrinin icraatçısı olarak seçimleri kaybetmiş ve her seçimde de, 1946 seçim yolsuzlukları ve tek parti hasreti içersinde bulunduğu ithamları ile karşılaşan C.H.P. kendisinin bir koalisyon içinde olduğunu unutarak bu ithamları haklı çıkaracak bir tutum içersine girmek durumunda kalmıştır. Ne var ki, C.H.P. kendisini, gerek birinci ve gerek ikinci koalisyonda tek başına iktidardaymış havasına garip bir şekilde kaptırmış bulunmaktadır. Başarı telgraflarını, kendi parti gazetelerine «Şifreli Telgraflar» diye geçirecek kadar haberleşme hürriyetinin ihlâli, ancak tek parti devrinin davranışları içerisinde yer alabilecek tasarruflardır.

Son tayin, maalesef insanda eski hatıraları canlandırmakta ve akıllara bunları getirmekteydi.[253]

ii. Mehmed Kemal

Akis'in yazısı, Mehmed Kemal'in de tepkisine neden olacaktır:

Metin'in (Toker) istediğini düşünmediniz veya istemediğini düşündünüz mü, iki uçtan birine itilirsiniz. Şahım, sanki trafik polisi istediğini, dilediği uca itiveriyor.

«- Sen bu uçtasın...»

«- Sen de bu uçta...» diye tasnife tabi tutuyor.

Bu sefer Metin'in uç tasnifi tutmadı. Ahmet Demir'i istemiyenler, iki uç'larmış. Bunun dışında, kendi halinde, hiçbir işle ilgilenmiyen yurttaşın Ahmet Demir'le ne alıp veremediği varmış. Bakın bu sade yurttaşların hepsi Ahmet Demirin gelişinden

253 "Bir Tayinin Sonrası," *Yarın*, 24 Temmuz 1963, s. 10.

memnunluk duyuyormuş. Bakmayınmış, siz bu uçların dediğine... Ama gördük ki, olmadı. Koalisyonun bir kanadının, hem de İstanbul gibi büyük bir merkezdeki kolu, durup dururken uçlardan birine geçiverdi.

«- Biz Ahmet Demir'i istemeyiz. Bu tasarruf, bu tâyin partizancadır. Değiştirilmesi için elimizden geleni yapacağız. Genel merkezi zorlayacağız...» diyiverdi. Bununla da yetinmedi, bir de tebliğ çıkararak düşüncelerini umumî efkâra açıklayı verdi.

Olanları gördünüz mü? Şimdi Metin ne yapacak? Dönüp Y.T.P'nin İstanbul İl İdare Kurulunu da uçlardan birine katılmakla suçlayacak mı? Onları da yasak bölgelere itecek, yasak bölgelerde vatan haini millet haini avına çıkacak mı? *Yarın* Dergisi de Ahmet Demir'in getirilmesine karşı! Onlar da mı uçlardan biri oldular. Aydın Yalçın'a da dişlerini bileyerek sen uçsun diyebilecek mi? Diyemiyecek.

Şu halde Metin'in uç tasnifi bir korkutmacaydı. Kendi gibi düşünmeyenleri yıldırmak için onları yasak bölgelere sürüyor, oraya sürünce de düşüncelerini söylemeye engel oluyorum sanıyor.

Ötedenberi söyleriz. Bizde iki uç tasnifi sun'idir. Ahmet Demir nevinden polislerin tek parti işlerine gelmiyen adamlar hakkında düzenledikleri dosyalar, şartlar değiştikten sonra da kullanılır olmuştur. Birisini şu uçtan veya bu uçtan gösterecek misiniz, dosyası vardır demeniz yetmektedir. Ama bu dosyanın nasıl ve ne şartlar altında düzenlendiğini kimse araştırmıyor, kimse sormuyor, sadece:

«- Dosyası var...» demekle yetiniyor.

Bugün bu dosyası var denenlerden çoğu, kabinedeki Bülent Ecevit,[254] Turhan Feyzioğlu,[255] İbrahim Öktem'in[256] söyledikleri kadar toplumu itici lâfları söylememişlerdir, söyliyememişlerdir. Çünkü o zaman şartlar müsait değildi ve bu sözlerin binde birini

254 Bülent Ecevit, IX. İnönü hükümetinde çalışma bakanıydı.

255 Turhan Feyzioğlu, IX. İnönü hükümetinde devlet bakanıydı.

256 İbrahim Öktem, 12 Haziran 1963 tarihinde IX. İnönü hükümetinde millî eğitim bakanı olacaktı.

söyliyebilmek ölümlerden ölüm beğenmekti. Başların üstünde Demokles'in kılıcı vardı.

Bizim Ahmet Demir'le bir alıp veremediğimiz yok. Kendisini tanımayız. Hışımlı döneminde de hışmına uğramadık. Polisle bir işimiz olmadığı için de, ha o tâyin edilmiş, ha başkası bize vız gelir. Bizim üzerinde durmak istediğimiz meselelerden biri, poliste ve polis yönetiminde bir zihniyet değişikliğini polisin yeni anayasamızın gereklerine uygun vazife görmesini sağlamaktır. Bunu sağlayacak olan Ahmet Demir dahi olsa, makbulümüzdür. Çünkü geri kalmış, iktisaden ilerleyememiş toplumların yönetilmesinde yöneticiler, kendilerine karşı düşüncelere katlanamadıklarından bir polis rejimi kurmak zorunda kalırlar. Böylece kendilerine karşı olanları susturmak isterler. Geri kalmış toplum yöneticilerinin başları sıkıştığında polis rejimine başvurmaları artık inkâr edilemiyen bilimsel bir gerçektir. Polis rejimi ne yapar, siyasi rakibini yasaklanmış iki uçtan birine iter. Onu orada yemesi, bitirmesi daha kolaydır da ondan.[257]

- Esin Talu

Ünlü yazar Ercüment Ekrem Talu'nun kızı, *Akşam* gazetesi yazarı Esin Talu da iki ayrı yazıyla Ahmet Demir'in tayinine itiraz edenler arasında yer alacaktır:

İncilerin en güzelini bize, bir kuyumcu titizliği içerisinde İçişleri Bakanı Hıfzı Oğuz Bekata hediye etti. Kendisine müteşekkiriz.

Yüz yıl düşünsek aklımıza gelmezdi ama başımıza geldi. Eski Polis Devlet ve Tek Parti rejiminin en mâruf tatbikatçısını Emniyet Umum Müdürlüğünün başında görüyoruz. Ne lâtif bir sürpriz bu!

Demek ki koskoca Devlet içerisinde Emniyette revizyon yapabilecek dirayetli bir memur yetiştirememiş ki... emekli olan bir şahsı, Devlet memuriyetinden 10 yıl uzak kaldığı halde köşesinden çekip çıkartmak ihtiyacını duyuyoruz!

Aslında mühim olan emekliye ayrılmış bir şahsın tekrar vazife-

257 Mehmed Kemal, "İki Uca İtmek," *Vatan*, 27 Temmuz 1963.

ye davet edilişi değil! Haydi diyelim ki, tarafsız kalması gereken bir teşkilâtın başına CHP den iki defa aday olduğu halde milletin tasvibini alamamış bir şahsın getirilişi de mühim değil! Ve yine diyelim ki, umumî efkâr için daha hâlâ esrarını muhafaza eden bir Kayalıbay hâdisesinin polisçe ortaya çıkarılmayışı sıralarında[258] bu şahsın İstanbul Emniyet Müdürü oluşu da mühim değil!

Mühim olan nedir bilir misiniz? Devlet otoritesi ile demokratik zihniyeti bağdaştırdığımızı iddia ettiğimiz bir devirde, eskimiş zihniyet ve köhne metotların tatbikatçısı olan bir şahsı iş başına getirişimizdir.

Ahmet Demiri, geçmiş devirlerin pek otoriter ve pek baskıcı tutumundan dolayı şahsen yerecek değiliz. Ahmet Demir, o günkü anlayış ve metodun sadece bir tatbikatçısı olmuştur. Bir Devlet memuru olarak o Devletin o günkü rejimine elbette ki sadakat gösterecekti. Ama bu, bir formasyon meselesidir. Yılların, tecrübenin ve tatbikatın verdiği bir alışkanlık meselesidir.

Yeni bir zihniyetin doğması için arada bir siyasi devrim ve bir de ihtilâl olmuştur. Devleti sadece bir memurlar bürokrasisi olmaktan kurtaracak, vatandaşı da anarşik bir davranıştan önliyecek telifçi bir idare getirmek istiyoruz. Devlet kadrolarını bu telifçi görüşe göre yetiştirmek bahis konusu! Otorite ile hürriyeti bağdaştıracağız. Biz bunun devrimini yapıyoruz. Ve bu gelişme içerisinde sadece otoriter Devlet anlayışı devrinden kalma ve o devrin en tipik ve renkli siması olan bir şahsı en mühim teşkilâtın başına getiriyoruz. Küçümsenmiyecek olan budur.

Siz düşününüz şimdi... Bir vakitlerin en meşhur ve otoritesi dillere destan Dahiliye Vekili Şükrü Kaya'yı, bütün meziyetlerine rağmen, bugün İçişleri Bakanı yapmak kabil mi? Bugünkü aktüel meseleleri elbetteki daha modern bir görüşle ele alan Turhan Feyzioğlu yerine Hasan Saka'yı başbakan yardımcısı yapmak kabil mi?

Her meslek böyle değil mi? Dünün gazetecileri, yazı işleri müdürleri bugünün anlayış ve tekniği ile gazete çıkartabilirler mi?

258 Bu hadise için 142 sayılı dipnotta bilgi verilmiştir.

Değişen, ilerliyen, gelişen bir dünya var. Ama ne yazık ki bizim ilerici, devrimci politikacılarımız bizi hâlâ faşist bir daire içerisinde tutma çabasında! Bu, Devlet adamlarımızın daha hâlâ, demokrasiyi şeklen ve lâfzen anladıklarını gösterir.

Yazık ve hazin olanı budur![259]

Emniyet Umum Müdürü olmuşsunuz. Tebrik ederim. Polis Devlet tek parti devrinin en renkli simalarından biri olduğunuzu daha bu gibi konularla meşgul olmayacak yaşta olmama rağmen isminizin o tarihlerde bana kadar gelmiş olmasından çıkarıyorum.

Her halde mesleğinizde fevkalâde başarı sağlamış bir şahsiyet olsanız gerek ki... bunca kişi arasından Emniyet Umum Müdürlüğüne getirilecek kimse bulamadılar da emekli olduğunuz halde sizi tayin ettiler. Düşünüyorum, düşünüyorum da sayın bay Demir, eski metod ve zihniyet icabı tabii, karakollarda adam dövüldüğünün fısıldaşarak söylendiği bir devrin Emniyet Müdürü acaba neden iş başına getirdiler diye... Sebebini bir türlü bulamıyorum!

Galiba hikâyesi yıllar yılı kulaktan kulağa anlatılan ve iç yüzünü başında sizin gibi dirayetli bir şahsiyet olduğu halde, polisin bir türlü çözemediği meşhur Kayalıbay hâdisesi de sizin İstanbul Emniyet Müdürlüğünüz sırasında olmuştu değil mi? Polislik mesleği hakkında derinliğine bilgim olmadığı için, Kayalıbay olayının neticesinin bir mesleki başarı sayılıp sayılamıyacağını kestiremiyorum.

Bir ara C.H.P. adayı da olmuştunuz, değil mi sayın bay Demir? Yani C.H.P. lisiniz! Şayet halen kayıtlı değilseniz bile, bir kalp ve fikir kontratı olmalı C.H.P. ile aranızda!... Sahi, C.H.P. sizi iş başına getirdi? Acaba girişmek tasavvurunda olduğu geniş tasfiye hareketinde tabii bir müttefik bulmak için mi? Ama C.H.P. bünyesinden şimdi 27 Mayıscıları atıyormuş ya da cuntacıları temizliyormuş, bunun emniyet ile ne ilgisi var değil mi efendim? Olsa olsa sayın İçişleri Bakanı, eski bir polis olan Ahmet Topaloğlu'nun her türlü menfi cereyanı günü gününe Başbakana haber verdiği halde, kendisinin bazı enformasyonları alamamış

259 Esin Talu, "Bekata'nın İncisi!," *Akşam*, 17 Temmuz 1963.

olmasının eksikliğini kapatmak istiyor olmalı! Yoksa C.H.P. tek parti devrinin özlemini, hiç olmazsa eski kadroları ihya etmek suretiyle mi geçiştirmek istiyor? Bunlara elbetteki siz cevap veremezsiniz. Size bir vazife teklif etmişler, kabul etmişsiniz. Bundan dolayı sizi şahsen yerecek değiliz. Ama eminim siz de bir hususta benimle aynı fikirde olacaksınız. Şu Türkiyemizde, yıllar yılı siyasî kadrolardan devlet personel kadrosuna kadar yeni simalar çıkartamayıp hep eskilerden iş beklememiz hazin değil mi?

İcraatınızı ne yalan söyliyelim heyecan ve heyecan ile bekliyoruz. Yine de hoş geldiniz bay Demir![260]

- *Cumhuriyet Gazetesi*

Cumhuriyet Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Ecvet Güresin ise Demir hakkındaki düşüncelerini şöyle dile getirecektir:

Yeni Emniyet Genel Müdürü Ahmet Demir'in basın toplantısına giden genç arkadaşlardan biri:

«- Yok canım» dedi. «Hiç de korku verecek tip değil. Aksine güleç yüzlü, sempatik, aklı başında bir zat. Üstelik gazeteciliği biliyor, gazetecileri seviyor...»

Arkadaşımız daha başka şey söylemedi ama, anlaşılıyordu ki, Sayın Demir'in tâyininden sonra gazetelerde çıkan yazıları okumuş, eski hikâyeleri dinlemiş ve toplantıya âdeta bir umacı görmek heyecanıyla gitmişti. Ve orada aksiyle karşılaşınca, okuduklarının, dinlediklerinin palavra olduğuna kanaat getirmişti.

Ahmet Demir gerçekten o zamanlarda söylenildiği gibi tam bir *Gestapo* şefi miydi, yoksa bugünkü güleryüzlü, sempatik insan mıydı? Daha doğrusu gerçek yüzü o mudur, yoksa bu mu? Kendisini tanımadığımız için bir hükme varmamıza imkân yok. Zaten bunun üzerinde durmak ve tartışmasına da girmek gereksiz. Zira insanları, eğer tıbbı ilgilendiren başka sebepler yoksa, bulundukları ortama, o ortamın şartlarına göre değerlendirmemek, davranışlarını da yine aynı değer ölçüleri içinde görmemek çok defa bizi yanıltabilir, yanlış hükümlere götürebilir. Ayrıca toplumdaki değişikliklerin ve özellik-

260 Esin Talu, "Hoş Geldiniz Bay Demir!," *Yarın*, 17 Temmuz 1963, s. 13.

le bu değişmeler sırasında toplumun verdiği derslerin insan üzerindeki etkisini hesaba katmak herhalde hatalı olmaz. (...)

Ahmet Demir'in tâyinine karar veren koalisyon hükümeti. Bu hükümetin içinde karanlık zihniyetin, yönetimin çilesini yakından görmüş, hattâ çekmiş olanlar var. Ama onlar da biliyorlar ki, değil Ahmet Demir, dünyanın en korkunç polis şefini kaldırıp getirsek, Türkiyede artık eski zihniyeti hortlatmağa imkân yoktur. Toplumun alıştığı demokratik düzeni, bırakınız değiştirmeğe çalışmak, hattâ zorlamanın bile nasıl netice verdiğini yakın yılların olaylarında hep beraber görmedik mi?

Memlekette bir Anayasa düzeni olacak, Anayasanın verdiği haklar çeşitli müesseselerin garantileri altında bulunacak, sonra bir Emniyet Müdürü çıkıp, bütün bu müesseselerin karşısında, Meclisin karşısında, partilerin karşısında, nihayet hakları garanti edilmiş kendi memurları karşısında, o günün şartları ve zihniyeti içinde incelenmesi gereken bir yönetim tarzını geri getirecek... Düşünmek bile saçma bunu.

Bugünün meselesi şudur: Ahmet Demir iyi bir idareci mi, değil mi? Şimdiki şartlar içinde Emniyet Teşkilâtını dağınıklıktan, birtakım psikozlardan, dolayısıyla iş görmezlikten kurtarabilecek mi?

Bunu başarabilirse, görevini yapmış, hattâ ismi etrafındaki sisi dağıtmış olur.

Başaramazsa yerine yapacak biri elbette bulunur, olur biter.[261]

- Son Havadis Gazetesi

Son Havadis gazetesi ortaklarından Mehmet Ali Yalçın ise Ahmet Demir'in İstanbul emniyet müdürlüğü sırasındaki aşırı sert icraatından kendilerine düşen payı alan gazetecilerle ilgili hatıralarını dile getirecektir:

Pek meşhur Demir Bey Emniyet Umum Müdürü olmuş!...

Gençler pek tanımazlar amma biz ve bizden evvelki nesil Demir beyi çok iyi tanır ve nasıl bir emniyet müdürü olduğunu gayet

261 Ecvet Güresin, "Yeni Genel Müdür," *Cumhuriyet*, 22 Temmuz 1963.

iyi biliriz. Gerçekten Demir bey demir leblebi gibi bir emniyet müdürü idi. Otoriter, sert, astığı astık, kestiği kestik bir idare adamı idi. ['']Allah Demir beyin eline adamı düşürmesin['], derdi herkes... Sâbıkalıların ödü kopardı Demir beyden ve onun kendi mizacına uygun yardımcılarından...

İstanbul emniyetinden böyle sert, böyle hırçın çok müdürler gelip geçmiştir. Üstadımız Burhan Felek beyefendi, hafızamız bizi aldatmıyorsa, yazdığı bir fıkradan dolayı İstanbul Emniyet Müdüründen bir de tokat yemişti galiba... Emniyette okşanan gazeteci arkadaş az da değildi hani... Polis muhabirleri içerisinden Nihat Şazi ile Gavsi Ozansoy'un[262] hoşa gitmeyen haberler yazdıkları için pataklandıklarını da hatırlarız.

Gazetede görünce gözlerime inanamadım... Demir bey Emniyete Umum Müdür olmuş!... Bunca yıl sonra onun bu makama geleceğini aklımıza getiremezdik. Doğrusu bu ya Demir beyin umum müdür oluşuna hem sevindim, hem de üzüldüm... Demir bey gibi otoriter bir zatın emniyetin başına gelişi cidden zarurî... Amma velâkin Demir bey hâlâ o eski zihniyette ise; yandık!...

Demir bey bendenizin hafızasından nedense hiç çıkmaz... Bir olay dolayısıyla Demir beyi hiç unutamadım... Bakınız anlatayım... Galiba yıl 1948 idi... Bendeniz o tarihlerde *Vatan* gazetesinde muhabirdim. *Vatan* muhalefeti temsil eden ve Türkiyenin en büyük tirajlı gazetesi idi... Bir gün Koncagül adında bir sanatkâra emniyette dayak atıldığını duyduk. Adamcağızı ölesiye dövmüşler ve kendisine şöyle demişler:

«Polisi elli metre uzaktan, komiseri yüz metre uzaktan gördüğün vakit selâm duracaksın...»

Bu falaka olayını enine boyuna yazdım gazeteye... Yazının altına da imzamı attım. O zamanki umumî neşriyat müdürümüz Mümtaz Faik Fenik beyefendi beni çağırdı; «Mehmet Ali dedi, bu yazıyı koyacağım, ama istersen imzanı çıkarayım, başına bir iş gelmesin...» Genç bir gazeteci için böyle bir olayda imzasının çıkması çok mühim şeydi. «İmzamı koyun» dedim. Böylece yazı

262 Gavsi Ozansoy, ünlü şair Halit Fahri Ozansoy'un oğluydu.

gazetede çıktı. Ertesi günü gazeteci arkadaşlar sabah sabah matbaaya telefon ettiler; «Aman dediler, meydana çıkma, Demir bey hiddetlendi, nasıl yazarlar bunu diye hop oturup hop kalkıyor...» Korkudan beş on gün bir yere gidemedim, matbaada kaldım. Nihayet İsmet Paşa İstanbul'a geldi, rahmetli Con Kemal, paşanın eski yaveri Fikret Yüzatlı vasıtasiyle olayı Dolmabahçe Sarayında bir akşam yemeğinde anlatmış da ve o da Demir beyi galiba haşlamış da bendeniz emniyete düşmeden affa mazhar olmuşum!

İşte bundan dolayı Demir beyi her zaman hatırlarım...

Yeni Emniyet Umum Müdürümüz hayırlı olsun!... [263]

Son Havadis gazetesine göre emniyet genel müdürlüğüne kimin tayin edileceği konuşulduğu sırada İstanbul'daki CHP ileri gelenleri, Ahmet Demir'in adını ortaya atmışlardı. İçişleri Bakanı Hıfzı Oğuz Bekata, Demir'in bu göreve getirilmesine yanaşmamasına rağmen Başvekil İnönü'nün tasvibi karşısında itirazda bulunmamıştır. CHP çevresinde söylendiğine göre Demir'in bu göreve getirilmesinde iki maksat gözetilmişti:

a) Seçimler sırasında emniyet teşkilatının başında koyu bir CHP'linin bulunması istenmekteydi.

b) Partiye hizmetleri dokunan CHP'liler arasında hâlâ iyi bir mevkiye tayin edilmemiş sadece Ahmet Demir vardı. Bundan ötürü kendisinin taltif edilmesi gerekmekteydi.[264]

9- Bir Rüşvet İddiası

Ahmet Demir'in ikinci dönem emniyet genel müdürlüğü görevi, 3 Aralık 1965 tarihinde sona erecekti. Emekli bir üst düzey emniyet bürokratı olarak kamu hizmetini tamamlayan Ahmet Demir, bundan sonra hayatını avukatlık mesleğini icra ederek devam ettirecekti. Bir dönemin ünlü ve "korkulu rüyası" Ahmet

263 M. Ali Yalçın, "Demir Bey Umum Müdür Olmuş," *Son Havadis*, 16 Temmuz 1963.

264 "Demir Emniyette Tasfiyeye Başlıyor," *Son Havadis*, 19 Temmuz 1963.

Demir'in adına, artık basında rastlanmayacaktı. Ancak bu sessizlik kısa süreli olacak ve *Hürriyet* gazetesi Ankara muhabiri Cüneyt Arcayürek'in 15 Ocak 1967 günü gazetenin manşetinden yayınlayacağı "Temyizde Rüşvet İddiası" sürmanşet haberiyle bu sessizlik sona erecekti. Cüneyt Arcayürek'in iddiası, İstanbullu varlıklı işadamı Abdülhadi Nasır'ın babası Rıdvan Nasır aleyhine açtığı alacak davasında Ahmet Demir'in, davanın Abdülhadi Nasır lehine sonuçlanması için Temyiz Mahkemesi üyelerine rüşvet vermeye hazırlandığıydı. Arcayürek'in kanıtı da Ahmet Demir'in Hadi Nasır'a Arap harfleriyle yazdığı el yazısı mektuptu.

a- Davanın Mahiyeti Neydi? Bu Mektup Nasıl Ele Geçmişti?

Davanın mahiyetinin ne olduğunu anlamak için Cüneyt Arcayürek'in gazetede yer alan haberine bakmak şart. Haber şöyleydi:

> İstanbul'da Sultanhamam Fincancılar'da meşhur bir iş hanı vardır: NASIR HAN... 1958 yılında yapılan bu hanın bugünkü değeri 12 milyon liradır. İnşaatın yapıldığı sıralarda, Nasır Han'ın yüzde elli hissesi Eşref ve Ekrem Nasır adındaki iki kardeşe, diğer yüzde elli hisse ise amcaları Rıdvan Nasır'a ait idi.
>
> Seksen yaşındaki Rıdvan Nasır, oğlu Abdülhadi Nasır'a yıllar önce verdiği bir "umumi vekâletname"nin acısını şimdi hasta yatağında pek ağır çekmektedir. Abdülhadi Nasır, elinde babasının imzası bulunan açık bonoları bir süre sonra doldurmuş, babasını kendisine borçlu göstermiştir. Bono doldurulmasiyle Rıdvan Nasır'ın oğluna borçlu olduğu miktar, ne yüz bindir, ne de bir milyondur. Abdülhadi Nasır tam üç milyon 500 bin lira kazançlı çıkmıştır. Ve, Rıdvan Nasır'ın handaki yüzde elli hissesi Abdülhadi Nasır'a, sonra da Abdülhadi'nin oğlu Muhteşem Nasır'a geçmiştir. Bu olay, Nasır ailesi içindeki dramın ilk perdesidir. Aile içindeki bu skandal mahkemeye intikal ettirilmiş, fakat yine aile tarafından örtbas olunmuştur. Lâkin aile içindeki köprüler atılmış, kırgınlıklar genişlemiştir.

İKİNCİ DARBE

Bu olay, Nasır ailesinin biribirini destekliyen iş hayatlarına geniş ölçüde tesir etmiştir. Nasır ailesinin elinde, biribirini maddi imkânlarla destekliyen dört firma vardı: Eşref Nasır, Ekrem Nasır, Rıdvan Nasır ve Manifatura İthalât T.A.Ş. firmaları... Eski Türk geleneklerine göre idare edilen iş hayatlarında Nasır'lar daima birbirlerini desteklerlerdi. Nasır Han olayı, bu düzeni tam mânasiyle yıkmıştır. İşte bu sırada Abdülhadi Nasır'ın ikinci önemli hamlesi görülüyor.

Hadi Nasır, Manifatura İthalât Şirketinin hisselerini eline geçiriyor. Kısa bir süre sonra da, babasının bu şirkete 570 bin borcu olduğunu iddia ediyor. Ve parayı istiyor. Yeni iddia dâva konusu oluyor ve Rıdvan Nasır böyle bir borcu olduğunu reddederken, Hadi Nasır "vardır" diyerek, direniyor. Şahitler dinleniyor. Bazı yazılar karıştırılıyor. Bu karışık dâva, Rıdvan Nasır'ın aleyhine sonuçlanıyor. İstanbul 5 inci Ticaret Mahkemesi Hâdi Nasır'ı haklı buluyor.

VE... DEMİR'İN MEKTUBU

Dosya, Temyiz Mahkemesi Ticaret Dairesine gönderiliyor. Dosya numarası 966/3404 dür.

Temyiz Ticaret Mahkemesinde inceleme yapılır ve "karar gününe iki gün" kaldığı bilinirken, Nâsır Han'a bir öğle üzeri postacı geldi ve kapıyı çaldı. Elinde bir zarf vardı. Zarf, Hâdi Nâsır'a aitti. Fakat bir yanlışlık yapılmış ve soyadı aynı olduğu için mektup, Eşref Nâsır'ın masası üzerine bırakılmıştı. Eşref Nâsır, zarfın üzerini okumadı bile... Kendisine geldiğini sanarak mektubu açtı. Eşref Nâsır'ın gözlerini faltaşı gibi açan mektup eski Emniyet Genel Müdürü ve halen İçişleri Bakanlığında Merkez Valisi bulunan Ahmet Demir'den geliyordu, eski Türkçe idi. Birinci sahifede tam metnini okuduğunuz bu mektubu görünce Eşref Nâsır inanamadı. Fakat, Ahmet Demir'i o da tanırdı. Kendisinde Demir'in mektupları vardı, açtı, baktı, inceledi, her iki yazının imzası hattâ harflerinin çiziş şekline kadar birbirine uyduğunu gördü.

"Nasıl olur da böyle bir şey yapılabilir" diye düşünmeye başlamıştı. Ve bu mektuptan 2 gün sonra Temyiz'den karar Ahmet Demir'in dediği gibi ekseriyetle kabul edilerek çıktı. İkinci safha olan tashihi karar da yine öyle... Yani Ahmet Demir'in dediği olmuştu.

80 yaşındaki baba Rıdvan Nâsır, olayı öğrenince bir felç geçirdi ve hasta yatağına düştü. O, bir hakkın üzerine eğilmişti. Şimdi karşısına eski ve hem de devletin en önemli kilit noktasına gelmiş, Emniyet Genel Müdürlüğü yapmış bir zatın Temyizdeki dâvanın rüşveti hususundaki ciddi mektubu çıkıyordu. Derhal avukatına talimat verdi.

Meseleyi, ilk önce Temyiz Mahkemesindeki bir üyeye duyurdular. Bu üye, Temyiz Başkanına gitti, evrakı gösterdi. Başkanlık Temyiz Başsavcısına durumu intikal ettirdi. Fakat, Temyiz Demir'in mektubunda rüşvet verilmesi hakkındaki ibarelerde Temyizin ilgili dairesinden herhangi bir üyenin adı geçmediği için tahkikatı Ahmet Demir yönünden geliştirmek üzere işi Ankara Savcılığına havale etti. Dosya, bu belgeleriyle döndü dolaştı. Adalet Bakanlığına geldi.

ŞİMDİ NE VAZİYETTE?

Adalet Bakanlığının en yetkili ilgilisi ile bu konu konuşulmuştur. Yetkili şahıs kısa bir incelemeden sonra

"Belgelerle birlikte Temyizdeki rüşvet olayı iddiası ve Demir'in mektubu dosyası Bakanlığa gelmiştir. Fakat Bakanlık olarak Temyizi denetlemek görevi bize ait değildir ve bu bakımdan dosya 1966 yılının birinci ayında Yüksek Hâkimler Kuruluna gönderilmiştir" denmiştir.

Gerçekten, incelemeler, dosyanın Yüksek Hâkimler Kuruluna gönderildiğini, fakat Temyiz Ticaret Dairesi konusunda sarih bir bilgi olmadığı gerekçesi ve tahkikat talebiyle 26.12.1966 tarihinde Ankara Savcılığına sevkedildiğini göstermektedir.

Savcılığın, Ahmet Demir ve diğer ilgilileri hakkında gerekli işlerini yapması, olayı aydınlatması beklenilmektedir.

Fakat, Ahmet Demir'in mektubu açıkça bir başka acı gerçeği gözler

önüne sermektedir: Emniyet Genel Müdürlüğünü emanet ettiğimiz ve üç buçuk yıl bu makamı doldurmuş olan bir devlet görevlisi, bir firmanın otobüs işinden Temyiz duruşmasına ve gömlek fabrikası meselesine kadar türlü işlerini takip etmiştir. Bu, devlet hayatındaki ciddiyete ve inanca sarılanları üzecek ve hiçbir zaman affettirmeyecek diğer bir yöndür. Bu meselenin, bütün yönleriyle aydınlatılması, haklıların ve haksızların adalet için, buna inancımızın zayıflamaması için mutlaka şarttır. Şimdi bu beklenilmektedir.[265]

Ahmet Demir'in el yazısı ve Arap harfleriyle yazdığı mektup ise şöyleydi:

Kardeşim Hadi bey

Alman Henle ile dolaştığımız yerlerden, İstatistik Umum Müdürlüğünden otobüsler hakkında istediğin bilgileri havi listeyi gönderiyorum.

Henle'nin bende yanımda adresi yok, olsa idi ben doğrudan doğruya gönderecektim. Siz gönderin. Ben onunla uzun uzun görüştüm. Yalnız bir şey söyliyeyim. 'İstanbul ve Ankara'da mutlaka teşhir yerleri lâzımdır', dediğimde bana: 'Biz yapılacak otobüsleri teşhir etmek istemiyoruz. Satmak için yaptırıyoruz' [diye] çok acayip bir cevap verdi. Ben de buna karşılık, 'bu fikir benim değildir. Sizin müdürlerinizden İliz ile Penter'in' dedim. Fena halde bozuldu. Bu suretle Mengerlere[266] temayülü olduğunu anladım ve daha bir çok şeyler söyledi. Geldiğimde anlatırım.

Geçen gün telefonda bir kişinin dosyayı okumak istediğini söylemiştim. Bugün tekrar görüştüm. Çarşamba günü ekseriyetle karar verilecek. Talât'ın teklifinin yarısını istediler. Onun da beşte üçü karardan sonra, beşte ikisi kararın ikinci safhası sonunda.

Bundan başka yazılacak bir şey yok. Gömlek fabrikası işini de arkadaşıma açtım. Borç para işini de, fabrika işini de nasıl hal

265 Cüneyt Arcayürek, "Eski Emniyet Genel Müdürü Ahmet Demir "Milyonluk Bir Dava"nın İstenildiği Şekilde Çıkması İçin Aracılık Etmiş," *Hürriyet*, 15 Ocak 1967.

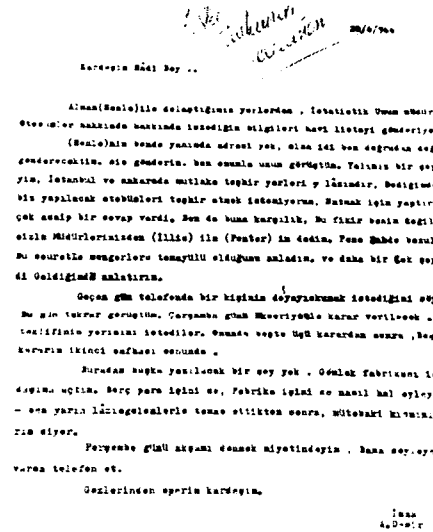
266 Burada bahsedilen şirket, Mengerler Ticaret Türk A.Ş.'dir. Bu şirket, 1949 yılının Ağustos ayından itibaren otobüs ve kamyon imalatçısı Daimler-Benz AG.'nin temsilciliğini üstlendi. Kaynak: www.avm.com.tr/firm2.html

eyliyebileceğini "en yarın lâzım gelenlerle temas ettikten sonra, mütebaki kısmını ben çıkarırım" diyor.

Perşembe günü akşamı dönmek niyetindeyim. Bana söyleyecek bir şey varsa telefon et.

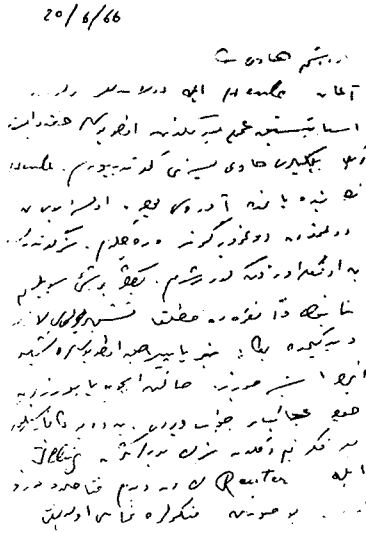
Gözlerinden öperim kardeşim.

Ahmet Demir[267]

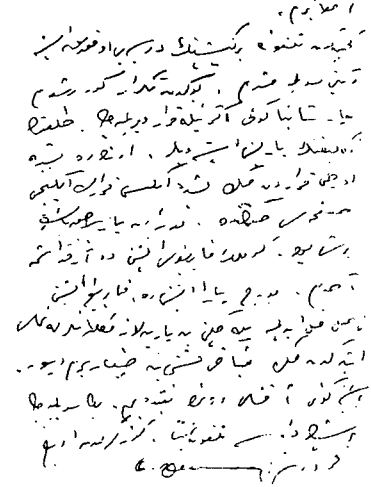

Mektubun Latin harfleriyle çevrilmiş hali. *Hürriyet* Gazetesi Arşivi.

267 Cüneyt Arcayürek, "Eski Emniyet Genel Müdürü Ahmet Demir "Milyonluk Bir Dava"nın İstenildiği Şekilde Çıkması İçin Aracılık Etmiş," *Hürriyet*, 15 Ocak 1967.

Arap harfleriyle yazılmış mektubun ilk sayfası. *Hürriyet* Gazetesi Arşivi.

Mektubun ikinci sayfası, *Hürriyet* Gazetesi Arşivi

Hürriyet gazetesinin bu haberi yayınlamasının ertesi gününde Ankara Cumhuriyet Savcısı Hüseyin Fazıl Alp, iddianın "rüşvet vermek ve almak" olduğunu belirtecek, "tahkikat neticesine göre Türk Ceza Kanunu'nun bununla ilgili 211'den 227'ye kadar olan maddelerinden herhangi biriyle dava açılabileceğini" ve "tahkikatta suçlular tespit edilince haklarında dava ikame edilecektir" beyanatında bulunacaktır. Temyiz Mahkemesi Ticaret Dairesi Başkanı Sıtkı Akyazan, haberin *Hürriyet* gazetesinde yayınlanmasından bir süre önce bir hâkim arkadaşı vasıtasıyla kendisine ihbar edildiğini, gazetenin haberini de ihbar telakki edip bu ihbarı ilgili mercilere intikal ettirdiğini beyan edecekti.[268] İçişleri Bakanı Dr. Faruk Sükan da merkez valisi olarak görev yapan Ahmet Demir'in, "tahkikatın seyri ve neticesine göre hakkında Bakanlıkça kanunî gerekli işleri yapılacaktır" diyecekti.[269] Hakkında çıkmaya devam eden haberler üzerine Ahmet Demir, iddialar için şöyle konuşacaktı:

> Doğru değil. Bu Nâsır'ların aile patırdısıdır. Kavgalarını bütün piyasa bilir. Temyiz Mahkemesi'nde kimseyi tanımam. Böyle bir işe de âlet olmam. İsmim etrafında gürültü koparıyorlar. Ben Hadi Nasır'a iadeli taahhütlü, uçak postasıyla bir mektup yollamıştım. Bu mektubumun da çalındığını öğrendim. Korsanlık bu, mektupta tahrifat yapılmış olacak. Mektupta Mercedes Montaj Fabrikası konusunda Hadi Nâsır'a bilgi veriyordum. Ticari konular hakkında da şimdi mahiyetini kesin olarak hatırlayamadığım bazı şeyler yazmıştım. *Hürriyet* gazetesinde Eşref Nâsır'ın mektubu yanlışlıkla açıp okuduğu yazılıyor. Eşref Nâsır, eski Türkçe bilmez ki hemen mektubu okuyabilsin. Bunun bir tertip olduğu, buradan da meydana çıkıyor.[270]

Meselenin basında geniş bir şekilde yer almasından birkaç gün sonra Hadi Nasır, nihayet beyanatta bulunacak ve şöyle konuşacaktı:

268 "Ankara Savcısı: "Suçlular Tesbit Edilince Dâva Açılacak" Dedi," *Hürriyet*, 16 Ocak 1967.

269 "İçişleri Bakanı: İdarî Tahkikat Açılacak," *Hürriyet*, 16 Ocak 1967.

270 "Ahmet Demir: "Mektubum Çalındı" Diyor," *Hürriyet*, 16 Ocak 1967.

- Bunu beni çekemeyen amca çocuklarım ile onların etrafında toplananlar uydurmuşlardır. Ahmet Demir, benim yirmi yıllık arkadaşımdır. Benden hiçbir menfaat temini olamaz. Ahmet Demir, sadece benim bazı ricalarımı yapmıştır. Onun adının böyle bir şeye karıştırılmasına üzüldüm. Çünkü Ahmet Demir, siyasî tarafı olan bir kimsedir. Benimle birlikte iş yapıyormuş gibi görülmesi elbette hoş bir şey değildir...

Aile arasında beş yüz bin lira sermayeli Manifatura İthalât Türk Anonim Şirketimiz vardır. Bunun 320 bin lirası bana ve çocuklarıma aittir. Kırk bin lirası da babam Rıdvan Nasır'ındır. 153 bin liralık bir kısmı da amcam Fethullah Nasır'ındır. 20 bin lirası da Eşref Nasır'a aittir. En fazla hisse bende olduğu için şirketin idaresini ben elime aldım. Fakat babam, serveti istediği gibi kullanıyordu. Böylece şirkete 538 bin lira borçlandı. Kendisinden bu parayı istedik, ödediğini söyledi. Fakat kendi ticarî defterlerinde bize borçlu olduğu meydandaydı. Birinci Ticaret Mahkemesinde kendisini dâva ettik. Bu arada kendisiyle babamız olduğu için etrafa ayıp oluyor diye anlaşmak istedik. Fakat yeni aldığı hanımı ve etrafındaki amca çocukları, kendisini bizimle görüştürmediler. Mahkeme lehimize karar verdi. Karar ittifakla tasdik edildi. Bu işin Demir Beyle ilgili hiçbir tarafı yoktur. Demir Beyin bana gönderdiği, Mercedes Montaj Fabrikası ile ilgili bir iş mektubuydu. O zaman da bu mektubu aradık. "Postada kayboldu" dediler. Nihayet bulduk. Bize zabıtla teslim edildi. Yanlışlıkla amcamın oğluna gittiğini söylediler. İade sırasında içinden otomobil katalogları çıktı. Ama mektup ortada yoktu. Demek ki bu arada çalınmış. Şimdi mektubu yok eden posta dağıtıcısını dâva ediyorum. İçimiz ve vicdanımız müsterihtir. Karar istenildiği yerden tetkik edilebilir. Mektuptaki taksitle para verme lâfına gelince, biz birçok yerden milyonlarca para alır, veririz. Bu işler taksitlerle olur. Zaman elbette kimin haklı olduğunu gösterecektir. Demir Bey temiz ve kıymetli bir arkadaşımızdır. Demir beyin hayatına kimse toz konduramaz. Zaman haklı olanı gösterecektir.[271]

271 "Hadi Nasır Ne Diyor?," *Hürriyet*, 18 Ocak 1967.

"Hâdi Nasır'ın babası Rıdvan Nasır. İfadesi alındıktan sonra". *Hürriyet* Gazetesi Arşivi.

"Rıdvan Nasır avukatıyla birlikte". *Hürriyet* Gazetesi Arşivi

Yargıtay Başkanı İmran Öktem de yaptığı konuşmada şunları söyleyecekti:

> *Hürriyet* gazetesinin 15 Ocak 1967 tarihli nüshasında çıkan ve Yargıtay'la ilgili yazıyı ve bu yazıya esas tutulan mektubu okudum. Bu mektup, birkaç ay evvel Yargıtay Ticaret Dairesi Başkanı tarafından Birinci Başkanlığa intikal ettirilmesi idi. Ben, Birinci Başkan sıfatiyle mektupta Yargıtay Hâkimlerinden herhangi birisine suç isnat edecek bir delil görmedim. Yalnız, memurlara intisap iddiasiyle menfaat temini şeklinde mektup sahibinin bir suç işlemiş olabileceğini düşündüm. Bu bakımdan işin ilgili Cumhuriyet Savcısına intikalini sağlamak üzere mektubu bir yazı ile Başsavcılığa gönderdim. Kovuşturmanın bundan sonraki safhaları hakkında hiçbir bilgim yoktur.
>
> Yargıtay Dairelerinde bir iş karara bağlanıp imza altına alındıktan sonra, artık aleniyete dökülmüş olur. O iş hakkında Daire Kalemine başvuran herkese bilgi verilebilir. 17 Haziran 1966 da karara bağlanan bir iş hakkında mektup sahibinin 20 Haziran'da başvu-

rarak bilgi almış olması, muhtemeldir. Yalnız, mektup münderecatından bu mektubu yazanın daire hâkimlerine başvurmadığı gibi, kaleme dahi başvurmadığı anlaşılmaktadır. Eğer, gerçekten böyle bir mektup yazılmış ise, mektubu yazan boş atıp dolu tutmak kabilinden kendisi için bir çıkar sağlamak istemiştir. Eğer, mektup uydurulmuş ise, bu takdirde bu mektubu uyduranlar, karar tevhihi safhasından önce, mektubu Yargıtay'a aksettirmekle bu safhada kendi yararlarına bir karar almak düzeni kurmak istemişlerdir.[272]

Bu açıklamadan bir gün sonra İçişleri Bakanlığı resmî bir açıklama yapıp basında yer alan haberleri ihbar kabul ederek Ahmet Demir hakkında "İçişleri Bakanlığı'nca teşkil olunan bir Mülkiye Müfettişleri Heyetinin idari soruşturma" açtığını bildirecekti.[273]

b- Soruşturmanın Başlaması ve Diğer İddialar

Soruşturma, sadece "Hadi Nâsır meselesi"yle ilgili değildi. Bu meselenin basında yer almasından hemen sonra Ahmet Demir hakkında üç iddia daha ortaya atılacaktı. İlki, 1963 yılı sonu ile 1964 yılının Ocak ayında Muhittin Salt adında bir tüccarın, kamyon ithalatçısı Kemal Yeltepe'nin 40 milyon liralık döviz kaçakçılığı yaptığını Mali Polis'e ihbar etmesi üzerine Ahmet Demir'in olayı örtbas ettiği ve sadece 6 milyon liralık döviz kaçakçılığının tespit edildiğiydi.[274] İkinci iddia ise 30 Ekim 1930 tarihli "Türkiye ile Yunanistan arasında İkamet, Ticaret ve Seyriseferin Mukavelenamesi"nin Kıbrıs ihtilafı nedeniyle Türk hükümeti tarafından 16 Mart 1964 tarihinde feshedilmesi neticesinde Türkiye'de ikâmet eden Yunan uyrukluların oturma ve çalışma izinlerinin iptal edilerek sınır dışı edilmeleriyle ilgiliydi. *Son Havadis* gazetesi, bu iddiaya şöyle yer verecekti:

272 "Temyiz Başkanı: "Demir, Şahsen Menfaat Sağlamak İstemiştir" Dedi," *Hürriyet*, 17 Ocak 1967.

273 "Demir Hakkında 3 Kişilik Tahkikat Heyeti Kuruldu," *Hürriyet*, 18 Ocak 1967.

274 "Ahmet Demir, Döviz Kaçakçılığı da Yapmış!," *Adalet*, 18 Ocak 1967.

> Diğer taraftan her işe adı karışan ve çeşitli söylentilerde adı geçen Demir'in bazı Rumların yurt dışına sevklerinin geciktirildiği ve sıralarının değiştirildiğinde rol oynadığı iddia edilmektedir. İçişleri Bakanı Orhan Öztrak zamanında Türkiye'de bulunan Rumların yurt dışı edilme kararının uygulanması sırasında Papa Eftim'in oğlu bir başkasının yurt dışına sürülmesini geciktirmek için ilgililerle temasa geçmiş ve ilk iş olarak eski Emniyet Genel Müdürü Ahmet Demir ile görüşme imkânı aramıştır.
>
> İddia edildiğine göre yurt dışına derhal çıkması kararlaştırılan Papa Eftim'in oğlu kendisinin arka sıralara konarak daha sonra Türkiye'den ayrılmasını istemiş ve bu işin tahakkuku için Demir'e rüşvet teklif etmiştir. Yetkililerden biri bu rüşvet teklifi iddiasının İstanbul Milli Emniyetince tesbit edildiğini ve düzenlenen bir raporun alâkalılara verilmesine rağmen durumun saklandığını bildirmiştir. İstanbul Millî Emniyetinin düzenlediği raporda yer alan iddialara göre Demir'in adı rüşvet olayına karışmıştır. Meselenin kısa zamanda duyurulmasından sonra Mecliste yapılan bir gizli celsede rapordan bahsedilmiş, ancak eski İçişleri Bakanı Öztrak ve eski Emniyet Genel Müdürü Demir böyle bir iddianın vârit olmadığını söylemişlerdir.[275]

Ahmet Demir hakkındaki üçüncü bir rüşvet iddiası da basında yer alacaktı. Bu iddiaya göre Ahmet Demir, kaçak rakı imal eden bir şebekeye ortaktı. İddiayı ortaya atan *Yeni İstanbul* gazetesi, bu haberi şöyle verecekti:

> Ali Ulvi Sulukoğlu'nun Ankara Emniyet Müdürlüğü sırasında bu gün Müdürlü kaymakamı bulunan ve o günün Mali Polis Müdürü olan Cemal Barutçu Mamak'ta Hikmet Balkaner'e[276] ait bir süt fabrikasında kaçak rakı imal edildiğini istihbar etmiştir. Barutçu bunun üzerine durumu Gümrük Tekel Bakanlığına bildirmiş ve ertesi gün yapacağı baskında iki gümrük memurunun görevlendirilmesini istemiştir. Ertesi sabah yanında bir başkomser

275 "Demir Hakkında Yeni İddialar Ortaya Atıldı," *Son Havadis*, 19 Ocak 1967.

276 Hikmet Balkaner, gıda maddeleri üreten birçok şirketin sahibiydi. Bkz. "Vefat İlanı," *Milliyet*, 9 Temmuz 1976.

> ve iki gümrük memuru olduğu halde kaçak rakı imalâthanesini basmaya giden Barutçu kapıda göğsünde hukuk rozeti bulunan Ahmet Demir komserin bütün ısrarına rağmen imalâthaneyi arattırmamış ve "Ben Emniyet Genel Müdürüyüm burayı arayamazsınız" demiştir.[277]

c- Ahmet Demir, Bakanlık Emrine Alınıyor

Hakkında adlî ve idarî soruşturma açılan Ahmet Demir, İçişleri Bakanlığı'nın 18 Ocak 1967 tarih ve 511-393 sayılı kararnamesiyle bakanlık emrine alınacaktı.[278] İçişleri Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı'nca görevlendirilen Mülkiye müfettişleri Cengiz Bayyurtlu ve Ali Aksu, İstanbul'a gelip soruşturmayı yürütmeye ve ilgili tarafların ifadelerini almaya başlayacaklardı.[279] Ahmet Demir, savcılığa verdiği ifadede Hadi Nâsır'a yollanan mektubun kendisine ait olduğunu, ilave ve tahrifat olmadığını ancak mektubun Temyiz Mahkemesi'yle ilgili olmadığını beyan edecekti.[280] Yargıtay Ticaret Dairesi Başkanı Sıtkı Akyazan da yayınladığı bildiride *Hürriyet* gazetesini, "en yüksek yargı organına karşı halkı şüphe ve endişeye düşürücü nitelikte" yayın yapmasından dolayı eleştirecek ve "Ahmet Demir olayının Yargıtay'ı ilgilendiren bir yönü yoktur" beyanında bulunacaktı.[281] Soruşturma devam ederken Rıdvan Nâsır düzenlediği basın toplantısında avukatı aracılığıyla yaptığı yazılı açıklamada şunları söyleyecekti:

> Bizim Yargıtay ile bir meselemiz yoktur. Bu iş Ahmet Demir'in işidir. Ahmet Demir bu mesele için Hadi Nâsır'dan 160 bin lira almış diye duydum. Ahmet Demir'in bu konuda bir açıklama

277 "Ahmet Demir'in Suistimalleri İçin Komisyon Kuruldu," *Yeni İstanbul*, 20 Ocak 1967.

278 "Ahmet Demir Bakanlık Emrine Alınıyor," *Hürriyet*, 19 Ocak 1967.

279 "Ahmet Demir Bakanlık Emrine Alınıyor," *Hürriyet*, 19 Ocak 1967.

280 "Mektup Benimdir En Ufak Bir Tahrifat Yoktur," *Son Havadis*, 24 Ocak 1967.

281 "Yargıtay Ticaret Dairesinin Açıklaması," *Cumhuriyet*, 26 Ocak 1967.

yapması gerekirdi. Hâlâ sükûtu tercih ediyor. Susmak suçluluğu kabul etmektir. Mektup sahibi kamu oyunda, yani en yüksek mahkeme olan halk vicdanında mahkûm olmuştur. Demir hem devletten maaş almış, hem de Hadi Nâsır'ın ticari temsilciliğini yapmış, dosyalarını takip etmiş, onunla ilgili dâvaların değişmez tanığı olmuştur.[282]

d- Ankara Cumhuriyet Savcılığı'nın İddianamesi

Soruşturma bittikten sonra dosya, Ankara Cumhuriyet Savcılığı'na gönderilecekti. Dosyayı tamamlayan Cumhuriyet Savcılığı, Ahmet Demir için Türk Ceza Kanunu'nun 227. maddesinde yer alan "vazifesine dâhil olmayan bir hususun ifasına veya terkine muktedir ve binnefis tervici merama kaadir olmadığı halde olduğundan bahisle menfaat temin eyleyen şahıs bir seneden aşağı olmamak üzere hapsolunur ve kendisinden 500 liradan 2000 liraya kadar ağır para cezası dahi alınır" hükmü gereğince Ahmet Demir için bir yıldan az olmamak üzere hapsini ve memuriyetten müebbeden mahrum edilmesini isteyecekti.[283] Bakanlık soruşturma açtıktan bir süre sonra İstanbul Barosu, Ahmet Demir'in adının avukatlık levhasından silinmesine karar verecekti.

e- Basının Tavrı

Ahmet Demir adının, rüşvet meselesiyle tekrar basında yer alması üzerine dönemin önde gelen köşe yazarlarının tepkileri değişikti. *Son Havadis* gazetesi yazarı Tekin Erer, dönemin sol çizgideki gazetelerinin tavrını şöyle özetleyecekti:

> Ahmet Demir'in rüşvet olayı ile ilgili olarak yazdığı mektup en çok solcu ve aşırı solcu gazetelerde yer aldı. Vaktiyle komünistlik suçundan bazı aşırı solcuları takip etmiş bulunmasının intikamı alınırcasına Ahmet Demir aleyhine çok sayıda yazı ve haberler

282 "Demir H. Nâsır'dan 160 Bin Lira Almış," *Son Havadis*, 29 Ocak 1967.

283 "Ahmet Demir'in Bir Yıldan Aşağı Olmamak Üzere Hapsi İstendi," *Hürriyet*, 10 Mart 1967.

intişar etti. Ahmet Demir kömünistlere zulüm yapmış. Komünistlere, aşırı sosyalistlere zulüm yapanların âkibeti işte böyle olurmuş. Bunlar Burjuvalara hizmet eden, proletaryayı ezen bir zihniyetin mümessilleriymiş. İşte bütün Burjuva uşağı olan kimseler Ahmet Demir gibi kişilermiş... (...) Böyle iddialarda bulunanlara peşinen söyleyelim ki, İsmet Paşa'nın sağ kolu mesabesinde olan bir Emniyet Müdürü, hiçbir zaman komünistleri yahut sosyalistleri ezmemiş, bunlara zulüm yapmamıştır. Ahmet Demir'in, tek sosyalisti, yahut komünist propagandası yapan tek şahsı ağır muamelelere maruz bıraktığı, ezdiği, zulüm yaptığı görülmemiştir. Bunu hiç kimse söyleyemez ve bunun isbatını yapamaz. Sosyalistler en medenî usullerle, kanunların icabı olarak adalet huzuruna çıkarılmışlardır. Ahmet Demir bunlara karşı daima en nizamî şekilde kanunun icabını yerine getirmiştir.

Ahmet Demir'in zulüm yaptığı, ezdiği, tabutluklara soktuğu, gece gündüz bin mumluk ampuller altında inlettiği kimseler, sonradan hepsi beraat eden milliyetçi Türk gençleridir. Ahmet Demir, milliyetçilerin düşmanıydı. Bu mâsum insanlara ırkçı, Turancı, vatan haini damgasını vurarak hücrelerde inleten, onları idam ettirmek için çırpınan, fakat âdil Türk mahkemesinin karşısında bu emelinde muvaffak olamayan işte bu Ahmet Demir'dir. Fakat sahipsiz Türk milliyetçileri bütün çektikleri eza ve cefaya rağmen, bir gün olsun bu acılarını dile getirememişler, bütün yapılan zulümleri sineye çekmişlerdir.

Şu anda Ahmet Demir hakkında yapılan neşriyatı gördükçe, kendilerine engizisyon mezalimi yapılan milliyetçilerin hiçbir ses çıkarmadıklarını bir intikam peşinde koşmadıklarını çok müşkül durumda kalmış bir muarızlarını anmağa dahi tenezzül etmediklerini müşâhede ettikçe, bunların büyüklüklerini takdir etmekten kendimi alamıyorum. İşte komünistlerle, milliyetçilerin arasındaki esaslı fark ta buradan geliyor.[284]

DP yanlısı *Son Havadis* gazetesi başyazarı Mümtaz Faik Fenik ise konuya ayırdığı üç başmakalenin ilkinde, İçişleri Bakanlığı'nın

284 Tekin Erer, "Ahmet Demir," *Son Havadis*, 21 Ocak 1967.

Ahmet Demir hakkında soruşturma açmasını talep edecek,[285] soruşturma açılmasından sonra yayınladığı başmakalesinde ise şöyle yazacaktı:

> Cümlenin malûmudur ki, Ahmet Demir 1950'den evvelki Halk Partisi iktidarları zamanında İstanbul Polis Müdürlüğündeki tabutluklar denilen işkence odalarının başmimarıdır. Burada milliyetçi gençler çeşitli işkenceler görmüşlerdir. Bu eza ve cefaların birçok mağdurları vardır. İstanbul'da o sıralarda yapılan bir talebe nümayişi sırasında, şimdiki YTP Genel Başkanı Sayın İrfan Aksu, bizzat Ahmet Demir tarafından maruz kaldığı ağır ve ezici muameleyi açıklayacak durumdadır.
>
> Ahmet Demir, ayrıca Varlık Vergisi hengâmesinde de, İstanbul'da vazife görmüştür. *Yeni Gazete*'nin verdiği malûmata göre, ismi ayrıca 40 milyonluk bir döviz kaçakçılığına da karışmıştır. Ve ihbarı yapan zat, Ahmet Demir'den gördüğü ağır tazyikten sonra, dimağ nezfinden ölmüştür. Bunun da şahitleri vardır.
>
> İmdi, böyle bir zat, nasıl olmuş ta, ihtilâlden sonra İnönü hükümeti sırasında tekaütlüğü derhal üzerinden kaldırılmış ve tekrar Emniyet Genel Müdürlüğüne getirilerek türlü söylentilere rağmen orada tutulmuştur.
>
> Otobüs fabrikası, Gömlek Fabrikası, Döviz işleri... Ve sonra yine de. Emniyet Genel Müdürü, daha sonra da Merkez Vali'si. Akıl, mantık, vicdan alır mı?
>
> Şimdi yapılacak ilk iş bu adamın memleketten kaçmaması için gereken bütün tertibatı almak ve kendisini derhal servet beyanına mal beyanına mecbur tutmaktır.
>
> Millet te görsün. Halk Partisi iktidarının ünlü Emniyet Genel Müdürünün malı, serveti nedir?[286]

Mümtaz Faik Fenik, konuya ayırdığı üçüncü ve son başmakalesinde ise CHP yanlısı basın ile *Cumhuriyet* ve *Milliyet* gazetele-

285 Mümtaz Faik Fenik, "Temyizdeki Rüşvet Olayı," *Son Havadis*, 17 Ocak 1969.

286 Mümtaz Faik Fenik, "Demir'den Servet Beyanı İstenmeli," *Son Havadis*, 19 Ocak 1969.

rinin Ahmet Demir hakkında yayın yapmamalarını eleştirecekti.[287] *Son Havadis* gazetesi yazarı Orhan Seyfi Orhon ise CHP'nin iktidar olduğu bir tarihte Ahmet Demir'in tekrar emniyet genel müdürlüğüne tayin edilmesini eleştirecekti.[288] DP yanlısı *Zafer* gazetesi başyazarı Füruzan Tekil ise bu rüşvet meselesinin neden basını ilgilendirdiğini şöyle açıklayacaktı:

> Tekrar edelim: hâdisenin ilginçliği, eski ve ünlü bir Polis şefi ile ilgili olmasıdır. Bu noktadan intişar eden bir leke siyasî buluşma haline de gelmektedir. Çünkü emekli olan bu eski idareciyi, ihtilâlden sonra iktidarı ele geçiren C.H.P.nin baş yöneticileri, yeniden faal vazifeye çağırmış. M.B.K.'nin Emniyet Genel Müdürünü başka bir göreve aktarmış ve Demir'i, o önemli makama getirmişlerdir. A. Demir'in, siyasi repertuarında, eskiden kalma icraat da vardır. Bunlar, milliyetçilere eza cefa tertibinde, sayın İnönü'yü de birlikte yad ettirmektedir. Ayrıca bir radyocu ermeni vatandaşın altı ay içeride yatması gibi küçük bir neticeye müncer olan Kayalıbay'ın ölümü hâdisesi, varlık vergileri, ikinci cihan harbi sonrası karaborsa ortamı, hep aynı önemli kişinin repertuarında, icra fasılları olarak ses veren hususlardandır.
>
> Bütün bunlar, memleket insanını haklı bir hassasiyete götürüyor. Bir ihtilâl icabı olarak, açık deniz ortasında tomsonlar altında beyanname doldurup hesap verenlerin, alınlarına sürülmek istenen lekeleri temizleyivermeleri hâdiselerini yaşayan bu millet, herkes için ayni muameleyi ve ayni neticeyi temenni ediyor. Tomsonlar altında olmasa bile...[289]

DP yanlısı *Adalet* gazetesi, iki yıl önce Ahmet Demir hakkında yayınladığı yazı dizisini özetleyerek "İsmet Paşa'nın Sâdık Bendesi Ahmet Demir'in Marifetleri!..." başlığıyla bir daha yayınlayacak ve sebebini de şöyle izah edecekti:

287 Mümtaz Faik Fenik, "Beytülmâle El Sürdürmeyenler," *Son Havadis*, 20 Ocak 1967.

288 Orhan Seyfi Orhon, "Temyize Karşı," *Son Havadis*, 21 Ocak 1967.

289 Füruzan Tekil, "Çalınmış veya Çalınmamış!," *Zafer*, 22 Ocak 1967.

> Son hafta içinde bir çok kimseyi dehşetle titreten ve birçoklarının üzerinde nefret hissi uyandıran bir haber yayınlandı. Bu haber kısaca şu idi: "Ahmet Demir, bir firmanın maddî menfaatı uğruna, temyiz dairesinden karar çıkartmak için, rüşvet aracılığı yapmıştı".
>
> Bu haberi bir diğer haber takip etti:
>
> "Ahmet Demir, döviz kaçakçılığı da yapmış ve bunu aydınlatmak için ihbarda bulunan Diyarbakır'lı bir iş adamının beyin kanamasından ölümüne sebep olmuştu.
>
> Her iki haber de çok ilgi çekici idi. Nasıl olmasınki? Ahmet Demir İnönü'nün en muteber adamı sayılıyordu. Millî Şef devrinde İstanbul Polis Müdürü olarak icad ettiği tabutluklar hafızalardan hâlâ silinmemişti. Bu işkence mucidi, yaptığı kötü isme ve uyandırdığı derin infiale rağmen, ihtilâlden sonra, İsmet Paşa tarafından – Sanki başka adam yokmuş gibi- Emniyet Genel Müdürlüğüne atanmıştı.
>
> Kısaca söylemek gerekirse bir devrin baş engizisyoncusunun İnönü nezdindeki itibarı devam ediyordu ve Ahmet Demir'i İnönü'nün kalbinden söküp atmak mümkün değildi.[290]

Ancak en ilginç iki tepki devlet, maarif ve adalet bakanı olarak görev yapmış olan Ağrı eski milletvekili Celâl Yardımcı ile 1944 yılında milliyetçilerin tutuklanması sırasında tutuklanan ve "tabutluklar"da kalan *Yeni İstanbul* gazetesinin Türkçü çizgideki yazarı Osman Yüksel Serdengeçti'nin tepkileriydi. Bu tepkilerin ilginç yanı, "hatıra" vasfını taşımalarıydı. Celâl Yardımcı, tanımış olduğu dört emniyet genel müdüründen bahsettiği yazısında Ahmet Demir'den şöyle söz edecekti.

> Birincisini tanımam, Hukuk Fakültesinde talebe bulunduğum zamandan başlar. Hattâ hayatımızı kazanmak için 928 senesinde açılan Millet Mekteplerinin Haliç'teki bir semtinde gece dersleri öğretmenliğini yapardık bir ara ikimiz de. Ben Hukuk bitirince

290 "İsmet Paşa'nın Sadık Bendesi Ahmet Demir'in Marifetleri!," *Adalet*, 19 Ocak 1967

Avukatlığa başladım. O da Emniyete intisap etmiş bir müddet sonra dirayeti, zekâ ve çalışkanlığı sayesinde İstanbul Emniyet Müdürlüğü makamına oturmuştu. Bir eyyam valilik de yapan bu zatın en mühim görevi Halk Partisi iktidarının Emniyet Genel Müdürlüğü olmuştu.

Birincisi tek partili Polis Devletinin en ileri gelen unsurlarından, kuvvet ve otoritelerinden idi. Adı çok şeylere karıştı. Tabutluklar, ışık odaları, gazeteci dövme hâdiseleri, matbaa basma, gazete kapatma vakaları, göz hapsine alınma ve takip olayları ve nihayet kafile kafile vatandaşın günlerce nezarette tutulması gibi hâdiselerin her biri ondan bir hâtıra, bir iz ve bir damga taşır. Vazifesi icabı yapıyordu bunları... O günün iktidarı öyle istiyordu.

Devlet Memuru idi ama her şeyi C.H.P.'nin istibdat politikasının emrine vermişti. Günü gelince bu temayülünü iyiden iyiye açığa vurdu. Kalbi ile bağlandığı partisinin safında siyasete girdi, siyasetten çıktı. Mebus namzedi oldu ve fakat Mebus seçilmesi nasip olmadı. Kimseye hesap vermedi... Kimse ondan hesap istiyemedi ve alamadı. Ve fakat D.P. iktidarı onu emekliye sevketmek lüzumunu hissetti. Takriben 12 sene emeklilikte kalmış olmasına rağmen mensup olduğu C.H.P.'nin himmet ve gayreti sayesinde gerçekleşen 960 ayaklanmasının yüzü suyu hürmetine iktidara gelen bu parti eski emektarını emsaline rastlanmayan bir idari tasarrufla emeklilikten çıkarmış, onu yeniden kadrosuna almış ve alayı vâlâ ile eski makamı olan Emniyet Genel Müdürlüğü koltuğuna oturtmuştu. Öylesine oturtmuş ve kanatı altına almıştı ki, sonradan iktidara gelen A.P. bile C.H.P.'nin bu eski emektarının rahatına dokunamamış ve onu Merkez Valiliğinde istihdam etmek zorunda kalmıştı. Bir zamanlar hayli rejim meselelerine karışan bu "ad" şimdi de Temyiz Mahkemesini bile şaibe altında bırakan milyonluk bir rüşvet hâdisesinde çalkalanmaktadır; hem de yalan ve iftiralarla değil el yazısını taşıyan vesikalarla çalkalanmaktadır. Ne yapar şimdi... İçişleri Bakanlığında Merkez Valiliğini...[291]

291 Celâl Yardımcı, "Cumhuriyet Devrinde Dört Genel Müdür," *Tercüman*, 22 Ocak 1967.

Osman Yüksel Serdengeçti ise Ahmet Demir'le ilgili hatıralarını şöyle aktaracaktı:

> 1942-43-44 yıllarının Demir Ahmedi İstanbul Emniyet Müdürü. Sert, korkunç hakikaten Demir gibi adam. Aylarca Emniyet Müdürlüğünde misafiri olmuştuk. Abdest bozma hürriyetimizi dahi elimizden almıştı.
>
> Kaç kişi intihara teşebbüs etmişti. O günlerde. Biri, çatalı karnına sokarak. Biri çakıyla bileğini keserek! Kaç arkadaşımız falakadan geçirilmişti. Değil mi Mehmet! (Dr. Mehmet Külâhlıoğlu). Kaç arkadaşımız verem olmuştu?! Kalelerin içine, Orta Çağdan kalmış bir eşya gibi atılmıştık. Arıyan yok, soran yok!. Aylarca güneş yüzü polisten başka insan yüzü yemek yüzü görmemiştik.
>
> Geceler gündüzler... İstanbul'da sesler diniyordu. "Haa" diyorduk... Akşam oldu!. Sesler başlıyordu sabah oldu. Dünyamız, uğultuların başlaması ve dinmesinden ibaretti. Genç yaşlarımızda pırıl pırıl ateş gibi yanan gözlerimiz, hücremizin duvarlarında yürüyen, bitlerden, tahtakurularından, hamam böceklerinden başka bir şey görmüyordu. Dış âlem bize yasaktı, dünya bize yasaktı!...
>
> Deli denizler gibi köpüren ruhlarımız, Toros dağlarından Altay dağlarına Küçük Asya'dan Büyük Asya'ya kadar uzanan hayallerimiz ideallerimiz. Biz, böyle bir yere tıkılmış ölmeden mezara girmiştik.
>
> Neydi suçumuz? Irkçı – Turancı. Irkçılık nedir? Bir zamanlar 1930-1940 arası Türkiye'nin düşünürleri baştan başa ırkçı idi. Atatürk: 'Bir Türk bütün dünyaya bedeldir" diyordu. "Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur" diyordu.
>
> Mimar Sinan'ın "Bir Ermeni" olduğunu yazan yabancı bir gazeteciye kızıyor, Sinan'ın kemiklerini mezarından çıkarıyor kafa tasını ölçtürüyordu.
>
> Bugün solcuların öncülüğünü yapan Kontenjan Senatörü Sayın Nadir Nâdi, Almanlarla işbirliği yapmamızı istiyor. Edirne'ye kadar dayanan Alman ordularına "gel, gel" ediyor: Mendil sallıyordu. Aksi tezi savunan H. Cahit Yalçın'la müthiş bir kalem mücadelesine girişmişlerdi.
>
> Zaman ne çabuk geçiyor, insanlar nasıl değişiyor?!

Evet bizleri, Irkçı–Turancı diye tevkif etmişlerdi. Halbuki biz, bu günkü komünist tehlikesini o zamandan görmüş, zamanın hükûmetini, iktidarını ikaz etmiştik.

3 Mayıs 1944. Milli Mücadelenin kara bağrında Ankara'da mukaddes bir kıyam olmuştu. Ve ben bu hareketin tertipçisi, teşvikçisi olarak tevkif edilmiştim. Fakülte 27 Nisanda derslerini kesmişti.

Bizde usûl sertifika usulüdür. Onbir dersten dokuzunu daha evvelki yıllarda vermiştim. Son seneye üç ders kalmıştı. Bunun da ikisini vermiştim.

Bir dersim kalmıştı. Mezun olmam 10-15 dakikalık bir mesele idi. Fakat milletimiz, vatanımız, ideallerimiz ebedi idi. Biz vatanımızın korkunç bir tehlike karşısında olduğuna inanıyorduk.

Ankara Radyosu o sene bir Mayıs'ta Enternasyonal marşını[292] çalmıştı. Biz deliye dönmüştük. Gözümüzde ne fakülte, ne diploma. Hiçbir şey yoktu.

3 Mayıs 1944. Bir bahar sabahı. Gençlik bahar. Günlük kaygılar. Bir tarafa itilmiş! Gönlümüzde büyük duygular. Ortaya atıldık ve tevkifler. Vatan karasevdalıları birdenbire, vatan haini oluvermişti.

Bir vatan haini sıfatıyla İstanbul'a sevkedildik. Jandarmalar, polisler.

Bir bahar sabahı henüz yuvamızdan uçmaya hazırlanırken vurdular bizi. Kanadımızı kırdılar bizim. Lisede felsefe hocası olup, genç ruhları tutuşturacak, onlara taze bir iman ve heyecan verecektik.

Hey hat!. Bu imkânı vermediler bana. Şimdi trendeyim. Sağım jandarma solum polis ve gece. Bozkır, gözün alabildiğine uzayan bozkır. Tren düdükleri... Bozkıra düşen trenlerin camlarındaki D. Demiryollarının alameti farikası.

Ayyıldız, Türk bayrağı ve Anadolu toprağı. Kucak kucağa isterim ki, istiyorum ki, bu manzara. Anadolu Bozkırlarından Orta Asya bozkırlarına kadar uzasın. Gitsin. Onu hiçbir orak biçemesin,

292 "Enternasyonal" veya özgün adıyla "The Internationale", uluslararası sosyalizmin marşıydı. Genellikle sol el yumruk haline getirilip havada tutularak söylenir. Kaynak: http://en.wikipedia.org/wiki/The_Internationale

hiçbir çekiç ezemesin. O yoluna devam etsin, yürüsün gitsin. Esir ülkelere. Kardeş ülkelerine kadar.

Trenin penceresinden böyle bir hava böyle bir rüya içinde akmış gitmişdim ki: Sert, kaba bir ses:

- Pencereleri kapatın, çocuğu yerine oturtun!...

Bu bizimle beraber gelen, bizi İstanbul Örfi İdare Komutanlığının emrine teslim etmeye memur Ankara Emniyet Müdür Muavini Bay Hamdi'nin sesiydi.

Emri üzerine pencereyi kapattılar. Polis ve jandarmaların arasına düşüverdim. Artık ne bozkır, ne küçük Asya, ne büyük Asya. Acı, katı gerçek. Polis, jandarma. Örfi İdare, Yeni deyimi ile Sıkı Yönetim.!

Ve ilkin Ahmet Demir'e teslim edildik. Adam aslen Arnavut olduğu için bizi de ırkçı bildiği için yapmadığı işkence bırakmadı. Falakalar tabutluklar. Azâp hücreleri. O zamanın Emniyet Genel Müdür Muavini Kâmuran Çokruk'la beraber.

Ne garip, ne acıdır ki, bizim felâketlerimizi, tabutlukları, seçim nutku haline getiren böylece 1950 de iktidara gelen D. Parti bu adamları cezalandırmak şöyle dursun, meselâ Kâmûran beye Afyon, G. Antep valilikleri verdi.

İktidarın dayandığı zinde kuvvetleri Milliyetçiler Derneğini kapattı. Malatya hâdisesi bahanesiyle,[293] vatan sathında büyük terör hareketlerine girişti.

Aynı şeyi şimdi A. Partisi yapıyor. Yerli ve milliyetçi kuvvetlerden ayrılıyor. Beynelmilel kökü dışarıda kuvvetlere teslim oluyor.

Milyonlarca lirayı dalkavuk pespâye matbuata ve teşekküllere dağıtıyor.

Mülkiye de, Kızılaylar da hükûmetin ve haysiyet ve şerefini koruyan, yaralanma bahasına da olsa meydanlarda mertçe döğüşen milliyetçi gençlerin yüzüne bakmıyor.[294]

293 Burada sözü edilen, *Vatan* gazetesi sahibi ve başyazarı Ahmet Emin Yalman'a, 22 Kasım 1952 tarihinde Malatya'da lise öğrencisi Hüseyin Üzmez tarafından yapılan silahlı saldırıdır.

294 Osman Yüksel Serdengeçti, "Demir Ahmet," *Yeni İstanbul*, 7 Şubat 1967.

10- Sonuç

Ahmet Demir'in ikinci dönem emniyet genel müdürlüğü görevi, 3 Aralık 1965 tarihinde sona erecektir. İstanbul Barosu'nda bulunan sicil dosyasının incelenmesine izin verilmediğinden emekliliği sırasındaki avukatlık faaliyetlerinin kapsamı belli değildir. Ahmet Demir, 13 Mayıs 1982 tarihinde vefat edecek, cenazesi 15 Mayıs günü Şişli Camii'nden kaldırılacak ve Zincirlikuyu'daki aile mezarlığına defnedilecektir.[295]

VEFAT

Merhum Şerif Demir ve merhume Arife Demir'in oğlu, Hüldiye Demir'in sevgili eşi, Yıldız Orton, Doğan Demir ve Ünaç Erem'in babaları, Seffet Demir, Enver Demir ve Huriye Baykal'ın ağabeyleri, Ayşe Demir, Oktay Orton ve Mehmet Erem'in kayınpederleri, Sarp, Şebnem ve Çiğdem'in dedeleri, merhum Fuat Dorkip, merhum Selahattin Dorkip, Haldun Dorkip ve Ayten Paftalı'nın eniştaleri, Ahmet Paftalı'nın bacanağı ve Orhan Baykal'ın kayınbiraderi, emekli Vali ve Emniyet Genel Müdürlerinden

AHMET DEMİR

13.5.1982 günü Hakkın rahmetine kavuşmuştur. Cenazesi 15.5.1982 Cumartesi günü öğle namazını müteakip Şişli Camiinden kaldırılarak Zincirlikuyu'daki aile mezarlığına defnedilecektir. Mevlâ rahmet eyleye.

AİLESİ

Bugün geriye dönüp bakıldığında "tabutluk"ların inşa edilmesi fikrinin Nihat Halûk Pepeyi'den mi, yoksa Ahmet Demir'den mi kaynaklandığını tespit etmek imkânsızdır. Ahmet Demir'in selefi İstanbul Emniyet Müdürü Nihat Halûk Pepeyi'nin Almanya ve Nazi işgali altındaki ülkelere yaptığı gezi sonrasında, işkenceye maruz kalan Mihri Belli ve Reha Oğuz Türkkan'ın ileri sürdükleri gibi, bu ülkelerde gözlemlediği işkence yöntemlerini Türkiye'ye getirip getirmediği meçhuldur. Ancak gerçek şu ki işkenceye maruz kalanların tamamı, maruz kaldıkları işkenceden Ahmet

295 "Emniyet Eski Genel Müdürlerinden Ahmet Demir Vefat Etti," *Milliyet*, 14 Mayıs 1982; "Vefat İlanı," *Tercüman*, 14 Mayıs 1982; "Vefat İlanı," *Güneş*, 15 Mayıs 1982; "Vefat ilanı," *Hürriyet*, 15 Mayıs 1982.

Demir'i sorumlu tutmuştur. Buna karşılık CHP yanlısı *Kim* dergisi, Ahmet Demir'in genel müdürlüğe tayini vesilesiyle yayınladığı değerlendirme yazısında tek sorumlunun Ahmet Demir olmadığını vurgulayarak şu savunmayı yapmakta:

> İstanbul Emniyetindeki görevi, Demir'in çeşitli ve ağır imtihanlar vermesine yol açmıştır. Bugün bazı kimselerin ve tabii çoğunlukta ırkçıların bahsettiği tabutluk devrinde, Ahmet Demir'in Emniyet Teşkilâtının başında değil, sadece iki numaralı adam olduğunu bilmek gerektir. O devrin Emniyet Müdürü ise Kâmuran Çoruh'tur. Kaldı ki, idarecinin zamanın kalıplarına göre hareket etmekte olmasını ve hele tek parti yılları içinde ve savaş sırasında bir Emniyetçinin çatık kaşlı bulunmasını da tabii görmek icap edecektir. Bilhassa İkinci Dünya Savaşı sırasında İstanbul'un Tanca ya da Şanghay gibi enternasyonal bir sabotörler ve casuslar karargâhı olduğu günlerde yakınları Ahmet Demir'in uykusuz geceler geçirdiğini o zamanın şartları içindeki bugünkü teknik imkânlardan yoksun ve dar sayıda polis kadrosu ile asayişi Demir gibi elde tuttuğunu bilmektedirler.[296]

"Tabutluklar"ın mucidinin kim olduğu, Nihat Halûk Pepeyi ve Salâhattin Korkud'un hangi amaçla Almanya ve Nazi işgali altındaki ülkeleri ziyaret ettikleri, konuyla ilgili resmî belgelerin araştırmacıların incelenmesine sunuldukları zaman aydınlığa kavuşacaktır.

296 "Emniyet," *Kim*, Yıl 6, S. 262, 24 Temmuz 1963, s. 10-14, 13.

EKLER

1- Tabutluklar ve Sanasaryan Han'la İlgili Anılar

Ek 1: Reha Oğuz Türkkan: "Tabutluk"

Tekrar koridordan geçtik, camlı kapıyı aşarak nezarethane kısmına girdik. Hemen oracıkta durduk. Karşımızdaki beton duvarda yan yana dolap kapağı gibi 2 kapı duruyordu. Polis memuru birini açtı ve yardıma gelen iki resmî polisin elbirliğiyle beni açılan insan boyu kadar deliğe ite kaka soktu. Duvarlardan sarkan iki halka bileklerime geçirildi, zincir gerilerek ayaklarım yerden bir karış kesildi ve birden tepemde muazzam bir ışık parladı, arkasından kapı veya kapak kapandı.

Mahut tabutlukla teşerrüf etmiştim.

Tevkifimizden aşağı yukarı bir ay sonra, 3 Haziran 1945 Cumartesi sabahı, benim ağzımdan uydurulan ifadeleri imza etmiyeceğimi söylediğim için «Tabutluk» denilen deliğe atılmıştım.

İlk hamlede fazla bir acı duymadım. O küçücük delik ışıl ışıl aydınlık içinde olduğundan tetkiki zor değildi. Ne çare ki fazla kıpırdayacak halde değildim. İki kolumla tavandan sarktığım için ve ayaklarım da yere değmediğinden, tetkikimi ancak başımı sağa sola çevirmek suretiyle yapabiliyordum.

Tabutluğun dikine uzunluğu, benim gibi orta boy bir insanın uzanmış kolları ile ulaşabileceği kadardı – biraz daha fazla – çünkü ayaklarım yerden bir karış kadar yukarıda sallandığına göre,

hesaba bir karış daha ilâve edebilirsiniz. Genişlik ve enlilik ölçülerine gelince «tabutluk» tabirinin de ifade ettiği şekilde, dikine oturtulmuş uzun bir sandığın ebadından farksızdı. Benim gibi zayıfça bir insan ancak sığabiliyordu. Sonraları, iki metreyi aşkın boyu ve iri de endamı olan Hamza adlı arkadaşı sokmak istemişler, mübarek sığmadığından kapağını kapatmadan işkence etmek sorunda kalmışlar. Tabiî Hamza'yı kollarından da asamamışlar, çünkü ayakları yere değmiş, iş bozulmuş.

Bugün bunları şakalı bir üslûpla anlatmak kolay oluyor ama, o anda hissettiklerimizin şakaya gelir tarafı hiç yoktu.

FİZİKİ – RUHİ ISTIRAP

Evvelâ dehşet hissi var. Ne kadar kabadayılık taslarsanız taslayın, bilinmedik bir işkence tarzıyla karşılaşınca yüreğiniz, bir el tarafından sıkıştırılmış gibi sıkılıyor, barsaklarınız büzülüyor. Sizin yüreğiniz ve barsağınız öyle olur mu bilmem ama, benimki oldu.

Bu fizikî – ruhî ıstıraptan başka, bir de sırf manevî, daha doğrusu aklî ıstırap: Ya dayanamazsam da istediklerini imza edersem? Ya korkağın biriysem? Ya alçaklık edersem? korkusu...

İlk defa anlıyorsunuz ki, kendinizi tam tanımıyorsunuz.

Ve nihâyet maddî acılar.

İlk hissettiğim, bilek etlerimin ve az sonra da kemiklerimin acı ve ağrıları oldu. Bileklerime geçirilen kelepçevarî zincirler vücudumun ağırlığı ile gitgide etime gömülüyor, rahatsızlıktan acıya, acıdan ağrıya kademe kademe geçiyordu. Yavaş yavaş bilek ve bileklerimin birleştiği el kemiklerim ve oylukları sancımaya başladı Oyluklarından fırlayacakmış gibi gerilen omuz ve kol kemiklerim de sızlamaya ve arkasından şiddetle sancımaya başladı.

Bütün bunlara ilâveten, bir de son derece şiddetli Haziran sıcağının, hava deliği bile olmayan çimento tabutluğun boğucu havası vardı. «Vardı» kelimesi yanlış. Hava yoktu ki! Bu beni öldü-

rebilirdi. Asıl hayatî tehlike bu havasızlık ve eritici sıcaklık olmuş olacak ki, kollarımın, etlerimin ve kemiklerimin yara ve acılarına rağmen vücudumu sallandırdım, ayaklarımı tabutluğun iki yana ve arka cidar köşelerine yapıştırdım. Acıdan dişlerimi gıcırdata gıcırdata ve suratımdan bol bol akıp gözlerime, ağzıma bulaşan terleri kafamı iki yana sallayıp silke silke vücudumu öne doğru tam bir kavis halinde germeğe gayret ettim. Mesnetsiz olan ayaklarım duvar köşelerinden kaydıkça vücudum olanca şiddetle sarkıyor ve bu sadece bileklerime demirleri daha fazla gömdürüyor, omuz oyluklarımı iğne batmış gibi sancıtıyor ve beni acıdan bağırtıyordu. Bu çığlıklara polisler alışmış olacaklar ki, tahkik için kapağı açmıyorlardı bile!

HAVAYI CİĞERLERİME ÇEKTİM

Birçok acıtıcı denemelerden sonra muvaffak oldum: Vücudum yarım kavis halinde gerilmiş, böylelikle suratım tahta kapağa dayanmıştı.

Kapak rezelerinin bıraktığı aralığa dudaklarımı yapıştırarak dışarının havasını yanan ciğerlerime şiddetle çektim.

Emniyet binasının en üst katında olduğumuz ve bu kısmın damı her nedense cam olduğu için her taraf sıcaktan kaynıyordu; ama gene de koridorun kaynar havası, tabutluğun boğucu havasından daha iyiydi veya bana öyle geldi...

Ama bu anormal vaziyette uzun müddet durmama imkân yoktu; ayaklarım kaydıkça ve vücudum eski haline düşüp sallandıkça acılarım daha da şiddetleniyordu.

Birdenbire yeni bir acı, bütün ötekilerini bastırı verdi. Başımın üstünden, örme tel arkasından parlayan şiddetli ışıklar beynimin içini zonklatmaya başlamıştı.

Şimdiye kadar bu şiddetli ışıklı ampullere dikkat etmemiştim. Derdim kâfi olduğundan, bu daracık yere neden bu kadar çok aydınlık koyduklarını merak etmeğe ve şaşmağa vaktim olmamıştı. Şimdi beynimin sancısı dikkatimi bu yeni musibete çekti. Nefes

mücadelemden vaz geçip başımı dönebildiği kadar kıvırdım, saçlarımı ateş gibi yapan bu acaip ampullere bir göz attım. Derhal gözlerim kamaştı ve fazla bakamadım. Fakat bu kısa müddet esnasında gördüklerimi ömrüm sürdükçe unutmıyacağım.

İŞKENCE AMPULLERİ

Başımdan birkaç karış mesafede, her biri sokak ampulü kadar büyük üç, belki de dört gayet iri ampul yanıyordu. Işıklar mavimtrak beyazdı. Ampullerin içinde, mutat harici helezonî bir takım «filâman»lar vardı.[297]

Sonradan öğrendiğime göre bunları, o zamanki Polis Müdürü, Nazi Almanya'ya bir seyahatı esnasında öğrenip getirmiş. Mahiyetlerini bilmiyorum, fakat tesirlerini pek iyi biliyorum.

Bu müthiş sıcak günde, havasız daracık tabutluk içinde yarattıkları muazzam sıcaklığı bir tarafa bırakın. Asıl korkuncu, insanın başında ve beyninde yarattıkları sancıydı. Tarifi zor bir sancı. En şiddetli başağrısıyla alâkası yok. Ağrı şakaklar ve alın nahiyesinde değil, kafanın orta ve üst taraflarında. Sanki kızgın şişler beyninize sokuluyor ve içinde oynatılıyormuş gibi. Gözlerim kısılıyor, dişlerim gıcırdıyor ve avazım çıktığı kadar bağırıyordum.

Kollarımdan asılı olarak, terden suya batmış gibi sırılsıklam ve inkıtasız çığlıklarla bağırarak sallanıp durdum.

Saatler geçti. Zaman oldu, bağırdığımın bile farkında değildim. Belki de sesim kalmamıştı ve açık ağzımdan, büzülmüş boğazımdan hırıltıdan başka bir şey çıkmıyordu.

TESLİM

Ne kadar zaman böyle geçirdiğimi, ne o zaman ne de şimdi hatırlıyamıyorum. Belki aynı gün, belki de ertesi sabahtı. Kapağı açan polise:

297 Reha Oğuz Türkkan'ın notu: "Osman Serdengeçti'nin hâtıratından öğrendiğime göre bunlar 2000 mumlukmuş."

- Beni hâkime götür! İmza edeceğim! diye bağırdım. Daha doğrusu bağırdığımı sandım. Sesim öyle boğuk çıkmış olacak ki herif anlamadı, büyük gayretle ve yutkuna yutkuna cümleyi üç defa tekrar ettim.

Üniformalı polis «Ha» dedi ve birden o meş'um ampuller söndü. Zincirler çözüldü, yere ıslak çamaşır gibi yığılıverdim. Başka bir polis su getirdi, suratıma serpti. Zaten baygın değildim, fakat şuurumun tam olduğunu iddia etsem yalan olur.

Halime daha fazla itina göstermeden iki polis kollarıma girdiler ve yarı sürükliyerek, yarı taşıyarak beni 1. ci Şube Müdürünün odasına götürdüler.

Aman Allahım! Dünya varmış! Açık pencereden tatlı bir meltem esiyor, odayı serinletiyordu. Maroken koltukların cennetlik konforunu tam idrak edebilmek için insan meğer böyle bir gün veya 5-10 saat tabutlukta kollarından asılı sallanmalıymış!

Odada 1. ci Şube Müdürü Sait'le Emniyet Müdürü Demir vardı. İkisi de abus suratlarla beni seyrediyorlardı. Herhalde halim seyre şayandı ki gözlerini ayırmadılar. Sakalım bir aylıktı, onu biliyorum. Fakat işkence suratıma ne ifade ilâve etmişti onu bilmiyorum.

LUNA PARKIN SARHOŞU

Derken içeri kısa, tıknaz, esmer kuvvetli çeneli bir adam girdi. Ne kadar traş olsa yanak ve çenesi gölgeli kalan tiplerden biriydi. Kıyafetinden ve odadakilerin tavrından mühim bir adam olduğu anlaşılıyordu. Lâubali bir samimiyetle bana döndü.

- E! Nasılsın bakalım. Oğuz? dedi ve cevabımı beklemeden kapıdaki polise seslendi:

- Bir bardak su getir bu delikanlıya!

Yavaş yavaş aklım başıma geliyor, muhakeme kabiliyetim uyanıyordu. Bu adam gözüktüğü gibi dost muydu, yoksa hilekâr biri miydi? Kimdi acaba?

Suratı büsbütün yabancı gelmiyordu bana. Beş altı sene evvel, hakikaten «delikanlı» olduğumuz çağlarda, Büyükada'da Luna Park'ta bir gece hadisesinde kavgalaştığımız bir adamı hatırlatıyordu. O gece gazinoda pek sarhoş olan bir adam, haksız yere ağabeyime çatmış ve itmiş, bende yakasına yapışıp suratına bir yumruk indirmiştim. Bunun üzerine sarhoşun arkadaşları bize saldırmıştı. Polis gelmiş ve hep birlikte Nizam Karakolunu boylamıştık. Orada adam komiserin odasına alınmış, büyük iltifat ve hürmet sahneleri olmuş, sonradan elini kolunu sallıyarak gitmişti. Biz de şikâyetçi olduğumuz halde 4-5 saat karakolda alıkonduktan sonra komiserin huzuruna çıkarılmıştık. İzahatımızı dinlemek bile istemeyen bu adam:

- Babanız mühim bir zat olmasa başınız belâya girerdi. Kiminle hadise çıkardığınızı biliyor musunuz? Gidin bir daha yapmayın! dedikten sonra bizi salmıştı.

Biz iki kardeş, neyi «bir daha yapmamak» icap edeceğini de, bu mühim zatın kim olduğunu da öğrenmeden evin yolunu tutmuştuk.

Göz hafızam kuvvetli olduğu için delikanlılık çağlarında gece vakti bir saat kadar gördüğüm bu esrarengiz yüzü unutmamıştım. İşte şimdi karşımda duran bu adam tıpkı ona benziyordu! Dayanamadım, «Siz kimsiniz?» diye sordum. Güldü:

- Emniyet Umum Müdür Muaviniyim. Sorgu Hakimi bu gün yok burada. Fakat senin ifadeni zaten hazır bırakmıştı. Sadece imza eksik. Gelince iç suyunu da imza et, bitsin gitsin.

HAZIR İFADE

Suyun da, «Hazır ifadenin» de bulunup getirilmesi yarım saati buldu. Bu Allah'ın yardımıymış meğer!. Nefes almaya, aklım toplamaya bol bol vakit buldum. Suyu yudum yudum içerek zevkine vardım. Şampanya halt etmiş!

Kâmuran (adı buymuş), sabırsızlandı. Hazır evrakı önüme uzatarak «imza et» dedi. «Okuyayım bir kere» dedim ve kızgın

bakışları altında, ömrümde eşine rastlamadığım bir vesikayı okudum!

Tabutluk işkencesinden çıkalı yarım saat henüz olmuştu ama, Emniyet Müdürü'nün odasının serinliği, rahat koltukları, cana can katan bir bardak su, beni mezbahaneye götürülen koyun tevekkülü halinden kurtarmış, aklımı başıma getirmişti.

Emniyet Umum Müdür Muavininin «imzala» diye elime tutuşturduğu ve gûya benim olan «hazır» ifadeyi dikkatle ve gitgide artan bir dehşetle okudum. Emniyet Amiri sahte bir lâkayt tavırla başkalarile görüşüyordu. Fakat gözucuyla beni süzdüğünün farkındaydım.

Daha yarım saat evvel çektiğim azap gözümün önüne geldi. Saçlarımın dibinden terler boşandı. Fakat bunu imza edemezdim. Böyle bir vesikayı tanzim etmek şeytanın aklına gelmezdi! «İfademdir» diye gûya imza edeceğim hikâye dört başı mamur olarak tertiplenmişti.

Bu mürettep «ifadem»e göre babamın teşvikiyle, gençleri organize etmeğe başlamışım. Bu gençlerle, ırkçı-Turancı gizli bir cemiyet kurmuşum. Ben bu işleri görürken aynı gaye yolunda Nihal Atsız da gizli bir cemiyet kuruyor, talebelerini âzâ yazıyormuş. Onu da, beni de el altından idare eden gizli elebaşılar, babam, Prof. Zeki Velîdî Togan ve Dr. Hasan Ferit Cansever'miş. Bunların teşvikiyle gizli cemiyetlerimiz birleştirilmiş. Fakat asıl «gizli şef»le hiç karşı karşıya gelmemişim. Ara yerde, Prof. Remzi Oğuz Arık vesaire gibi «Anadolucular» köprü vazifesi görüyorlarmış.

Nihayet bu sene, bütün bu ırkçı-Turancı komiteciler son kozumuzu oynamağa karar vermişiz. Evvelce tabancalar üzerine edilen yeminlerle de zaten «her şeye hazır olduğumuzu» beyan etmişiz. Prof. Zeki Velîdî'nin, Dr. H. Ferit Cansever'in, Nihal Atsız'ın ve benim de iştirakimizle yaptığımız gizli bir toplantıda komünizmle mücadele maskesi altında gençliği kışkırtmağa ve bir nümayişe başlayıp işi hükûmet darbesine çevirmeğe karar vermişiz.

Hükûmeti devirdikten sonra Alman'larla «işbirliği» yapacak ve Turancılık uğrunda Rusya'ya hemen ilânı harp edecekmişiz...İlh.

KİMLER YOKTU Kİ

Üç buçuk sahife tutan bu «ifade» işe hakikat süsü verecek vak'alarla, tarihlerle ve tırnak içinde makale ve mektup parçalariyle doluydu. Akla geldik gelmedik her tanıdığımın ismi de kaydedilmişti. Hiç tanımadığım Celâl Bayar ve Ali İhsan Sabis Paşa dahil!

İmza etmesem gene Tabutluğa atılacaktım. Etsem, yalnız benim değil, babamın ve sayısız kimselerin de canını yakacaktım.

Ecel teri dökerek bir çare düşündüm, daha doğrusu düşünmeye çalıştım. Ne çare! Beynim sanki boşalmış gibiydi. Hiçbir şey düşünemiyor, aptal aptal gözüm, koltuğun kenarında yürüyen sineğe takılıyordu.

Emniyet Umum Müdür Muavini bana dönerek:

- İmza etti mi? dedi.

Yalvarır gibi bir sesle:

- Rica ederim, müsaade edin de ben söyliyeyim daktilonuz yazsın, onu imza edeyim, dedim.

Emniyet âmirinin zaten esmer olan suratı büsbütün karardı. Kaşlarını çatarak:

- Vaktimizi ziyan ediyorsun. Demin polislere «imza edeceğim» demişsin, getirdik sana insan gibi muamele ettik, uzun ediyorsun. İmzala, koğuşuna git.

- Bu şekliyle imkân yok ki!

Haşin bir hareketle yerinden kalktı, yanıma geldi ve parmağını evirip çevirdiğim kâğıda uzatarak:

- İmza et! diye bağırdı.

Cevap vermeden önüme baktım. Bekledi. Ben de bekledim. Plânsız bir şekilde, insiyakla hareket ediyordum.

- Doktoru çağır, dedi.

Şişman müdür kalktı, dışarı çıktı, biraz sonra kısa boylu, ihtiyar, kel kafalı ve iri burunlu bir adamla içeri girdi. Şimdi gözümün önüne geliyor da, İran'ın sabık Başvekili Musaddık'a çok benzetiyorum. Yalnız daha çirkini. Emniyetin doktoruymuş.

EZİYETE DAYANIR RAPORU

Emniyet U. Müdür Muavini sırıtarak:

- Beyi muayene etsene, doktor. Bakalım eziyet ve meşakkate müsait mi? dedi.

Bu kelimeler hece hece ve hâlâ kulağımdadır. Doktorun alelacele kalbimi dinledikten sonra ağzında geveler gibi konuşmasile yaptığı beyanat da aynen hafızamda:

- Evet efendim... Kalbinde bir arıza yok...

Nefretle doktorun gözlerinin içine baktığımı ve bakışlarını başka istikametlere kaydırdığını hatırlıyorum.

Ağır ağır, kelimelerin tam payını vererek ve hırsımdan titreyerek adama ders vermeye kalkıştım:

- Doktor ha! Bir de Tıbbiyeden mezun olurken, hastaların yardımına koşacağınıza, bozuğu iyi etmeğe çalışacağınıza yemin ettiniz ha! Şimdi üç buçuk maaş uğruna... sağlam vücudun bozulması, sıhhatin hastalığa çevrilmesi için fetva veriyorsunuz! Bunu polislerden beklerdim ama sizin gibi sözüm ona ilim adamı!... Vicdan olmadıktan sonra!

Kesik kesik, bozuk cümlelerle konuşuyordum.

Bu iğrenç sahne beni öfkelendirmiş bu sayede de cür'etkârlaştırmıştı. Yaptıklarımın âkibetini fazla düşünmeden «ifadem» olacak olan kâğıdı parça parça edip doktorun suratına fırlattım. Birden, hepsi üstüme üşüştü. Kafama, boynuma, sırtıma yumruklar indi. Bir taraftan da Emniyet Umum Müdür Muavini avazı çıktığı kadar bağırıyordu:

- Götürün d.....u tabutluğa! Geberinceye kadar bırakın orda aklı başına gelsin!

Sivil ve üniformalı bir sürü polis, gayretlerini isbat için birbirleriyle yarışırcasına beni yumruklayarak ve tekmeleyerek sürüklemeğe başladılar. Suratım çarçabuk kan içinde kaldı. Ve kendimi, gene kollarımdan asılı olarak, her tarafı kapalı beton tabutluğun içinde sallanır buldum.

ÖLMEME HIRSI!

Keşke bu işkence hiç kesilmez olaydı! O zaman nasılsa yarı şuursuz hale gelmiştim. Şimdi ise, yarım saat kadar dinlenip kendime geldikten sonra, şuurum ve vücudum bütün acıları teker teker duyacak şekilde uyanmıştı!

Daha ilk andan bileklerimin acısı dayanılmaz bir hale girdi. Demir halkalar eski yaralara gömüldükçe gözüm kararıyordu. Vücudumun ağırlığı, el, kol ve omuz kemiklerime girip sancıttıkça, yerden bir karış yukarda sallanan ayaklarım deli gibi uzanıyor, dayanacak bir yer bulmak için çırpınıyordu. Sıcak ve havasızlık o kadar boğucuydu ki, bayılacak gibi oluyor, bir taraftan da Allahıma «Ah bir bayılsam da bu acıları duymasam!» diye yalvarıyordum. Fakat hemen o anda da bayılıp burada pisipisine ölebileceğimi idrâk ediyor, yeni bir yaşama hırsıyla baygınlık temayüllerimi kovmağa çalışıyordum.

Beynimde gitgide artan sancılar, nasılsa unutmuş olduğum o meş'um ampulleri olanca korkunçluğu ile hatırlattı. Tepemdeki binlerce mumluk şiddetli lâmbalar beynimin üst ve orta tarafına kızgın şişlerini sokmaya ve içinde oynatmağa başladılar. Dişlerim kırılacak kadar kasılıyor ve sonra ağzım açılıyor, inkıtasız bir çığlık, ağlamayla karışık bir uluma boğazımdan fışkırıyor...

İMZA ETMEMEK HIRSI!

Kaç saat böyle sallandım ve bağırdım bilmiyorum. Bir ara kapak açıldı, bir sürü adamlar ve polisler gördüm. Durmadan bağırdığım için içlerinden birinin söylediklerini duymadım. Haykırarak tekrar etti:

- İmza etmek istiyor musun?

- Defol! diye bağırdım ve tükürdüm. Kapak şiddetle kapandı. İşkencemle baş başa kaldım. Saatlerce, saatlerce, sallandım, kıvrandım, sesim çıktığı müddetçe bağırdım, gözyaşım aktığı müddetçe ağladım... Ara yerde kapak açılıyor, bazı insanlar görünüyor, bana bir şeyler söylüyorlardı. Fakat artık olan bitenleri yarı anlıyor, yarı anlamıyordum. Esasen kan ve terden gözüm bile iyi görmüyor, herşeyi kanlı bir buğu arkasından seyrediyormuşum gibi geliyordu bana. Senelerce evvel göz siniri hastalanmış olan sol gözüm büsbütün görmüyordu...

Bütün bu uyuşmuş duygularımın altında, kör bir inat, kapağımı açanlara ve ne istediklerini hissettiğim «tabutluk zebanilerine» boyun eğmemek, teslim olmamak inadı uyanık duruyordu. Bir o, bir de ölmeme hırsı. Hayır, burada bu çimento tabut içinde mağlûp olarak, sevdiklerimden ayrı olarak ölüp gidemezdim.

Şuuraltımda bu hırs olmasaydı belki de kalbim durur ölebilirdim. Sonradan anlaşıldığına göre, şimdiye kadar kimseyi benim kadar uzun müddet ve sürekli olarak işkence etmemişler. İlk bende deniyorlarmış. Bu da bir hatâ idi. Sık sık işkenceye ara verseler, yarı şuurlu hale girmeme fırsat vermeseler belki de mukavemetimi kırabilirlerdi. İş o hale girdi ki, inandım ve mukavemetim otomatik bir şekil aldı.

Sonradan 1.ci Şube koridorlarında gevezelik eden polislerin konuşmalarını işiten Salâhattin adlı Mısırlı bir tutuklunun tekrarladığına göre bana çok kızıyorlarmış. Bir komiser muavini:

- Oğuz dedikleri genç var ya! Domuz gibi bir şey. Avaz avaz bağırıyor da gene imzalayıp kurtulmuyor! demiş.

Aynı «suçlamayı» karıma da tekrar etmişler!

Bu söz benim iftiharım olmuştur.

BİRİNCİ RAUNDU KAZANDIM

Nihayet bayılmışım. Kaç saat baygın kaldığımı ne ben biliyorum ne de başkaları. Gözümü açtığım zaman kendimi yerde, taş

döşemelerin üstünde buldum. Bir sivil memur hem suratımı ıslak bezle siliyor, hem de yanındaki üniformalı polisle konuşuyordu:

- İyi ki kafatası patlamadı... Halkayı çözer çözmez böyle yığılıvereceğini nerden bilirdim!

Yüzükoyun serili yattığım taşlar pek rahattı, ayıldığımı belli etmek istemedim. Etrafın ıssızlığından ve karanlık pencerelerden vaktin geceyarısından sonra olduğunu anladım.

Üniformalı polis, vurdum duymaz bir edayla:

- Bunlar yedi canlıdır, bir şey olmaz, diye felsefe yürüttü.

Hiç unutmıyacağım, çakır gözlü, keskin hatlı bir adam olan sivil, ensemi oğuştururken şöyle cevap verdi:

- Öyle deme, o da bir ananın evlâdı. Bak ne hale gelmiş! Hayvan olsa acır be!

Sonra kolumun altına girerek beni doğrulttu ve duvara dayıyarak oturttu. Mecburen gözlerimi açtım. Pestil gibiydim. İkisi de koluma girerek helâya götürdüler, yüzümü gözümü yıkadılar, bir iki saat iskemlede oturttular. Sonra da «şimdi biri gelir görür» mazeretiyle beni tekrar deliğe sokup astılar. Fakat o gece işkence ampullerini sık sık söndürdüler.

Ertesi sabah bir komiser geldi, beni çözdürdü ve eski hücreme, 18 No. ya götürüp kapattı. Kapıyı kapamadan günü sormuştum. «6 Haziran Salı günü bugün» dedi. Demek ki tam 3 gün 4 gece Tabutlukta işkence görmüştüm!

18 No. CENNET GÖZÜKÜYOR!

İşkence odasına 3 Haziran 1944 Cumartesi günü girmiş 6 Haziran Salı günü çıkarılmıştım. Bu üç gün ve dört gecelik «tabutluk» ikametinden sonra, deliğe ve mezara benzettiğim 18 No.lu hücrem bana cennet göründü. Gözlerimi kör eden, beynimi kavuran binlerce mumluk işkence ampullerinin ışığından sonra, penceresiz ve ışıksız höcremin loşluğu bulunmaz bir nimetti. Başlıbaşına işkence saydığım bit, pire ve tahtakuruları bile şimdi bana,

eski âşinalar gibi geldi desem gülmeyin. Zaten öyle bitkin, öyle baygın bir haldeydim ki, kaşınmaya bile mecâlim yoktu.

Tabutluktayken geçirdiğim dört gece (gece olduğunu bile tabiî fark etmeden) uykudan ziyade baygınlık halinde geçmişti. Şimdi höcremde toz ve böcek dolu yatağıma yığılır yığılmaz gözüm kapanmıştı. Üç gündür yemek bile yedirilmediğimi ve ancak birkaç defa su içebildiğimi o anda düşünemiyor ve hissedemiyordum... Uyku... Bıraksalar günlerce uyuyacağım.[298]

298 Reha Oğuz Türkkan, *Tabutluktan Gurbete*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1975, s. 62-77. Türkkan (1920-2010), anılarını ilk kez 23 Haziran–20 Temmuz 1955 tarihleri arasında *Tercüman* gazetesinde yayınladı. Türkkan'ın yayınları şunlardır: *Irkları ve Türkleri Balmumu Sanan İsmail Hami Danişmed'e Cevap: Irk Muhite Tabi midir?*, Ekonomi Reklam Matbaası, İstanbul, 1939; *Türkçülüğe Giriş*, Arkadaş Matbaası, İstanbul, 1940; *4 İçtimai Mesele: Ahlâk, Müsavat, Hak, Milli Menfaat*, Bozkurt, İstanbul, 1941; *Kızıl Faaliyet*, Sinan Matbaası, İstanbul, 1943; *Kuyruk Acısı*, Stad Matbaası, İstanbul, 1943; *Milliyetçilik Yolunda: Ergenekon, Bozkurt, Gökbörü; Yeni ve Eski Yazılar*, Müftüoğlu Yayınevi, İstanbul, 1944; *İleri Türkçülük ve Partiler: Milliyetçilik, Şahsiyetçi Demokrasi, Mutedil Sosyalizm, İstiklal ve Barışçılık*, Rafet Zaimler, İstanbul, 1946.

Ek 2: Reha Oğuz Türkkan'ın 1944 Irkçılık-Turancılık Davası Sırasındaki Savunması

Mevkufen hücrelere kapatıldığımızdan beri korkunç bir tedhiş havası içinde yaşıyorduk; sabahtan gecelere kadar tam arkamızdaki büyük odadan dayak sesleri, iniltiler, ağlamalar, yalvarmalar, haykırmalar, Söyle! Söyle! bağırışları herkesin asabını bozuyordu. Daracık ve penceresiz dört duvar arasında tamamen kapalı olduğumuz için bu dayak yiyenlerin bizim arkadaşlar mı yoksa başkaları mı olduğunu bilemiyorduk. Hele bir gece öyle canhıraş çığlıklar işitildi ki tüylerim diken diken oldu. Karşı hücreden "Acaba kimi dövüyorlar?" diye söylenen sözden Külâhlıoğlu'nun sesini işittim. Herkes kendi kendine bu sualleri soruyor ve bizim gruba ait olup olmadığını anlayamıyordu. Ancak çok sonraları daha yakın zamana doğru bu inilti, ağlama ve dayak seslerinin casusluk maznunlarından geldiğini ve o canhıraş çığlığın da komünist Selahattin'den koptuğunu öğrendik. Yoksa evvelce "Acaba hangi arkadaşı dövüyorlar" diye şüphe ve endişe içinde idik. Tedhiş havası dehşetli idi. Zaman zaman işkenceden canına tak ederek kendi kendini asıp kurtulmak isteyen birinin veya bileklerini camla kesip intihara kalkışan bir diğerinin sebep olduğu koşuşmalar, telaşlar kulaklarımıza geliyor, helaya gittikçe yerleri kuzu kesilmiş gibi kıpkırmızı kan içinde buluyorduk. Nihayet, elektrikli işkence hücresinin korkunçluğu hepimizin malumu idi. Ruhlarımız, asabımız altüst olmuştu. Çok arkadaşlar buhran içinde idi. Yani vaziyet öyle idi ki, "Şöyle söylemezsen seni döveriz, işkence ederiz" diye açıkça tehdit kullanmaya hâcet bile bırakmıyordu. Buna rağmen, bunu açıkça da söylüyorlardı. Sarışın, Alman usulü saç tıraşı yapan bir polisle şişman bir komiser, kapılarımızı açıp kapadıkça: "İşte inat edenler böyle sopa yerler! İnat edeyim demeyin!" diye halisane tavsiyelerde bulunuyorlardı. Ali Düvenci adındaki casus maznunu ise bir gün şöyle seslenmiş idi: "Sizleri çok dövecekler imiş, polisler konuşurken duydum!" Dahası var: Sorgu hâkiminin yanında bulunan Demir veya Kâmuran beyler

(İstanbul Emniyet Müdürü ile Emniyet Umum Müdür Muavini) kimine: "Bu iş hâkim beyin dediği şekildedir. Söylemezsen eşek gibi dayak yersin!" kimine de "Ya bunun böyle olduğunu söylersin yahut da biz söyletmesini biliriz!" diyerek apaçık tehditte bulunmuş ve manevi cebir kullanmışlardır. Bana Sorgu Hâkimi Kâzım Alöç'ün yanında, Demir Bey denilen adam şöyle söyledi: "ben polis müdürüyüm! Adamı eşek gibi söyletmesini bilirim!"

Cihat Savaşfer'e yine Kâzım Alöç'ün yanında yine aynı adam: "Seni şimdi ayağımın altına alır, çiğnerim!" diye bağırmış ve dövdüreceğini bildirmiş.

Zeki Velidi Togan gibi bütün medenî dünyaca hürmetle anılan bir profesöre aynı herif böyle yapmış. Bunu tespit ettik. "Kabul et, yoksa seni hamal gibi dövdürürüm!" diye tehdit etmiş ve Demir de, çok ağır hakaretamiz bir fiili işlemekten teeddüp etmemiştir.

Fehiman Altan'a da çok ağır cebr-i manevi yapılmıştır. Huzurunuzda söylediklerinden aynen:

"Sorgu hâkiminin yanında bulunan Kâmuran Bey beni ağır şekilde tehdit etti ve "Hâkimin istediği şekilde ifade vermezsen görürsün!" dedi. Ben bildiğimi söyleyince de, bir komiser çağırarak "Götür, tıkılacağı mutena hücreyi göster, görsün, ona göre ifade versin" dedi. Beni alıp tek bir insanın ancak sığabileceği beton bir hücreye götürdüler. Tepesinde üç dört iri ampul yanıyordu. Duvarlarında kollardan bağlamak için iki halka da vardı."

Cemal Oğuz Öcal da aynı elektrikli hücreye götürülmüş, içinde işkence gören Osman Yüksel gösterilmiş ve sonra "Dinamonun koluna basarsak bölbül gibi ötersin!" denilmiştir.

Hamza Sadi Özbek'e de, işkence edileceği sırada komiser Bolulu Kemal tarafından (Birinci Şube ikinci kısım):

"Reha Oğuz mudur? Reha domuz mudur, nedir? İşte ona bir haftadır elektrikli odada eziyet ediliyor, danalar gibi bağırtılıyor. Siz de inat edin de ona benzeyin, görün!" denmiştir.

İşte bu işkence tehditleri, çokları üzerinde bizzat işkence kadar tesirini göstermiş, büyük bir korku ve ruhi tedhişle her ne söylenirse "Evet!" dedirtmiştir. Kendi bildikleri vakaları da anlattıkları zaman Yzb. Kâzım Alöç'ün onu bürüdüğü güya tefsir ettiği şeklinde zapta geçirilmesine korkudan mefluç hâle gelen bu zavallılar ses çıkaramamışlardır. Hatta imza etmeden evvel ifadelerini okumak istekleri de reddedilince ısrar edememişlerdir. İşte bilhassa Cihat Savaşfer, Muzaffer Eriş ve kısmen Zeki Sofuoğlu bu hâlet-i ruhiye altında hazırlık tahkikatı ifadelerini imzalamışlardır. Cihat Savaşfer ile Muzaffer Eriş, huzurunda verdikleri ifadelerinde hazırlık tahkikatında tespit edilen ifadelerinden başka türlü ifade de bulununca bu mübayenetin sebebi sorulmuştu.

Cihat Savaşfer, Muzaffer ile birlikte mahkemeye gelmeden evvel Emniyette tehdit edilip korkutulduğundan bir takım kaçamaklı sözlerle suali atlatmak istemişse de, Sayın Duruşma Hâkiminin çok yerinde mantıki sualleri karşısında hakikati itirafa ve korku tesiri ile ilk tahkikattaki asılsız şeyleri imzaladığını bildirmeye mecbur kalmış; Muzaffer Eriş ise aynı şeylerden bahsetmekle beraber doğrudan doğruya tehdide mâruz kaldığını açıkça söylemeyerek "Beni döveceklerine inanıyordum, zannediyordum" demiş ve Emniyette hüküm süren tedhiş havasını ikisi de anlatmışlardır. Cihat Savaşfer'in 11.9.1944 tarihinde huzurunuzda verdiği ifadeden bu hususla ilgili kısım:

"Bu ifadeler benim o vakitki ruhî hâlimi gayetle güzel gösteriyor. Çünkü on beş gün gibi bir müddet zarfında iki kişi olarak bir odada yattık. Tamamıyla bit içerisinde idik. Gündüz gürültüden ve gece de işkence seslerinden uyuyamıyordum. Bu işkenceler davamızın mevzuu olan tahkikatla ilgili arkadaşlara değil, başkalarına yapılıyordu. Bir de intihar oldu. Asabıma çok tesir etti. Bu başka bir mevkuftu. İfâdemi verirken bâzı noktalara asabımın bozukluğundan itiraz edemedim, evet cevâbı ile karşıladım. Bu ifadeler arzum hilâfına zabt edilmiş yine korku tesiriyle tarafımdan imzalanmıştır. Bu itibarla okunan bu ifadeyi kabul etmiyorum".

Muzaffer Eriş'in 13.9.1944 tarihinde huzurunuzda verdiği ifadeden, bu hususla ilgili kısım:

"Hazırlık tahkikatı safhasında bu söylemiş olduklarımı kabul etmiyorum. Çünkü ben hiçbir defa yalan söylemiş bir insan değilim. Ancak hazırlık tahkikatında korku neticesi ve tazyike mâruz kalacağımı tevehhüm ederek söylediklerim ve sorgu zabıt varakası hâlinde tespit edilmiş olanlar yalandır."

22.11.1944 tarihli duruşmada yine Muzaffer Eriş'in ifadesinden:

"Bu nokta ifademe hatalı olarak geçmiştir. Bu ciheti bilmekliğime rağmen herhangi bir tesir ve tazyikten korkarak itiraz etmedim."

Haziran ortalarında ne ifade verdiğini morsla sormaya çalışmam üzerine, Cihat Savaşfer'in kırık lavabo altına sakladığı ve benim aldığım pusulanın tam metni:

"Oğuz, senin için çok mübâlağacı ve yalancıdır diyeceğim. Zaten demiştim. İfâdeme geçti sanıyorum. Anlatacağım hakiki şeylere inanılmayacağını, başka gizli şeyleri sakladığımı, fakat söylemekten çekindiğimi sanarak bana işkence edeceklerini düşündüm. Bünyece zayıf olduğum için ne dayağa ne de herhangi başka bir işkenceye dayanabilecektim. Bundan başka burada geçirdiğim 15 gün (Ben ilk tevkifimin iki haftasını Ankara'da geçirmiştim) asabımı müthiş bozmuştu. Hemen her gün aşırı, bazen geceleri bire ikiye kadar odadan dayak sesleri (arka) ve başka odalardan iniltiler işitiyordum. "Söyle! Söyle!" diyordu.

Bunlar yetmiyormuş gibi birisi de kendini iple boğmaya kalktı, bütün bunlar asabımı mefluç hâle soktu. Öyle ki hemen hemen hiçbir şey hatırlayamaz oldum. Herhâlde hadiseleri tamamıyla birbirine karıştırdım zannederim. İfâdemdeki kelimelerin ve tâbirlerin birçoğu benim değil, sorgu hâkimi Kâzım Bey'indir. Ben sorduğu suallerin birçoğuna "Evet, öyle zannederim" diye cevap verdim. "Hayır!" desem, dövüleceğimden ve işkenceye tabi

olacağımdan korkuyordum. Bu yüzden sonra ifademi bile okumadan imza ettim. Ne yazıldığını pek bilmiyorum. Fakat şaşma ve mantıksızlıklarla dolu sanıyorum. Onun için hulasa olarak tekrardan hadiseleri anlatacağım."

İmzasız fakat Cihat'ın el yazısıyla olan bu pusulayı yüksek mahkemenize delillerin ikamesi sırasında da arz etmiştim. Sonradan yazdırılma olmadığı başlayış tarzından açıkça anlaşıldığı gibi esasen kendisinin de duruşma ifadesinde söylediklerini ihtiva ettiğinden, yeniden böyle bir sahte vesika tanzim ettirmem için bir sebep olamaz. Esasen ben ifademde bunun hülasasını da zapta geçirmiştim.

Bu tedhiş havası, benim Hikmet Tanyu'nun, Hamza Özbek'in, Osman Yüksel'in ve Külahlıoğlu'nun işkence edilmeleriyle büsbütün ağırlaştı. Hülasa bu arkadaşların çok berbat bir maneviyatla ve korkudan iradeleri bağlı bir hâlde ifadeyle gittikleri sabittir. Esasen ileride de anlatacağım veçhile aklen normal olmayan Cihat'ın bu şiddetli tesirlerle ne hâle girdiği malumdur. 7 Haziran gecesi ise Cihat'ın hücresinden: "Ya Rabbim! Çıldıracağım. Anneme benzeyeceğim!" diye bağırdığını gerek maznun arkadaşların gerek casus maznunların hepsi işitmişlerdir.

Ayrıca çok ağır tehditlere de maruz kalmışsa da mahkemeden bir gece evvel, gece yarısı Emniyette Demir Bey ve Birinci Şube Md. Sait Koçak, Cihat ile Muzaffer'i çağırıp bu tehditlerden katiyyen mahkemede bahsedilmemesini, aksi hâlde avdetlerinde çok ağır muameleye maruz kalacaklarını bildirip tehdit ettiklerinden zavallılar tam açılamadılar.

Aynı şekilde ben de Said Bey tarafından çağrılıp böyle bir tehdide maruz kaldığımdan, yüksek mahkemenize 9.12.1944 günü verdiğim bir istida ile Emniyetteki tehditlerden bahsetmiş, manen hür olamayacağımı, kendimi tazyik altında hissettiğimi, bunun için ifademi vermeden evvel başka bir yer naklimi talep etmiştim. Selahiyet noktasından talebim kabul olunmadı.

Verdiğim ifadede ayrıca yapılan eziyet ve işkencelerden de bahsettiğim için Emniyet Müdürlüğü'ne döndüğümde daha o gece saat 11.30'dan 01'e kadar feci muamelelere maruz kaldım; işkence edilen kimselere seyirci yapıldım ve her an ceza olarak benim de dövüleceğim Said ve Demir beyler tarafından söylendi, ancak bana yapılan işkenceler dolayısıyla Dâhiliye Vekili Hilmi Bey'in bilhassa hassas bulunduğu ve tahkikat yaptırmış olduğu bilindiğinden bu iki adamın tehditleri gösterişten öteye varmadı.

Gariptir, müteakip celse günü mahkeme başlamadan yerini işgal eden Kâzım Alöç, toplanmış olan maznun arkadaşlara "Asıl dayak işinin nasıl olduğunu Reha gördü" demiş ve gayet kaba bir ibare kullanmıştır. Tehdit ve manevi cebir ve tazyikin nasıl mahkeme sırasında bile arkadan devam ettirildiğini ve polislerle Savcı Kâzım Alöç'ün nasıl hemfikir olduğunu bu bol şahidi olan hadise pek güzel bir şekilde gösterir. Hazırlık tahkikatı sırasında işkence tehdidinin ve işkence emrinin bizzat Savcı Kâzım Alöç tarafından yapılmaması vaziyetten hiçbir şey değiştirmez. Çünkü bu, onun yanında açıkça vuku bulmakta idi. Zaten hazırlık tahkikatı ifadelerinin kıymetsizliği, sorgu hâkiminin tazyiklere muttali olup olmamasına bağlı değildir. Biz, bu kanunsuz hareketlerin suçlusunu ve tecziye edilmeye lâyık olanı aramıyoruz ki Kâzım Alöç'ün muttali olup olmadığı araştırılmaya değsin. Malum olan nokta, hazırlık tahkikatında verilen ifadelerin bir kıymet ifade edip edemeyeceğidir.

Tazyik ve tehdit ile iradesi bağlanan, korkudan mefluç ve ahmak hâle gelen kimselerin verecekleri ifadelerin zerre kadar kıymeti olamaz! Bu tedhişi ister sorgu hâkimi ister emniyet müdürleri isterse lalettayin bir polis yapmış olsun; önemli olan, ifadeyi verenin manen hür olup olmadığıdır. Ve ne gibi şerait altında ifade verdiğidir. Bununla beraber, bizzat Kâzım Alöç tarafından da işkence tehdidinin kullanıldığı ve işkence emrinin verildiği sabittir. Bu tahkikatın bizzat Emniyet Müdürlüğünün hiçbir işe karıştırılmadan yapılması, bizlere Emniyet Müdürlüğü'nde yapılan

her fiilin kendisinin direktifi altında ve tam müsaadesi ile olacağı aşikârdır. Çünkü Emniyet Müdürlüğü resmen hiçbir işe karışmamış olduğuna göre herhangi bir husus için resen işkence ve tehdit yapmaya ne sebep ve ne de imkân vardı.

Bana düşman olmayan arkadaşlar bile işkence tehdidi karşısında, her söyleneni kabul ettikten sonra aramızda düşmanlık olanların aleyhimde ortaya atılan her iddiaya doğrudur deyip imza atmış olmaları tabiidir.

Tekrar ediyorum: Bunu Emniyette zannettikleri gibi mesullerin ceza görmesi için bir intikam hissiyle açığa vurmuyorum. Bu usulle ve usûlün tehdidi ile hakikate aykırı ve aleyhimde ifadeler alınmış olduğundan işin içyüzünü anlatmalıyım ki, savcının aleyhimde delil diye kullandığı bu ifadelerin gerçek değeri anlaşılsın. İşkence gören maznun arkadaşlar ve ben, ifademiz sırasında işkenceyi açıkça bildirdik. Alınmamış olan bir istidamla da bu hususta tahkikat talep etmedim. Burada da bu hususta ısrar edeceğim.

Evvelemirde şu noktayı tavzih etmek isterim: İşkence ve işkence tehdidi ile gizlenen bir hakikati zorla itiraf ettirilmek istenilmiş olsa idi belki de itiraza, kanuna rağmen vicdanen hakkım olmazdı. Çünkü bu böyle gelir böyle gider. Âdet yerini almıştır. Fakat tazyik yapılırken "Sakladığını söyle!" denmiyordu. "Bu böyledir!" denip bu asılsız faraziyelerin kabulü ve bunların ifade şeklinde imzası isteniyordu.

İşkence görenler: Bilahare şahit sıfatıyla ileri sürülen; fakat o sırada mevkuf bulunan Külâhlıoğlu (dayak atılmak suretiyle), Zeki Velidi (28 saat aç susuz tutulmak suretiyle), Hikmet Tanyu (elektrikli hücrede 2 gün kapatılmak suretiyle), Hamza Sadi Özbek (aynı yerde 16 saat), bilahare şahit sıfatıyla ileri sürülen, fakat o sırada mevkuf bulunan Osman Yüksel (aynı yerde, bir iki saat kadar), ben (aynı yerde 3 gün 3 gece), yine ben dövülmek suretiyle....

Bu işkence hücreleri ancak bir insanın zor sığabileceği kadar dar, dikine konmuş betondan birer tabut şeklinde idi. "Mutena

oda" ve "tabut" diye resmen anılırlardı. Hava alacak en ufak bir deliği bile yoktu ve ancak kapı aralıklarından giren hava ile güç bela nefes alınabiliniyordu. Tepemizde yanan birkaç bin mumluk dört iri ampul ise insanın beynini kavuruyordu. Bu dinamolu ampuller dayanılmayacak kadar işkence yapıyordu; nihayet işkence tarihi yazın en sıcak günlerine rastladığı düşünülürse o cehennemi odada ne gibi azaplar içinde kıvrandığımız tasavvur edilebilir.

Ben Kâzım Alöç'ün hususi husumeti dolayısıyla en ağır şekilde işkenceye tabi tutuldum. (3 Haziran 1944 Cumartesi, 4 Haziran Pazar ve 5 Haziran Pazartesi günleri) yarım gün, bileklerim demir halkalara bağlanmak suretiyle tutuldum. Ondan sonra ise, arkamdan kelepçe vurulmak suretiyle, kımıldanması, uyuması imkânsız bir hâlde mutlak surette aç ve susuz bırakılarak kapatıldım. Sol gözümde (névrite tuberculeux) yarasının yeni kapandığını, hasta olduğumu söylemiş olmama rağmen aldırmadılar. On binlerce mumluk ampuller, sinir üzerinde yarası tekrar açılan gözlerimde ve beynimde, bütün hayatımca unutamayacağım dehşetli bir acı ile beni kıvrandırdı.

İki defa bayılmışım. İkinci bayılışımda –gece yarısı– beni polisler ayıltamayınca bu hususta bir emir almadıkları için o hâlimle tekrar sürükleyip hücreye sokmuşlar. Bunu bilahare, orada mevkuf bulunan Mısırlı Tüccar Selahattin Bey anlattı. Hele ikinci gün, "Ne isterseniz imzalayacağım" dediğim hâlde, hazırlanan kâğıttaki müthiş iftiraları görünce son bir gayretle onu yırtıp atmam ve "imza edemem" demem üzerine Kâmuran Bey, Emniyet baş doktoru olan ihtiyar zatı çağırttı ve aynen "Muayene edin, meşakkat ve mezahime müsait midir?" diye sordu. O da kalbimi dinleyip "Kalbinde bir şey yok efendim" filan gibi bir şeyler mırıldanıp çıktı. Kolay kolay unutamayacağım bu sözlerin neticesinde tekrar işkence odasına kondum. Gerçi, bütün bu eziyet ve işkencelere rağmen yine bildiğimden şaşmadım ve iftiraları, hakikate uymayan faraziyeleri kabul et-

medim. Fakat bu hâl benim başımdan geçtikten sora ifadelerin hangi yolsuz vasıtalarla alınmak istendiğini iyice anlamış ve öğrenmiş bulundum.

Bunları anlatmaktan da maksadım, hazırlık tahkikatı sırasında –hepsi netice vermiş olmasa bile– ne gibi usullerle imza alınmak istendiğini dolayısıyla bu şerait altında yürütülen bir hazırlık tahkikatının hususi bir değeri olup olmayacağını göstermektir.[299]

299 Yavuz Bülent Bakiler, *1944-1945 Irkçılık-Turancılık Davasında Sorgular Savunmalar*, Türk Edebiyatı Vakfı, İstanbul, 2010, s. 462-469.

Ek 3: Müeyyet Boratav: "Sanasaryan Hanı Hücrelerinde Yaşam"

1944 senesinde Sirkeci'deki Sansaryan Hanı, İstanbul Emniyet Müdürlüğü idi. 5. kat Siyasi (1.) Şube idi.

Üst kata seksen sekiz basamakla çıkılır. Merdivenin sonunda bir müracaat odası, sonra bir koridor, koridorun iki yanında bürolar, sonunda bir kapı ve hücrelerin bulunduğu bölüme girilirdi.

Burada L şeklindeki bir koridorun yanlarında on dokuz adet hücre ve bir de sorgu odası vardı. 1 No.lu oda takriben 4x4 m. ebadındaki sorgu odası idi. Antalya Ambarı'nın üstüne bakan iki demir parmaklıklı penceresi vardı.

Bunun yanındaki 2-3-4-5 numaralı hücrelerin ufak birer pencereleri vardı. 5 no.lu hücre biraz büyükçe idi. Bu hücrenin karşısında demir parmaklıklı pis bir yüz numara vardı. Yüznumaraya bitişik 6 no.lu hücre vardı. 12 Mart döneminde kısa bir süreliğine bir kez daha gittiydim. Ufak tefek değişiklikler vardı. En önemlisi de bu yüznumaraya bitişik 6 no'lu hücreyi koridoru biraz genişletmek için kaldırmışlardı.

Sonra koridor sağa sapıyordu. Orada karşılıklı on iki hücre vardı. 7 no.lu hücrenin tavanı biraz alçaktı. Ayakta zor duruluyordu. 8-9-10-11 ve 13-14-15-16-17-18 no.lu hücreler yaklaşık 2x4 m. ebadında idi. Hiçbirinde pencere yoktu. Kapılarında bir gözetleme deliği vardı.

Kapının üstündeki telli deliğe içeriyi aydınlatmak için ampul konmuştu. Ampulün anahtarı dışarıda idi. Hücrelere giriş kapısının karşısında 19-20 no.lu hücreler vardı. Bunlar 40x40 cm. ebadında idi. "Tabutluk" diye adlandırılırdı.

Ben 1944 yılında Tıp Fakültesi son sınıfında idim. Ekim ayında Çapa Hastanesi'nde staj yapıyordum.

Bir akşamüstü iki sivil polis memuru beni evden alıp 1. Şube'ye götürdüler 9 no.lu hücreye koydular. Birkaç gün tutulup bırakılırım ümidiyle yanıma kalınca bir tıp kitabı almıştım.

Hücre karanlıktı. Kenarda tahta bir karyola vardı. Bir süre sonra karyolaya uzanıp, başımın altına kalın kitabımı koyarak uyumaya çalıştım. Sırtımda birtakım yanmalar hissettim. Kaşıyınca ıslaklıklar meydana geliyordu. Geceyi böyle geçirdim. Ertesi sabah kapının üstüne ufak bir lamba taktılar. Hücre aydınlanınca sırtımın kan içinde olduğunu gördüm. Karyolada yüzlerce tahtakurusu vardı ve ben böyle acayip tahta kurusunu ilk defa görüyordum. Arka tarafları şişti. Dokununca patlıyor ve kan akıyordu. Bütün gece bunlar kanımı emmişlerdi. O gün bu tahta kurularıyla savaşla geçti.

Duvarlar da kan içindeydi. Oraları da mümkün olduğu kadar kazıdım. Bir gün sonra ince bir yatak ve yorgan serdiler ve sorgular başladı. Anlaşılan buradaki misafirliğim oldukça uzayacaktı. Ben aybaşındaki imtihanlarıma nasıl yetişebileceğimi hayal ederken bu kapkara hücredeki yaşamım tam üç buçuk ay sürdü.

Hücrenin arka tarafındaki delikten zaman zaman pis kokulu bir su akıyordu. Benden sonra bu hücrede bir ay kadar şair Ahmed Arif kalmış. Arif, *Milliyet* gazetesinde çıkan anılarında[300] bu akan suyun zehirli bir sıvı olduğunu ve özellikle akıtıldığını, bir ay sonra delirerek tedavi için akıl hastanesine gönderildiğini anlatıyor.

Benim kanıma göre bu su hücremin arkasında bulunan fotoğrafhaneden geliyordu. Orada film banyoları için kullanılan ilaçlı su bu delikten geçerek aşağıya kanalizasyona akıtılıyordu. Ben hücremdeki pis kokunun aylardır yıkanamadığımız için kendimizden kaynaklandığını zannederek bayağı sıkılıyordum.

Sonraları başka hücreleri görünce durumu anladım. Bu hücrede kalan birçok arkadaş zamanla sinir bunalımları geçirerek tedavi için akıl hastanelerine gönderilmişler (Arif Damar, Şevki Akşit vs.).

300 Arif Damar, kendisiyle yapılan telefon görüşmesinde, Müeyyet Boratav'ın yanıldığını, *Milliyet* gazetesinde anılarını yayınlamadığını belirtti. (Arif Damar ile 18 Haziran 2007 tarihli görüşme).

Bugünlerde F Tipi Cezaevlerinden, ölüm oruçlarına neden olan tecrit hücrelerinden bahsediliyor. Bu hücrelerde yüznumara, hatta duş olması bir konfor olanağı olarak anlatılıyor. Halbuki yüznumaramn hücrede oluşu bir konfor değil, işkence aracıdır.

Yüznumaranın dışarıda oluşu zaman zaman ihtiyaçları için hücre dışına çıkarak insana kısmen de olsa bir değişiklik ve dışarı ile temas olanağını sağladığı için direncini artırmada yararlı oluyor kanısındayım.

Hücrelerin polis nöbetçileri iki-üç saatte bir değişirlerdi. Ben bunların değişme saatlerini hesap ederek gündüzleri mümkün olduğu kadar fazla yüznumaraya gitmeye çalışıyordum.

Bir de kendime bir nevi hipnoz uyguladım. Gündüzleri yemek saatleri dışında saat 15-16'ya kadar uyuyor, eğer mevcutsa saat 15'ten sonra bir süre gazete veya kitap okuyor. Gece saat 3-4'e kadar uyumuyordum.

Çünkü sıkı sorgulamalar dışında, gece nöbet tutan polislerin bir kısmı bize karşı iyi davranırdı. Bunların birçoğu da cezalı olduğu için gece nöbetine konmuşlardı. Gece 12'den sonra bazıları, birbirimizle konuşmamamız koşuluyla kapılarımızın önüne çıkıp çömelmemize izin verirlerdi. Bazıları salonun ortasındaki sobada çay demleyip bize de ikram ederlerdi.

Ben Bolu doğumluyum. Bir ara Bolulu bir polisle tanıştık, ahbap olduk. Bana istediğim hücreyi açıp konuşabileceğimi söyledi. Çok kere 6 no.daki Cezmi'nin hücresini açıp onunla ahbaplık ediyordum.

Bir gece, bana [']2 no.lu hücreyi aç['] diye işaret etti. Hücreyi açınca üç aydır görmediğim kardeşim Can ile karşılaştım. Can daima çok dürüst idi. Beni görünce çıkıştı. "Niye benim hücreme giriyorsun? Birbirimizle konuşmamızın yasak olduğunu bilmiyor musun?" Ben ona sarıldım öptüm. Sonra kendisi için en önemli soruyu sordu. "Tırnak makasını ne yaptın?" Tırnak makasını birlikte kullanıyorduk. Can için tırnak makası İleri Gençlik davasından daha önemli idi.

Polisler elli üniversiteli genci aylarca yan yana bırakınca, bunların birbiriyle iletişim kurabileceklerini düşünememişlerdi. Nitekim evvela gözleme deliğini iğne ile aralayarak yüznumaraya gidip gelenlerin kimler olduğunu, kimin hangi hücrede kaldığını öğrenmeye çalıştık. Bazen arkadaşlar duvarı mors işaretleri ile tıklayarak yanındaki hücrelerle ilişki kurmuş.

Mihri Belli hem cesur hem de becerikli bir arkadaştı. Hücreye girişimin ikinci günü kapıma tık tık vuruldu. Kapımın altından bir kâğıt atıldı. Kâğıtla yüznumaranın demir parmaklığının ufak bir şeması ve demir parmaklığın hangi arasına ufak bir mektup yazıp sıkıştıracağım ve gelecek cevabı oradan alabileceğim yazılı idi.

Ben bu yöntemi çok kullanmadım, şu an için anlatmak istemediğim Sefa arkadaşımızın çözülmesine kadar, bu yöntemle birçok arkadaş birbiriyle haberleşti. Hatta ifade vermemekte direndiği için bir haftadır, ciğerlerinden hasta olduğu halde 19 no.lu tabutlukta kalan Ferit arkadaşımıza Mihri yüznumaradan gelirken yalancıktan düşüp tabutluğun altından Ferit'e, oradan çıkmak için ifadesinde (zaten polislerce bilinen) bazı bilgileri söyleyerek kurtulabileceğini yazan ufak bir mektup atmış. Böylece Ferit de tabutluktan çıkabildi.

Sansaryan Hanı'nda 8 ay 20 gün kaldım. Umudumu kaybettiğim günler oldu. Belki hasta olurum, revire kaldırırlar diye bir iğneyi pislikle bulayıp kolumdaki atardamara bile soktuğum vakidir. Ama nafile gayretlerdi, hasta bile olamadım.

Ama bu süre içinde, en ağır koşullarda bile insanın mutlu olabileceğini de ilk kez orada öğrendim. Uzun süre tabutluklar da dahil olmaz üzere küçük hücrelerde ikamet ettikten sonra, bir gün hücre kapısı açıldı ve bir polis dedi ki, "Toplan bakalım 14 numaralı hücrede yer açıldı. Seni oraya alacağız."

Neredeyse mutluluktan uçacak gibi oldum. Çünkü o 14 numaralı hücrenin tahta karyolanın üstüne çıkınca dışarıyı görebildiğiniz bir küçük penceresi vardı.

Sonraki bir-iki ay nispeten kolay geçti. Saatlerce o küçük pencereden Sansaryan Hanı'nın karşısındaki binaya ve gökyüzüne bakardım. Hatta son birkaç haftada, karşı hanın en üst katındaki bir konfeksiyon atölyesindeki bir genç kadın ile dinlenme saatlerinde pencereden işaretleşmeye başlamıştık.

Bugün, Sansaryan Hanı ile ilgili en mutlu zamanlarımı o genç kadının dinlenme saatlerinde pencereye gelmesini beklediğim dakikalar olarak hatırlıyorum.[301]

301 Müeyyet Boratav, *Sakıncalı Doktor 20. Yüzyıldan Anılar*, İmge Kitabevi, 3. baskı, Ankara, 2006, s. 74-79.

Ek 4: Hıfzı Topuz: "Sanasaryan Han"

Ne sevimsiz bir yerdi o Sansaryan Hanı. Ortada koca bir avlu, avluya bakan koridorlar, tozlu merdivenler. Her şey kurşuni renkteydi. Günün her saatinde garip insanlar bekleşirdi avluda ve merdivenlerde. Resmi ya da sivil polisler, gizli görevliler o merdivenlerden acele acele inip çıkıyorlardı. Perişan, ağlamaklı kadınları her yerde görüyordunuz. Jandarmalar tutukluları bir yerden bir yere götürüyorlardı. Her katta bir bölüm, bir emniyet şubesi vardı. İkinci şube hırsızlarla uğraşırdı, Dördüncü Şube pasaport işleriyle, Birinci Şube de siyasal suçlularla. Yani zaman zaman Turancılarla, ırkçılarla, ama genelde komünistlerle ve her eğilimde solcularla.

Birinci Şube'ye öyle çat kapı girilmezdi. Kapıda bir polis vardı. Niçin geldiğiniz, kimi görmek istediğinizi ona anlatırdınız. O sizi kapıda bekletir. Gider ilgili memuru görür, ondan izin aldıktan sonra sizi içeri bırakırdı.

Siz kapıda beklerken hiç ummadığınız kimselerin oraya girip çıktıklarını görürdünüz. "Yaa... demek ki o da Emniyettenmiş" derdiniz içinizden.

O yıllarda o kişilerin belirgin yanı Beykoz kundurası giymeleriydi. Çünkü Müdüriyet kendi adamlarına Beykoz ayakkabısı dağıtırdı. Çoğu takım elbise giyerdi. Ütüsüz, biraz kirli, beyaz bir gömlek, yağlı bir kravat, fötr şapka, lacivert yağmurluk, siyah gözlük...

Piyango bileti satıcıları, simitçileri, helvacılar, garsonlar, otellerdeki resepsiyon memurları, çiçekçiler, kundura boyacıları da oraya girip çıkarlardı. Birçoğunu sokaklarda, havaalanlarında, otellerde, meyhanelerde kaç kez görmüşüzdür. Selamlaşmak gelirdi içimizden. Ama onlar kendilerini belli etmemek için hiç yüzümüze bakmazlar, bazen sinsi sinsi sırıtırlardı. Bunlar ufak, ufacık ajanlardı. Dünyanın her yerinde bu tür insanlara rastlardınız.

Onların hiç mutlu olmadıklarını düşünürdünüz. Kendi evle-

rinde de herhalde böyleydiler. Onlar hep asık yüzlü, çatık kaşlı, hiçbir şeyden hoşlanmayan keyifsiz insanlardı. Sansaryan Hanı hep bu tür insanları anımsatırdı.[302]

302 Hıfzı Topuz, *Başın Öne Eğilmesin*, Remzi Kitabevi, 5. basım, İstanbul, 2007, s. 151-152.

Ek 5: Osman Yüksel Serdengeçti: "Azab Hücrelerinde"

Meçhul bir yerden bizi alıp götürüyorlar kendi kendime tekrar soruyorum: Biz ne yaptık? Bu adamlar ne oluyor? Nereye götürüyorlar? Bu nasıl yolculuk. O adını bilmediğim istasyondan hareket edeli yarım saat kadar oldu. Deniz kıyısında bir yerde taksilerimiz durdu, Pendik dediler. Bir vapur yanaşıyor otomobillerimizle beraber yallah vapurun içine mübarek ayaklarımız toprağa basmıyor, İstanbul yakasına geçiyoruz, yollarda otomobillerimiz sık sık durduruluyor. Noktalarda polisler telefonların başında araba ağır ağır ilerliyoruz. Büyük bir binanın önünde durdu, "in" dediler indik, bir adam bizi yukarıya çıkardı, çıkıyoruz çıkıyoruz; merdivenler bitmiyor nihayet bizi bir kapının önünde durdurdular, yakasında mülkiye rozeti taşıyan bir zat çıktı, elimden kitaplarımı aldı! "Etmeyin bunları bana bırakın" dedim "olmaz bilâhere veririz" dediler bir garib oldum, kitaplarım onlar yanımda olsaydı... Baştan aşağı elbisemi soysalar böyle müteessir olmazdım, bir kat daha çıktık, tavan arasındayız yarı aydınlık, yarı karanlık bir koridordan yürüyoruz. Yağmur yağıyor, tavanlar akıyor, ayaklarımız su içinde. Sağımda solumda kapılar numaralanmış küçük küçük hücreler var. 13 numaralı hücrenin kapısı açıldı, iare deliği gibi bir yer, ancak küçük bir karyola sığabiliyor, kapıyı yüzüme çarpar gibi kapadılar, tuhaf bir hal memnun gibiyim. Duvarlara bakıyorum, kapıya bakıyorum, bir baktığım yere bir daha bakıyorum, kapıda ne var! duvarlarda ne var. Mendebur küçük bir karyola... kokmuş bir yatak... ayakta duracak yer yok her yeri bu tahta karyola kaplamış yukarıda avuç içi kadar bir delik var o deliğin hizasında bir elektrik yanıyor, gözüm elektrikte... mütamadiyen ona bakıyorum. Elektriği yeni görüyormuş gibi belki Edison bile elektriğe ilk keşfettiği zaman bu kadar hayret ve tecessüsle bakmamıştır.

Gözlerim yoruluyor nerde olduğumu şimdi hatırlıyor gibiyim. Ama o kelimeler, kızmalar, küfürler yerini bitkin yorgun bir sessizliğe bırakıyor. Başımı önüme eymiş, düşünüyorum İstan-

bul tonu değişmiyen devamlı bir gürültü halinde kulaklarımda uğulduyor, birdenbire kapım açıldı, sıçramışım baktım bir adam, elinde yarım ekmek var, 'paran var mı' dedi var, parasını verdim yarım ekmeği aldım. Nereye koyacağımı bilemiyorum her taraf pis. Nihayet cebime soktum akşam oluyormuş hiç belli değil... yatağa uzanıyorum tuhaf bir koku var, altını üstüne getirdim yine öyle bu seferde kaldırdım attım. Karyolanın altına soktum. Kuru tahtaya uzanıyorum. Elektrik öyle yanıyor, uğultu öyle devam ediyor, bazen ara sıra Allah, yarabbi sesleri duyuluyor yine aklım nümayişlere nutuklara kayıyor, kızıyorum kalkıyor oturuyorum, kapıya bir tekme vuracağım geliyor, kendi kendime gülüyor tekrar uzanıyorum, gürültüler yavaş yavaş azalıyor, bundan anlıyorum ki gece oluyor. Dün gece trende, daha evvelki gece Ankara emniyetinde, polisin kulağıma eğilip 'yarın İstanbul'a gideceksiniz galiba' dediği zamanlar... İşte bu zamanlar sabah oluyor gürültülerin çoğalışından anlıyorum.[303]

303 Osman Yüksel Serdengeçti, "Azab Hücrelerinde," *Serdengeçti*, Mayıs 1947, Yıl 1, S. 2, s. 4-7.

Ek 6: Nejdet Sançar: "Türk Umumi Efkârına Bildiri: 1-2"

Ortada hiçbir sebep yokken, Meclis kürsüsünden Atsız'a saldırarak bir bardak suda fırtına yaratmak isteyen Osman Sabri Adal'a, *Millî Yol*'un 9. sayısında sorduğum sorular cevapsız kaldı. O yazıda, sorularım karşılıksız kaldığı takdirde, cevaplarını ben vereceğim demiştim. Osman Sabri Adal'ın susmayı uygun (!) bulması karşısında, vâdimi yerine getiriyorum.

Birinci sorum şuydu:

«1944 yılında, Türk milliyetçiliği aleyhindeki o meşhur haçlı seferi sırasında İstanbul Emniyet Müdürlüğünde, Türkçülere işkence yapıldı mı, yapılmadı mı? Meselâ dünya çapında bir şöhret olan bir profesör aç bırakıldı mı, bırakılmadı mı? İstanbul Üniversitesine mensup bir genç falakaya çekildi mi, çekilmedi mi?»

Osman Sabri Adal, böyle bir soruya cevap verememekte haklıdır!!! Çünkü, 1944 yılında, tarihimize bir kara leke olarak geçen o meşhur haçlı seferi sırasında, İstanbul Emniyet Müdürlüğünde Türkçülere seri halinde işkence yapılmıştır. Ve bu işkencelerin sorumluları arasına, o sırada Emniyet Umum Müdürü bulunan Osman Sabri Adal'ın sokulması da lâzımdır.

Osman Sabri Adal'ın, bu işkenceler karşısındaki tutumunu ve durumunu daha iyi anlamak için, önce, meselenin resmi faslına ait şu hususların bilinmesi faydalı olur:

İstanbul Emniyet Müdürlüğünde Türk milliyetçilerine yapılan işkencelerin dışarı aksetmemesi imkânsızdı. Nitekim bu vicdansızca hareketler, az zamanda ve ağızdan ağıza geçmek suretiyle her tarafa dağıldı. İşkence öğrenip de bir insan olarak üzüntü duyanlardan Refik Şevket İnce, durumu, o zamanki Başbakan Saraçoğlu Şükrü'ye bildirdi. Saraçoğlu da, meselenin incelenmesini zamanın İçişleri Bakanı Hilmi Uran'a havale etti. İşkence iddiası, önce İstanbul Valiliğinden soruldu. Valilikten gelen cevap böyle bir şey olmadığını (!) bildiriyordu. İçişleri Bakanı Hilmi Uran, bu cevabı doyurucu bulmadı. Çünkü biliyordu ki, Valilik, durumu

Emniyet Müdürlüğünden soracak, oradan alacağı cevabı Bakanlığa gönderecekti. Böyle bir suçu işlemiş kimselerin günahlarını hakkaktı. İçişleri Bakanı, Refik Şevket'in ihbarını yerinde inceletmeyi, uygun buldu ve bu inceleme için Emniyet Umum Müdürü Osman Sabri'yi vazifelendirdi. Osman Sabri Adal, İstanbul'a gitti. Böyle bir iddianın gerçeklik derecesini tesbit etmek için yapılacak ilk iş, elbette ki, kendilerine işkence yapıldığı söylenen kimseleri dinlemekti. Fakat Emniyet Umum Müdürü, Türk milliyetçilerinden kimsenin ifadesini almadı. O sırada Birinci Şubede tutuklu olarak başka gruplar ve şahıslar da bulunuyordu. Meselâ Kırklareli köşelerinden birisine mensup kalabalık gizleme yoluna sapacakları da muhbir grup vardı. Bu husus için onları dinlemesi de mümkündü. Çoğu ihtilâttan menedilmiş bulunan bu insanların ifadelerindeki ortak hükümleri tesbit ettikten sonra, meşhur Sanasaryan hanının belli başlı yerleri dolaşmak suretiyle işkence hücrelerini gözleriyle görmüş olurdu. Fakat Osman Sabri Adal, bunlara lüzum görmedi. İstanbul Emniyet Müdürü Ahmet Demir ile görüşüp işkence yapılmadığını (!) öğrenerek bağlı olduğu bakana raporunu verdi.

Hilmi Uran, Emniyet Umum Müdürünün raporunu da sağlam bulmamış olacak ki, Refik Şevket'e resmî bir yazı göndererek bu hususta kendisine yardım etmesini ve, eğer varsa, yapanları cezalandırmak üzere, işkenceyi kendisine haber vermiş olanların adlarını bildirmesini istedi. Refik Şevket, bu resmî yazıya hususî bir mektupla cevap verdi ve kendisine işkenceyi bildirenlerin adlarını açıklayamayacağını bildirdi. Bunun üzerine Hilmi Uran, evrakı, İçişleri Bakanlığı Teftiş Heyeti Reisliğine gönderdi. Meselenin incelenmesini ve Refik Şevket'e yeniden başvurulmasını bildirdi. R. Şevket, Teftiş Heyeti Reisliğinin yazısına verdiği cevapta da isimleri açıklamadı. Ve: «Eğer benim asılsız dedikodu yapan birisi olduğum fikrinde iseniz beni mahkemeye veriniz!» diye yazdı. Hilmi Uran, incelemenin sonucunu Şaraçoğlu Şükrü'ye bildirdi ve meseleyi bu noktada bırakmaya ve daha ileri gitmemeye karar verildi.

Meselenin bu resmî safhasından iki husus ortaya çıkmaktadır: Birincisi, Refik Şevket'in resmî makamlara âdeta meydan okumak suretiyle ihbarının doğruluk derecesine inancını belirtmesi, diğeri de Osman Sabri Adal'ın meseleyi yerinde (!) inceleyip (!) İstanbul Emniyet Müdürlüğünde Türkçülere işkence yapılmadığını (!) tesbit (!) etmesi (!) dir.

Fakat, bu konuda gerçek şudur. 1944'te İstanbul Emniyet Müdürlüğünde işkence yerleri vardı ve bu yerlerde Türk milliyetçilerine işkence yapılmıştır.

Yapılan işkencelerin en hafifi, sanıkları aç bırakmaktır. Bu ceza (!) Prof. Zeki Velidi Togan'a uygulanmıştır. Sebep de, Zeki Velidi Bey'i, istenildiği şekilde ifade vermeye mecbur etmektir. İşte Türk tarihî alanının dünya çapındaki şöhretli bir Türk profesörüne Türk emniyetinde reva görülen muamele...

İstanbul Emniyetinde falakaya yatırılan üniversite genci, şimdi Dahiliye Mütehassısı bulunan Dr. Mehmet Külâhlıoğlu'dur. Dr. Külâhlıoğlu, benim, Balıkesir Lisesinden talebemdi. Tevkif edilenler arasında o da bulunuyordu. İfadesi alınırken çok tehdit edilmiş; Atsız ve benim için yalan ve uydurma beyana zorlanmıştı. Fakat, mert bir Türk çocuğu olan Külâhlıoğlu, istenilen ahlâksızlığı kabul etmeyince, bu küstahlığının (!) cezasını (!) falaka yemekle çekti.

Dr. Külâhlıoğlu'dan, bizi suçlandırıcı ifade almaya çalışanların başında Emniyet Müdürü Ahmet Demir vardı. Ahmet Demir, yıkamadığı azmin öcünü almak üzere bu mert Türk çocuğunu falakaya çektirirken, törende (!) kendisi de bulundu. Külâhlıoğlu'na, Emniyet Müdürünün huzurunda (!) sopayı atan Komiser Muavini Mustafa, falakayı tutanlar da Komiser Muavinlerinden Asım ile polis Feyzullah idi. İri yarı bir emniyetçi olan Komiser Muavini Mustafa, evlâdı yaşındaki bu günahsız gence sopaları indiriyor, fakat pek de kıyasıya vurmuyordu. Ahmet Demir bunun farkına varınca, Komiser Muavinine:

- Onbeş senelik polissin! Daha bir sopa atmayı öğrenmemişsin be!

diye bağırdı ve muavin Mustafa'nın elinden aldığı sopayı bütün kuvvetiyle Külâhlıoğlu'nun ayaklarına indirmeye başladı. Ancak sopa biraz inceydi ve Ahmet Demir bu ince sopanın verdiği acıyı az bulmuştu. Daha kalın bir sopa istedi ve az sonra gelen, tutma yeri bükük kalın sopa ile, âsî (!) gencin ayaklarını istediği hale getirdi.

İkinci sorum şuydu:

«O sırada İstanbul Emniyetinin Birinci Şubesinde, emniyet mensuplarının «mutena hücre» diye andıkları, fakat yaygın adıyla «tabutluk» diye meşhur işkence odaları var mıydı? Varsa, bu işkence yerlerine Türk milliyetçilerinden sokulanlar oldu mu?»

Osman Sabri Adal'ın, Hilmi Uran'dan aldığı emir, işte bu tabutlukların var olup olmadığının tesbiti idi. Ve Bay Adal, o zamanki İstanbul Emniyetinin bu korkunç işkence hücrelerini keşfedememişti (!).

İstanbul'daki Birinci Şube nezarethanesinde, sanıkların misafir (!) edildiği yirmi hücre vardı. Bunlardan 1-5 numaralılar eski nezarethane denilen bölümde, diğerleri «yeni nezarethane»de idi. Yeni nezarethanenin 19 ve 20 numaralı hücreleri, işte bu meşhur tabutluklarıdır.

Bu işkence yerleri, içlerine birer insanın sığabileceği kadar dar hücrelerdi. Adeta, ayağa kaldırılmış birer tabut idiler. Tavanlarında büyük ampuller bulunurdu. Bu ampullerle hücreye sokulanların başları arasındaki mesafe çok azdı. Yeni ampuller misafirlerinin beyinlerini rahatça pişirirdi. Bin beş yüz mumluk sıcaktan uzaklaşmak için çömelmek de mümkün değildi. Çünkü içindekiler kollarından, arkalarındaki halkalara bağlanırlardı.

İşte «tabutluk» denilen işkence yerleri böyle yerlerdi. Eğer Osman Sabri Adal kendisine verilen vazifeyi lâyıkı ile yapmak iste-

seydi Birinci Şube nezarethanesine kadar çıkar ve nezarethanen kapısından girer girmez de 19 ve 20 numaraları taşıyan bu iki «mutena hücre» ile karşı karşıya gelirdi.

Türk polisi için de bir leke teşkil eden bu işkence hücrelerine 1944'te Türkçülük sanıklarından sokulanlar da olmuştur: Orhan Şaik Gökyay, Reha Oğuz Türkkan, Hamza Sadi Özbek gibi... İri yarı bir Anadolu efesi olan Hamza Sadi Özbek, tabutluğa güç sığmış ve bu yüzden de işkence saatlerini arkadaşlarınınkinden daha çetin şartlar altında geçirmiştir.[304]

Üçüncü sorum şuydu:

«İstanbul Emniyet Müdürlüğünün en alt katında, içinde lâğım suları akan hücreler var mıydı? Varsa, Türk milliyetçilerinden bu hücrelerin birisine bir hafta hapsedilen oldu mu?»

İstanbul Emniyet Müdürlüğü binası olan Sanasaryan hanının yer altı katında da hücreler vardı. Burada, zaman zaman, borulardan sızan lâğım çirkefleri hücrelerin içine dolardı. Ve lâğım kokusuna, birkaç saatlik vazifeleri sırasında nöbetçi polisler bile dayanamazdı.

Bu yer altı nezarethanesinin koridoru çok dardı. Bir hücrenin kapısı açıldığı zaman karşıki hücreye değerdi. Fakat bu nezarethanenin bir de konforlu (!) tarafı vardı. Helâsı alafranga idi. Ancak, bu alafranga helânın suyu yoktu. Her gün bir büyük teneke su getirilir, yarısı bir günlük pisliği gidermek için helâya dökülürdü. Helâdan arta kalan da su küpüne konurdu. Yer altı nezarethanesinin misafirleri (!) bu küpten hem su içerler, hem de ellerini yıkarlardı. İşte, vazifelilerin birkaç saatlik nöbetlerini dahi güçlükle tuttukları bu nezarethanede birçok vatandaşlar suçlarını (!) itiraf (!) ettirmek üzere günlerce tutulurlardı. Türk milliyetçilerinden bu yer altı hücrelerinde misafir (!) edilen tek kişi Atsız'dır.

304 Nejdet Sançar, "Türk Umumî Efkârına Bildiri: 1," *Milli Yol*, Yıl 1, S. 12, 13 Nisan 1962.

Atsız, sekiz hücrelik bu yer altı nezarethanesine 12 Temmuz 1944 günü getirildi ve helânın yanındaki 33 numaralı hücreye kapatıldı. Bu hücrede karyola yerine musalla taşı gibi, bir mermer vardı. Bu musalla taşının üstüne, Birinci Şube'deki eski hücresinden getirdikleri şilteyi koydular.

Hücrenin içinden geçen lâğım borusu, 14 Temmuz günü iyice sızmaya başladı. Çirkefler yavaş yavaş zemini kapladı. Bu yetmiyormuş gibi, 33 numaralı hücrenin yanında bulunan nezarethane helâsından sızan çirkef suları da eğri zeminden kayarak ve kapının altından hücreye dolmaya başladılar. Bu feci durum üç gün devam etti. Üçüncü gün nabzı 140 a kadar yükselen Atsız, doktor istedi. Üç polisle birlikte gelen bir kadın doktor işi vilkamfre[305] ile halledip (!) gitti.

Nezarethanenin rütubeti müthişti. Atsız, bunu daha ilk gün fark ettiği için ceketini ve pantolonunu çıkarmadan yatıyordu. Duvarda bulunan iri bir çiviye astığı yeleği ile şapkasını 18 Temmuz günü merakla eline aldığı zaman, yeleğin sırsıklam olduğunu, şapkanın içinin de küf tuttuğunu dehşetle gördü. Atsız, diğer hücrelerde bulunup ağlaşan ve sigara isteyen köylülere dağıtmak için polislerden birisine para vererek sigara ve kibrit aldırmıştı. Polisin, sigaraları dağıttıktan sonra Atsız'a verdiği kibrit, bir müddet sonra, rütubetten, yanmaz hale gelmişti.

Bir tanıdığı, nereden ve hangi şartlar altında bulunduğunu bilmediği Atsız'a, bir kutu badem ezmesi yollamıştı. Kutu, iki gün baş ucunda durduktan sonra, Atsız, badem ezmelerini sızlanıp duran köylülere dağıtmak istedi. Fakat kutuyu açınca badem ezmelerinin yemyeşil küf tutmuş olduklarını gördü.

18 Temmuz günü Atsız'ın nabzı yükseldi. Bir kere daha doktor istedi, gelenlere lâğım çirkeflerini, yeleğini ve şapkasını gösterdikten sonra, sadece:

- Burada yaşanır mı?

dedi. Ve ertesi gün, Birinci Şube nezarethanesindeki eski hücresi olan 12 numaraya çıkarıldı.

305 Fransızca "huile camfrée"nin Türkçe telafuz şekli. Türkçesi kâfir yağıdır.

Atsız, yer altı nezarethanesinde bu bir haftalık misafirliği (!) sırasında, sabahları sadece bir bardak çay içmiş, iki kere de birer kap öğle yemeği yemiştir. Sapsarı bir benizle ve Sanasaryan hanının yüz basamaklık merdivenlerini güç halle çıkarak eski odasına geldikten sonra da hemen ifadesi alınmaya başlanmıştır. Bu, 1944 te bütün milliyetçilere uygulanan bir usuldü. Sanıklar manen ve maddeten çökertildikten sonra ifade vermek zorunda bırakılırlardı.

Dördüncü sorum şuydu:

«Birinci Şube'nin «eski nezarethane» diye anılan bölümünde, 5 numaralı meşhur penceresiz hücrede, ampulü kasden bozularak 48 saat karanlıkta bırakılan kimse oldu mu?»

Birinci Şube'nin eski nezarethanesinin 5 numaralı hücresi penceresizdi. Emniyetçiler, tabutluklardan önce, bu odanın işkence yeri olduğunu söylerlerdi. Penceresiz olduğu için hücrede daimî olarak lâmba yanardı.

Ben, ifade sırası bana gelirken buraya kapatıldım ve bu hücrede 21 gün kaldım. Temmuzun en sıcak zamanına rastlayan bu günleri, fırın gibi sıcak hücrede geçirmek hakikaten zor olmuştu. Fakat en kötüsü, bir helâ dönüşü yanmış (!) bulduğum ampulün değiştirilerek yerine yenisinin takılması için 48 saat beklemem oldu. Bu 48 saati kapının aralıklarından sızan ışık (!) ile geçirdim ve ampul takıldıktan sonra da ifade vermek üzere hâkimin karşısına çıkarıldım.

Beşinci sorum şuydu:

«İstanbul Emniyetinin Birinci Şube'sinde Türk milliyetçilerinin toplandığı ilk günlerde, helâya ve musluğa gitme işi hiçbir kayda tâbi değilken, bu normal ihtiyacın sonradan sabah, öğle ve akşam yarımşar saatlik bir zaman içinde görülmesi usulü çıkarıldı mı? Çıkarıldı ise bu emri veren kimdir?»

Helâ ve musluk işi, ilk zamanlar hiçbir kayda tabi değildi. İhtiyacı olan kapısını tıkırdatıp, nöbetçi polisin «kaç numara?» sorusuna cevap verdikten sonra, eğer helâ boşsa, çıkar ve ihtiyacını görürdü. Fakat Osman Sabri Adal'ın muavini Kamuran (soyadını iyi hatırlayamıyorum, Kıkrık veya Kukruk idi), İstanbula gelip Emniyet Müdürlüğünü teftiş (!) ettikten sonra işler değişti. Emniyet Umum Müdür Muavini'nin verdiği emirden sonra bu tabii ihtiyaç sabah, öğle ve akşam yarımşar saatlik kısa zamanlar içinde yapılmaya (!) başlandı.

Birinci Şube nezarethanesinde her zaman ortalama 30 kişi bulunurdu. Çünkü hücrelerin bazılarında çift misafir (!) ağırlanırdı. Ayrıca, koridorlardaki sıralar üzerinde çile dolduranlar da olurdu. Buna göre, yarım saatlik süre içinde adam başına bir dakikalık bir zaman düşmekte idi. Oda kapısını vurup nöbetçi polisle konuşmak, polisin gelip kapıyı açması, hücreden helâya kadar gidiş de hesaba katılır ise, emir üzerine dikkatle uygulanan (!) bu helâ rejiminin mânası ve mahiyeti kolayca anlaşılır.

Ve nihayet altıncı sorum şuydu: «Tahkikat sırasında, sanıkların sorgularının yapıldığı odaya, kanunen girme hakkı bulunan kimselerden gayrı insanlar da girdi mi ve bunlar arasında, istenildiği şekilde ifade vermeyen sanıkları ölümle tehdit edenler oldu mu?»

Tahkikat sırasında sorgu odasına selâhiyetleri olmadığı halde girenler olmuştur. Bunların en mühimleri Emniyet Umum Müdür Muavini Kâmuran (Çıkrık veya Çukruk), İstanbul Emniyet Müdürü Ahmet Demir ve Birinci Şube Müdürü Sait Koçaktır. Bunlardan bilhassa ilk ikisi sanıklara sorular sormak, istedikleri cevabı alamayınca tehditler savurmak ve hakaretler etmek ve hattâ öğrencileri dövmek suretiyle büyük nefret toplamışlardır.

Türk milliyetçilerini tehdit eden Kâmuran Çıkrık (veya Kukruk) tur. Ankara Üniversitesi mensuplarından Dr. Hikmet Tanyu

ile değerli fikir ve maarif adamımız Zeki Sofuoğlu, Kâmuran'ın tehdit ve hakaretlerine maruz kalanlardandır. Şeflik devrinin bu meşhur polisi, bir gün, kendisine karşı gelinmesine dayanamayarak tabancasına sarılmış ve:

- Ulan! Seni köpek gibi gebertirim, sonra da doktordan ölmüştür diye rapor alırım!

diye şecaat arzetmiştir. Üniversite gençlerini tokatlamaktan zevk alan ise Ahmet Demir idi. Bu Ahmet Demir, bu sorgu sırasında, sorularına soğukkanlılıkla ve yiğitçe cevaplar veren Mehmet Külâhlıoğlu'na fena halde kızmış, göz işaretiyle hâkimi ve daktilo polisi dışarı çıkarttıktan sonra, elleri kolları bağlı bir genci tokatlamak efeliğini (!) göstermişti.

İşte eski emniyet umum müdürü ve şimdiki C.H.P. mebusu Osman Sabri'nin veremediği cevaplar... Şimdi kendisinden yine soruyorum: Bu yazdıklarım içinde gerçek dışı tek kelime var mıdır? Varsa söylesin. Fakat susmakla işin bitmeyeceğini de unutmasın. Çünkü bu konuda konuşulacak daha pek çok şey var...[306]

306 Nejdet Sançar, "Türk Umumî Efkârına Bildiri: 2," *Millî Yol*, Yıl 1, S. 13, 20 Nisan 1962.

Ek 7: Nejdet Sancar: "Türkçülere Yapılan İşkence Meselesi"

Prof. Kenan Öner'in Hasan Ali'ye yazdığı açık mektup üzerine çıkan dâva, bir takım mühim meseleleri umumî efkârın gözleri önüne koymuş bulunuyor. Bunlar arasında Türkçülere yapılan işkence meselesi en çok ilgi çekenlerden biridir.

Türkçülere işkence yapıldı mı, yapılmadı mı? İlk olarak Kenan Öner Bey tarafından umumî efkâr önünde açıklanan bu mesele hakkında bugüne kadar hem müsbet, hem de menfi sözler söylendi. Kenan Öner Beğ'in tanık olarak gösterdiği Türkçüler, adalet karşısında, bu işkencelerin yapılmış olduğunu yeminle teyit ettiler. İçlerinde, kendilerine işkence yapma suçu isnat olunanların da bulunduğu birtakım kimseler ise böyle bir şeyin yapılmadığını, iddianın asılsız olduğunu söyleyip durdular.

Acaba hangi taraf doğru, hangi taraf yalan söylemektedir?

Biz, mevkuf olarak milliyetçilik iymanımızın hesabını verdiğimiz günlerde askerî mahkeme karşısında neler söyledikse, bu defa adalet karşısında da aynı şeyleri söyledik. Biz iddia ettik ki, İstanbul emniyetindeki mevkufluğumuz sırasında bize aylarca kitap ve kalem kâğıt verilmemek suretiyle; bazılarımızı tahta masalar üzerinde, bazılarımızı casusluktan sanık, birtakım pis adamlarla haftalarca aynı höcrede yaşamak ve aynı yatakta yatmaya mecbur bıramak suretiyle; höcrelerin bitle dolu yataklarını uzun zaman temizletmemek suretiyle ve nihayet bir kısmımızı emniyet mensupları tarafından tabutluk adı verilen elektrikli höcrelere sokmak suretiyle işkenceler yapılmıştır.

İddialarımız yalan mıdır?

Siz, ırkçı-turancı adı takılıp tevkif olunan ve mahkemeye verilen Türkçülerin bir kısmını bugün şahsen tanımaktasınız. Onların seciyelerine vakıfsınız. Onlar yalan söyliyecek, resmî makamlara iftira atacak karakterde insanlar mıdır? Bizler, çoğumuz yüksek tahsil yapmış Türk vatandaşları olan bizler, resmî bir ma-

kama karşı niçin aslı olmıyan bir suçu isnad edelim, niçin iftirada bulunalım? Biz, aylarca Tophanedeki askerî cezaevinde de kapalı kaldık. Eğer iddialarımız iftira ise, bu iftiraları niçin askerî cezaevi için ileri sürmedik de sadece emniyete yükledik?

Hayır, biz yalan söylemiyoruz. Biz, bu ırkın büyüklüğünü kanında ve ruhunda bulup duymuş Türkler olarak sadece hakikatı konuşuyoruz. Bizim komiserlerinden, komiser muavinlerinden, polis memurlarından çoğunun iyiliğini gördüğümüz İstanbul emniyetine karşı ne düşmanlığımız olsun? Biz, orada, İstanbul emniyetinin başında bulunanların keyifleri öyle istediği için mevkuf kalmadık ki onun kızgınlığı ile böyle bir iftira atmak tenezzülünde bulunalım!

Biz kimseye ve hiçbir makama uydurma isnadda bulunmuyoruz. Biz sadece Türk olarak Türk emniyetinde maruz kaldığımız kanunun ve vicdanın kabul etmediği ve etmiyeceği işkencelerden bahsediyoruz.

Bugün ortada bu meseleye ait hallolunması gereken iki husus vardır: Biri İstanbul emniyetinde işkence yerleri olup olmadığı, diğeri Türkçülere işkence yapılıp yapılmadığı. Türkçüler İstanbul emniyeti birinci şubesinde işkence yeri bulunduğunu ve kendilerine işkence yapıldığını söylüyorlar; ilgili kimseler ise hem tabutluk denen işkence yerinin bulunmadığını, hem de Türkçülere işkence yapılmadığını iddia ediyorlar.

Bizim iddiamız, bugün için değildir, emniyette mevkuf olarak bulunduğumuz zamanlara aittir. Bugün, dendiği gibi, ihtimal böyle işkence yerleri yoktur. Fakat bu, eskiden de işkence yeri bulunmadığı demek değildir; olsa olsa son neşriyattan ve demokrasinin ileri adımlarından sonra bu yerlerin yok edilmek zorunda kalınmasındandır. Nitekim, benim tam yirmi bir gün hapsolunduğum, eski nezarethanenin işkence odası olan ve harice açılmış en küçük bir deliği bulunmayan 5 numaralı höcrenin bugün zannedersem bir penceresi vardır. Bugün o höcrenin bir penceresi bulunması,

benim 1944 yazının en sıcak günlerinde o fırın gibi yerde bunalarak ve bayginlıklar geçinerek yirmi bir feci gün geçirmiş olmamı inkâr mı ettirmelidir?

Yapılan karşılıklı iddialar karşısında ortada ihmal edilmiyecek bir mevzu bulunduğu meydandadır. Çünkü ya Türkçüler bazı resmî makamlara iftira atmaktadırlar, bu takdirde haklarında takibat yapılması lâzımdır; yahut birtakım resmî makamlar kanunun (hattâ Anayasanın) yasakladığı bir suçu işlemişlerdir, o halde onlar hakkında takibat yapılması gerektir. Hangi taraf yalan söylüyorsa bu meydana çıkarılıp suçu olanlara cezaları verilmemeli midir?

Tabutlukların ve işkencenin bulunduğu ve yapıldığı isbat olunabilir mi? Ben bu suale "evet, edilebilir!" diyorum. Fakat bizim iddiamızı isbat etmemiz için işin adalete intikal etmiş olması icap etmez mi?

Bu işin isbatı için türlü şeylerden istifade olunabilir. Meselâ Türkçülere ayrı ayrı emniyet nezarethanesinin krokisi çizdirilerek tabutlukların yerleri tesbit olunabilir. Eğer Türkçülerin evvelce aralarında anlaşmış oldukları ileri sürülecek olursa aynı şey 1944 yılında o nezarethanede kapalı kalan daha başka kimselere de yaptırılabilir. Hattâ, hattâ, icap ederse bu hususta Türklerin ve Türk milletinin can düşmanlarından, yani kızıllardan bile şahitler bulunabilir. Eğer bu da kâfi gelmezse emniyet birinci şube memurlarından bazılarından bile istifade mümkündür. Onların içinde beş vakit namazında bazı kimseler vardı ki, Kur'ân üzerine yemin ettirilmek suretiyle tabutluk denilen 19 ve 20 numaralık höcrelerin var olup olmadıkları kendilerinden pekâlâ öğrenilebilir. Biz böyle birkaç birinci şube memurunun adını icap ederse adalet makamlarına bildirebiliriz. Fakat şehadetleri yüzünden kendilerinin başına bir belâ gelmiyeceği garanti edildikten sonra...

İsbat olunması [i]cap eden şey sadece tabutluk denilen höcrelerin var olup olmadıklarıdır. Bunların var oldukları isbat edilirse şüphesiz işkence de kendiliğinden isbat edilmiş bulunacaktır.

Diyelim ki, iki gün aç bırakılan ve hapsolunduğu 4 numaralı hücrede bitlenen Prof. Zeki Velidî Togan bu meselede doğru söyliyemez. Diyelim ki içinden lâğım geçen bir yer altı hücresinde bir hafta Allahla baş başa bırakılan Atsız, doğru söyliyemez. Diyelim ki Kâmuran Çuhruh adlı adamın keyfî emri ile tabutluğa tıkılan Orhan Şaik Gökyay doğru söyliyemez. Diyelim ki mekteplerinden alınıp hücrelere atılan ve falakaya çekilen üniversite gençleri doğru söyliyemez. Fakat ya Türkçü olmıyanlar, Türkçülüğün ve dolayısıyla bizim düşmanımız olanlar ve hattâ bizzat emniyet memurları?...

Meydandadır ki, ortada adaletin pençesine teslim edilmesi icap eden bir grup vardır. Bunlar ya resmî makamlara iftiralarda bulunan yalancılar, yahut vatandaşlara işkence yapmak suretiyle Anayasayı çiğneyen küstahlardır. Suçlu ortaya çıksın istemez misiniz? İsterseniz, istiyorsanız, haydi milliyet ve adalet duygusu olan arkadaşlarınızla birlikte harekete geçiniz.[307]

307 Nejdet Sançar, "Türkçülere Yapılan İşkence Meselesi," *Kızılelma*, 28 Kasım 1947, S. 5, s. 3, 15.

Ek 8: TKP Üyesi Hayati Törün'ün Ağzından Sanasaryan Han

Han dedikse... Sıradan bir iş hanı. Öyle, yapısal bir değeri falan da yok. Ne var ki, yapılmasından bir süre sonra kullanılış amacının değişmesinden olsa gerek, öyle bir değer kazanmış ki bu Han, artık unutulması mümkün değil. Türk "intelligensia"sı için, bugün bir kilometre taşı, bir ölçü birimidir, diyebiliriz.

Evet, vakti zamanında göbeği bir işhanı olarak kesilmiş bu hanın da. Ama eminiz, temeline kurban kesilmemiş, kesilmemiş ki, yapı tanrıları sonradan gazaba gelmiş ve nice kurbanlar almış en yiğit insanlardan.

Bir işhanı olarak yapılmış ve yıllarca kullanılmış bu amaçla. Fakat n'olmuşsa "Mütareke" yıllarında olmuş, Han'ın kaderi birden değişmiş. İngiliz işgâl kuvvetleri gelip, ilk iş olarak "polis müdüriyeti" yapmış burayı. Daha sonraları ise, yani Kurtuluş'tan sonra ise "İstanbul Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti" olarak kullanılmış bir süre.

Bir ara, asıl sahipleri Sanasaryan ailesince, tekrardan bir iş yeri haline getirilmek istenmiş ise de, Han'ın kaderi değişmemiş ve İkinci Dünya Savaşı başlarında yeniden "İstanbul Emniyet Müdürlüğü" haline dönüştürülmüş.

Yani, o gün bu gündür, Han, üstelik emeklilik hakkı da olmaksızın, bu eli coplu memurluğunu sürdürüp duruyor. Geçmişi de, tarihe mâlolmuş anılarla dolu. Örneğin, "Devr-i Dilara-yı Demokrasi"nin başlamasıyla birlikte günlük gazetelerimizde "arz-ı endam" eden meşhuuur "Tabutluklar" edebiyatının anası olmak şerefi de bu Han'a aittir.

Nasıl bir yerdir bu Han? Şöyle bir (gizlice) dolaşalım:

Büyük kapıdan girince: koca bir alan ve iki yanda merdivenler görürüz. Karşıda "müteferrika", sağ yanda da garaj vardır. Bu garajın yerinde hemen söyleyelim ki, eskiden tam 16 adet hücre vardı.

Bu hücreler 1954 yılında yıktırıldı. Evet taşı tuğlası yıktırıldı ama; taş gibidir, tuğla gibidir bir takım insanların belleğinde, ecel terleri döktüren anıları.

Birinci, ikinci ve üçüncü katlarda çeşitli şube müdürlükleri vardır. Ve tam doksan dokuz basamak merdivenle çıkılan dördüncü kat ise "Kısm-ı Siyasi"ye aittir. Ve gökler gümbürdemelidir bu kat anıldığında.

Bu katta; odalar, odalar, odalar... Ve bir aralıktan geçilen son bölüm ise "Hücreler"den ibarettir. Ve bu hücreler, Sirkeci garına bakarlar.

Aralıktan girince hemen soldaki yan yana ilk iki hücre, işte o ünleri sınırlarımızı aşmış "tabutluklar"dır. Bir metre eninde, iki metre yüksekliğinde ve altmış santim derinliğinde tıbben insanın yaşayamayacağı (ama nice insanların zorla gömüldüğü) o ünlü tabutluklar.

Tabutluklardan hemen sonra solda küçük bir hol vardır ki, adına "havuz" denilir. Havuza bakan, biraz daha büyükçe, (bu kez enleri bir metre yirmi santim, boyları ve yükseklikleri iki metre olan) tam on iki adet hücre vardır. Havuzdan çıkınca, gene karşılıklı iki hücre, az ötede karşılıklı dört hücre ve koridorun bitiminde bir lavabo, bir çöp kutusu, bir yüznumara ve bir dolu insan anısı, bir dolu insan anısı...

Çok eskilerde değil, "Devr-i Dilara-yı Demokrasi"nin başlangıcından bir "tabutluk" edebiyatıdır başlamıştı anımsarsanız. Ama adından menkul bir edebiyat. Neydi yazılanlar? Neydi söylenenler? 52 yılı mıydı, 53 yılı mıydı, maslup Başbakan Menderes, İnönü'ye karşı bas bas bağırıyordu Meclis'te; "Paşam, paşam yoksa Tabutluklar önünde nümayiş mi yaptıralım?" Bağırıyordu ya, Sansaryan Hanı'nın 34 hücresine gene leb-a leb doldurulmuştu bu toprağın çocukları. Ve Sansaryan Hanı'nın tarihine bir isim daha eklenmişti: "Ankara Garnizon Komutanlığı İki Numaralı Cezaevi". Ankara nire, İstanbul nire...

Sorulmadı sorular. Bu mezarlara canlı canlı sokulanların, bu mezarlarda iki büklüm iki yıl yatanların, buradan çıkıp tırmarhaneye giren on bir kişinin ve hâlâ akıbeti insanlara malûm olmayan Hasan Basri'nin soruları...

Ama artık, bu topraklarda da gün ışıdı. Artık, günler ağır, günler ölüm haberleriyle gelmeyecek, eminiz.[308]

308 Ceyhun Demirtaş, *Sansaryan Han*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1973, s. 56-58.

Ek 9: İsmet Rasin Tümtürk'ün Irkçılık-Turancılık Davası Sırasındaki Savunması

Benim sorgularım diğer maznunlarınkine nazaran çok basit ve hadisesiz geçmiştir. Meselâ benim sorgumda tahkikat heyetinden yalnız bu heyetin başı Kâmuran ile heyetin azasından Kâzım Alöç bulunmuştur. Heyetin diğer azası olan İstanbul Emniyet Müdürü Ahmet Demir ile bunlara nazaran ikinci planda kalan Said Koçak (İstanbul Emniyet Birinci Şube Müdürü) ve Ankara'dan gelen muhtelif diğer emniyet mensupları vesaire benim sorgumda bulunmadığı gibi Sayın Örfi İdare Komutanı da benim sorguma şeref vermemişlerdir. (...)

Bu tahkikatın başlıca hususiyetlerinden birini de işkence teşkil ediyor. Bu işkence mevzuuna dair söylenecek her şeyi söylemeye bu kısa müdafaanamede yer olmadığı gibi esasen herhangi tek bir maznunun yapılan işkencelerin panoramasını eksiksiz bir bütün hâlinde görmesine de tahkikatın üzerine, bilhassa baş taraflarına ve muharrik kaynakların üzerine gerilen kalın ve hiçbir zaman kalkmamış bulunan esrar perdesi manidir. Ben burada sadece tatbik olunan başlıca işkence nevî ve şekillerini söyleyeceğim ve ancak sağlam surette bildiğim kadarını söyleyeceğim.

Evvela şu noktayı belirtmek icap eder ki, bilfiil ve maddeten yapılan işkencelerin yanında ve arkasında sarih veya müphem surette yapılan işkence tehditleri yer almıştır. Ve tahkikatın seyri üzerinde müessir olan belki bilfiil yapılan işkencelerden çok fazla olarak bu işkence tehditleridir. Bilfiil yapılan işkencelerin çoğu ve pek bariz şekillerinin hepsi ilk veya hazırlık tahkikatı denilen safhanın bitmesiyle bitmiş veya duruşmanın sonuna doğru hafiflemiştir. İşkence tehditlerinin karanlık gölgesi ise devam etmiş ve duruşmanın sonuna kadar maznunların maneviyatını bozucu, susturucu ve sindirici bir baskı tesirini icra etmiştir. Türkçülere karşı yapılan işkenceleri iki kategoriye ayırabiliriz:

a) Uzun müddet tatbik edilme neticesinde maznunun ruhî kuvvetini yıpratıcı ve inhitata uğratıcı tesirini tedricî ve birikici bir şekilde icra eden 'hafif' fakat devamlı tazyik ve tazip tedbirleri.

b) Maznunun bütün maneviyatını bir hamlede çöktürmeyi istihdaf eden acı, vahşi ve şedit işkence şekilleri.

A) Devamlı ve 'hafif' tazyik ve tazip tedbirleri:

Evvela şu noktayı belirtmek icap eder ki tahkikat esnasında tatbik edilen mevkufet tarzı, başka hiçbir şey olmasa da başlı başına bu bende girecek mahiyettedir. Kanun, bizim askerî tevkifevinde mevkuf tutulmaklığımızı emrettiği hâlde her nedense ilk tahkikat ve duruşmanın çoğu sırasında Emniyet Müdürlüğü binası dâhilinde hapsedildik.

Hapsedildiğimiz hücrelere bir karyola sığdıktan sonra fazla yer kalmayacak derecede dar, tavanları basık, havasız, karanlık ve pisti. Ya dışarıya hiç penceresi yoktu yahut da pencere vazifesi gören aralık pencereden ziyade delik denecek kadar dardı. Hücrelerin içinde tahtakurusu ve sivrisinek yanaşıyordu; bir aralık salgın hâlinde bitler de etrafı kapladı. Bu haşeratı ortadan kaldırmak için en basit bir hareket kâfi gelecekken hiçbir şey yapılmadı. Karyolaların üstünde tahta parçalarının yan yana getirilmesiyle yapılmış bir sathın üstünde yattık. Aylarca tam bir ihtilat memnuiyeti hâlinde yaşadık.

Sorgularımız bitti. Hâlâ ihtilattan memnuiyet (yasaklama) devam etti. Duruşma başladı, ihtilattan memnuiyet yine de devam etti. Duruşmada sorgular bitti, bir kısım maznunların hâlâ ihtilattan memnuiyeti devam etti. Şahitler dinlendi, hâlâ aynı hâl devam etti. Şahitlerden sonra yazılı delillerin okunmasına başlandı ve bu işte bir müddet devam ettikten sonradır ki ihtilattan memnuiyet herkes için nihayet kaldırıldı.

İhtilattan memnuiyetin maznunlar için ifade ettiği mana uzun aylarca bir mezar yalnızlığını çektirmekten ibarette kalamazdı.

Bu ihtilattan memnuiyet maznunları tazip, tahkir ve ızrar etmek gayesiyle yapılan çeşitli muameleler için bir türlü bitip tükenmek bilmeyen bir bahane kaynağı olmuştur. Yalnız üç misal vereceğim: Mesela ihtilattan memnuiyeti muhafaza etmek için mevzu kaidelerden bir hücrelerden ayakyoluna giderken iki maznunun birbirinin yüzlerini uzaktan bile olsa görmemeleri için ayakyoluna çıkmak bir sıraya konmuştu. Evvela birisi çıkacak, dönüp hücresine gidecek, üzerine kapısı kapanacak ve ondan başka birisi kapısına vurarak dışarı çıkarılmayı isteyecek ve bekleyecekti. Kapısı belki açılacak ve belki de açılmayacaktı, bu biraz da baht işi idi. Otuz küsur kişi tek bir ayakyoluna gitmek için sıra bekliyordu.

Nihayet iş öyle bir hâle geldi ki en acil ve tabii bir ihtiyaç için bile olsa ayakyoluna gidebilmek bir muvaffakiyet ve mazhariyet hâlini aldı. Bu da maznunlara yapılan muameleleri tanzim eden kimseleri tatmin etmedi. Bir gün baktık ki yeni bir kaide konmuş. Ancak günün muayyen saatinde on beşer dakikalık bir müddet içinde dışarı çıkmaya izin varmış. Geri kalan müddet içinde ne kadar acil bir ihtiyaç olursa olsun dışarı çıkmak mutlak surette yasakmış. Hesap etmiştim ve hesabımın neticesini bir yazı ile tahkikat hâkimi Kâzım Alöç'e bildirmiştim. Herkesin işini en çabuk bir şekilde yapıp bitirmesi hâlinde bile bir maznuna dışarı çıkmak sırası yirmi dört saatte bir bile gelmiyordu. En acil ve tabii bir ihtiyacı için bile en aşağı yirmi dört saat beklemek mecburiyetinin manasını akl-ı selim takdir eder.

Yiyeceklerimizi dışarıdan çok zor, masraflı, zararlı ve külfetli bir şekilde temin edebiliyorduk. Bunun tafsilatı ayrı bir rezalet faslını dolduracak kadardır. Fakat bir gün o da çok görüldü. Bir tahdit vazediliverdi. Dışarıdan yalnız dört kalem eşya aldırmaya müsaade edilecekti: Domates, hıyar, peynir ve zeytin. O kadar! Çünkü yalnız bunlar zaruri ihtiyaçlarmış ve başka şeyler lüzumsuz bir lüks teşkil ediyormuş ve bize unutulması çok güç bir eda ile söylendiğine göre biz oraya istirahat etmek için getirilmemişiz!

Doğrudan bir kıl eni kadar bile ayrılmamış olmak için hemen ilave edeyim ki bu yukarıdaki iki tedbir çok sürmedi, az sonra kaldırıldılar; fakat benzerleri yerini almakta gecikmedi. Emniyet Müdürlüğü'nde bütün ikametimiz boyunca çeşitli tazip ve tahkir tedbirleri birbirini takip etti. Ruhlarımızda birinin boşalttığı yeri öbürü hemen doldurdu. Sürprizsiz geçen günler az oldu.

Bir tedbir daha (Bu vereceğim son misaldir): Biz sıcak bir yazın en sıcak günlerinde mevkuftuk. Havasız, bunaltıcı hücrelerde kapalı idik. Aylarca yıkanamadan kaldık. Yediğimiz şeylerin yağları vesaire hep yattığımız yatağın üstünde idi. Bu vaziyet içinde hiç olmazsa elini ve ağzını yıkayabilmenin ne gibi bir ihtiyaç olduğunu tasavvur etmek için biraz düşünmek yeter. İşte bu vaziyette bulunduğumuz yerdeki tek musluğun suyunu kestiler. Bazı günler lütfen bir iki saat kadar su akıttılar ve buna (hücrelerden çıkmak için gerekli olan uzun merasim sebebiyle) maznunlardan ancak bir kısmı erişebildi, bazen ise günlerce üst üste musluktan bir damla su akıtılmadı. Dışarıdan ufak bir şişe suyun getirilmesine imkan bazen hasıl oldu, bazen da olmadı. Bu böyle bütün bir yaz ve sonbahar sürdü.

Türkçülerin, Emniyet Müdürlüğü binasında geçirdikleri aylarca süren müddetin bütün safahatı, en ince teferruatına kadar bugün gözümün önünde cereyan ediyor gibi hafızamda canlıdır. Son derece sakin olarak, hissiyatıma kendim de hayret edecek kadar hâkim olarak vakalardan bir mücerret şuur bitaraflığı ile bakıyor ve hüsniniyetle ve gayretle bütün bu müddet esnasında bize karşı yapılan bir tek dürüst ve temiz hareket yapılması unutulan bir tek çirkinlik ve küçüklük nevi bulmaya çalışıyorum. Çalışıyorum, fakat muvaffak olamıyorum.

Şurasını derhâl teslim edeyim ki Emniyet Müdürlüğü'nde yapılanların bütün manevi mesuliyeti ancak orada hâkim bir zümreye aittir. Her rütbede emniyet mensupları arasından Türkçülere yapılan zulümlere karşı içinden nefret duyan ve bunların icrasına

alet olmaktan elinden geldiği kadar çekinen pek çok Türk çocuğu çıkmıştır. Onların vaziyetini anlıyor ve takdir ediyorum.

Emniyet Müdürlüğü'ndeki yaratılış tarzımızın umumi şeklinin de bir nevi işkence olduğuna işaret ettikten sonra buna ilaveten muayyen şahıslara karşı zaman zaman adamına ve tahkikatın seyrine göre yapılan 'hafif' ve devamlı işkence nevilerinden birkaçını arz edeyim:

Birdenbire sevdiklerinin arasından alınıp kapatılan, ailesine bağlı her adamda, yakınlarına, anasına babasına, çocuklarına, kardeşlerine karşı şiddetli bir hasret mazur görülebilir. Hele bu yakınlar maddi manevi her türlü sıkıntı içinde en gayr-i müsait ve acı şekiller arz eden hayat mücadelesi karşısında yapayalnız kalmışlarsa onlara karşı duyulan hasrete bir üzüntünün, merakın, iç titreyişinin ekleneceği de tabiidir. Böyle olmuştur ve tahkikatı idare edenlerce bu cihet maznunların bir zayıf noktası olarak yakalanmış ve tahkikatın bütün boyunca bu zayıf noktanın üzerinde oynanmıştır.

Görüşmelere kâh müsaade edilmiş kâh birdenbire bu müsaade sebepsiz yere geri alınmış, kâh müphem vaitlerle günler ve haftalarca intizar hâlinde bırakmak yolu tutulmuş; bu iş daima üzmek ve iradeleri bağlamak için bir koz olarak kullanılmıştır. Rivayetlerin müphem tehdit, ima ve ruhi tazyiklerin kısmen bu yakınlar üzerine yöneltilmesi de ihmal edilmemiştir. Bunun bilfiil tatbiki ile karısının hapsedilmesi yalnız Atsız hakkında tatbik edilmiştir.

Birikici tesirleri çok ağır olan bir devamlı tazyik şekli de okuyup yazma yasağıdır. 18 Mayıs tarihinden itibaren her türlü gazete ve mecmuanın okunması maznunlar için şiddetle yasak edilip bu yasak bütün bir tahkikat boyunca ve duruşmanın da yarılarına kadar aralıksız devam etti. Dünyada olan bitenle bütün alakamız kesilmiş sanki dünya bizim için küçülüverip tahkikat heyetinden ibaret kalmıştı. İlk başladığı zaman ehemmiyetsiz gibi gelen bu mahrumiyet, içinde bulunduğumuz diğer mahrumiyetlerin de

eklenmesiyle ve mevkufiyet müddetinin uzamasıyla gittikçe tesirini artırmış hakiki bir sıkıntı ve ıstırap kaynağı olmuştur.

Tahkikat ile alakalı olduğu vehmedilen her türlü yazıları kesilip çıkarıldıktan sonra gazetenin kalan kısımlarının okunmasına müsaade edilmesini teklif ettimse de Kâzım Alöç, Örfi İdare Komutanı'nın emrine atfen bu teklifin de kabul olunamayacağını bildirdi. İlk tahkikatın baş taraflarında mutlak şekilde bir ifade alınıncaya kadar maznunların büyük bir kısmına, bu arada bana, yanında herhangi bir nevi kâğıt bulundurmak ve yazı yazmak yasağı kondu. Tamamen zararsız ve tahkikat mevzuu dışı yazılar yazmak ve yazılan her şeyi istenildiği anda göstermeye ve vermeye hazır bulunmak teklifim de reddolundu. Okumak için neyi isterlerse kendileri tarafından tayin olunmak ve istedikleri şekilde alınmak ve kontrol edilmek şartıyla kitap okumama müsaade edilmesini istedim. Hiçbir şeye, adi romanlara bile müsaade etmediler.

Kâzım Alöç'ün, benim ağzımdan yazdığı ikinci ifadeyi de imza edinceye kadar bir aydan fazla bir müddet esnasında, dört çıplak duvar arasında, içinde yürünülmeyecek kadar dar ve penceresiz bir hücrede, ihtilattan tam memnuiyetin üstüne bir de yazmak ve okumaktan da tam memnuiyet hâlinde yaşadım. Bunun tesiri işkencenin daha kaba ve göze çarpar şekillerinin tesirinden az değildi.

Diğer bir 'hafif tazyik tedbiri' de kötü hücrelere kapatmak sureti ile maneviyatı bozmaktır. İlk ifadeleri matluba muvafık olarak alınan maznunlar çok kere bunun üzerine nispeten iyice hücrelere veya gene nispeten daha serbest şerait altında dışarıdaki odalara naklolundular.

Yeniden bir husus hakkında ifadelerine müracaata lüzum görüldüğü vakit çok kere bu maznunlar ifadeleri alınmadan birkaç gün evvel yeniden eski hücrelerine veya daha kötü bir yere konulmuşlar ve maneviyatları bu şekilde bozulduktan sonradır

ki ifadeleri alınmaya başlanmıştır. Bu usul hemen hemen her maznun hakkında tatbik edilmiş ve âdeta bir nevi kaide hâlini almıştır.

Mesela Atsız, ifadesi alınmadan evvel yedi gün müddetle yerin beş metre dibinde mezar gibi karanlık ve rutubetli bir hücreye konulmuştur. Duruşma sırasında da aynı taktik kullanılmıştır. Mesela Hamza Sadi Özbek mahkemede ifade vereceği günden önceki gece, bulunduğu yerden kaldırılarak dar ve karanlık bir hücrede başka bir kimse ile beraber aynı tahta yatak üzerinde yatmaya mecbur edilmiş ve ifadeden evvelki geceyi bir dakika bile uyumadan geçirmiş ve ifadeyi o tesir altına vermiştir.

Emniyet Müdürlüğü'nde yapılan muâmelelere dair şikâyet ve taleplerin karşılanış şekline gelince... Evvela yazı ile kanun dairesinde merciine şikâyet etmenin maddi imkânları çok defa bizden nezedilmişti. Çünkü kalem kâğıt almak ve kullanmak tahkikatın devam ettiği müddetin büyük bir kısmı esnasında bizim için yasaktı. Kâğıt, kalem ancak tamamen keyfî olarak ve tahkikatçıların işine geldiği işler için verilebiliyordu. Şikâyet için kâğıt kalem bahse mevzu olamazdı.

Şifahi şikâyet ve taleplere gelince, çok defa karşımızda bir muhatap bulamıyorduk. Polisler haklı olarak böyle işlerde hiçbir selahiyetleri olmadığını söylüyorlardı. Selahiyettar kimselerle temas için konulan usul ise şuydu: Söyleyeceğimiz şeyi veyahut görüşmek istediğimiz nöbetçi komiseri vasıtasıyla alakadar şahsa bildiriyorduk ve alakadar şahıs isterse ve istediği zaman gelip bizi görüyordu.

Tabii, tutulduğumuz muameleye dair şikâyet ve talepler ise daimî bir sükût ile karşılaşmıştır. Gelen giden olmamıştır. Ve taleplerimizin çok defa reddedildiğinin bildirilmesine bile lüzum görülmemiştir. Ayrıca şikâyet ve talep hoşa gitmeyecek bir şekil alınca bunların mukabil tedbir şeklinde bazı akisleri kendini göstermekte gecikmemiştir. Mesela hariçten alınan mallarda geniş

mikyasta hırsızlık yapıldığını ve bir takım hakaretamiz muamelelerde bulunulduğunu Kâzım Alöç'e bildirmemin hemen ertesi günü, belki bir tesadüf neticesi olarak yukarıda arz ettiğim ayakyoluna çıkmak hususundaki çok ağır tehdit vazolunmuştur.

Bu tahkikatın tipik ağır işkence şekli 'tabutluk' denen yere, konulmak olmuştur. Kâmuran Çuhruh'un müstehzi dilinde 'mutena hücre' adını alan bu yer, Emniyet Müdürlüğü'nün üst katında, yol uğrağı olmayan bir yerde sadece işkenceye yarayacak ve hususi surette o iş için sabit ve daimî bir yapı olarak inşa edilmiş bir hücredir. Bunlardan yan yana iki tane vardır. 19, 20 numaralı hücreler...

Bunların içinde bir adam oturamayacak ve çömelemeyecek şekilde ancak ayakta durabilecek kadar hücrenin içi dardır. Hücrenin penceresi yoktur. Hava alacak deliği de yoktur. Ancak son şikâyetler üzerine bu hücrelerde ufak hava alacak delikler açılmış ise de bunlar kapaklıdır ve gerektiği zaman o deliklerden de istifade ettirilmeyebilir.

Odanın duvarlarında içerideki adamın dirseklerinden ıstırap verecek bir şekilde duvara bağlanması için duvara gömülü hususi halka tertibatı vardır. Çok güzel bir yer olmadığı görülen bu hücrenin tek iyi tarafı en soğuk kış günlerinde bile üşümek imkânı ve karanlıktan korkanlar için karanlıkta kalmak tehlikesi olmadığıdır. Hücrenin tavanında üç tane beheri beş yüz mumluk yani cem'an bin beş yüz mumluk elektrik ampulü vardır. Bunlar tabutlukta ayakta duran adamın başından ancak pek az yukarıdadır.

Ben kendim tabutluğa sokulmadım. Gerek bu davanın maznunlarından gerek diğer kimseler arasından tabutluğa girenlerin müttefikan tasdik ettiklerine göre bu kafaya sıcak vurma işkencesi cidden çok ağır ve beyinde çok feci ağrılar husule getiren tahammül olunması hemen hemen imkânsız bir işkence nevidir.

Tabutluğa maznunlardan Hikmet Tanyu, Orhan Şaik Gökyay, Hamza Sadi Özbek ve Reha Oğuz Türkkan sokulmuş ve orada az çok uzun müddetler bırakılmışlardır. Fehiman Altan'a ise kapı-

sından vaziyet gösterildikten sonra icap ettiği gibi ifade vermediği takdirde içinde bırakılacağı kendisine ihtar edilmiş ve ifadesi öyle alınmıştır.

Yukarıda saydığım isimler, tabutluğa sokulduğunu sağlam suretle bildiğim kimselerdir. Başkalarına da tabutluk muamelesinin yapılıp yapılmadığını bilmiyorum. Ancak bu tabutluktan umumi bir tehdit vasıtası olarak sık sık istifade edilmiştir.

Tabutlukta yapılan işkenceler hakkında tahkikat yapmak için bazı zevatın geleceği Emniyet Müdürlüğü'ne tebliği olununca, oradaki üç ampul kaldırılmış, yerleri muvakkaten sıva ile kapatılmıştır. Buna da pek lüzum yokmuş; çünkü tahkikatı yapacak zevat tabutlukların bulunduğu yere kadar zahmet buyurmadılar. Ve Emniyet Müdürü Ahmet Demir'in odasında oturup gerekli gördükleri izahatı aldıktan ve kahvelerini içtikten sonra avdet buyurmuşlardır. Bu zevat maznunlardan hiçbiriyle de temas etmemişlerdir.

İkinci bir ağır işkence şekli aç bırakmaktır. Bu usul Zeki Velidi hakkında tatbik edilmiş ve bu zat icap ettiği gibi ifadesi alınmadan evvel kırk sekiz saat aç bırakılmıştır. Bu usulün başkalarına tatbik edilip edilmediğini bilmiyorum.

Üçüncü bir şekil doğrudan doğruya dayaktır. Bu usul maznunlardan olup mahkemeye sevkedilmeden bırakılmış ve fakat maznun sıfatıyla ve dayakla verdiği ifade bir şahadet delili olarak mahkemede okunmuş ve kendisi İstanbul'da bulunduğu hâlde mahkemeye her nedense çağrılmamış olan Külâhlıoğlu Mehmet hakkında bütün şiddetiyle tatbik edilmiştir.

Dördüncü bir şekil (ağır küfürlerle beraber) tabanca ile ölüm tehdidi dir. Hikmet Tanyu'ya tahkikatı idare eden Kâmuran tarafından kendisinin muvafık ifade vermediği takdirde (çekip gösterdiği tabancasıyla) öldürüleceği ve mahzende infaz edilecek bu ölümden sonra doktor tarafından icap eden bir rapor verileceği ve

bunun hiçbir aksi ve mesuliyeti olmayacağı söylenmiştir. Türkçü maznunlardan sekseninin de böyle öldürülebileceği de söylenmişti.

Bunlardan başka ağır ve hakaretamiz birçok şekillerde, dövmenin, tahkir ve tehdidin muhtelif şekillerinde tazyikler yapılmıştır ki bunların iğrenç tafsilatıyla heyetinizin uzun uzadıya vaktini almak istemiyorum. Çünkü kanunen ve ahlaken işkencenin her şekli ve azı ve çoğu birdir. İşkence mevzuunu bitirirken şu noktayı da arz edeyim ki işkence görenleri bunlara dair yapılacak en ufak bir şikâyet ve ihbarın bile bu işkencelerin tekerrürü ile cezalandırılacağı ima edilmiş veya sarahaten söylenmiştir.[309]

309 Yavuz Bülent Bakiler, *1944-1945 Irkçılık-Turancılık Davasında Sorgular Savunmalar*, Türk Edebiyatı Vakfı, İstanbul, 2010, s. 311-321.

Ek: 10 TKP Üyesi Dr. Hayk Açıkgöz'ün Ağzından Sanasaryan Han

O saatlerde toplananlar, müdüriyetin koridorunda sıralandık. Jak[310], Aram[311], Mıgırdiç, Avedis, Vartan[312] benden evvel gelmişlerdi. Ben Jak'ın yanında yer aldım. Kıçına da hafiften bir tekme attım merhaba manasına. Yavaşça, konuşmak yasak, dedi. Sonra elinde liste bir polis geldi. Kimin nereye götürüleceğini kâğıttan okuyordu. Benim adıma 29 numara çıktı. Kendi kendime resmen doktorum diye bu defa yataklı hücreye gidiyoruz dedim. Bir polisle beraber hücrelere doğru yürüdük. Kapıdan girince hemen karşına gelen ve 1944'te yapılan ama o zaman numarasız olan iki tabutluktan birinin üstünde 29 rakamı yazılıydı. Polis kapısını açtı beni içeriye itecekti, biraz geri çekildim. Bu işte bir yanlışlık olacak, ben daha şimdi geldim, sorgusuz sualsiz tabuta mı girilir diye sordum. Bu sözüm üzerine polis terslendi, yakamdan tuttuğu gibi beni içeri attı, kapıyı da üstümden kilitledi. Beni müdüre götürün, müdürü görmek istiyorum diye bağırdımsa da duymazlıktan geldi, çekti gitti. Bazılarının tabut bazılarının da tabutluk dedikleri (hangisi doğru bilemem, dilci değilim) yeri kısaca anlatayım. Altı üstü ve üç duvarı beton, dördüncü duvarı ise tahtadan kapıydı. Derinliği ve genişliği içine ancak bir adam alacak kadardı, ışık girecek, hava girecek hiçbir deliği yoktu, (ince kapı aralıkları hariç.) Yani dikine konmuş bir tabut. Tabut adı buradan gelse gerek. Bu adı kim koymuş? Herhalde oraya ilk atılan. Sonra da ağızdan ağza bu ad yayılmış, iyi benzetildiğinden bu ad oturmuş, buranın adı tabuta çıkmış olacak. Kapısında dışarıdan açılan kapanan bir delik vardır. Bu delik normal olarak kapalıdır. Polis içindekinin ne yaptığını bilmek isterse açıp bakar sonra gene kapardı. Bunun içinde ne yapılabilir? Yalnız ve yalnız ayakta durulabilir. Oturmak

310 Jak İhmalyan

311 Aram Pehlivanyan

312 Vartan İhmalyan

istenirse dizler kâfi bükülemez, dizler kapıya veya duvara vurur, oturmaya imkân yoktur. Ben buraya geldiğimde içi karanlıktı. 1945 gençlik teşkilâtı tevkifatında tepede hep yanıp sönen bir elektrik lambası varmış. Birkaç genç delirmiş. Onun üzerine bu yanıp sönen lambayı kaldırmışlar. (...) İki saattir tabutluktaydım, hiç kımıldamadan ayakta durmaya alışamadığımdan dizlerim yavaş yavaş ağrımaya başlamıştı. Akşam da olmuştu. Sorgu, falaka zamanı gelmişti. Beni hemen tabuta soktuklarına göre herhalde sorguya çekeceklerdi. Doğru, tabuta sokmak bir ihtar, bir gözdağı olmalıydı. Bütün akşam, ha şimdi sorguya çağıracaklar, ha şimdi diye bekledim. Kimse kapımı açıp gel bakalım demedi. İçi karanlık olduğundan saatin kaç olduğunu göremiyordum. Zaten helaya da gitmem gerekiyordu. Kapıyı vurdum, helaya gittim, saat 22'ydi. (...) Gece yarısı olmuştu. Sütçü beygiri gibi ayakta durmaktan dizlerim zonkluyordu. Acaba sütçü beygirlerininkiler de zonklar mı? Bir yandan da uykudan, yorgunluktan kafam sağa sola düşüyordu. Sütçü beygirleri ayakta ne rahat uyurlar, kafaları da düşmez. Nihayet sabah oldu. Kapı aralığından gün ışığı girdi. Helaya gidip gelenlerin ayak sesleri arttı. Bugün beni de buradan çıkarırlar diye düşündüm. Daha sorgum yapılmadığına göre işkenceye sebep göremiyordum. Herhalde beni unuttular burada. Veya işleri o kadar çok ki bana sıra gelmedi (iş dediğim, falakaya yatırmak, dayak atmak) ve belki de bugün de sıra bana gelmeyecek. Öyle de olsa gene beni çıkarmaları gerekir diye düşündüm. Evet, ben insan olarak kafamla, mantıkla düşünüyor bu neticeye varıyordum. Ben burada çalışanların insanlık dışı sadistler olduklarını unutmuştum. Tabutta tam yedi gün, yedi gece kaldım. Bu, meğer eski bir hıncın alınmasıymış. 1945'te sökülen birkaç genç, hakkımda birçok şey açıklamışlardı. 1944 tevkifatında bana söyletemediklerinin öcünü alıyorlardı şimdi sadistler. Onları atlatmam anlaşılan çok zorlarına gitmişti.[313]

313 Dr. Hayk Açıkgöz, *Anadolulu Bir Ermeni Komünist'in Anıları*, Belge Yayınları, İstanbul, 2006, s. 220, 222,226-227.

2- Ahmet Demir Hakkında "Hırsız – Polis" Başlıklı Yazı Dizisi

"Hırsız-Polis" başlıklı yazı dizisi 27 Şubat-14 Mart 1965 tarihleri arasında, Sokaktaki Adam imzasıyla DP yanlısı *Adalet* gazetesinde yayınlandı. Sokaktaki Adam, *Adalet* gazetesinin sahibi Turhan Dilligil'in kullandığı bir mahlastı.[314] İki yıl sonra *Hürriyet* gazetesinin Ahmet Demir hakkında başlattığı "rüşvet alma" haberi üzerine Turhan Dilligil, 19-26 Ocak 1967 tarihleri arasında iki yıl önce yayınladığı yazı dizisini özetleyerek aynı mahlasla tekrar yayınladı. İkinci kez özetlenerek yayınlanan yazı dizisinin ilkinde Türkan Dilligil, iki yıl önce yayınladığı yazı dizisini hangi şartlar altında yayınladığını şöyle anlatacaktı:

> Takvimlerin 1965 yılının Şubat ayını gösterdiği günlerden birinde *Adalet* gazetesine gelen ve o zaman Bakanlık emrine alınmış bulunan bir Emniyet Müdürü elinde tuttuğu vesikayı uzatıyor ve:
>
> - "İşte Ahmet Demir budur!" diyerek konuşmasına şöyle devam ediyordu:
>
> "Bu bir şey değil... Ahmet Demir hangi taşı kaldırırsanız altından çıkar... Basılmayan bir randevu evi mi var? O emir vermiştir. Bir kumarhane rahat rahat faaliyet mi göstermektedir? O'nun bilgisi dahilindedir.
>
> Bazı hırsızlık olaylarının faili mi bulunamıyor? O'nun tarafından faillerin bulunmaması istenmiştir.
>
> Rüşvet mi alınıyor? O'nun da bu işte hissesi vardır. Döviz kaçakçılığı mı? O baş suçludur. Ama bunların hiç birini bugüne kadar kimse ortaya atmak cesaretini gösterememiştir.
>
> İşte bilhassa bu söz *Adalet* mensuplarının tahrik etmiş; gelen delillere, vesikalara, gazete arşivlerinde mevcut delil ve vesikalar da eklenerek ortaya yeni bir yazı serisi çıkmıştır: HIRSIZ – POLİS

314 İsa Kayacan, *Türk Basınında Unutamadıklarımız*, Gazeteciler Cemiyeti, Ankara, 1997, s. 116.

Bu yazı serimiz 16 gün devam etmiş ve o zaman ilgili makamlarca her nedense fazla önemsenmemişti, hattâ bizi tenkit edenler olmuş: yazdıklarımızın Ahmet Demir ve şürekâsına kin duyan bazı kimselerin hayalhanelerinin eseri olduğu ileri sürülmüştü. Hattâ Ahmet Demir'in şahsında polisi küçük düşürdüğümüz bile söylenmişti.

Oysa aradan geçen iki yıl yazdıklarımızda ne derece haklı ve isabetli olduğumuzu bugün ortaya koymuş bulunuyor.

Ne gariptir ki, yayınımızla telâşa düşen Ahmet Demir ve ortakları gazetemiz mes'ulleri hakkında sadece tazminat dâvası açmakla yetinmişlerdi. O zaman bunun mânasını anlamamıştık. Bugün artık kat'i olarak biliyoruz ki Ahmet Demir ve etrafı hayatları boyunca taptıkları yönden harekete geçmişlerdir. Para onlar için her şeydir. Bu dâvaları kazansa idiler keselerinin eğer hâlâ var ise boş kalmış bir köşeciğini dolduracaklardı.[315]

* * *

"HIRSIZ-POLİS"[316]

Geçenlerde sabık Başbakan İnönü'nün oğlunun evi soyulmuştu.

'Mal canın yongasıdır' sözüne öteden beri bağlı olduğu bilinen İnönü, onbeşbin lira tahmin edilen kaybından dolayı çok üzülmüş, yakın dostu olan Emniyet Umum Müdürü Ahmet Demir beye, nasıl olup ta bir başbakanın evinin soyulabildiğine akıl erdiremediğini yana yakıla ifadeye çalışmıştı.

Denilebilirdi ki İsmet Paşa, ancak kendi evi soyulduğu zaman Türkiye'de hırsızlığın almış yürümüş olduğunun farkına varabilmişti.

Ve, demek oluyordu ki memlekette siyasi emniyetin bulunmadığını anlaması için, kendi partisinin yakılıp yıkılması, mal ve can emniyetinden söz açılamıyacağını öğrenmesi için damadının

315 Sokaktaki Adam, "İsmet Paşa'nın Sadık Bendesi Ahmet Demir'in Marifetleri!...", *Adalet*, 19 Ocak 1967.

316 Sokaktaki Adam, "Hırsız-Polis," *Adalet*, 27 Şubat-14 Mart 1965.

matbaasının tahrip edilmesi: fuhuşun salgın hale geldiğini, beyaz kadın ticaretinin işporta muamelesi kadar alenî yapıldığını, yurt dışına çıkarılacak olan Yunan uyruklulardan astronomik miktarlarda rüşvet alındığını,[317] yasak olduğu halde harıl harıl işleyen kumarhanelerin, umumhanelerin, batakhanelerin nasıl haraç verdiklerini, uyuşturucu madde kaçakçılığından hem satış manosu hem de ihbar ikramiyesi alınıp nasıl bölüşüldüğünü anlaması için, her halde İsmet Paşanın bu gibi olayların mağdurları arasında bulunması icab edecek...

Bugün Türkiye'de dünyanın en büyük uyuşturucu madde kaçakçılığı yapıldığı, milletlerarası araştırmalarla tesbit edilmiştir.

Bugün Türkiye'de fuhuş ve beyaz kadın ticareti, dünyanın başka memleketlerinde eşine rastlanmıyan anlaşmalar sayesinde almış yürümüştür. Bugün Türkiye'de yurt dışı edilmesi ihtimali olan ecnebilerden alınan rüşvetlerle bir mahalle dolusu apartman yaptırmak işten bile değildir. Bugün Türkiye'de, haraç almak, normal bir vecibe haline getirilmiştir.

Bugün Türkiye'de Emniyetle görevli müesseselerden ne siyasi polis, ne ahlâk zabıtası, ne hırsızlık ve dolandırıcılık şubeleri, ne kaçakçılıkla mücadele ekipleri... Hiç birisi, hiçbirisi baskısız ve tesirsiz vazife göremez duruma getirilmişlerdir.

Polisin hırsızla ortaklık ettiği yerde, emniyetten bahsetmek kadar aptalca kelâm olur mu?

Bugün Türkiye'de polis'e emniyet etmekle kediye ciğer emanet etmek arasında fark kalmadığını görenler ve bizzat nefislerinde tecrübe edenler vardır.

317 Burada sözü edilen, 16 Eylül 1964 tarihinde Türkiye ile Yunanistan arasında mevcut olan 1 Temmuz 1930 tarih ve 1725 sayılı "Mübadele-i Ahali Hakkında Lozan Muahedenamesiyle Atina itilafnamesinin tatbikatından mütevellit mesailin halli için Yunanistan'la imza edilen mukavelenamenin tasdikini mutazammın kanun"un, Türkiye tarafından tek yanlı feshedilmesi ve Türkiye'de ikâmet eden Yunan uyrukluların ikâmet ve çalışma izinlerinin iptal edilip sınırdışı edilmeleridir.

Ama bu neden böyle olmuştur?

Gerçekten bütün mensupları ile Emniyet teşkilâtımız ahlâksız mıdır? Haşa!

Eeee? diye sordu Sokaktaki Adam: "İsmet Paşa iktidarı bütün bunların farkına varamadı diye memlekette şerefli ve feragatli polis memurunun vazife yapamaz halde kalmasına, düşürüldüğü bu durumdan kurtulabilmesi için sarf ettiği gayretlere biz seyirci mi kalacağız?

Polisimize âciz, vurguncu ve haraççı gözüyle bakılmasına göz mü yumacağız?

Polisimizi bu hale getirenleri tesbit ettikçe yakalarına yapışıp ortaya çıkarmıyacak mıyız, onlardan hesap sorulmasını istemiyecek miyiz?"

Sokaktaki Adam, işte bu düşünceyi hareket noktası yaptı ve olayların da verdiği fırsatları değerlendirmeye çalışarak "HIRSIZ-POLİS" tefrikasını yazdı.

Bu yazı serimizde, bir siyasi iktidarın sorumluları ile bazı polis şefleri sanık olarak huzurunuza çıkarılacaktır. Sokaktaki Adam elindeki vesikaları değerlendirmek suretiyle bu işe girişmektedir. Her hangi bir şikâyeti olan mahkemeye başvurur, orada hesaplaşılır. Ama ille de bugün, polislerimizi küçük düşüren sebeplerin gün ışığına çıkarılmasında hem şerefli polislerimiz için, hem de memlekette vatandaşın can, mal ve namus emniyeti bakımlarından sayısız faydalar vardır...

Bu ikinci mektup... dedi Orhan Öztrak...

İkinci mektubu aldığı gün Orhan Öztrak, henüz Dahiliye Vekilliğinden düşmemişti.

"Bu ikinci mektup" dediğine göre, demek ki Orhan Öztrak daha önce, aynı şahıstan bir mektup daha almıştı.

O gün okuduğu mektup şu idi:

"Sayın Orhan Öztrak;

Bir sureti özel dosyamda mahfuz bulunan ilk mektubumu aldığınız ve dikkatle okuduğunuz halde, söylemek istediğim öz meselelerin ehemmiyeti üzerine eğilerek, beni çağırıp "derdin nedir, benimle ve Ahmet Demir'le bu derece menfi ve sert üslûp içinde âdeta koz paylaşırcasına meşgul olmaktaki maksat ve muradın nedir?" diye sormayışınız üzerine bu ikinci ve son mektubumu gönderiyorum.

Devletin kimseye ebediyen yâr olmayacağını, çok iyi bilirsiniz.

Ben, asker menşeim sebebiyle sert ve mücadeleci bir karaktere sahibim. Vazifemi dürüst ve cesur bir üslûp içinde ifa ettiğim gibi, meslek hayatında da birinci sınıf Emniyet Müdürlüğüne kadar yükselmiş bir kimseyim.

Bir çok hain ve kasıtlı ithamlar üzerine benim gibi, devletin ve devlet adamlarının ve yüksek idarecilerin sırlarına yakinen vakıf bir kimse, nasıl ve hangi hesapsız bir düşünce ile, başı sonu belli olmayan bir tutum içinde, eli tersi ile bir kalemde kenara itilebilir?

Buna şaşmaktayım...

Sizi, geniş izahatımla yormak niyetinde değilim. Az sözden çok netice istihsal edebilecek bir insansınız.

Beni mesleğimden genç yaşımda, sevdiğim ve zevk aldığım vazifemden uzak tutan anlayışa esir etmemelisiniz.

Bunu yapanlara "Hayır!" diyebilmelisiniz.

Bu beyanlarımın, vazife dilenen bir madûnun feryadı halinde mütalâa edilmemesini rica ederim. Ben vazifesini bilen ve iyi ifa eden seviyeli bir insanım. Hak müdafaasının da ne olduğunu anlayan, bir kimseyim. Size, benim işime eğilmenizi, henüz nihai ve kanunî bir şekil almamış olan durumumu inceleyerek "işine devam et" şeklinde, yerinde ve isabetli bir emir vermenizi temin sadedinde bu mektubumu takdim etmekteyim.

Tehlikeli ve kirli işler kahramanı Demir beni kendi ikliminin istikametince itmekte ise de bu gafilin tasarrufuna "Dur!" demek

size düşer. Sizin için en zararsız görev, beni mesleğime iade etmenizdir.

Hükümetiniz işbaşında kalırsa işimi lütfen ve derhal ele alırsınız, kalmazsa, vazife terkinden önce yine işime bir netice tanımanız lâzımdır. Sizden iyi netice beklediğimi, hattâ beni çağırıp konuşmaya dahi lüzum hissetmeden hakkımdaki kararınızı sür'atle vermenizi rica ederim.

Saygılarımla."

Kendi beyanına göre, eski bir asker ve Emniyet Müdürlüğü payesine kadar yükselmiş bir memur olan bu mektubun sahibi kimdi?

"Adı mühim mi?" diye sordu Sokaktaki Adam... Adı gerçekten önemli değildi ama gene de okuyucu, sırası gelince, mensup olduğu Vekâletin başında bulunan Orhan Öztrak'a cesaretle böyle bir mektup yazabilen şahsın kim olduğunu öğrenecekti.

Fakat her şeyden önce, daha evvel yazıldığı bildirilen mektupta neler vardı, acaba?... Okuyucu bunu öğrenmeliydi öyle değil mi ya?

Dahiliye Vekili Orhan Öztrak'ın aldığı 27 Ocak 1965 tarihli birinci mektupta da şunlar yazılı idi:

"Bir sene evvel İstanbul Emniyet teşkilâtı hakkında maalesef Ahmet Demir'e verdiğim raporun bir kısmı ... gazetesinde yazılmaktadır...

Polisin bu iğrenç işlere kimler tarafından âlet edildiğini siz çok iyi biliyorsunuz. Bu, bildiğiniz gibi, Emniyet Genel Müdürünüz Ahmet Demir'den başkası değildir. Benden raporları alan Ahmet Demir'in bilâhare İstanbul Emniyet Müdürü Haydar Özkın'la anlaştığını ve her işi birlikte idare ettiklerini zatıâlinize söylemiştim. Şimdi hakikatler olduğu gibi, alenî neşriyatla da halkoyuna sunuluyor ve sunulacaktır da...

Bunları bildiğiniz için telâş içinde olduğunuzu... telgrafınızı okuyunca anladım. Size bu mektubu yazmayabilirdim de. Ahmet

Demir'in duygusu ile bana yaptığı tahrikler dolayısı ile durumu size aksettirmeyi vazife bildim. Siz Ahmet Demir'in kaçakçıların, dolandırıcıların hamisi bulunduğunu ve afyon işlerinde tertipçilikle ün salmış ve emniyet camiasınca da bilinen Amerikalı Co'nun da bir numaralı dostu ve hamisi olduğunu bilmiyor musunuz? Ben bunları size yazı ile arz etmedim mi? Size konu ile ilgili raporların suretlerini vermedim mi?

Bu..... Ahmet Demir'in Türk Ordusu Subay ve Komutanları hakkında benden ispiyonaj raporları istediğini ve benim de bu teklifi şiddetle red ettiğimi size hem şifahen ve hem de yazı ile arzetmedim mi?

Ahmet Demir'in düzme tahkikat ve tertiplerle uğraştığını şifahen ve yazı ile bildirmedim mi? Fakat siz hepsine karşı sükûtu tercih ettiniz. Bana yapılan muameleyi vicdanınız şimdi kabul edebiliyor mu?

Bu muamele benim için bir şereftir. Ama sizler vicdan muhasebesi yaptığınız zaman neticenin vereceği azaptan kurtulamıyacaksınız. Buna inanıyorum. Nasıl olsa bir gün bütün hakikatler meydana çıkacak, hak yerini bulacaktır. Ben buna inanıyorum. Bunun için de müsterihim.

Hürmetlerimle..."

Mektubun altında bir imza ve imzanın altında da şu yazı vardı:

"... Ürgüp Emniyet Komiserliğinin 'tahkikatına gitmedi' diye düzme tahkikatla ihraç ettiğiniz Birinci sınıf Emniyet Müdürü..."

İmza gayet okunaklı idi ama Sokaktaki Adam bu ismi daha sonra, sırası gelince açıklamak kaydı ile mahfuz tutmayı uygun buluyordu. Esasen önemli olan imzası değil, o imzanın üzerinde yazılı olanlar idi.

Anlaşılıyordu ki mektubun sahibi Emniyet Müdürü, bir vazifenin reddi esbabı mucibesi ile mesleğinden uzaklaştırılmıştı. Ama işin içinde başka işler olduğu gene mektubun okunmasıy-

la anlaşılıyordu. Mektup sahibi Emniyet Genel Müdürü Ahmet Demir'i ve İstanbul Emniyet Müdürü Haydar Özkın'ı şiddetle itham ediyor ve Dahiliye Vekiline daha önce de bazı ihbarda bulunduğunu yazıyordu.

Mektup sahibi, İstanbul Emniyet Teşkilâtı hakkındaki tahkikat raporunu Ahmet Demir'e verdikten sonra Genel Müdürün kendisine karşı tutumunun değiştiğini iddia ediyor. Demek ki o raporlarda yazılı olan bazı hususlar Emniyet Genel Müdürünü yakından ilgilendirmiş, bazı olaylar cereyan etmiş ve ondan sonra da mektup sahibi Umum Müdür beyin gözünden düşmüş...

Peki... Emniyet Genel Müdürünü böylesine değiştiren bu raporlarda ne yazılı imiş acaba?

Birinci Sınıf Emniyet müdürünün işine son verilmesinin gerçek sebebi olan İstanbul Emniyetinin teftiş raporlarını Sokaktaki Adam elbette burada okuyucunun ibret nazarına arzedecektir. Ama daha önce, şu Emniyet Umum Müdürü Ahmet Demir bey hakkında, bir iki karakteristik çizgi ile bilgi vermek gerek...

Bundan birbuçuk sene kadar önce idi. Mamak'ta, bir süt imalâthanesinde kaçak rakı yapıldığına dair ihbar vaki olmuştu. İlgili komiser ve polislerle Gümrüklerden kaçakçılıkla alâkalı iki memurdan meydana gelen ekip, bir sabah saat sekiz sıralarında Mamak yolundaki süthanenin kapısına dayandılar. Tam, memurlar arasına görevi için içeriye girecekleri sırada, iriyarı bir adam onları kapıda göğüsledi: "Hayrola" dedi, "Nereye giriyorsunuz böyle?"

Memurlar "İhbar var, arama yapacağız" dediler. İriyarı adam "Giremezsiniz!" diye diretti. Memurlar: "Burada kaçak rakı yapılıyormuş, aramaya mecburuz" diye israr edecek oldular, iriyarı adam gene aynı soğuk tavrı ile: "Giremezsiniz! Haniya arama emriniz var mı?" diye sordu. Memurlar birbirine bakıştılar, içlerinden bir komiser derhal memurca ifadede bulundu: "Tehirinde mazarratı olan hallerde polis yazılı emir olmadan da girip arama yapar..."

Ama iriyarı adam oralı değildi. "Olmaz!" diye dayattı. "Burası özel ticarethanedir arama emri getirmeden içeriye bir adım attırmam." Arama ekibi belâya çattığını anlamıştı. Komiser alttan almayı denedi: "Efendim" dedi, "Siz de pekâla bilirsiniz, rozetinize bakılırsa hukukçusunuz, belki avukatlık yapıyorsunuzdur. İhbar vukubulursa ve ahvalde fevkalâdelik de varsa" "Yooo" diye sözünü kesti iriyarı adam, "ben hukukçuyum ama sizin gibi düşünmüyorum. Arama emri esastır, kanun da böyle ister..."

Bu defa Gümrük memuru söze karıştı: "Beyefendi siz öyle biliyorsunuz, biz de böyle biliyoruz, müsaade ediniz arayalım bir şikâyetiniz varsa kanun yolu açıktır değil mi ya?"

İriyarı adam güldü. "Demek ki beni tanımadınız, ben Emniyet Genel Müdürüyüm" dedi. Evet, bu baskın olayı Ahmet Demir beyin son defa Emniyet Genel Müdürlüğüne getirilişinden kısa bir zaman sonra geçmişti...

Kaçak rakı imal edildiği ihbarı üzerine o sabah baskın yapılacağını yalnız emniyet memurları bildiği halde, o sabahın erken saatinde Hikmet Balkaner isimli maruf vatandaşın süthanesinde polisleri göğüsleyen Emniyet Umum Müdürünün bu mevcudiyeti acaba bir tesadüf eseri mi idi, yoksa maruf vatandaş Hikmet Balkaner ile bay Ahmet Demir arasında bilinmedik bir münasebet mi vardı?

"İki ziyaretçi gelmiş, sizi görmek istiyorlar beyim" dedikleri zaman Umum Müdür Ahmet Demir bey hiç umursamadan "Buyursunlar" diye ziyaretçileri kabul edeceğini anlatmıştı.

İki ziyaretçiden birisinin adı Nihat, ötekininki de Hayri idi. Kardeş oldukları için ikisinin de soyadı Özay'dı.

Sebebi ziyaretlerini anlattılar: Hikmet Balkaner adındaki bir vatandaşın kendilerini dolandırdığını iddia ediyorlardı. Anlattıklarına göre bay Balkaner İstanbul'da kendilerine bir mikdar mal, mütebakisi de bono olmak üzere 170 bin lira borçlu idi. Balkaner malı ve bonoları otelde teslim almış ve mukabili olan 170.000 lira-

yı ödemek üzere girdiği otelin arka kapısından firar edip sırra kadem basmıştı. Olay belki böyle idi, belki değildi ama iddia bu idi.

Şikâyeti dinleyen Ahmet Demir kaşlarını çatmış ve adamlara çıkışmıştı: "Bu mahkemelik bir iş, bana ne diye geliyorsunuz, şikâyetiniz varsa gidin mahkemeye" demişti. Adamlar da ezile büzüle: "Evet, doğrusunuz beyefendi lâkin biz bu adamı tanımazdık, bize zatıâlinizin kartını gösterdiği için itimat ettik..."

Ahmet Demir beyden zaparta yiyip soluğu Bakanın odasında alan mağdur biraderleri dinleyen Orhan Öztrak: "Sizi de mi dolandırdı?" diye sordu. Bu ifadesi ile, aynı şahıs hakkındaki şikâyetin birincisi olmadığını anlıyordu ama asıl düğüm lâfın sonunda çözüldü.

Öztrak, işi tahkik ettireceğini, Emniyet Müdüründen bilgi istiyeceğini ve tahkikata müsteşarı görevlendireceğini, söyleyince, adamlar: "Beyefendi, bizim çalmadığımız kapı kalmadı. Hep bizi haklı görüyorlar ama iş tahkikata gelince herkes Emniyet Umum Müdüründen korkuyor" dediler. O zaman Orhan Öztrağın ağzından mırıltı halinde şu kelimeler döküldü:

"Haa, ya... Ahmet bey o Balkaner'lerin hemşehrisidir...."

"Evet ama" dedi Sokaktaki Adam, "bu olaylar Ahmet Demir beyi bugünkü okuyucuya tam olarak tanıtmaya yetmez ki... Onu asıl bundan ondokuz sene önceki polis şefi hüviyeti ile tanımak lâzımdır."

Ahmet Demir bey, vakti zamanı'nın Millî Şef'inin sağ kolu durumunda idi. Millî Şef, Millî muhalif olduğu zaman da Ahmet Demir beyin, İstanbul seçimlerinde karışıklık ekiplerini organize etmek gibi, seçim sandığı basıp, oy torbalarını kaçırtmak gibi hizmetleri geçmişti. Ama Türk vatandaşları onu gerçek yüzü ile tanıyabilmek için tabutlukların mucidi olduğunu bilmeli idi. Genç Türk milliyetçilerine işkence ettiren, tabutluklarda itiraf metodları tabik eden, Nazi sisteminin baskı ve zor usullerine yeni buluşlar katan polis şeflerinin başında Ahmet Demir bey bulunmaktaydı.

Ve onsekiz yıl menkûp kaldıktan sonra eline geçen ilk fırsatta, sabıt Millî Şef, eski polis şefini, demokratik rejimle idare edildiği ifade olunan Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin Emniyet-i Umumiye Müdürü makamına oturttu.

Sabıt Millî Şef, eski polis şefini teşkilâtın başına getirmekle eski polis devleti idaresini bütün şiddetiyle ihya edebileceğini sanmıştı ama o zamandan bu yana, köprülerin altından geçen suların enini, boyunu ve derinliğini hesap edememişti...

İşte, Dahiliye Vekili Orhan Öztrak beye yazılan mektuplarda adı geçen Demir, bu Emniyet Umum Müdürü Ahmet Demir idi.

Sıcak bir Ağustos gecesi idi. Yıl: 1963...

Telâşlı iki çift adam geldi, geldi çay bahçesinde, bir masanın önünde durdu. Gelenlerden birisi konuştu: "Aramadığımız yer kalmadı birader, kalk Umum Müdür acele seni istiyor".

Gençlik Parkı'nda renkli ışıkların akisler yarattığı havuzun kenarında çayını içen adam gelenlerin telâşlı hallerine hayret ederek sordu: "Hayırdır inşallah, mühim bir şey mi var?"

"Her halde öyle olmalı ki, acele bulunman için hepimizi seferber etti..."

Gençlik Parkı'nda çay içen adam sordu: "Nerede. Emniyette mi?"

"Hayır" dedi gelenlerden biri, "Eski Dahiliye Vekili Şükrü Sökmensüer'in evinde bekliyor, sana mühim bir vazife verecekmiş...."

"Allah Allah..." diye taaccüp eden adam ayağa kalktı ve "buyurun gidelim bakalım" dedi.

Gençlik Parkı'nın Trafik kapısı önünde bekleyen jeep'e iki Emniyet Şube Müdürü ile Ankara Emniyetinde görevli bir Emniyet Müdürü bindiler ve araba sür'atle Bahçelievler'de, Sökmensüer'e ait bulunan eve doğru uzaklaştı.

Emniyet Umum Müdürü gırtlağını temizlemek için iki defa öksürdü sonra söze başladı: "Kemal bey, sen eski, tecrübeli bir ar-

kadaşsın. İstanbulda bulundun. Oranın girdisini çıktısını bilirsin. Seni İstanbula gönderiyorum. Derhal hareket edeceksin. İstanbul teşkilâtını gizli olarak teftiş edip durum hakkında bana bir rapor hazırlıyacaksın. Bunu en iyi senin yapacağına inanıyorum" dedi.

Emniyet Müdürü Kemal, gerçekten eski bir emniyet memuru idi. Vazifesine bağlılığı ve hatır gönül dinlemezliği ile meslekdaşları arasında isim yapmıştı.

Saygılı ve itaatli bir memur gibi: "Hay hay beyim derhal hareket ederim" diyerek geri döndü. Odadan çıkıyordu ki Umum Müdür Ahmet Demir beyin sesi ile olduğu yerde durup tekrar geri döndü.

Umum Müdür: "Kemal bey" diye seslenmişti.

Kemal beyin geri dönmesi üzerine Umum Müdür ona doğru bir iki adım yaklaştı ve mümkün olduğu kadar samimi görünmeye çalışarak: "Kemal bey, sen eski bir askersin... Orduda bulundun. Halen subaylar arasında da birçok arkadaşın var. Hazır İstanbula gitmişken, subayların arasına da sokulmaya bak. Durumları ve konuşmaları hakkında da bana bir rapor hazırla..."

Eski bir asker olan Kemal bey bir anda başından aşağıya kaynar suların boşaltıldığını zannederek sarsıldı. Yeni karıncalanmıştı. Hiçbir şey söyleyemeden geri döndü ve hızla odadan çıktı...

Emniyet Müdürü Kemal bey İstanbul'a gitmiş yirmi gün kadar kaldıktan sonra, oradaki bazı polis şeflerinin kendisinden şüphelenmeleri ve bazı tertiplere hazırlanmaları üzerine Ankara'ya dönerek hazırladığı raporu isteği üzerine Umum Müdür Ahmet Demir beye vermişti. Bu umumî hükümler ihtiva eden, şahıs isimleri zikredilmeyen, vak'aları üstü kapalı olarak nakleden bir rapordu ve subaylar hakkında bir kelime ile olsun bahis yoktu. Esasen Kemal bey, Umum Müdürün emrinin subaylarla ilgili kısmını hiç duymamış gibi davranmayı tercih etmişti.

Umum Müdür aldığı raporu dikkatle okuduktan sonra hırsla kâğıdı buruşturup Kemal Beye doğru fırlattı ve öfkeli bir sesle: "Böyle rapor olur mu be" diye bağırdı.

Emniyet Müdürü Kemal, Umum Müdürün ne istediğini gayet iyi anlamıştı. Oturdu, mufassal bir rapor hazırladı ve 6 Eylûl 1963 tarihini taşıyan yeni raporunu götürüp Umum Müdüre verdi.

Ahmet Demir bey, dikkatle okuduğu raporu pek beğenmişti. Bununla beraber daha başka bilgi de istiyordu. "Bazı noktalar karanlık kalmış, bunu genişleten bir tamamlayıcı rapor daha hazırlayamaz mısın?" diye sordu. Kemal bey "Hay hay efendim, mahrem olarak bir rapor daha takdim edebilirim" dedi ve 12 Eylül 1963 tarihli ikinci raporunu (daha doğrusu üçüncü raporunu) Umum Müdüre takdim etti.

Emniyet Müdürü Kemal, İstanbul polis teşkilâtı hakkındaki raporlarını Umum Müdürünün çok beğendiğini öğrenmişti. Ancak aradan aylar geçtiği halde İstanbul teşkilâtında her hangi bir değişiklik yapılmaması ve haraç alanlarla, kaçakçılarla ve hırsızlarla ortaklık eden polis şeflerinin hâlâ yerlerinde faaliyetlerine devam etmeleri Emniyet Müdürünü hayretlere düşürüyordu. "Bu iş nasıl olur?" diye soruyordu kendi kendine... Öyle ya, İstanbul'da genelevleri, kumarhaneleri, randevuevlerini haraca bağlayan, kaçakçılarla, hırsızlarla ve muhabbet tellâları ile ortaklık yapan polis şeflerini birer birer ve isimleri ile Ahmet Demir beye verdiği raporda açıklamıştı. Bir Umum Müdür bütün bunları öğrenir de nasıl hiç bir şey olmamış gibi davranırdı? Hadi, İstanbul'daki memurlarının böyle yolsuzluklar yapacağına inanmıyordu diyelim: o takdirde çağırıp: "Oğlum Kemal bey, sen raporunda böyle böyle yazmışsın. Ben bu adamların dürüstlüklerinden ve namuslarından eminim. Bu yazdıklarını ispat et... Yoksa hakkında muamele yaptırırım..." falan demesi gerekmez miydi?...

Nihayet bekleye bekleye hem sabrı taşan ve hem de merakı mukavemet edilemez bir duruma gelen Emniyet Müdürü Kemal bey bir gün Umum Müdürün makamına çıktı ve: "Beyefendi" dedi. "Ben size gayet mühim bilgiler ihtiva eden iki rapor takdim etmiştim. Aradan aylar geçtiği halde hiçbir hareket olmadı. Yoksa

durumu Hükûmet başkanına arzedebilmek için vakit mi bulamadınız?"

Ahmet Demir gayet sakin bir tavırla cevap verdi: "Yok... Lüzum görmedim!..." Kemal bey bu cevaba çık şaştı: "Allah Allah... Lüzum görmemiş ha..." diye zihnini kurcalayan şüphelerin mırıltısı arasında odadan çıkmaya hazırlandı. Umum Müdür Ahmet Demir ise, gene engin bir kayıtsızlık içinde ve birden aklına gelmiş gibi:

"Yahu baksana Kemal bey, sen eski bir askersin... Sana daha önce de söylemiştim ya; Orduevi'ne falan rahatça girersin... Askerlerin durumunda şüphe ediyoruz... Senden rica ediyorum, aralarına gir, konuşmalarını, hareketlerini takip et, bana etraflı bir rapor hazırla..."

Emniyet Müdürü Kemal bu defa birinci teklifin vaki olduğu akşamki kadar serinkanlılık gösteremedi ve konuştu: "Beyefendi ben eski ve şerefli bir askerim. Subay arkadaşlarım hakkında ne size ne de Başvekil'e casusluk yapamam. Size de tavsiye ederim arkadaşlardan hiçbirisine böyle bir teklifte bulunmayınız..."

"Sebep?"

"Sebep? Eğer arkadaşları tarafından rapor edildiklerini duyarlarsa o her kim olursa olsun. Alimallah Kızılay'dan Sıhhiye'ye kadar, adamı tükürükle boğarlar... Sonra siz, aldığınız o raporlara da itimad etmeyiniz. Onların çoğunu arkadaşlar, sizden çekindikleri için evlerinde ezbere doldurup size veriyorlar..."

Ahmet Demir biraz düşündü, sonra: "Peki ne yapalım Kemal bey?" "Yapılacak iş, Ordu'yu kendi haline bırakmaktır beyefendi... Gerekirse Ordu kendi bünyesinde murakabesini yapar...."

Bir teftiş hakkında izahatta bulunmak üzere Umum Müdürünün yanına gitmek zorunda bulunan Kemal Özsoy, Ahmet Demir beyin kendisini pek soğuk karşılamasına hayret etti. İstanbul Emniyet teşkilâtı hakkında rapor isteyen kendisi idi. Raporları okuyunca memnuniyetinden gülücükler saçan, iltifatlar yağdıran

kendisi idi... E?. Ne olmuştu da şimdi Ahmet Demir bey Emniyet Müdürü Kemal Özsoy'a surat asıyordu...

"Yoksa?... Doğru mu acaba?" diye kendi kendine söylendi Özsoy... Haniya bir takım söylentiler dolaşıyordu ya... Güya Ahmet Demir bey, raporları alıp İstanbul Emniyet teşkilâtında dönen fırıldakları öğrendikten sonra elindeki bilgi vesikalarını bir koz gibi kullanarak şebekeye dahil olmuşmuş...

Eh, elin ağzı torba değildi ki, Ahmet Demir bey ne yapsındı yani? Mademki şebekenin başında bilerek veya bilmeyerek bazı bakanlarla, başbakanın özel kalem müdürü Necdet Calp bey, kısa zamanda büyük şöhret yapan sabık İzmir, daha sonra İstanbul Polis Müdürü ve İstanbul Belediye Reisi Necdet Uğur ile Haydar Özkın, İhsan Varda ve daha başka polis şeflerinin bulunduğu söyleniyordu ve mademki bu demir leblebiyi, ısırmaya gücü yetmiyordu Ahmet Demir beyin... O da pek alâ ısıramadığı eli öper ve şebekeye dahil olur giderdi!...

Acaba durum böyle mi? diye düşündü durdu. Kemal Özsoy... Sonra öteki meseleyi hatırladı; hani şu... Subaylar hakkında casusluk yapma meselesi....

Daha sonra Kemal Özsoy, gene kendi kendine: "Yok canım" diye düşündü. "Koskoca Umum Müdür, bana ne diye surat etsin, binbir işi var adamın, kimbilir neye sıkılmıştır..."

Ve böylece, zihnini baskı altında alan kuruntulardan kurtulduktan sonra Umum Müdüre gereken teftiş izahatını verdi. Biraz durdu ve: "Beyefendi, bir husus tesbit eder gibiyiz. Bunu arzetmek istiyorum" dedi.

Ahmet Demir dinlemeye hazır olduğunu gösteren bir tavır takındı, Özsoy konuştu:

"Beyefendi, malûm-u âliniz Amerikalı polis Co, Amerikalıların Türkiye'deki uyuşturucu madde kaçakçılığı ile mücadele için gönderdikleri bir müşahit memurdur. Gene malûmunuzdur ya, Amerikalılar uyuşturucu madde ihbarları için bir fon ayırmışlar,

her ihbar için malın değerinin yarısını ikramiye olarak ihbar edene vermektedirler...

Sözün burasında Ahmet Demir doğrulmuş, kaşlarını çatmış, "Ne demek istiyorsun" gibi bir ifade takınmıştı. Kemal Özsoy devam etti:

"Beyefendi, bizim tesbit ettiğimize göre Amerikalı Co bazı polis şefleriyle anlaşmak suretiyle kaçakçılık ihbarları hazırlıyor, mürettep baskınlarda elde edilmiş gibi, kendi cebinde taşıdığı bazı morfin, beyaz zehir ve benzeri maddeleri, sanki baskında yakalanan maddelerin numarası imiş gibi Amerikaya gönderip büyük meblâğlara baliğ olan ikramiye alıyor. Milyonlarca dolar tutan bu paradan bir kısmını kendisine yardım eden polis şeflerine veriyor... Bu hususta ilgili arkadaşları uyarmamız yerinde olur kanaatindeyim efendim...

Emniyet Umum Müdürü, uykudan uyanır gibi, daldığı düşünceden sıyrılıp soruyor: "Sen bunu nereden biliyorsun? Böyle bir şeyi ortaya atarsak herif iftiraya uğradığını iddia eder. Amerikalılarla aramız açılır. Dikkatli olmak gerek bu gibi işlerde. Adamı hot be hot itham edemezsin."

Kemal Özsoy Umum Müdürün bu endişesini cevaplandıracak delile sahipti ve anlatmak istedi. "Efendim, birkaç delil var elimizde... Meselâ en son olarak Bursa'daki ihbar üzerinde durabiliriz. Bursa'daki tertip neticelenince Co götürüp Emniyet Müdürü Adnan Çakmak'a 5.000 lira vermiş..."

"Eeee, ne olmuş sonra?"

"Adnan paraya bakmış, bu ne diye sormuş... Co da 'bu ikramiyeden senin hissene düşen mikdar' demiş... Adnan 'ben sizden para alamam, ikramiye gerekirse bana kendi hükûmetim verir' demiş..."

Ahmet Demir bey, usandığını anlatan bir iki davranışta bulununca Özsoy da: "Ben durumu size arzettim, karar zatı âlinize aittir beyim..." diyerek odadan çıktı.

Aradan uzun zaman geçip Ahmet Demir beyde herhangi bir dâvranış görülmeyince Kemal Özsoy hazırladığı raporu götürüp Orhan Öztrak beye sundu. Özsoy durumu Dahiliye Vekili Orhan Öztrak'a anlattığı sırada Ahmet Demir bey Amerikalı Co ile birlikte Bulvar Palas otelinde, bir köşede öğle yemeği yiyor ve hararetli hararetli konuşuyordu.

Daha sonra, Özsoy'un Amerikalılara ihbarı üzerine Amerikalı profesyonel kaçakçılık ustası Co memleketine alındı. Ama ne garip bir olaydır ki, Emniyet Umum Müdürümüz bay Ahmet Demir, son defa vazifeli olarak gönderildiği Amerika'da bu mütehassıs Co'nun evinde iki gün misafir kalmıştı.

Birinci Sınıf Emniyet Müdürü ve Ankara Emniyet Müdür Muavinliğinde görevli bulunan Kemal Özsoy, Emniyet Umum Müdürünün hususî surette verdiği teftiş görevinden dönüşte Umum Müdüre sunduğu umumî mânadaki raporunun makbule geçmemesi üzerine 6 Eylûl 1963 tarihinde hazırladığı şu ikinci raporunu sunmuştu:

"Sayın Ahmet Demir

Emniyet Genel Müdürü

İstanbul'da polis teşkilâtının huzur ve asayişi teminden uzak ve halkın güvenini kaybetmiş durumda bulunmasının sebepleri, teşkilâttaki şeflerin yalnız şahsî menfaatlerini temin için faaliyet göstermelerinde aranmalıdır.

Bu günkü teşkilât eski Emniyet Müdürü Necdet Uğur ile müşterek ve onun kurduğu düzen içinde çalışmaktadır.

Haydar Özkın'ın Necdet Uğur'un sınıf arkadaşı oluşu ve her ikisinin de sabık Emniyet Genel Müdürüne karşı tutumları kader birliği etmelerine sebep olmaktadır. Bu kimseler matbuatla iyi geçinmeyi prensip ittihaz etmişler bu suretle karşılıklı menfaat prensibi içinde çıkarlarını kolaylıkla temin etmekte ve hattâ

istedikleri yönde neşriyat ta yaptırabilmektedirler. Bu cümleden olarak zatıâlilerinin Emniyet Genel Müdürlüğüne getirilmeniz sırasındaki aleyhte neşriyat bunlar tarafından idare edilmiştir. Aynı zamanda sınıf arkadaşları bulunan Başbakanlık kalemi mahsus Müdürü Necdet Calp her ikisinin de hamisi durumundadır. Bir iktidar değişikliği ihtimaline karşı, o taktirde de durumlarını muhafaza edebilmek için eski Dahiliye Vekillerinden Ahmet Topaloğlu ile, bilhassa Haydar Özkın samimi münasebet tesisine itina göstermektedir.

Şahsî menfaatlerini temin zımnında faaliyet gösterdikleri sahalar: klüp hüviyeti altında büyük kumar oynatan yerler, esrar ve eroin kaçakçılığı, beyaz kadın ticareti ve fuhuş yuvalarıdır.

İstanbuldaki kumarhaneler adeta bir elden idare edilmektedir. Bu idarenin başında ..... bulunmakta ve kendisine başkan denilmektedir. Kumarhanelerle temasları Ekipler Amiri Gündüz Aktuğ temin etmekte ve ..... vasıtasıyle klüplerden alman paralar, onun eliyle ilgililere intikal ettirilmektedir. Bir diğer yardımcı da ..... Pavyonunun sahibi .....dir.

Fuhuş yuvalarından toplanan haraçları her ikisi de muhabbet tellâllığından milyoner olmuş bulunan D.İ. ve B.M. devir almakta ve bunlar tarafından ahlâk zabıtası şefi İsmet Agın'a teslim edilmektedir.

İsmet Agın Ahlâk Zabıtası Şefliği yanında, üçüncü kısımda (bu kısımdaki âmir bolluğuna rağmen) şeftir. Necdet Uğur zamanında Genelevlerin bulundukları mahalden başka bir yere nakline mani olunmak üzere, Umumhaneci M. tarafından her evden onarbin lira olmak üzere, beşyüzbin lira toplanmış ve avukat N.A. vasıtası ile bu paranın teşkilâta verilmiş olduğu ifade edilmektedir. Polislikten ayrılma Umumhaneci C., bu harekete itiraz ettiğini bildirmekle olayı doğrulamaktadır.

Teşkilâtla kaçakçılık mevzuunda işbirliği yapanlar ise, İzmir Emniyet Müdür Muavinliğinden müstafi (Necdet Uğur zama-

nında) F.B. ile Beyoğlu'nda Saray Sineması yanında S.C.S.dir. Teşkilâtta Necdet Uğur ve Haydar Özkın'ın adamı olarak bilinenler eski Emniyet Müdür Muavini İhsan Vardar (halen Tekel U.Md.Mu.), eski Birinci Şube Müdürü Muzaffer Yılmaz, Müdür Muavini Arif Yüksel ve Üçüncü Şube Müdürü Ali Rıza Berki'dir. Cemil Gülmen ve Şeref Kılıçı takan da teşkilâta dahil olup şahsi menfaatlerinin haleldar olmaması için, rütbeleri emniyet âmirliği olduğu halde Kısım Şefliği vazifesini ifa etmekte mahzur görmemektedirler.

Şahsi menfaat temini zımnında, hizipleşmeler teşkilâtta büyük bir huzursuzluğun hüküm sürmesine sebep olmakta ve bu hal polis teşkilâtının iş göremez duruma mahkûm olmasının en başta gelen âmili bulunmaktadır.

Durum yüksek taktirlerinize saygı ile arzolunur..."

Bu raporu insan okur ve bir de yazılış tarihi üzerinden iki yıla yakın bir zaman geçtiğini bilirse ne düşünür?

Her halde ilgili makamların eline geçmemiştir falan zannedilir değil mi?

Ama işte Sokaktaki Adam bildiriyor ki bu müthiş açıklama, rapor tarihinden önce Emniyet Umum Müdürüne daha sonra zamanın Dahiliye Vekili Hıfzı Oğuz Bekata'ya zamanın Gümrük ve Tekel bakanı (daha sonra Dahiliye Vekili olan) Orhan Öztrak'a, ve bunlar yoluyla Hükûmet Başkanına aksettirildiği halde, sanki hiçbir şey yokmuş gibi en küçük bir kımıldama görülmemiştir.

Pardon... Bir şey oldu: bilhassa subaylar hakkında casusluğu kabul etmedi ve bütün bunları öğrendi diye rapor sahibi Emniyet Müdürü Kemal Özsoy'un teşkilâttan uzaklaştırılması için bir takım tertiplerin hazırlığı görüldü...

Siz bu rapora "müthiş" mi diyorsunuz.

Özsoy'un ikinci raporu daha da müthişti.

Anlaşılıyordu ki Ahmet Demir beyin maksadı, bir soygun şebekesi haline getirilmiş olan İstanbul polis teşkilâtını ıslah etmek değil aksine bu durumdan hem kendisi hem de efendileri adına faydalanabilmekti. Bu sebeple ikinci raporu da yeter bulmamış, daha geniş bilgi istemişti.

Teftişle görevli Emniyet Müdürü Kemal Özsoy 12 Eylül 1963 tarihinde, tamamlayıcı raporunu yazıp Umum Müdür Ahmet Demir beye sundu.

Rapor aynen şudur:

"Sayın Ahmet Demir

Emniyet Genel Müdürü

Takdim ettiğim raporla İstanbul Emniyet Teşkilâtının bu günkü durumunu ve aczinin sebeplerini arza çalıştım. Senelerin yüksek tecrübelerine sahip olan şahin nazarlarınızın bilhassa dikkatini çekmek hususunda naklettiğim maddi vakıalar, maalesef İstanbul Belediye Başkanı Necdet Uğur ile başlamakta ve onunla bitmektedir.

Kendisi bilhassa başta ..... gazetesi olmak üzere, elde ettiği matbuat vasıtası ile bütün hareketlerini gizlemek ve hadiselerin gerisinde kalmak suretiyle büyük bir muvaffakiyet sağlamış bulunmaktadır. Gözle görünür müsbet bir faaliyeti olmadığı halde, her gün matbuatta hakkında sitayişkâr neşriyat yapılması calibi dikkattir.

Geçen defa da arz ettiğim gibi Haydar Özkın ile teşriki mesai etmesi ve Haydar Özkın'ın da menfaatine uygun olduğu için eski düzeni bozmadan Necdet Uğur'la birlikte çalışması işlerini kolaylaştırmaktadır.

Matbuat ve dolayısı ile efkârı umumiyeyi oyalamak mevzuu yanında eroin kaçakçılarının yakalandıklarını yayınlatmak gibi bazı tertipler de bu iki şahsın direktif ve işaretleriyle yapılmaktadır.

Kendileriyle işbirliğinde bulunan tecrübeli eroinciler saf vatan-

daşları iğfal etmekte ve onlarla tam bir hazırlığa giriştikten sonra ortadan kaybolarak eroin imalâtçısı hüviyetinde görünen aldatılmış vatandaşlar güya milyonlar değerindeki eroin veya baz morfinleri polise satarlarken yakalanmaktadırlar. Bir Balıkesir veya Samsun köylüsünün yüz binlerce lirasını muhayyel bir kazanç uğruna rizke etmesinin ve bilhassa hiçbir teknik bilgisi olmadan böyle bir teşebbüse girişmesinin düşünülemiyeceği tabiîdir.

Netice itibariyle, ne sermayeyi temin eden ve ne de teknik bilgiyi veren şahısların meydana çıkarılmamaları ve yalnız iğfal edilmiş vatandaşların ortada bırakılarak Adalet'e teslim edilmeleri bu görüşümüzü doğrulamaktadır.

Nitekim, öteden beri karanlık işleriyle dikkati çekip bu sebeple de Balıkesir Emniyet Müdürlüğüne atanan Rüştü Ünsal ile Emniyet Genel Müdürlüğü 6ncı Şube Emniyet Amiri Galip Lâbernas'ın güya ortaya çıkardıkları ve başta ..... gazetesi olmak üzere matbuata manşet olan "Büyük Eroin Kaçakçılığı" hadisesi de böyle bir tertibin eseridir.

Kanaatımca bir ay evvel Emniyet âmiri Galip Lâbernas İstanbul'a gelerek Emniyet Müdür Muavini Mehmet Akzambak ile temas edip böyle bir tertibin direktifini almıştır."

Hayır, rapor bitmedi... Sıra hırsızlık oyunlarında... Ama sakın kimse 'bu şebekeyi açıklıyor' diye Sokaktaki Adam'ı suçlu görmesin. Sokaktaki Adam nihayet bir gerçeği ortaya koymaktadır. O gerçek de Emniyet Umum Müdürünün vazifelendirdiği bir müfettişin raporudur. Eğer bütün bunlara rağmen durumdan rahatsız olanlar varsa Sokaktaki Adam menfaat-i âmme adına rica ediyor: mahkemeye baş vursunlar ve hem bizimle hem de rapor sahibi ile hesaplaşsınlar. Sokaktaki Adam bildiklerini yazmaya devam edecektir.

Evet.... Hırsızlıklar.... Sanki İstanbul'da hırsızlıklar alıp yürümüş de memleketin diğer bölgelerinde asayiş berkemal mi?

Ankara'da, İzmir'de, Adana'da, Samsun'da ve hemen her şehir

ve kasabada hergün sayısız hırsızlık ve yolsuzluk vak'ası cereyan ediyor. Polis bunlardan kaç tanesini tesbit edip meydana çıkarabilmiştir.

Sokaktaki Adam'ın bütün polis teşkilâtını ve namuslu memurları da itham ettiği düşünülmesin sakın... Bil'akis, Sokaktaki Adam dürüst devlet memurlarının bir soygun idaresi altında nasıl vazife yapamaz duruma geldiğini anlatmak istemektedir.

Hani, İsmet Paşa: "Nerede görülmüştür böyle dürüst idare?" diye böbürlenmişti ya, işte, Sokaktaki Adam dürüstlüğün böylesinin dünyanın hiçbir yanında görülemiyeceğini misalleri ile anlatmak istemektedir. Bütün Türkiye'deki yolsuzluk olaylarını, rüşvet ve haraç alma vak'alarını birer birer nakletmeye imkân olmadığı için, bir örnek olsun diye İstanbul'daki dalavereleri anlatan rapor yayınlanmaktadır.

Bazıları böyle bir raporu hangi cesaretle yayınladığımızı ve bunun akıbetinden korkup korkmadığımızı soruyorlar. Bu suali Sokaktaki Adam, bundan önceki davranışları ile cevaplandırmış bulunuyor. Mademki memlekette bugün emniyet teşkilâtında huzursuzluk vardır ve madem ki bu huzursuzluk bazı menfaat düşkünlerinin çevirdikleri fırıldaklar yüzünden meydana gelmektedir, o halde bu fırıldakçılarla mücadele etmek Sokaktaki Adam'ın vazifesidir. Karşısındakiler kim olursa olsun...

Evet.... Hırsızlıklar....

Sokaktaki Adam, 12/9/1963 tarihinde Emniyet Genel Müdürü Ahmet Demir beye sunulan tahkikat raporunun birinci kısmını dün yayınlamış, hırsızlıklar bahsini de bugün nakledeceğini bildirmişti. Şimdi, raporun kaldığımız yerinden devam edelim:

"Bu gün hırsızlık vak'alarının pek çok artması vatandaş huzurunu tam manâsı ile bozmaktadır.

Hırsızlık vak'alarının bu derece artmasının sebebi, hırsız şebekeleri ile polisin tam bir işbirliği yapmış olmasıdır.

Halen çalınmış eşyanın yüzde sekseni, Karaköy'de Necatibey caddesindeki A..... ismindeki şahsa getirilmekte ve A.....nın arkadaşı Kasımpaşa'da üç dükkân sahibi hurdacı H..... vasıtası ile Anadolu'ya sevkedilmektedir.

A..... nın kahvesinin üstü, hırsızların içtima merkezi halindedir.

Yakalanan hırsızların malları, A..... tarafından satın alınmışsa, Emniyet âmiri Cemil Gülmen ve Komiser muavini Muammer Gürban derhal işe el koyup, hâdisenin örtbas edilerek tahkikatın veçhesini değiştirmeye çalışmaktadırlar. Bahsi geçen âmirlerin, ikinci şubedeki yardımcıları: Polis Ali Geçay, İlhan Özer, Nuri Çetin ve Galip Durak'tır."

İşte böyle sevgili okuyucular....

Siz çalınan eşyanızın aranıp bulunmasını bekleye durun. Öte yanda, kendilerine güvenmemiz ve hakkımızı arayacağına inanmamız gereken emniyet mensuplarından bazıları da hırsızlarla, soysuzlarla, ahlâksız ve dolandırıcılarla müşterek ortaklıklar kurup güvenimizi suistimal etsinler...

İşin daha fenası bu durumdan haberdar edildikleri halde hükûmet ilgilileri hiçbir işlemde bulunmasınlar. Bunun adı, İsmet Paşa'ya göre: "Görülmemiş dürüst idaredir."

Evet... Emniyet müdürü Kemal Özsoy'un raporuna devam edelim ve şimdi "Görülmemiş dürüst idare"nin memleketi nasıl idare (!) ettiğinin yeni örneklerine şahit olalım:

"Kıymetli mücevherat hakkında zuhur eden bir hâdise hırsızlık masasına geldiği zaman Emniyet Âmiri Cemil Gülmen'in odasında oturan ve baba Şevki namı ile maruf polis Şevki tarafından tek nüsha olarak tesbit ve tanzim edilen bir zabıt ile Adliyeye intikal ettirilmektedir. Hususi olarak, tesbit dışı bırakılanlar ise komiser muavini Muammer Gürhan tarafından Kapalı Çarşı'da kuyumculuk yapan O.... vasıtası ile piyasaya sürülmektedir.

Bahsi geçen şahıslardan Galip Durak'ın iki apartman katma ve Bursa'da bir arsaya sahip olması, Muammer Gürhan'ın da bir ev yaptırmış bulunması, bunların bu çeşit kirli işlere karıştıkları hakkındaki şüpheleri kuvvetlendirmektedir.

Muammer Gürhan'ın evinin malzemesi eşkıya M.... namıyla maruf bir demir hırsızı tarafından temin edilmiştir. Muammer Gürhan aynı zamanda Hasköy İskele Caddesinde V.... isminde bir şahısla ortak olarak bakkal dükkânı işletmekte olup yakın zamana kadar dükkânın malzemesini de resmi jeep otomobil ile taşıttırmıştır.

Son defa vazife ile İstanbul'a gelmeden evvel de malûmatım dahilinde bulunup, bu defa da yakinen muttali olduğum bu hususlar, zamanında tarafımdan şifahen Dahiliye Vekili sayın Hıfzı Oğuz Bekata'ya bir vesile ile arzedilmiş ise de maalesef önleyici bir tedbir alınması cihetine gidilmemiştir.

Yüksek şahsiyetinizin bütün bu aksaklıkları gidermek hususunda gerekli her türlü tedbiri alacağınızdan emin olduğumdan bütün hususatı her türlü çıplaklığı ile arzetmiş bulunuyorum. Ancak, hâdiselerin en ince teferruatı ile bütün detaylarına nüfuz edebilmek, bizzat icrai bir vazife ile olayların içinde bulunulması halinde mümkün olabileceği izahtan varestedir.

Hâdiselerin, küçük memurların eseri imiş gibi gösterilmeleri daima arkada bulunanların gizlenmesine imkân vermektedir. Haddizatında bu kadar şümullû hareket ve fiilerin bu gibi küçük memurlar tarafından yapılmasına imkân yoktur.

Zâtıâlilerinin şahsıma gösterdiğiniz teveccüh neticesi ve direktifiniz dairesinde arzettiğim hâdiseler tetkikime dayanan birer vakıadır. Ancak öteden beri icrada vazife görmüş bir mensubunuz olarak bu kabil tetkikatın yalnız arzedilmesi ve bilhassa mizacımla kabili telif olmayan, teşkilât hakkındaki aksaklıkların yukarı makamlara aksettirilmesi benim için üzüntü sebebidir. Yüksek takdirinize arzolunur."

Emniyet Müdürü Kemal Özsoy İstanbul polis teşkilâtı hakkında Emniyet Genel Müdürü bay Ahmet Demir'e sunduğu raporların tarihi üzerinden ondört ay geçtikten sonra, bir zarf aldı. Açtı ve kendisine tebliğ edilen yazıyı okudu:

"Kemal Özsoy

Genel Müdürlük Merkez

Birinci sınıf Emniyet Müdürü

Yetkili âmirin verdiği emri yapmamak ve âmirinize karşı gelmek suçundan Emniyet Teşkilâtı mensuplarına verilecek inzibatî cezalara dair tüzüğün 7. maddesinin 3 ve 4.cü fıkraları gereğince meslekten ihracınıza dair bakanlık inzibat komisyonunca verilen 12.8.1964 gün ve 110 sayılı kararın bir örneği ilişiktedir.

Karar uyarınca, bu günden itibaren görevinize son verilmiştir.

Bilgilerini ve ilişik kararın alındığına dair olan tebellüg kâğıdının imza edilerek iadesini rica ederim.

Sabri Meriç

Emniyet Genel Müdürü Y."

Kemal Özsoy gerçekten hayretler içinde kalmıştı. Bu da ne demekti?

Gerçi bir müddeten beri Umum Müdürle arasının açılmış olduğu, Vekile rapor verdiği için Umum Müdürün kendisine çok kızdığı biliniyordu ama, bir vazife teklifini usulü dairesinde reddetti diye, hakkında tertiplenen oyunun görevine son verme derecesine kadar götürüleceğini bir türlü aklı almıyordu.

Bununla beraber bakalım gerekçeleri neymiş diyerek ekteki yazıyı okudu:

"Bakanlık İnzibat Komisyonu kararı:

Ürgüp memurları hakkındaki tahkikata memur edilen birinci sınıf Emniyet Müdürü olup, Emniyet Genel Müdürlüğü merkez

teşkilâtında çalıştırılan Kemal Özsoy'un 23.1.1964 tarih ve 439 sayılı yazıyı eline alarak aynı gün Emniyet Genel Müdür Muavini Ahmet Paftalı'nın makamına giderek "ben Ankara ve İstanbul haricinde, herhangi bir yerde vazife göremem teftişe ve tahkikata da bir yere gidemem" demek suretiyle mezkûr tebliğ yazısının Emniyet Genel Müdür Muavininin masasına bırakarak çıkıp gittiği yetkili âmirinin verdiği emri yapmamak ve âmiri aleyhinde ileri geri konuşmaktan sanık adı geçen hakkında tanzim kılınan tahkikat evrakı incelendi.

Yaptırılan tahkikat dosyası münderecatına göre: kendisi yazılı olarak Ürgüp Emniyet mensupları hakkındaki tahkikata memur edilmiş olduğu halde bu hizmeti yapmamış ve emri de Emniyet Genel Müdür Muavininin masasına bırakmış ve kendisine İstanbul, Ankara dışında hiçbir vazife kabul etmiyeceğini beyan etmiştir.

Tahkikat esnasındaki tavrı hareketi zabıtla tevsik edilen ifade tarzı hâdiseyi teyid ettiği gibi, İnzibat Kurulunun ithamnamesine verdiği cevapta bu mevzua hiç temas etmemiş ve bu hususu aydınlatacak hiçbir şey söylememiş bulunması da bu inzibatî cezalara dair nizamnamenin 7. maddesinin 3 ve 4 ncü fıkraları gereğince meslekten ihracına ve tahkikat evrakının mahalline iadesine 12.8. 1964 tarihinde ittifakla karar verildi."

Evet, İnzibat Komisyonu kararında bunlar yazılı ve altındaki imzalardan birincisinin, yani müsteşar Ahmet Koçak'ın imzasının üzerinde ise şu not okunuyordu: "Kararın verilmesinin cezai takibatın neticesine taliki lüzumuna kaniim." Diğer imzalar da Hukuk müşaviri Kemal, M.İ.G.M. Adil Oktan, N.İ.G.M. Şevket, Teftiş Kurulu Bşk. Hüsnü Başer, İ.İ.G.M. Doğan Uluergüven, Özlük İşleri Genel Md. Ekrem Talât Afşaroğlu....

Şimdi iş biraz anlaşılıyor değil mi sayın okuyucular?

Emniyet Umum Müdürü Ahmet Demir birinci sınıf Emniyet Müdürlerinden çok güvendiği elemanı Kemal Özsoy'a İstanbul

teşkilâtını teftiş edip gizli rapor tanzim etmesini emretmiş, Özsoy da Umum Müdürünün isteğini yerine getirmişti.

İstanbul Emniyet Müdürlüğü perişan bir halde idi. Sadece perişan değil aynı zamanda suçlu polis şeflerinin de cirit oynadıkları müsait bir meydandı. Özsoy'un raporunda, dönen dolapların anahtarları apaçık gösterilmişti. Teşkilâtını düzeltmek, polisi şaibe altından kurtarmak ve dürüst hizmeti gaye edinmek niyetinde olan bir âmir böyle bir rapor alınca derhal tahkikatı derinleştirmek, adı geçenlerin gerçekten suçlu olup olmadıklarını tesbit etmek ve Emniyeti soygun çetesinden kurtarmak yoluna girerdi. Lâkin Ahmet Demir bey bunun aksini tercih etmiş, hiç değilse raporları gün ışığından gizleyerek, edindiği malûmatı değerlendirmekten çekinmişti. Belki de Ahmet Demir bu raporları ilgililerin aleyhine kullanmak için istemiş ve elde etmişti.

Eğer öyle idi ise tabiidir ki artık bu raporları veren ve durmadan neticesini tahkik eden Emniyet Müdürü Kemal Özsoy'a teşkilâtta yer kalmazdı. Koskoca genel müdür ikide bir karşısına çıkıp 'İstanbul'dan ne haber' diyen bir Emniyet Müdürüne tahammül edecek miydi?

Bir çare bulunup bu "çok şey bilinen adam" uzaklaştırılmalıydı...

Kemal Özsoy maruz kaldığı muameleden son derecede müteessir olmuştu. Ne yapması gerektiğini uzun uzun düşündü ve nihayet kanuni yollardan hakkını aramağa karar verdi.

Kararını verdi ve Danıştay Yüksek makamına şu dilekçeyi gönderdi:

"Danıştay Yüksek Başkanlığına;

1- Vakıalar: Türk Silâhlı Kuvvetlerinde üst teğmen rütbesi ile vazife görmekte iken şerefli zabıta mesleğine kendi arzumla intisap ettim. 17 yıl fiilen Emniyet Müdürlüğü yapmak suretiyle emniyet teşkilatında tam 21 yıldan beri bulunuyorum. Şahsi dosyam bu yıllar zarfında ifa ettiğim başarılı hizmetler için takdirnameler

ve mükâfatlarla doludur. Ayrıca 1350 liraya terfimin yapılması için Bakanlıkça verilen 28.9.1963 tarihli onaydan ehliyetli ve terfie liyakatli bulunduğum anlaşılmıştır.

2- Terfiim hakkındaki teklif yazısının altında imzası bulunan sayın Ahmet Demir, bu teklifini kendi zamanında ve ona takaddüm eden yıllarda âmirlerince bana verilen sicillere ve yeterlik fişlerine istinaden yaptığı gibi, bizzat müşahede eylediği gayret ve başarımın da bu teklifte rolü bulunduğu arızdan varestedir.

Nitekim, terfiimden sonra da devam eden bu başarım sayın Ahmet Demir'in dikkatini çekmiş ve 4.11.963 tarihinde bu gayretimi tescil eden teşekkürname aynı şahıstan alınmıştır."

3- Sayın Ahmet Demir tarafından özel olarak İstanbul Emniyet Teşkilâtını teftiş ile görevlendirilmem üzerine şahsına ve arzusuna binaen özel olarak takdim ettiğim 6/9/1963 ve 12/9/1963 tarihli iki raporumu ilgililere ifşa etmiş olduğunu ve ayrıca muameleye koymadığı raporlarımı ilgili sivil şahıslara da ifşa etmiş olduğunu öğrenince durumu Sayın Bakan Orhan Öztrak'a arza mecbur kaldım. Aynı zamanda Türkiye'de kaçakçılık işlerini idare eden Amerikalı polis Co'yu da Amerikalıların Türkiyede Emniyet işlerinden sorumlu bulunan Albaya bildirerek işe el koymasını ve Co'nun Amerika'ya geri gönderilmesini temin ettim.

Türkiye'de beyaz zehir kaçakçılığı yapan ve mal kıymetinin yarısını ikramiye olarak muhbire ve yakalayanlara dağıtan ve bir seferinde 50, bir seferinde 30 ve bir defasında da 15 milyon liralık mal yakalandığını ve kendisinin de yakalayanlar arasında bulunduğunu yayan Co'nun benim ihbar ve şikâyetim üzerine Amerika'ya çağrıldığını öğrenen sayın Ahmet Demir'in müteessir olduğu ve son Amerika seyahatinde, Newyork'ta Co'nun iki gün misafiri kaldığı öğrenilmiştir.

4- Sayın Ahmet Demir, Emniyet teşkilâtı hakkında olduğu gibi Ordu teşkilâtı, Subayları ve komutanları hakkında da benden özel tetkik raporları talep etmiş ve fakat böyle bir vazifeyi yapamıyaca-

ğım nazikâne izah edilerek reddedilmesi üzerine benden sempati ve ilgisini kesmiştir. Sayın Ahmet Demir'in bu tutumu Başbakana arzetmesi için İçişleri Bakanı Sayın Orhan Öztrak'a vaktinde yazılı ve şifahi olarak arz edilmiştir.

5- Şahsiyeti ve faaliyeti tarafımdan malûm hale getirilen Sayın Ahmet Demir'in benim teşkilâtta bulunmamdan rahatsız olduğu hakkımda teşebbüs ettiği küçük muameleler ve tertiplerle anlaşılmış ve mücadelemiz gün ışığına çıkmıştır.

6- Merkezden beni uzaklaştırmak maksadile ve elimdeki vazifeler henüz bitmemiş ve diğer müfettişlerin ellerinde de vazifeler mevcut olmamış iken Ürgüp Emniyet mensupları hakkında tahkikat yapmaya gönderilmek istendiğimi öğrendim. Sayın Ahmet Demir'in bacanağı olan Emniyet Umum Müdür Muavini Sayın Ahmet Paftalı'ya giderek elimde işlerin bulunduğunu, ilçelere giderek Teftiş Hey'etinde daha genç polis müfettişleri olduğunu, tecrübeli ve yaşlı müfettişlerin İçişleri Bakanlığınca da İstanbul-Ankara gibi büyük merkezlerde teftişe memur edildiklerini bildirerek mümkün ise buna göre muamele yapılmasını rica ettim. O da bu haklı müracaatımı anlayışla karşılayarak emri kendisine bırakmamı söyledi. Ben de emre uyarak odadan ayrıldım. Bilahare Sayın Ahmet Demir'in bu müracaatımı fırsat bilerek sahte zabıt tanzim ile maiyetine ve bacanağına bu zaptı imza ettirdiğini ve bunda yetkili âmirinin verdiği emri yapmamak ve amirler aleyhinde ileri geri konuşmalar itham edildiğimi 23/3/1964 tarih ve 511 sayılı İnzibat Komisyonu Başkanlığından savunmamın istenmesi üzerine muttali oldum.

7- Verdiğim savunmada bu iddiaları tamamen reddederek bunların açıkça bir tertip olduğunu ifade ile buna şahısları zorlayan gerçek sebepleri açıkça beyan ettim.

8- Bu gerçek duruma ve sayın Komisyon Başkamnın kararın cezai takibatın neticesine talik edilmesi hususundaki isabetli görüşüne rağmen ekseriyetle meslekten ihraç gibi en ağır bir ceza-

ya çarptırılmış olduğumu öğrenmem üzerine işbu davayı açmak mecburiyeti hasıl olmuştur."

Sudan bir bahane ile işinden uzaklaştırılan birinci sınıf Emniyet Müdürü Kemal Özsoy'un hakkını aramak üzere Devlet Şûrasına yaptığı müracaatın "İddia ve müdafaa" kısmı da şöyle idi:

"1- Asker ve polis olarak uzun yıllar zabtı rapta alışmış bir kimsenin yetkili âmirinin kendisine vazife olarak verdiği emirleri yapmaması veya âmir ve mafevkini söz, yazı veya her hangi bir vasıta ve hareketle tehdit etmesi asla bahis mevzuu olamaz. Kamu görev ve hizmetlerinde bulunanlara karşı bu görev ve hizmetin yerine getirilmesi ile ilgili olarak yapılan isnadlardan dolayı açılan veya açılacak olan hakaret dâvalarında sanık isnadın doğruluğunu isbat etmek hakkına sahiptir. Henüz hakkımda böyle bir dâva açılmamış ve mahkeme neticelenmişti. Ben iddia ve isnadlarımı Anayasanın 34. maddesine istinaden isbat edecek delillere sahibim. Yarın böyle bir dâva sonunda Sayın Ahmet Demir'in suçlu olduğu sabit olursa, onun kendisi ihbar ve şikâyet eden Kemal Özsoy'a karşı durumu ve Komisyonun adaleti gülünç olacaktır. Cezai takibatın neticesi alınmadan ve kimin masum olduğu anlaşılmadan meslekde en ağır ceza ile teçziye edilmem hukukun da, insafın da, vicdanın da sınırına tecavüz eder kanaatındayim.

2- Mesleğimde başarılı, gayretli olduğum sicillerim, tezkiye varakalarım ve takdirnamelerimle sabittir. 20 yıldır bu galip karakterle geceli gündüzlü çalışan bir kimsenin Ürgüp'e gitmemesi de mevzuubahis olamaz. Sayın Ahmet Demir'in muhterem bacanağı Sayın Ahmet Paftalı'nın maliyeti ile birlikte arzumu is'af edeceğini beyan ederek emri geri alıp gıyabımda sahte zabıt tanzim etmeleri de ne beni ilzam eder ve ne de hakikati gizler. Bu zapta istinaden komisyonun ihraç kararı vermesi aynı komisyonun âzası olan Sayın Ahmet Demir'i arkadaşlarının himaye etmek istemelerinden netice neşet etmektedir. Savunmamda iddia olunan hususa temas etmemiş olmamı bu hususu kabullenmiş

olduğum manâsına alacak kadar taraf tutan komisyon âzalarını da ilâhi adalete teslim ve tevdi ediyorum. Ben 2/4/1964 tarihli savunmamda hadisenin tamamen ve kasden yapılan bir tertip eseri olduğunu iddia ve delillerini ikame ettim. Buna rağmen komisyonun mevcut hilâfı hakikat ve mürettep iddiayı kabul ettiğimi hangi kanuna ve adalet mantığına istinaden iddia ve beyan eder, bunu anlayamadım. Komisyon âzalarının böyle bir tertibe alet olmaları ve kararlarını usul ve kanuna uygun olarak yapılmamış bulunan bir tahkikat evrakına istinaden vermeleri ve cezai takibat neticesini beklememeleri kendilerini şahsi kusurla melûf kılar. Bunlar hakkında da adalet mercilerine baş vurulacaktır.

3- Emniyet Teşkilâtı mensuplarına verilecek inzibati cezalara dair nizamnamenin meslekden ihraç maksadı ile başlayan 7. maddesinin 3 ve 4. bendlerinde iddia olunan fiilleri tavsif eder bir mahiyeti yoktur. Ayrıca 3201 sayılı Emniyet teşkilât kanununun 71. maddesi vekâlet inzibat komisyonunun altıncı beşinci ve dördüncü meslek derecelerinde onlar hakkında inzibati ceza tâyinine yetkili kılmıştır. Halbuki bendeniz 3201 sayılı kanunun 13. maddesinin meslek derecelerini gösterir cetvelinde birinci sınıf Emniyet Müdürü olarak üçüncü meslek derecesindedir ve 3201 sayılı kanunun 71. maddesine göre de hakkımda Emniyet Teşkilatı Mensuplarına Verilecek İnzibati Cezalara Dair Nizamname değil Memurin Kanunu hükümleri tatbik olunması icap eder. Aksine hareketle hakkımda kararda bahis konusu olan inzibati ceza nizamnamesinin maddelerinin tatbikine teşebbüs edilmesi kanunlara aykırıdır."

Şimdi Sokaktaki Adam İsmet Paşa'dan soruyor; o İsmet Paşa ki devrildikten sonra bile kanaatimi değiştirmemiş ve kendi idaresinden bahsederek: "Nerede görülmüştür böyle dürüst idare?" demiştir. İşte o İsmet Paşa'dan soruyor Sokaktaki Adam, hangi memlekette, hangi idare sisteminde görülmüştür bu Emniyet

teşkilâtının benzeri ve hangi memlekette dürüst polis memurları, çıkarcı polis şeflerinin vurgunlarına ve siyasî iktidar sahiplerinin ihtiraslarına böylesine âlet edilmiştir?

Bir memlekette ki memur "ben polisim" demekten bile utanır olmuştur, o memleketin polisinden vazife beklemeye kimin hakkı kalmıştır?

Eğer bugün Türkiye'de, bütün bu perişanlıklar içinde bile bazı polis memurları iş görebiliyor ve netice alabiliyorlarsa onları yüksek kabiliyetlerinden dolayı tebrik etmek ve mükafatlandırmak gerekir.

Acaba Ahmet Demir bey, şu zavallı memleketin emniyeti namına kendiliğinden istifa etmeyi düşünmez mi?

KAYNAKÇA

A- YAYINLANMAMIŞ KAYNAKLAR

1- ARŞİVLER

- T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

28 Mart 1944 tarih ve 030.10.197.349.17 sayılı belge.

4 Kasım 1942 tarih, 17702 sayı, 30..11.1.0 fon kodlu, 157.34..9 yer sayılı belge.

6 Ocak 1943 tarih, 2/19825 sayı, 112-251 dosya, 30..18.1.2 fon kodlu, 100.110..11 yer numaralı belge.

9 Ağustos 1943 tarih, 2/20419 sayı, 71-465 dosya, 30..18.1.2 fon kodlu, 102.59..5 yer sayılı belge.

23 Ekim 1945 tarih, 3/3238 sayı, 2934 dosya, 30..18.1.2 fon kodlu, 109.63..11 yer sayılı belge.

030.11.1.0.193.22.6 sayılı belge.

11 Ağustos 1951 tarih, sayı 3/13478, dosya 31-47, fon kodu: 30..18.1.2, yer no: 126.60..8 sayılı belge.

- T.C. İçişleri Bakanlığı Arşivi

Nihat Haluk Pepeyi, 1560 sayılı sicil özlük dosyası.

- TBMM Arşivi

Defter no 882, Sicil no. 2106, Devre X, Nihat Halûk Pepeyi Zat ve Sicil Dosyası.

- National Archives (Londra)

FO 371/37501/R404/207/44 sayılı belge.

FO 195/2477 sayılı 6 Ağustos 1943 tarihli belge.

- Auswaertiges AMT (Berlin)

Büro Staatssekretar files R29780, Türkei, cilt 6.

R 100844, Inland II Geheim, Auslandreisen nach der Türkei. 19 Ocak 1943 tarihli Almanya'ya giriş ve çıkış vizesi izin belgesi ve Fransa ve Belçika'ya izin belgesi.

- Memorial and Museum Sachsenhausen – Brandenburg Memorial Foundations (Oranienburg)

Landgericht Münster Strafverfahren 6 KS 1/61 gegen Heinz Baumkötter u.a., Bd. X (Kopien aus Staatsarchiv Münster) Bd. 390.4 (Bl. 1-133), JD 1/9 s.12-13.

- U.S. Holocaust Memorial Museum (Washington, D.C.)

Fotoğraf Arşivi, "Martha Brod" dosyası

- Dorothy Wein Arşivi

Bundesarchiv, NS 19/3537, Karl Hermann Frank'a gönderilen 26 Ocak 1943 tarihli belge.

Rus Askerî Arşivleri, Moskova, Dosya 1367/1/8. "Darstellung der Tatigkeit sowie wichtigie Ereignisse".

2- TEZLER

Marie-Christine Bornes Varol, *Le Judéo-Espagnol Vernaculaire d'Istanbul*, Université de la Sorbonne Nouvelle Paris III, 1992. Yayınlanmamış doktora tezi.

3- DAKTİLO YAZMASI

Nissim M. Benezra, *Maréchal Çakmak Drame d'une Scène*, (t.y.).

4- MÜLAKATLAR

Mihal Vasiliadis ile 3 Eylül 1998 tarihli görüşme.

Cilda Kamhi ile 3 Şubat 2003 tarihli görüşme.

Tarık Pepeyi ile Mart 2004 tarihli görüşme.

Yusuf Azulay ile 6 Haziran 2006 tarihli görüşme.

Selim Amado ile 19 Temmuz 2006 tarihli görüşme.

Rasih Nuri İleri ile 20 Aralık 2006 tarihli görüşme.

Arif Damar ile 18 Haziran 2007 tarihli görüşme.

B- YAYINLANMIŞ KAYNAKLAR

1- TÜRKÇE KİTAPLAR

Cumhuriyet İdarecileri 1946, haz: Muhterem Vefa Veznedaroğlu, Pulhan Matbaası, İstanbul.

..., *Cumhuriyetin 75 Yılı 1923-1953*, C. 1, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 1998.

..., *Hasan Âli Yücel'in Açtığı Dâvalar ve Neticeleri*, Ulus Basımevi, Ankara, 1950.

..., *Kırklı Yıllar -5 "İfşa Ediyorum" Türkiye'de Komünizm ve Irkçılık Kâzım Alöç-Savcı Konuştu Söz Sanığındır Mihri Belli*, der: Rasih Nuri İleri, TÜSTAV, İstanbul, 2006.

..., *Sosyalist Kültür Ansiklopedisi*, C. 7, May Yayınları, İstanbul, 1980, 2006.

Açıkgöz, Dr. Hayk, *Anadolulu Bir Ermeni Komünist'in Anıları*, Belge Yayınları, İstanbul, 2006.

Ağaoğlu, Süreyya, *Bir Ömür Böyle Geçti Sessiz Gemiyi Beklerken*, Ağaoğlu Yayınevi, İstanbul, 1948.

Alpat, İnönü, *Popüler Türkiye Solu Sözlüğü Solun Yüzyıllık Öyküsü*, Mayıs Yayınları, İzmir, 2003.

Anadol, Zeki T., *Truva Akşamında İlk Akşam*, Yön Yayınları, İstanbul, 1990.

Ayhan, Ece, *Şiirin Bir Altın Çağı*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1993.

Babacan, Hasan, *Mehmed Talât Paşa 1874-1921*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2005.

Bâkiler, Yavuz Bülent, *1944-1945 Irkçılık-Turancılık Davasında Sorgular Savunmalar*, Türk Edebiyatı Vakfı, İstanbul, 2010.

Bali, Rıfat N., *Devlet'in Yahudileri ve "Öteki" Yahudi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004.

Belli, Mihri, *İnsanlar Tanıdım Mihri Belli'nin Anıları*, Doğan Kitap, 3. baskı, İstanbul, 2000.

Bilginer, Recep, *Üç İktidar Üç Hayal Kırıklığı*, Doğan Kitap, İstanbul, 2005.

Birinci, Yrd. Doç. Dr. Necat, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, Tercüman Yayınları, İstanbul, 1985.

Boratav, Müeyyet, *Sakıncalı Doktor 20. Yüzyıldan Anılar*, İmge Kitabevi, 3. baskı, Ankara, 2006.

Çalışlar, Oral, *Mina Urgan'dan Manol Usta'ya*, Çınar Yayınları, İstanbul, 2000.

Demirtaş, Ceyhun, *Sansaryan Han*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1973.

Dinamo, Hasan İzzettin, *TKP Aydınlar ve Anılar*, Yalçın Yayınları, İstanbul, 1989.

Faik, Bedii, *Matbuat Basın Derken... Medya*, C. 1, Doğan Kitapçılık, İstanbul, 2001, s. 95-101.

Hikmet, Nazım, *Son Şiirleri*, Adam Yayınları, İstanbul, 1989.

Işık, İhsan, *Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi*, Elvan Yayınları, Ankara, 2004.

İlter, Dr. Erdal, *Millî İstihbarat Teşkilâtı Tarihçesi*, MİT Basımevi, Ankara, 2002.

Kalyoncu, Cemal A., *Saklı Hayatlar – 2*, Zaman Kitap, İstanbul, 2004.

Kant, Albert, *Bir Yahudinin Anıları*, Kastaş Yayınevi, İstanbul, 2003.

Karaalioğlu, Seyit Kemal, *Resimli Türk Edebiyatçılar Sözlüğü*, İnkılâp Yayınları, İstanbul, 1974.

Karakan, Hüseyin, *Şiirimizin Cumhuriyeti*, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1958.

Karakuş, Emin, *40 Yıllık Bir Gazeteci Gözü İle İşte Ankara*, Hürriyet Yayınları, İstanbul, 1977.

Karlıbel, T. Doğan, *Sağır Oda'nın Kayıp Nazi Altınları*, Neden Kitap, İstanbul, 2007.

Kayacan, İsa, *Türk Basınında Unutamadıklarımız*, Gazeteciler Cemiyeti, Ankara, 1997.

Koçoğlu, Yahya, *Gayrimüslim Hayatlar*, Metis Yayınları, İstanbul, 2001.

Mutluay, Rauf, *Çağdaş Türk Edebiyatı 1980-1972*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1973.

Müftüoğlu, Mustafa, *Çankaya'da Kâbus 3 Mayıs 1944*, Yağmur Yayınevi, ilaveli 2. baskı, İstanbul, 1977.

Nesimi, Abidin, *Yılların İçinden*, Gözlem Yayınları, İstanbul, 1977.

Nesin, Ali, *Gömüyü Arayan Adam Fotoğraflarla Aziz Nesin'in Yaşam Öyküsü...*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 1998.

Nesin, Aziz, *Böyle Gelmiş Böyle Gitmez III Yokuş Yukarı*, Adam Yayınları, 2. baskı, İstanbul, 2000.

Ökte, Faik, *Varlık Vergisi Faciası*, Nebioğlu Yayınevi, İstanbul, [1951].

Öner, Kenan, *Öner ve Yücel Davası İkinci Kitap Duruşma*, Kenan Matbaası, İstanbul, 1947.

Öztürk, Kâzım, *Türk Parlamento Tarihi TBMM X. Dönem (1954-1957) II. Cilt Milletvekillerinin Özgeçmişleri*, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1994.

Pepeyi, Halûk Nihat, *Millî Mücadele Destanı*, Sertel Matbaası, İstanbul, 1940.

Saydur, Mehmet, *Markopaşa Gerçeği*, Çınar Yayınları, İstanbul, 2001.

Sedes, İzzet, *Siz Türk müsünüz!*, Doğan Kitap, İstanbul, 2005.

Serdengeçti, Osman Yüksel, *Mabetsiz Şehir*, Türk Edebiyatı Vakfı, İstanbul, [t.y.]

Sülker, Kemal, *Sabahattin Ali Dosyası*, Ant Yayınları, İstanbul 1968.

Tanyu, Hikmet, *Türkçülük Davası ve Türkiye'de İşkenceler*, Erciyes Matbaası, Kayseri, 1950.

Tarı, Sevim, *Boşuna mı Çiğnedi? Anılar*, Cadde Yayınları, İstanbul, 2006.

Tinar, Ertaç, *Ben Ertaç Tinar Susurluğun Kara Kutusu*, Akis Kitap, İstanbul, 2006.

Toker, Metin, *DP'nin Altın Yılları 1950-1954*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1990.

Topuz, Hıfzı, *Başın Öne Eğilmesin*, Remzi Kitabevi, 5. basım, İstanbul, 2007.

Türkkan, Reha Oğuz, *Tabutluktan Gurbete*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1975.

Uran, Hilmi, *Hâtıralarım*, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1959.

Uraz, Murat, *Türk Edip ve Şairleri*, Tefeyyüz Kitabevi, İstanbul, 1940.

Urgancıoğlu, Salih, *Cumhuriyet Devrinde Emniyet Genel Müdürleri*, Sesim Gazetecilik Matbaacılık, İzmit, 1973.

Uyar, Dr. Hakkı, *Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi*, Boyut Yayıncılık, 1998.

Yazar, M. Behçet, *Edebiyatçılarımız ve Türk Edebiyatı*, Kanaat Kitabevi, İstanbul, 1938.

Ziyaoğlu, Rakım, *İstanbul Kadıları, Şehreminileri, Belediye Reisleri ve Partileri Tarihi*, İsmail Akgün Kitabevi, 1971.

2- TÜRKÇE MAKALELER

..., "Emniyet," *Kim*, Yıl 6, S. 262, 24 Temmuz 1963, s. 10-14.

..., "Emniyette Reform," *Kim*, Yıl 6, S. 262, 24 Temmuz 1963, s. 10-14.

"Gözdeki Mertek", *Akis*, 3 Ağustos 1963, cilt 27, yıl 10, sayı 475, s. 13.

"Emniyet", *Akis*, 20 Temmuz 1963, Cilt 27, yıl 10, sayı 473, s. 16-17

Atsız, "Başvekil Saraçoğlu Şükrü'ye Açık Mektup," *Orhun*, S. 15, 1 Mart 1944, s. 1-4.

Atsız, "Başvekil Saraçoğlu Şükrü'ye İkinci Açık Mektup," *Orhun*, S. 16, 1 Nisan 1944, s. 1-6.

Bali, Rıfat N., "1952 Yılı *Hizmet* Gazetesinin Varlık Vergisi ile İlgili Yayını," *Toplumsal Tarih*, S. 173, Mayıs 2008, s. 26-33.

Bali, Rıfat N., "İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye'de Azınlıklar, II. Balat Fırınları Söylentisi," *Tarih ve Toplum*, C. 30, S. 180, Aralık 1998, s. 11-17.

Bali, Rıfat N., "Orgeneral Cemil Cahit Toydemir'in Almanya Gezisi-Hitler ile Görüşme," *Toplumsal Tarih*, S. 165, Eylül 2007, s. 40-45.

Bayram, Atilla, "1923-2004 Dönemi Emniyet Genel Müdürleri Biyografileri," *Polis Dergisi*, 159. yıl özel sayısı, Yıl 10, S. 39, Ocak-Şubat-Mart 2004, s. 63-73.

Demir, Ahmet, "Türk Polisi ve Meseleleri," *Akis*, Yıl 10, Cilt 27, S. 473, 20 Temmuz 1963, s. 15.

Erman, Azmi Nihad, "Hitler'in Sütlüce'deki Yahudi Fırını," *Yıllar Boyu Tarih*, S. 9, Aralık 1978, s. 21-23.

Güç, Mehmet, "Cevap Bekleyen Bir Soru Daha: Balat'taki İki Bacalı Binanın Sırrı Ne?," *Nokta*, 19 Temmuz 1992, s. 24-25.

Levi, Avner, "İkinci Dünya Savaşı'nda ve Öncesinde Türk Yahudileri," *Tarih ve Toplum*, S. 154, Ekim 1996, s. 14-21.

Öztürk, Muhsin, "Ergenekon'dan Tabutluğa," *Aksiyon*, S. 282, 29 Nisan 2000.

Sançar, Nejdet, "Osman Sabri Adal'a Açık Mektup," *Milli Yol*, Yıl 1, S. 9, 23 Mart 1962.

Sançar, Nejdet, "Türk Umumî Efkârına Bildiri: 1," *Milli Yol*, Yıl 1, S. 12, 13 Nisan 1962.

Sançar, Nejdet, "Türk Umumî Efkârına Bildiri: 2," *Milli Yol*, Yıl 1, S. 13, 20 Nisan 1962.

Sançar, Nejdet, "Türkçülere Yapılan İşkence Meselesi," *Kızılelma*, S. 5, 28 Kasım 1947, s. 3-15.

Serdengeçti, Osman Yüksel, "Azab Hücrelerinde," *Serdengeçti*, Yıl 1, S. 2, Mayıs 1947, s. 4-7.

3- YABANCI DİLDE KİTAPLAR

Moyzisch, L.C., *Operation Cicero The Espionage Sensation of the War*, Wingate, Londra, New York, [1950].

Varol, Marie-Christine, *Balat Faubourg Juif d'Istanbul*, İsis Yayıncılık, İstanbul, 1989.

4- YABANCI DİLDE MAKALELER

Pingel, Falk, "Sachsenhausen", s. 1321-1322, *Encyclopedia of The Holocaust*, ed: Israel Gutman, C. 4, Macmillan Publishing Company, New York, 1990.

Şaul, Eli, "Tres tristes datas en la historia de los Judios de Turkia," *Los Muestros*, Haziran 1994, s. 10.

C- İNTERNET KAYNAKLARI

http://sozluk.sourtimes.org

Samuel Sami Coyas ile yapılan sözlü tarih görüşmesi. Görüşmeyi yapan Tuna Saylağ, www.centropa.org/module/ebooks/files/TR_Coyas_final_A4.pdf

"1944 Yılı Olayları 1944 Yılı Türkçülük-Turancılık Davası ve Türk Milliyetçilerine Baskılar," http://www.uchilal.net/BASBUG/basbug/ulkucu-hareket/23-1944-yili-turkculuk-turancilik-davasi.html

"Sachsenhausen," Holocaust Encyclopedia, United States Holocaust Memorial Museum, Washington, D.C., http://www.ushmm.org/wlc/en/article.php?ModuleId=10005538

Dizin

A

A. Kadir 97

Abbas Parmaksızoğlu 140, 141

Abdülhadi Nasır 178, 179

Adalet Partisi 199

Adnan Çakmak 277

Adnan Menderes 127, 248

Adolf Hitler 32, 36, 37, 39, 40, 41, 43, 52

Ahmed Arif 226

Ahmet Gürkan 128

Ahmet Oğuz 152

Ahmet Paftalı 287, 290, 291

Ahmet Topaloğlu 173, 279

Akis 134, 137, 148, 149, 164, 166, 169

Albert Kant 100, 101, 103

Alfred Rosenberg 45 (dipnot 67)

Ali Aksu 190

Ali Geçay 284

Ali İhsan Sabis Paşa 210

Ali Rıza Berki 280

Ali Ulvi Sulukoğlu 189

Aliya Beth 43

Alparslan Türkeş 68, 72, 73, 74, 92 (dipnot 151)

Altemur Kılıç 69

Aram Pehlivanyan 260

Arif Damar 97, 226

Arif Yüksel 280

Asım Us 45 (dipnot 67)

Aşkale 39, 43, 99

Atatürk 11, 22, 69, 91, 94, 135, 197

Aydın Yalçın 166, 170

Aziz Nesin 22, 23 (dipnot 13), 79, 81, 82, 83, 84 (dipnot 138), 85, 86 (dipnot 142), 115

Azmi Nihat Erman 42

B

Bahribaba Parkı 41

Balat Fırınları 12, 25, 38, 39, 40, 41, 42, 44, 301

Baumkötter 51

Bedii Faik 112, 119 (dipnot 182)

Bedrettin Dalan 38

Bolulu Kemal 217

Buchenwald 55

Bulgar Ahmet 93

Burhan Felek 176

Bülent Ecevit 14 (dipnot 4), 170

C

Cebbar Şenel 68

Cehdi Şahingiray 149, 150, 155, 156 (dipnot 243), 162
Celal Bayar 116, 210
Celâl Yardımcı 195, 196 (dipnot 292)
Cemal Barutçu 189
Cemal Gürsel 133
Cemal Oğuz Öcal 68, 217
Cemaleddin Saraçoğlu 123
Cemil Cahit Toydemir 52
Cemil Gülmen 280, 284
Cengiz Bayyurtlu 190
CHP 23, 74, 75, 77, 111, 113, 115, 122, 123, 124, 126, 127, 131, 145, 146, 150, 151, 152, 154, 157, 158, 159, 160, 161, 164, 167, 168, 169, 172, 173, 174, 177, 193, 194, 196, 201, 242
Cicero 50
Cihat Savaşfer 68, 217, 218, 219
Cüneyt Arcayürek 178, 181 (dipnot 266), 182 (dipnot 268)

D

Dachau 55
Dilâver Uzgören 142, 143 (dipnot 224)
DP 26, 65, 86 (dipnot 142), 104, 110, 114, 115, 116, 119, 127, 128 (dipnot 204), 131, 149, 157, 192, 194, 262
Dr. Lütfi Kırdar 29 (dipnot 23), 30, 76, 100

E

Ece Ayhan 78
Ecvet Güresin 174, 175 (dipnot 262)
Ekrem Alican 152
Ekrem König 31, 32 (dipnot 33)
Ekrem Nasır 178, 179
Eli Şaul 38 (dipnot 44), 41
Emin Karakuş 91, 105, 108
Emrullah 93
Emval-i Metrûke Kanunu 69 (dipnot 113)
Ercüment Ekrem Talu 171
Ertuğrul Şevket 140
Esin Talu 171, 173, 174 (dipnot 261)
Eşref Nasır 179, 184, 185

F

Faik Ahmet Barutçu 159
Faik Hazar 51
Faik Ökte 44
Falih Rıfkı 100, 102
Faruk Sükan 184
Fatin Fuad 157, 159
Fazıl Hisarcıklı 68
Fehiman Altan 68, 217, 257
Fethi Giray 161
Fethi Tevetoğlu 68
Fevzi Çakmak 39, 104
Fikret Karakoyunlu 115, 116
Fikret Yüzatlı 177
Finger 51
Franz von Papen 43, 65
Friedrich Mennecke 56
Fürüzan Tekil 194

G

Gad Franko 99
Galip Durak 284, 285

Galip Lâbernas 282
Gavsi Ozansoy 176
Gestapo 20, 37, 42, 120, 156 (dipnot 243), 161, 174
Glücks 50, 51
Graefe 45

H

Haldun Tandoğan 129
Halk Partisi bkz. CHP
Haluk Yetiş 82
Hamdi Özdemir 63, 86, 93, 95, 96
Hamza Sadi Özbek 68, 70, 217, 222, 238, 256, 257
Hasan Âli Yücel 67, 104, 123, 124, 243
Hasan Basri Alp 93, 249
Hasan Cevahiroğlu 98
Hasan Dinçer 152
Hasan Ferit Cansever 68, 209
Hasan İzzettin Dinamo 86, 87, 89
Hasan Saka 159 (dipnot 245), 172
Hatice Nigar Pepeyi 26
Hayati Törün 247
Haydar Özkın 133, 140, 267, 269, 276, 278, 279, 280, 281
Hayk Açıkgöz 87, 90 (dipnot 145), 260, 261 (dipnot 314)
Hayri Mumcuoğlu 148
Heinkel Fabrikaları 49
Heinrich Himmler 46, 55, 120
Hıfzı Oğuz Bekata 131, 162, 165, 171, 177, 280, 285
Hıfzı Topuz 230, 231 (dipnot 303)
Hikmet Balkaner 189, 270
Hikmet Tanyu 68, 70, 124, 220, 222, 241, 257, 258
Hilmi Uran 75, 76 (dipnot 125), 221, 234, 235, 237
Hilmi Ziya Ülken 27, 28
Hovsep Aznavor 69 (dipnot 113)
Hüseyin Cahit Yalçın 91, 96, 100, 105, 107 (dipnot 175), 111, 121
Hüseyin Fazıl Alp 184
Hüseyin Namık Orkun 68
Hüseyin Praviştalı 93

I

I.G. Farben Industrie 49
İbrahim Öktem 170
İhsan Aras 132, 133, 142, 145, 149, 166
İhsan Vardar 280
İlhan Özer 284
İmran Öktem 187
İnsan Yakma Fırınları bkz. Balat Fırınları
İrfan Aksu 193
İsmet Agın 279
İsmet İnönü 12, 36, 39, 41, 67, 86, 128, 147, 163, 164, 177, 192, 194, 195, 248, 263, 264, 265, 283, 284, 292
İsmet Paşa bkz. İsmet İnönü
İsmet Rasin Tümtürk 68, 250
İzzet Sedes 124, 125 (dipnot 195)

J

Jak İhmalyan 260 (dipnot 311)
Joseph Goebbels 32 (dipnot 34), 45
Jozef Bencuya 39

K

Kâmuran Çuhruk 73, 76, 124, 199, 201, 208, 216, 217, 223, 241, 242, 246, 250, 257, 258

Karataş 41

Karl Clodins 51

Kaindl 51

Kâzım Alöç 74, 92 (dipnot 151), 94, 95, 96, 217, 218, 219, 221, 223, 250, 252, 255, 257

Kemal Özsoy 275, 276, 277, 278, 280, 281, 284, 286, 287, 288, 291

Kemal Yeltepe 188

Kemalettin Özerdem 94

Kenan Öner 104, 111, 116, 119, 121, 122 (dipnot 186), 123, 124, 243

Kılıç Ali 69

Koncagül 176

L

Ludwig Moyzisch 45, 47, 50

Lütfi Kırdar 29 (dipnot 23), 30, 76, 100

M

Malûm Paşa 83

Manifatura İthalât T.A.Ş. 179, 185

Markopaşa 79, 81, 82, 83, 84, 85

Martha Brod 100

Matisiath 51

Mehmed Kemal 161, 164, 169, 171 (dipnot 258)

Mehmet Ali Aybar 22

Mehmet Ali Yalçın 175

Mehmet Altınsoy 145, 146

Mehmet Külahlıoğlu 68, 70, 72, 197, 220, 236, 237, 242

Mehmet Naci Perkel 46

Mengerler Ticaret Türk A.Ş. 181 (dipnot 267)

Metin Toker 86 (dipnot 142), 128 (dipnot 204), 148, 164, 169, 170

Mıgırdiç Sanasaryan 69 (dipnot 113)

Mihri Belli 90, 92 (dipnot 151), 93 (dipnot 153), 94, 98, 200, 228

Milli Şef 85, 150, 156, 195, 271, 272

Milliyetçiler Derneği 151, 199

Mimar Sinan 197

Mithat Perin 119, 121 (dipnot 185)

Mordo Dinar 99

Moshe Benyakov 43

Muammer Gürban 284

Muhittin Salt 188

Musaddık 211

Mustafa Uykusuz 82

Muzaffer Akalın 29, 30

Muzaffer Eriş 68, 218, 219, 220

Muzaffer Kayalıbay 86 (dipnot 142), 127, 128, 129, 130, 172, 173, 194

Muzaffer Us 124

Muzaffer Yılmaz 139, 140 (dipnot 218), 280

Müeyyet Boratav 225, 226 (dipnot 301), 229 (dipnot 302)

Mümtaz Faik Fenik 176, 192, 193, 194 (dipnot 288)

Müntakim Ökmen 96

N

Nadir Nadi 45 (dipnot 67), 197
Nazım Hikmet 21, 22
Necdet Uğur 276, 278, 279, 280, 281
Necmeddin Sadak 45 (dipnot 67)
Nejdet Sançar 68, 72, 124, 234, 238 (dipnot 305), 243, 246 (dipnot 308)
Nihal Atsız 67, 68, 70, 72, 75 (dipnot 123), 104, 113, 124, 209, 234, 236, 238, 239, 240, 246, 254, 256
Nihat Şazi 176
Nurettin Ardıçoğlu 152
Nuri Çetin 284
Nurullah Barıman 68, 109, 110, 113

O

Orhan Öztrak 189, 265, 267, 271, 272, 278, 280, 289, 290
Orhan Seyfi Orhon 194
Orhan Şaik Gökyay 68, 70, 109, 113, 114, 238, 246, 257
Osman Sabri Adal 76, 92 (dipnot 151), 124, 234, 235, 236, 237, 241, 242
Osman Yüksel Serdengeçti 68, 70, 75 (dipnot 123), 195, 197, 199 (dipnot 295), 206 (dipnot 298), 232, 233 (dipnot 304)
Otto Dietrich 45 (dipnot 67)
Ömer İnönü 86 (dipnot 142), 128, 130

P

Papa Eftim 189
Parmaksız Hamdi bkz. Hamdi Özdemir

R

Raif Aybar 152
Rasih Nuri İleri 86, 91 (dipnot 148), 92 (dipnot 150, 151, 152), 93 (dipnot 153, 154, 155, 156, 157, 158), 94 (dipnot 159, 160, 161)
Recep Bilginer 97
Recep Peker 85, 121, 154
Refik Şevket İnce 75, 76, 77, 234, 235, 236
Reha Oğuz Türkkan 37, 69, 70, 72, 73 (dipnot 119), 200, 203, 206 (dipnot 298), 215 (dipnot 299), 216, 217, 238, 257
Remzi Tatari 128
Reşat Mahmud 31, 33 (dipnot 35), 34, 35
Rıdvan Nasır 178, 179, 180, 185, 186, 187, 190
Rober Muradyan 127, 129
Rüştü Ünsal 282

S

Sabahattin Ali 67, 79, 81, 82, 86 (dipnot 142), 115
Sabiha Deren 142
Sabiha Sertel 22
Sabit Noyan 74
Sabri Meriç 286
Sachsenhausen Temerküz Kampı 13, 49, 50, 51, 52, 55, 56
Sadi Özbek 68, 70, 217, 222, 238, 256, 257
Said Bilgiç 68, 72
Saim Bayrak 68

Sait Koçak 74, 124, 207, 220, 221, 241, 250
Saka 85, 159 (dipnot 245), 172
Sâlâhattin Korkud 13, 19, 29, 31, 44, 50, 52, 57, 201
Sanasaryan Han 1, 7, 17, 19, 68, 69, 81, 86, 97, 203, 230, 247, 260, 308
Sansaryan Han 69, 86, 96, 126, 225, 228, 229, 230, 231, 248
Saraçoğlu bkz Şükrü Saracoğlu
Schellenberg 48, 50
Sebati Ataman 84, 125, 126
Sebati Selimoğlu 97
Selim Ragıp Emeç 114, 126
Semirkent 84
Sevim Tarı 94, 95 (dipnot 162)
Sıtkı Akyazan 184, 190
Simon Brod 13, 14, 100
Skoda Fabrikaları 48
Soghomon Tehlirian 29
Süreyya Ağaoğlu 147 (dipnot 231), 149
Şadi Pehlivanoğlu 132, 133, 145
Şevki Akşit 226
Şükrü Kaya 172
Şükrü Saraçoğlu 75, 76, 77, 85, 123, 234, 235
Şükrü Sökmensüer 104, 119, 154, 272

T

T. Doğan Karlıbel 20
Talât Paşa 29, 30, 31, 36, 52
Tarık Pepeyi 36, 37, 77, 78 (dipnot 126)
Tayyar Kolu 93 (dipnot 153)
Tekin Erer 191, 192 (dipnot 285)
TKP 14, 78, 86, 87 (dipnot 144), 97, 247, 260
TSEKP 96
Turhan Aytul 69 (dipnot 113), 126
Turhan Dilligil 156, 262
Turhan Feyzioğlu 170, 172
Turhan Kapanlı 147
Türkiye ile Yunanistan Arasında İkamet, Ticaret ve Seyriseferin Mukavelenamesi'nin Feshi 188, 264

V

V.C. 148
Varlık Vergisi 39, 43, 44, 98, 99, 193
Vartan İhmalyan 260
Wannsee Protokolü 42
Wessel 51

Y

Yahudi Ajansı 43
Yeni Türkiye Partisi bkz YTP
Yılmaz Çetiner 128, 130
YTP 145, 147, 148, 152 (dipnot 234), 159, 160, 161, 166 (dipnot 253), 193
Yusuf Azizoğlu 152
Yusuf Kadıgil 68

Z

Zekeriya Sertel 22
Zeki Akalın 87, 89
Zeki Sofuğlu 242
Zeki Velidi Togan 68, 209, 217, 219, 222, 236, 246, 258

Balat Fırınları, Tabutluklar, Sansaryan Han. 1940'lı yıllara damgasını vurmuş bu üç deyim İkinci Dünya Savaşı

yıllarında İstanbullu Yahudilerin, Turancılıkla suçlanan milliyetçilerin ve komünistlikle suçlanan solcuların korkulu rüyasıydı. "Balat fırınları" İstanbullu Yahudilerin ortak hafızasında "Naziler Türkiye'yi işgal ederse bizleri yakmak için Balat'ta fırınlar hazırlanmıştı" söylencesiyle yer etti. "Tabutluklar" ve "Sansaryan Han" ise gerek 1944 Türkçülük - Turancılık Davası'nda gözaltına alınan milliyetçi gençlerin, gerekse komünist faaliyetlerde bulunmakla suçlanan solcuların unutmaları mümkün olmayan işkence mekânları olarak hafızalarında yer etti. Dönemin İstanbul Emniyet Müdürleri Nihat Haluk Pepeyi ve halefi Ahmet Demir bu ortak hafızada yer alan aktörler. Bu araştırma selef-halef olan bu iki Emniyet Müdürünün mesleki hayatlarını anlatmakta.

ISBN: 978-605-4326-32-7
9 786054 326327

LIBRA